

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

**SİVAS YÖRESİ HALILARI
(19. YÜZYILA KADAR)**

Doktora Tezi

Suzan BAYRAKTAROĞLU

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

**SİVAS YÖRESİ HALILARI
(19. YÜZYILA KADAR)**

Doktora Tezi

Suzan BAYRAKTAROĞLU

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Rüstem BOZER

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

SİVAS YÖRESİ HALILARI
(19. YÜZYILA KADAR)

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Rüstem BOZER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1. Dr. Öğr. Üyesi Rüstem Bozer**
- 2. Prof. Dr. Halit Çal**
- 3. Doç. Dr. Muharrem Çeken**
- 4. Prof. Dr. Z. Kenan Bilici**
- 5. Prof. Dr. Bekir Eskici**

Tez Savunması Tarihi: 24.07.2023

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Dr. Öğr. Üyesi Rüstem BOZER danışmanlığında hazırladığım “Sivas Yöresi Halıları (19. Yüzyıla Kadar) (Ankara. 2023)”adlı yüksek lisans ☐ - doktora/bütünleşik doktora ☒ tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

03.08.2023

Suzan BAYRAKTAROĞLU

İmza

ÖNSÖZ

Baharda açan kır çiçeklerin geçiciliğini sürekli kılan renkleriyle, soyutlanmış motifleriyle her biri birer modern sanat eseri olan halılar, Türk insanının zekâ, zevk ve yaratıcılığını yansıtan, güzel sanatlardaki en köklü, en zengin eserleridir.

Anadolu’da Türklerin gelmesiyle başlayan düğümlü halı dokumacılığı, ülkenin her köşesine yayılmış ve dokunan kıymetli halılar bütün dünyaya ihraç edilerek tanıtılmıştır. Doğunun lüksü denilen Türk halıları Avrupa’nın saray ve kiliselerini süslemiş, sanatçılarına ilham olmuştur.

Anadolu’da Selçuklu devrinden bu yana gözlemlediğimiz halıların, sanatsal ve kültürel açıdan değerlendirildiğinde, hiç katkısız tamamen Türk kültürünün ürünü oldukları anlaşılmaktadır. Bu kültür varlıklarımızın daha çok araştırılması ve bilinmeyenlerin ortaya çıkarılması gerekir. Başta camilerde bulunan halıların incelenmesi; Anadolu’da yöresel halı dokumacılığının araştırılması ve yöre karakterinin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır. Ancak günümüzde halı konusunda çalışan, akademik araştırmalar yapan çok az araştırmacı bulunmaktadır. Bu araştırmacıların çoğu yeni dokunan halılarla ilgilenmektedir. Daha eski yıllarda dokunmuş tarihi halılarla ilgili, sanat tarihi biliminin kapsamı içinde araştırma yapan çok azdır. Hâlbuki halı kültürümüzde bilinmeyenlerin ortaya çıkarılması, bölgesel halı dokumacılığının tespiti için, bulunan örneklerin diğer kültür varlıkları ile karşılaştırmalı analizlerinin yapılarak, tarihi gelişimlerinin değerlendirilmesi gereklidir.

Bu amaçla çıktığımız yolda köklü bir halıcılık geçmişine sahip olan fakat örnekleri bilinmeyen Sivas yöresinin, 19. yüzyıla kadar olan halı dokumacılığını araştırmak, bulunan örnekleri değerlendirerek, Anadolu’da az bilinen bir yörenin halıcılığını gün yüzüne çıkarmak için çalıştık. Camilerden toplanan halılar bize Sivas yöresi halıları hakkında çok değerli bilgiler sunmuş, özellikle Divriği Ulu Camii ve Şarkışla Büyük Camii tüm Sivas yöresi halılarını tanıtacak kadar malzeme vermiştir.

Sivas yöresi halıcılığını anlayabilmek için öncelikle Sivas tarihi coğrafyasının değerlendirilmesi gerektiği bilinciyle hareket edilerek, bu coğrafyada dokunan halılar da tarafımdan incelenmiş ve yorumlanmıştır. Tokat, Yozgat, Malatya, Elazığ yörelerinde görülen bazı halılar, motif ve teknik açıdan Sivas yöresi halıları içinde değerlendirilmiş, kaydırmalı düğüm denilen alternatif çözgüler üzerine atılan düğümün, yörenin en önemli özelliği olduğu tespit edilmiştir.

Yaptığımız bu çalışmayla, halı üretimine dair önemli bir merkezin varlığının ortaya konulması, bu merkezin özgün araştırma verileri olan yöre camilerinde ve müzelerde bulunan halıların bilimsel bir yöntemle ele alınarak tanıtılması, çizim ve fotoğraflarla destekleyerek malzeme ve teknik, renk, kompozisyon, süsleme boyutuyla değerlendirerek bilim dünyasına sunulması hedeflenmiştir.

Çalışmalarım boyunca ilgi ve desteği ile hep yanımda olan, bana güç veren sevgili eşim Hasan Basri Bayraktaroğlu'na içten duygularıyla teşekkür ederim. Çalışmanın yazım aşamasında değerli görüşlerini esirgemeyen hocalarım Sayın Prof. Dr. Halit Çal'a, Sayın Doç. Dr. Muharrem Çeken'e, Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Dr. Z. Kenan Bilice'ye teşekkürü borç bilirim. Danışmanlığımı üstlenerek çalışmanın bitimine kadar, eleştiri ve önerileriyle beni yönlendiren, değerli katkıları ile tezime yön veren kıymetli hocam, Sayın Dr. Öğretim Üyesi Rüstem Bozer'e teşekkür ederim.

07.06.2023

Suzan Bayraktaroğlu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
I- GİRİŞ.....	1
A-Amaç, Önem, Kapsam, Sınırlar.....	1
B-Yöntem.....	4
C-İlgili Yayınlar.....	7
D-Hallların Tarihlendirilmesi ve Dokunduğu Yörelerin Tespiti.....	9
II- SİVAS'IN KISA TARİHÇESİ ve SİVAS ve ÇEVRESİNE YERLEŞEN TÜRK BOYLARI.....	12
III- TÜRK HALI SANATINA BİR BAKIŞ.....	18
IV- TARİHİ BELGE VE YAYINLARDA SİVAS HALICILIĞI.....	21
V- KATALOG.....	26
VI- DEĞERLENDİRME.....	232
A-Malzeme, Teknik, Renk, Bezeme.....	236
B-Kompozisyon Düzeni.....	250
B.1. Selçuklu Devri.....	253
B.2. Beylikler Devri.....	256
B.3. Osmanlı Devri.....	261
VII- SONUÇ.....	318
VIII- KAYNAKÇA.....	332
ÖZET.....	341
ABSTRACT.....	345
FOTOĞRAFLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ	349

I- GİRİŞ

A-Amaç, Önem, Kapsam, Sınırlar

Selçukluların Sivas ve çevresine yerleşmesinden sonra, yörede halı dokumacılığının başladığı ve çok kıymetli halılar dokunduğu, seyahatnamelerde ve yayınlarda bildirilmektedir. 13. yüzyılda Anadolu'dan geçen Marco Polo seyahatnamesinde Konya, Kayseri ve Sivas'ta çok kıymetli halılar dokunduğunu yazar¹. Kutlu Özen, "Sivas'ta halıcılık 13. yüzyılda başlamıştır" der². Hakkı Acun, Sivas halılarını iki gruba ayırıp, "birinci grubun, geçmişi Anadolu Selçuklularına dayanan eski Sivas halıları olduğunu" söyler³. Oktay Aslanapa ise, "bu çağdan maalesef elimizde bir örnek kalmamıştır. Şer'i Mahkeme Sicilleri incelenerek değerlendirme yapılabilir" der⁴. Her ne kadar bu yayınlarda günümüze ulaşan bir örnek bulunmadığı ifade edilse de, tezimizde de görüldüğü üzere Selçuklu ve Osmanlı devirlerine ait halılar bulunmaktadır.

Bu devirlerde bilim, kültür ve sanatta son derece ileri gitmiş bir yörenin halılarından günümüze gelen örnekler olabileceği; daha önce yöreden müzelere intikal etmiş halıların tekrar elden geçirilmesinin faydalı olabileceği, yörede yapılacak titiz bir araştırma sonucu camilerde bulunan halıların değerlendirilebileceği, bunların tarihi bilgi, belge ve yayınlarla desteklenerek ve mevcut mimari süsleme ve el sanatı eserleriyle kıyaslanarak, bir saptamaya varılabileceği ve örneklerin bulunabileceği düşünülmüştür.

Bu örneklerin araştırılması ve bulunması ana problemimizdir. Amacımız ise bulunan örnekler üzerinden, köklü bir dokumacılık geleneğine sahip olan Sivas

¹ Leyla Tonguç Basmacı, çev., *Kubilay Hanın Sarayında Bir Venedikli Marco Polo Seyahatname Dünyanın Tasviri*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2018, s.50.

² Kutlu Özen, "Sivas Halıcılığının Bugünkü Durumu", *I. Milletlerarası Türk Halı Kongresi Tebliğ Özetleri*, İstanbul: Ak Reklamcılık, 1984, s.86.

³ Hakkı Acun, "Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri", *Vakıflar Dergisi*, XX (1988), s.183-220.

⁴ Burhan Bilget, "Sivas Halıları", *Milli Kültür*, 39 (1983), s.45-46.

yöresinde Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerinde (19. yüzyıla kadar) dokunan geleneğe bağlı halıların sahip olduğu ortak renk, desen ve kompozisyon özelliklerini belirlemek, diğer bölgelerden farklılıklarını ortaya koymak ve böylece belirlenen ortak özelliklere sahip halıların, Sivas yöresi halıları olduklarını kanıtlamaktır.

Bu bağlamda, Divriği Ulu Camii'nde tespit edilen, fakat hangi yörede dokunduğu kesin olarak belirlenemeyip genel bir ifadeyle Doğu Anadolu denilen halıların, Sivas yöresinde dokunduğunu ortaya koymak; ayrıca Sivas merkez ve ilçelerindeki camilerde tespit edilen ve Şarkışla grubu diye adlandırılan halıların da Sivas yöresi halıcılığını yansıtan örnekler olduklarını belirtmek amaçlanmıştır.

Bugün İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde Sivas Divriği Ulu Camii'nden getirilmiş, çok kaliteli, ender halılar bulunmaktadır. Bunlar hakkında yapılan yayınlarda Doğu Anadolu yöresine ait oldukları belirtilmektedir. Daha merkezi bir yöre tespiti yapılmamıştır. Bu halıların araştırılması ve daha merkezi bir yöre tespiti yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Doğu Anadolu yöresi halıları hakkında yapılan yayınlardan anlaşıldığına göre ve bu yörede kendi yaptığım halı araştırmalarında tespit ettiğim halılarla - bir kaçı dışında - bir benzerliği olmayan bu halıların, Doğu Anadolu yöresine ait olduğunu söylemenin doğru olmadığını düşünmekteyim. Doğu Anadolu gibi geniş bir coğrafyadan bahsetmek yerine daha dar bir alanın düşünülmesi, en azından bulundukları yerin göz önüne alınması ve Divriği denilmesi, kanımca daha uygun olacaktır. Kaldı ki bazı detaylar dışında, Anadolu'nun bir başka yöresinde de bu tip halılara rastlanmamıştır. Doğu Anadolu bölgesinde tespit edilen halıların çoğu daha tekil, asimetrik, küçük, ev işi dokumalar şeklinde, Divriği halıları ise daha düzgün, büyük, atölye işi dokumalar şeklindedirler.

Sivas merkez Ulu Camii'nde ve Şarkışla ilçesindeki Büyük Camii'nde bir grup halı tespit edilmiştir. Bu halılarda farklı bir teknik özellik bulunmaktadır. Bu özellik

Türk halılarında kullanılan, Türk-Gördes düğümü denilen çift düğüm sisteminin alternatif çözümler üzerine uygulandığıdır. Az sayıdaki yayında “Şarkışla grubu” diye adlandırılan⁵ fakat hakkında fazla bir bilgi bulunmayan, bazı özel koleksiyonlarda da yer alan bu halılar da, araştırılması gereken diğer bir problem olarak görülmektedir.

Divriği Ulu Camii’nden alınarak İstanbul Vakıflar Halı Müzesine getirilen bazı halıların, Sivas Divriği civarında dokunduğunu, Şarkışla grubu denilen halıların da Şarkışla civarında dokunduğunu düşünmekteyiz. Tezimizde bunu ispatlamaya ve Sivas yöresi halılarının zenginliğini ortaya koymaya çalışacağız.

Bu tezimiz Sivas yöresi halılarının ilk defa tanımlandığı ve belirlendiği, adı konulmayan halıların adlandırıldığı bir çalışma olacaktır. Bu bakımdan Türk halı sanatı içerisinde eksik bir köşe olan Sivas yöresi halıları; malzeme, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri ile tanıtılarak, bu eksikliğin giderilmesine çalışılacak ve bilime önemli bir katkı sağlanacaktır.

Çalışmamızın örnekleri coğrafi bakımdan Türkiye sınırları içerisinde, kronolojik olarak da 19. yüzyıla kadar olan Sivas yöresi halılarını kapsadığı için, 19. yüzyıl ve sonrasına ait olan halılar çalışma dışında bırakılmıştır. Çalışmamızı 19. yüzyıla sınırlandırmamızın sebebi, bu yüzyılda Sivas’ta devlet desteği ile yeni kurulan tezgâhlarda sipariş olarak, İran düğümlü, sentetik boyalı ve İran halı desenlerini taklit eden halılar dokunmaya başlanmış olmasıdır. İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde, Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde, Ankara Etnoğrafya Müzesinde ve Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde tespit edilen ve 19. yüzyıldan önceye tarihlenen Sivas yöresi halıları teze dahil edilmiştir. Ayrıca yurt dışında bir özel koleksiyonda bulunan ve Türkiye’den gittiği belli olan bir Şarkışla halısı teze alınmamıştır. Dolayısıyla tezimizde yer alan halılar aynı zamanda, adı geçen müzelerdeki Sivas yöresi halıları ile özellikle Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinin halılarını da tanıtan bir çalışma olmuştur.

⁵ Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, Türkiye’de Kültür ve Sanat Dergisi, 73 (1994), s.38-49.

B-Yöntem

Tezi hazırlarken öncelikle; Sivas ve Sivas halıları ile ilgili genel literatür taraması, arşiv ve kütüphane araştırması ve saha araştırması yapılmıştır. Literatür taraması Sivas'ın tarihi, coğrafyası, ekonomisi, sosyolojisi, etnolojisi, nüfusu, ziraatı, bilim, kültür ve sanatı konularında yapılmıştır. Bu yayınlarda bulabileceğimiz en küçük bilginin bile teze katkı vereceği düşünülmüştür. Sivas ile ilgili tezlerde, seyahatnamelerde ve vakfiyeler, şeriyye sicilleri, tahrir defterleri, salnameler gibi arşiv belgelerinde taramalar yapılmıştır.

Tez taramalarında direk konumuzla ilgili bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak İlhan Şahin'in İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yeniçağ Tarihi Kürsüsünde bulunan, “Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)”, konulu doktora tezi⁶ çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır. Sivas çevresine yerleşen boylar, yerleşim tarihleri ve onların halı dokudukları yönündeki bilgiler, tespit edilen halıların tarihlendirilmesinde ve ortak teknik, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından çevrede dokunan halılarla bağlantılarının kurulmasında yardımcı olmuştur.

En erken tarihli Seyahatname Marco Polo Seyahatnamesidir⁷. Yukarıda belirtildiği üzere bir cümlesi ile tezimize büyük katkı sağlamıştır. Vital Cuinet'in La Turquie d'Asie adlı 1890 tarihli Seyahatnamesinde⁸ ihraç edilen halılarla ilgili bilgi bulunmaktadır.

Mevcut vakfiyeler yapıların tarihi ile ilgili bilgi vermekte, halı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

Sivas ve çevresinde saha araştırması yapılmıştır. Halı dokumacılığı yapılan bölgelere gidilmiş, Halk Eğitim Merkezleri ile görüşülmüş, geleneksel motifler

⁶ İlhan Şahin, “Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1980.

⁷ Basmacı, çev., *Kubilay Hanın*. s.50.

⁸ Adnan Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle Sivas*, İstanbul: Sivaslılar Vakfı, 2001.

araştırılmış ve sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Ancak “eskiden dokumacılık yapıldığı fakat günümüzde yapılmadığı” bilgisinden başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Anadolu’da camilere halı bağışlama geleneği olduğu için ve halılar vakıf şartları gereği camiden çıkarılamadığı için en eski halılar camilerde bulunmaktadır. Bu halıları toplamaya T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü adına yetkili olan Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Sivas merkez ve ilçelerindeki cami ve mescitlerde bulunan bütün halıları toplayarak muhafaza altına almıştır. Bu nedenle Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nün depolarında bulunan bütün halılar tarafımdan incelenmiştir. Bu çalışmada halıların malzeme, desen, renk ve kompozisyon özellikleri, düğüm teknikleri incelenmiş ve 1 dm² de bulunan düğümleri sayılmıştır. Bu halılar çalışmamızın başında Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğünde iken 2021 yılında hizmete açılan Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesine nakledilmiştir.

Ülkemizde halı bulunan müzelerde Sivas halısı araştırması yapılmıştır. Bu kapsamda Sivas Arkeoloji Müzesi, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Ankara Etnoğrafya Müzesi ve Konya Etnoğrafya Müzesinde çalışma yapılmıştır.

Sivas ve çevresine yerleşen Türk boyları hakkında araştırma yapılmıştır. Halılar, Anadolu’da Orta Asya’dan gelen Türk boyları tarafından dokunduğu için, bölgeye hangi boyların yerleştiği araştırılmıştır. Aynı boylar başka yörelere de yerleşmişse ve o yörenin halıları da biliniyorsa, karşılaştırma imkânı olabilmekte, bağlantılar kurulabilmektedir.

16. yüzyıl başlarında Sivas şehri, Rum Eyaletinin merkezi, yani Paşa sancağı yapılmış; Amasya, Çorum, Canik, Tokat, Divriği, Karahisarişarkî ve Bozok gibi yerler sancağa bağlanmıştır. Zaman zaman Malatya, Divriği, Kemah ve Bayburt gibi merkezler de eyalet-i Rum’a bağlanmıştır⁹. Sivas ilinin yer aldığı bu geniş tarihi

⁹ Ömer Demirel, “Sivas”, *T. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37 (2009), s.281.

coğrafya, doğal olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve etnoğrafik büyüme ve çeşitlenmeye sebep olmuştur. Bu sayılan bölgelere yerleşen boy ve oymakların çeşitliliği, kültürel zenginliği de getirmiş, bu geniş coğrafyada çok çeşitli halılar dokunmasına sebep olmuştur.

Halıların katalog çalışması yapılmıştır. Kataloğa 91 halı dahil edilmiştir. Katalogda başta halının fotoğrafı yer almakta, daha sonra katalog numarası, fotoğraf numarası, bulunduğu yer ve envanter numarası, tarihi, ölçüsü, geldiği yer, düğüm cinsi ve sayısı verilmiş, sonra tanımı kısmında desen, renk, motif ve kompozisyon özellikleri, mevcut durumu gibi bilgiler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. En sonda varsa yayınlandığı kitap, makale vs. belirtilmiştir.

Bu çalışmada materyal olarak camilerde ve müzelerde tespit edilen 19. yüzyıla kadar tarihlendirdiğimiz Sivas yöresine ait halılar yer almaktadır.

Tezimizde halılar dönemlerine göre üç ana başlık altında toplanmıştır. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı (19.yüzyıla kadar) dönemleri (Tablo 1). Selçuklu dönemine ait bir halı, Beylikler dönemine ait iki halı tespit edilmiştir. Bunlar geometrik zeminli ve kûfi karakterli bordürlere sahip halılar olup, dönemleri içinde malzeme, teknik, renk ve kompozisyon özelliklerine göre anlatılmışlardır. Daha geniş bir zamanı kapsayan Osmanlı devrine ait halılar ise çok sayıda ve çeşitli kompozisyonlara sahip oldukları için, desenlerine göre tipolojik bir gruplama yapılmış, her grup kendi içinde yine bir kronolojik sırayla anlatılmıştır. Bizim tespitlerimizde bazı motiflerin, bazı kompozisyonların yüzyıllar içerisinde birbiri içinden geliştiği, dönüştüğü veya devam ettiği görülmüştür. Bu devamlılığı yansıtabilmemiz için halıların kendi içlerinde kronolojik sırayla anlatılması gerekmektedir. Bu yüzden halılar, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Devirleri olarak üç devre ayrılıp, üç ana başlık altında gelişimleri gösterecek şekilde değerlendirilmiştir.

Değerlendirme kısmında halılar öncelikle malzeme, teknik, renk ve bezeme özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Tamamen yün malzeme ile dokunan halılarda az miktarda deve yünü ve düğüm iplerinde kısmen pamuk da kullanılmıştır. Hepsi Türk düğümü ile dokunan halıların bazılarında *kaydırmalı* düğüm, Kat. No: 1'deki halıda Türk düğümü yanında kısmen İran düğümü de kullanılmıştır. Deve yünü ve pamuk malzemeli olanlarla, *kaydırmalı* düğüm kullanılan halılar, katalog numaraları belirtilerek açıklanmıştır. Sonra renklerine ve bezeme türlerine göre değerlendirmede, geometrik, bitkisel, figürlü, nesnel ve yazılı bezemeli halılar tespit edilerek katalog numaralarıyla açıklanmıştır. Daha sonra kompozisyon düzenine göre Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devirleri olarak sıralanan halılar, her dönem içinde zemin ve bordür kompozisyonlarına göre değerlendirilmiş, çağdaş halılarla, mimari süsleme örnekleriyle, çinilerle, minyatürlerle ve cildlerle karşılaştırılmış, fotoğraf ve çizimlerle desteklenerek açıklanmıştır. Değerlendirmelerimiz tablolar halinde sunulmuştur.

Çalışmamız sırasında çok büyük sorunlarla karşılaşmamıştır. Gerek camilerde gerek müzelerde, kurallara uyarak yaptığımız çalışmalarda görevliler, ilgi, yardım ve desteklerini esirgememişlerdir.

C-İlgili Yayınlar

Genel olarak Türk Halı Sanatı konusunda az, fakat çok önemli yayınlar olmasına rağmen, bunlarda Sivas yöresi halıları hakkında bilgi bulunmamaktadır¹⁰. Sivas yöresi halıları hakkında ise çok az yayın bulunmaktadır. Prof. Dr. Bekir Deniz'in, 2000 yılında yayınlanan *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar* adlı yayınında¹¹ bütün

¹⁰ Türk Halı Sanatı konusunda yazılmış en önemli ve detaylı bilgilerin bulunduğu iki duayen yazarın yayınları vardır. Birisi Prof. Dr. Oktay Aslanapa tarafından yazılan ve 1972 yılında yayınlanan *Türk Halı Sanatı* adlı yayın ve ilkin 1987 yılında, daha sonra 2005 yılında yayınlanan *Türk Halı Sanatının Bin Yılı* adlı yayınlardır. Diğeri, Prof. Dr. Şerare Yetkin tarafından yazılan, ilk baskısı 1974, ikinci baskısı 1991 yılında yapılan *Türk Halı Sanatı* adlı yayındır. Bu yayınlarda halının tarihi, yurt içi ve yurt dışı müze ve koleksiyonlardan örneklerle ve detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Ancak Sivas yöresi halılarından bahsedilmemektedir. Yine Kurt Erdmann tarafından Almanca olarak yazılan ve H. Taner tarafından Türkçeye çevrilen *15. Asır Türk Halısı* adlı yayında Sivas halılarından söz edilmemektedir.

¹¹ Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.

Türk dünyasındaki halı dokumacılığı adım adım anlatılmaktadır. Sivas Halıları konusu ise, sadece seccadelerle ilgili çok kısa genel bilgiler yanında, faydalandığı kaynağa atıf yapılarak, Şarkışla grubu olarak bilinen halılardan ve düz dokuma yaygılardan kısaca bahsedilmektedir. Divriği Ulu Camii'nden İstanbul Vakıflar Halı Müzesine getirilen halılar hakkında ilk yayın, Belkıs Acar'ın "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler" adlı makalesidir¹². Bu makalede halı ve kilimler, camide çekilen fotoğraflarıyla ve tek tek numaralandırılarak detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Daha sonra bu halılar, 1988 yılında Belkıs Balpınar ve Udo Hirsch'in İngilizce ve Almanca olarak yayınladıkları, resimsiz Türkçe bir baskısı da bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Halı Müzesi Kataloğunda yayınlanmışlardır¹³. Bu yayında halıların tarihi Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerini (13-18. yy), açıklamaları ise dokunduğu yer olarak Divriği civarını işaret etmektedir. Ancak halıların künye bilgilerinde halıların yöresi Doğu Anadolu olarak belirtilmektedir.

İstanbul Vakıflar Halı Müzesi halı kataloğu yeniden hazırlanmıştır. Benimle birlikte Serpil Özçelik tarafından hazırlanan ve 2007 yılında yayınlanan¹⁴ katalogda Divriği Ulu Camii'nden getirilen halılar da yer almışlardır.

Tarafımdan 1990 yılında, İş Bankası Kültür Sanat Dergisinde yayınlanan Sivas Halıları adlı makalede¹⁵, 19-20. yüzyıla ait Sivas halıları anlatılmıştır.

Prof. Dr. Şerare Yetkin, 1982 yılında yayınlanan Vakıflar Dergisi sayı 14'de, "Türk Halı Sanatında Bir Teknik Özellik" adlı makalesinde¹⁶, kaydırılmış Türk düğümünü tanıtmakta ve araştırılması gerektiğini belirtmektedir.

¹² Belkıs Acar, "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler", *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1978, s.159-228.

¹³ Belkıs Balpınar and Udo Hirsch, *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*, Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988.

¹⁴ Suzan Bayraktaroğlu ve Serpil Özçelik, Haz., *Halı Müzesi ile Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2007.

¹⁵ Suzan Bayraktaroğlu, "Sivas Halıları", *Kültür ve Sanat Sivas Özel Sayısı*, 6 (1990), s.24-29.

¹⁶ Şerare Yetkin, "Türk Halı Sanatında Bir Teknik Özellik", *Vakıflar Dergisi*, 14 (1982), s.119-123.

Şarkışla grubu halılarla ilgili olarak, Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz'ın 1994 yılında yayınlanan “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”¹⁷ ve 2000 yılında yayınlanan “Doğu Türkistan’dan Anadolu’ya Yanışların Göçü ve Güzel Bir Kültürel Miras: Şarkışla Kotan Halıları”¹⁸ adlı makaleleri bulunmaktadır. Bu makalelerde Şarkışla Büyük Camii’nde bulunan halılar üzerinde çalışma yapılmıştır. Halıların, kesin olmamakla birlikte Kotan beyleri döneminde dokunduğu yönünde görüş bildirilmiştir.

Şarkışla Büyük Camii’nde bulunan halılar, Robert Chenciner tarafından 2012 yılında “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla” adlı makalesinde¹⁹ yayınlamıştır. Bu makalede halılar desenlerine göre gruplandırılarak anlatılmıştır.

Heinrich Kirchheim koleksiyonunun yer aldığı ve 1993 yılında yayınlanan Orient Stars A Carpet Collection adlı yayında²⁰, altıgen kompozisyonlu Şarkışla halılarından bir adet ile Konya yöresi olduğu belirtilen zikzak kompozisyonlu bir halı yayınlanmıştır.

D-Halıların Tarihlendirilmesi ve Dokunduğu Yörelerin Tespiti

Halıların yörelerinin tespiti ve tarihlendirilmesi en önemli ve en zor konudur. İlgili yayının az olması, müze kayıtlarında halıların yöreleri ve tarihleri ile ilgili bilgiler bulunmaması veya eksik olması, araştırmacıya yol gösterecek, tespitlerine destek olacak verilerin olmaması, araştırmacı için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Tarihi eserler içerisinde tarihlendirme yapılması en zor olan eser grubu tekstillerdir. Tekstil ürünü olan halı ve diğer dokuma eserler çok dayanıklı olmayan ve

¹⁷ Kayıpmaz, “Erken Dönem”. s.38-49.

¹⁸ Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Doğu Türkistan’dan Anadolu’ya Yanışların Göçü ve Güzel Bir Kültürel Miras: Şarkışla Kotan Halıları”, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, 07-15 Nisan 2000 Bildiriler Kitabı*, ed., A. Tevfik Köse, haz., Serap Ünal, Seval Aşık, Selma Aksoy, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü, 2000: s.119-124.

¹⁹ Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, (2012), s.48-57.

²⁰ Musse, Garry. “Early Turkish Rugs”, *Orient Stars A Carpet Collection*. Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden. Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993, s.336, 337; Friedrich Spuhler, “Ottoman or Anatolian An Attempt at a Redefinition”, *Orient Stars A Carpet Collection*, Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden, Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993, s.259.

kullanıldıkça eskiyen, yıpranan malzeme olduklarından çok eskiler günümüze gelememişlerdir. Nadiren 18-19. yüzyıl halıları dışında hiçbir halının üzerinde tarih veya dokuyanın adı, memleketi gibi bir ipucu bulunmamaktadır. Mimari eserler, taş, ahşap, maden eserler ve yazmalar bu konuda çok şanslıdır. Bunların bazıları kitabelidir veya ait oldukları yapının tarihi veya dönemi bellidir. Halıların tarihlendirilmesinde, kitabeli mimari süslemeden ve tek olarak üretilmiş eserlerin bezemelerinden, benzetme yapılarak yararlanılabilmektedir.

Bazı halılar daha çok Avrupalı ressamaların tablolarında resmettikleri halılardan yararlanılarak tarihlendirilmektedir. Bu tabloların üzerinde tarih ve yapan kişinin adı bulunmaktadır. Ayrıca bu resimler bir tablo değil de, bazen bir kilise veya benzer bir yapıdaki fresklerde yer alabilmektedir. Bu yapının ve freskin tarihi de bilindiğinden freskteki halı resmi ile karşılaştırılarak aynı desene sahip halılar tarihlendirilebilmektedir. Ancak bu tablolardaki tarihler, Anadolu'daki dokunuş, ihraç ediliş, dolaşım, yerine ulaşım, bekletme süreleri gibi birçok sebepten dolayı, halının dokunuş tarihini değil, olabilecek en üst sınırı belirlerler.

Bunlardan başka doğu minyatürlerinde çok sayıda halı resmi bulunmaktadır. Bu minyatürlerin de tarihi veya dönemi, yapan kişi bilindiğinden, aynı desendeki, benzer halıları tarihlendirmek mümkün olabilmektedir.

Özellikle son yıllarda yapılan arşiv araştırmaları da artmış olduğundan, çeşitli ticari kayıtlar, envanterler bilgi vermektedir. Bu kayıtlarda hangi tarihte, hangi ülkeye, ne tür halıların satıldığı, fiyatı gibi bilgiler bulunmaktadır. Ama fotoğrafı bulunmadığından sadece açıklamadaki bilgilerden faydalanılabilmektedir. Seyahatnameler önemli kaynaklardır. Yazılı belgeler içerisinde vakfiyeler, padişah fermanları bilgi vermektedir. Camiyi yaptıran kişi vakfını da kurmak suretiyle caminin yüzyıllarca ayakta kalmasını sağlamıştır. Bazı vakfiyelerde camiye kaç tane veya hangi cins halı bağışlandığı belirtilmektedir. Caminin açılış ve onarım tarihleri de önemlidir.

Camiyi yaptıran genellikle sultan ve aile fertleri, vezir, komutan ve halktan varlıklı kişiler, açılışa hazır olacak şekilde topluca halılarını da dokuturlar veya satın alıp camiye serdirirler. Büyük onarımlarda da caminin eskiyen halıları değiştirilirdi.

Caminin bulunduğu yerde yaşayan ve halı dokuyan kişiler, bulundukları yerdeki camiye, kendi dokudukları halıları bağışlamaktaydılar. Halıların tanımlanması açısından bu durum önemli bir ipucu olmaktadır. Bilhassa o yörede yaşayan boy ve oymaklar biliniyorsa halıları bunlarla ilişkilendirmek, tarihlendirmek ve tanımlamak daha kolay olmaktadır. Ancak, caminin bulunduğu yerde yaşayan veya başka yerden gelip, satın aldıkları halıları camiye bağışlayanlar da olabilmektedir. Bu durum halılar arasında karışıklık ve çeşitliliğe sebep olur. Bunları tarihlendirmek daha zordur.

Camilere hayır yapmak amacıyla halı bağışlayan kişiler, duyulan güven nedeniyle karşılığında bir belge istememektedirler. Halının bulunduğu camide sadece demirbaş kaydı bulunmaktadır. Demirbaş kayıtları ile halıyı karşılaştırmak mümkün olamamaktadır. Çünkü bir halı üzerinde birkaç numara olabildiği gibi, defterlerde de “kırmızı göbekli halı” gibi çok genel, ayırım yapılamayacak tarifler yer almaktadır.

Çağdaş ve bilimsel bir teknik olan Karbon 14 metodu, halının liflerinin yaşını belirleyerek yaklaşık - +200 yıllık bir sapma ile halının yaşını belirlemektedir. Ancak pahalı bir teknik ve bazen de yanılma ihtimali olduğu için sıklıkla başvurulmuş bir yöntem değildir.

Yukarıda açıklanan veriler ışığında halıları tarihlendirmek ve adlandırmak mümkün olabilmektedir. Ancak caminin bulunduğu yöre, halıların dokunduğu yörenin belirlenmesinde ve adlandırılmasında en büyük ipucu olmaktadır. Sivas yöresi halıları da bu veriler ışığında değerlendirilmiştir. Üzerinde çalıştığımız halıların sayıca çok olması ve hepsinin Sivas yöresindeki camilerde bulunması; bunlar üzerinde tespit ettiğimiz ortak özelliklerin, başkalarından farklı, kendi içinde bütünlük gösteriyor olması, Sivas yöresini yansıttığı çıkarımını yapmamızda en büyük kolaylığı sağlamıştır.

II- SİVAS'IN KISA TARİHÇESİ ve SİVAS VE ÇEVRESİNE YERLEŞEN TÜRK BOYLARI

Eski ve önemli bir yerleşim yeri olan Sivas, İç Anadolu'nun doğusunda Yukarı Kızılırmak havzasında yer almaktadır. (Harita 1)²¹ Ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmeyen şehirde ilk yerleşimin Dört Eylül Parkının bulunduğu tepe olduğu, buradaki en eski yerleşimin Hititlerden kaldığı; şehre eski Yunanda Oğüst (Augustus) şehri anlamına gelen Sebast adının verildiği, Anadolu Selçukluları döneminde Sivas şekline dönüştüğü belirtilmektedir²². Şehir Hititlerden sonra Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin egemenliğinde kalmıştır. Lidyalılar zamanında yapılan meşhur kral yolu üzerinde bulunduğundan önemli bir yerleşim yeri ve kavşak noktası olmuştur²³.

Harita 1: Sivas İli Haritası

11. yüzyılda Türklerin yöreye gelmesine kadar düzensiz bir yönetim elinde kalan Sivas, eski önemini yitirmiş, ticaret yolları da güvenilirliğini kaybetmiştir. 1071 Malazgirt Meydan Savaşından sonra Sivas'ı ele geçiren Türk boyları yöreye yerleşmişler ve 12. yüzyılda Sivas'ta tek hakim güç olmuşlardır.

²¹ <https://www.google.com/search?q=sivas+haritas+kom%C5%9Fular+Erişim+04.09.2022>

²² İbrahim Hakkı Uzunçarşılı ve Rıdvan Nafiz Ergüder, *Sivas Şehri*, haz., Recep Toparlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2020, s.19; Demirel, "Sivas", s.278.

²³ Acun, "Sivas ve Çevresi", s.183.

İlkin, Emir Dânişmend kendisine ikta olarak verilen şehirde Danişmendli hanedanlığını kurmuştur (464/1071)²⁴. Danişmendliler şehrin Anadolu Selçuklu Hükümdarı II. Kılıçarslan tarafından Konya ile birlikte başşehir yapılmasına kadar hüküm sürmüşlerdir²⁵. Bu yüzyıllarda şehirde yünlü ve dokuma işlerinin tanındığı belirtilmektedir²⁶.

Sivas II. Kılıçarslan'dan sonra (1184) sırasıyla Kutbüddin Melik Şah, II. Süleyman Şah, I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubad tarafından yönetilmiştir. Şehir daha sonra Moğolların saldırılarına uğramış, 1243 Köseadağ savaşı sonucu İlhanlıların eline geçmiştir. 13. yüzyılda şehirde imar hareketleri artmış, Gök Medrese, Çifte Minareli Medrese ve Buruciye Medresesi bu dönemde inşa edilmişlerdir. Şehir Avrupa-Asya ve Karadeniz-Mezopotamya arasındaki ticaret yolları üzerinde bulunduğu için ekonomik yönden de zenginleşmiştir²⁷.

14. yüzyılın ikinci yarısında İlhanlı hâkimiyetinin zayıflaması ile şehir önce Alâeddin Eretna'nın, sonra Kadı Burhâneddin'in yönetiminde kalmış, 1398'de I. Bayezid'le Osmanlı Devletine bağlanmıştır. 1400 yılında da Timur tarafından ele geçirilmiş, bu dönemde şehir her bakımdan büyük zarar görmüş, eserler tahrip edilmiştir. Şehir 1408 yılında ikinci kez Osmanlıların eline geçmiş²⁸, I. Beyazıt'ın oğlu Emir Süleyman Çelebi, Sivas'a ilk Osmanlı eyalet valisi olarak atanmıştır²⁹.

15. yüzyılın ikinci yarısında Sivas Osmanlı Devleti için güvenli bir sınır şehri, 16. yüzyılda Amasya, Çorum, Yozgat, Divriği, Samsun, Arapgir (Malatya), Livalarını kapsayan, Orta Fırat Havalisinden Orta Karadeniz Bölgesine kadar uzanan Rum

²⁴ Abdülkerim Özeydin, "Danişmendliler", *T. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8 (1993), s.469.

²⁵ Demirel, "Sivas", s.278.

²⁶ Acun, "Sivas ve Çevresi", s.184.

²⁷ Demirel, "Sivas", s.278-279.

²⁸ Demirel, "Sivas", s.279.

²⁹ Acun, "Sivas ve Çevresi", s.184.

eyaletinin merkezi olmuştur. Şehrin eyalet merkezi yani Paşa sancağı olması her bakımdan gelişmesini sağlamıştır³⁰.

Osmanlı devleti 16. yüzyılda Safevilerle mücadele etmiştir. Şehir 17. yüzyıldaki Celâlî isyanları ve 18. yüzyılda ortaya çıkan âyanların çatışmalarından olumsuz etkilenmiş, 18. yüzyılın sonu, 19. yüzyılın başlarında şehir yöneticilerinin yüksek vergi taleplerine karşı halk isyanları çıkmıştır³¹.

Sivas, 4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi ile Türkiye Cumhuriyetinin temelini atıldığı yer olarak tarihe geçmiştir.

Malazgirt meydan muharebesinden (1071) sonra Anadolu içlerine doğru yayılan Türk boyları Sivas ve çevresini de ele geçirmişler ve ilkin Danişmendliler, daha sonra Selçuklular yöreye yerleşmişlerdir. Selçuklu Türkleri Oğuzların Kınık boyuna mensup bir ailedir³².

Daha sonra Anadolu'ya gelen ve Tokat, Amasya, Çorum, Kırşehir, Kayseri ve Sivas çevresine yerleşen Moğolların içlerinde Uygur ve diğer Türk kavimlerinden gruplar da vardı. 1337 yılında bu Tatarların başında bulunan Eretna, Uygur Türklerindendir. Moğollara Tatar, Kara-Tatar denilmektedir³³. Daha sonra iktidara geçen (1380) Kadı Burhaneddin, Oğuzların Salur boyuna mensup olup, Moğol istilası üzerine Harizm'den Anadolu'ya gelen beşinci dedesi Mehmed Mangışlak'taki Salurlara mensuptur³⁴.

Malazgirt Zaferi'nden sonra Divriği yöresi Mengücek Gazi'ye verilmiştir. Mengücekoğullarından itibaren Türk iskânına sahne olan Divriği'de Oğuzların Salur boyu yerleşmiştir³⁵. Fakih ve üç dilde şiir yazan Divriğili Muhammed b. Mustafa b.

³⁰ Acun, "Sivas ve Çevresi", s.185; Demirel, "Sivas", s.279.

³¹ Demirel, "Sivas", s.279.

³² Kâşgarlı Mahmud, *Divanü Lügatit – Türk*, çev., Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, Cilt I, 2006, s.55.

³³ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, 1972, s.163.

³⁴ Uzunçarşılı ve Edgüer, *Sivas Şehri*, s.117; Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.164.

³⁵ Abdülkadir Balgalmış, "Divriği", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9 (1994), s.452.

Zekeriya b. Hoca Hasan gibi büyük şahsiyetler Salur boyuna mensuptu³⁶. Divriği yöresine yerleşen Türklerin önemli kısmının da Salurlu olduğu ifade edilmektedir³⁷.

13. yüzyılda Suriye’de yaşayan Türkmen kümesinin mühim bir kısmı yazın Sivas’ın güney yörelerine ve Uzun Yayla’ya çıkıyordu. Oğuzların Boz-Ok ve Üç-Ok kollarına bağlı bu Türkmenlere Şamlu, Şam Türkleri veya Şam Türkmenleri deniliyordu³⁸. Şamlu, kışın Halep bölgesinde yaşayan, Yaban Eri de denilen Türkmenlerin Beğdili, Harbendelu, İnallu gibi oymaklarının kollarından meydana gelmiştir³⁹. Başlıca Yaban-Eri teşekkülleri Beğ-Dili, Bayat, Avşar, Bayındır, Harbendelu, Kara-Koyunlu’dur⁴⁰.

16. yüzyılda Halep Türkmenleri, kışın Halep bölgesinde yaşıyor, yazın Uzun-Yayla ile Sivas’ın güney taraflarına çıkıyordu⁴¹. Sivas, Amasya ve Tokat bölgelerinde yaşayan ve birçok boydan oluşan Ulu Yörük topluluğu; İl-Beglu, Çepni, Kulağuzlu, Ak-Kuzulu, Ak-Salur, Tatlu, Gerampa, Gökçelu, Şerefeddinlu, Çungar, Ballu, Çapanlu, İkizlu, Çavurcı, Ustacalu, Dodurga, Özlü, Kırıklı, Kara- Fakihlu, Turgutlu, Ağça-Koyunlu (Dulkadırlı’dan), Ali-Beglu, Kuzu-Güllü, Kara-Keçilu, İnallu (Halep Türkmenlerinden)⁴² gibi boylardan meydana gelmiştir.

16. yüzyılda mufassal tahrir defterlerine göre, Anadolu’da Oğuz Boylarına ait yer adları bir cetvel halinde hazırlanmıştır⁴³. Buna göre Sivas’ta; Kayı boyuna ait 8, Kara-Evli boyuna ait 2, Karkın boyuna ait 8, Çavuldur (Çavundur) boyuna ait 3, Salur boyuna ait 9, Ala-Yundlu boyuna ait 3, Eymür boyuna ait 7, Kınık boyuna ait 8⁴⁴ yer adı tespit edilmiştir. Bu adların genellikle 12, 13 ve 14. yüzyıllardan kalma hatıralar

³⁶ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.340.

³⁷ Kutlu Özen, “Fetih’ten Günümüze Divriği İlçesinde Türk Kültürünün Özellikleri”, *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül- 01 Ekim 2005*, ed., İbrahim Yasak, haz., Kadir Pürlü, İbrahim Yasak, Yüksel Alıcı, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2006, s.340.

³⁸ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.165.

³⁹ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.153.

⁴⁰ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.177-178.

⁴¹ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.173.

⁴² Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.178.

⁴³ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.211

⁴⁴ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.213, 214.

olduğu ve Kayı, Kınık, Avşar, Bayındır ve Salurların, Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli roller oynadıkları belirtilmektedir⁴⁵. Bu yer adlarına bakarak, adı geçen boyların 12. yüzyıldan itibaren Sivas çevresinde yerleşmiş olduklarını söylemek mümkündür.

Sivas'ın 75 km. güney batısındaki bugünkü Şarkışla, Kayseri'nin kuzey doğusunda, Gemerek ile Mancılık arasında Gedük denilen bir Selçuk kasabasının arazisinde kurulmuştu⁴⁶. Burada Kara-Yahyalı, Delu-Alılı, Ağcalı (en mühim obası: Hacılar), Ağca-Koyunlu (Dulkadirli'dan), Şam Bayadı (Dulkadirli'dan) toplulukları bulunmakta idi⁴⁷.

Maraş bölgesinde yaşayan Dulkadirli Türkmenleri ile Halep Türkmenleri; Yozgat bölgesinde yerleşmişler ve Sivas'ın güneyinde Yeni İl'i meydana getirmişlerdir⁴⁸. Sivas, Bozok, Divriği, Malatya ve Darende bölgelerinde pek çok yaylak, yurt, mezraa ve bazı köyleri kapsayan Yeni İl kazası, 1548'de kurulmuş ve İstanbul Üsküdar'daki Mihrümah Sultan külliyesine vakfedilmiştir⁴⁹. Mihrümah Sultan'ın vefatından (1578) sonra Nurbânû Sultan'ın Üsküdar'da yaptırdığı cami ve imarete vakfedilmiş, Sivas, Bozok, Kayseri, Maraş, Malatya ve Divriği sancakları yanında, bugünkü Kangal, Gürün ve Şarkışla kazalarının önemli bir kısmını içine alacak şekilde genişletilmiştir⁵⁰. Dulkadirli Türkmenlerinin halı dokudukları bilinmektedir⁵¹.

Yeni İl'in Atik Valide Sultan evkafına ait olan bağlılığı 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Bu yüzden arşiv kayıtlarında adı bazen Üsküdar Türkmenleri veya Üsküdar Evi olarak da geçmektedir⁵².

⁴⁵ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.212, 213.

⁴⁶ Chenciner, "Carpets from", s.49.

⁴⁷ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.178

⁴⁸ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.175; İlhan Şahin, "Üsküdar ve Türkmenler", *Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu-4*, İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2016, s.283.

⁴⁹ Şahin, "Yeni-İl Kazası", s.28.

⁵⁰ Şahin, "Üsküdar ve Türkmenler", s.281, 282.

⁵¹ Faruk Sümer, "Anadolu'daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 32 (1984), s.49.

⁵² Şahin, "Üsküdar ve Türkmenler", s.284

18. yüzyılda Bayat obalarından olan Reyhanlı oymağı, Sivas'ın güney taraflarında yaylamakta ve Haleb çevresinde kışlamakta idi⁵³.

⁵³ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.228

III- TÜRK HALI SANATINA BİR BAKIŞ

Düğümlü halı Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgelerde ortaya çıkmış ve Türkler tarafından geliştirilmiştir. Günümüzde bilinen en erken tarihli halı Altaylar'da Pazırık Kurganları'nda bulunan ve M.Ö. 5-3. yüzyıllara tarihlenen Pazırık Halısıdır⁵⁴. Halı dokumacılığı Büyük Selçuklularla önce İslam âlemine daha sonra bütün dünyaya yayılmıştır.

Selçuklularla Anadolu'ya gelen düğümlü halı, düzenli ve sürekli gelişmesini Anadolu'da göstermiştir. 13. yüzyıl Anadolu Selçuklu halıları büyük taban halıları olup zeminde küçük geometrik motifler, bordürlerde uçları üçgen şeklinde sonuçlanan iri kûfi harfler yer almaktadır. Günümüzde varlığı bilinen çok az sayıdaki Anadolu Selçuklu halıları Konya Alaaddin Camii'nde, Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde ve Fustat'ta (Eski Kahire) bulunmuşlardır. Daha sonra, Divriği Ulu Camii'nde bulunan ve İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde sergilenen bir halı da Selçuklu Dönemine tarihlendirilmiştir⁵⁵.

1990'lı yıllarda Tibet'te bulunan hayvan figürlü halıların Anadolu Selçukluları döneminde Anadolu'da üretildiği anlaşılmıştır⁵⁶. Bu halılarda zemindeki büyük karelerin içinde iri hayvan figürleri bulunmaktadır. Bordürlerinde, diğer Selçuklu halılarında olduğu gibi kûfi harfler yer almaktadır. Özel koleksiyonlarda bulunan bu hayvan figürlü halıların, yapılan testlerle 13. yüzyılda dokundukları ve Anadolu Selçuklu halıları ile aynı özelliklere sahip oldukları belirtilmektedir⁵⁷.

⁵⁴ Nejat Diyarbakırlı, "Pazırık Halısı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 32 (1984), s.1; E. Fuat Tekçe, *Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1993, s.19; Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi San. Tic. A. Ş., 2005, s.16; Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.2.

⁵⁵ Balpınar and Hirsch, *Carpets of the Vakıflar*, s. 178, 179; Suzan Bayraktaroğlu, "Halı Sanatı", *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Uygarlığı 2*, Ed., Z. Kenan Bilici, Ali Uzay Peker, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006, s. 555, 557, 559; Bayraktaroğlu ve Özçelik, *Haz. Halı Müzesi*, s.2.

⁵⁶ Volkmar Enderlein, "Medieval Carpets from Asia Minor", *Turkish Carpets from the 13th-18th Centuries*, İstanbul: Tekstilbank, 1996, s. XXV, s.17.

⁵⁷ Michael Franses, "The Appreciation of an Art Form", *Orient Stars A Carpet Collection*, ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden, Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993, s.13,14,15; Oktay Aslanapa, "Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi", *Ariş*, Aralık 3 (1997), s.22; Aslanapa, *Türk Halı*, s.103.

Beylikler devrinde hayvan figürlü halılar görülür. Bunların ilk örnekleri Anadolu Selçukluları devrinde ortaya çıkar ve Beylikler devrinde de devam eder. 13-14. yüzyıllarda görülen hayvan figürlü halılardan günümüzde az sayıda örnek bulunmaktadır⁵⁸.

15. yüzyılda erken devir Osmanlı halıları görülmeye başlar⁵⁹. Holbein halıları diye tanınan bu halılar dört grupta incelenir. Büyük boyutlu bu halıların zeminlerinde kendi içerisinde gelişen geometrik motifler bulunur. Batı Anadolu’da Uşak ve çevresinde dokunurlar.

16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun en parlak döneminde, İstanbul ve Bursa’daki saray atölyelerinde ipek ve çok kaliteli yünden saray halıları ve saray seccadeleri dokunmuştur. Saray nakkaşhanesinde üretilen desenlerle 16. yüzyılda madalyonlu, yıldızlı Uşak halıları dokunmaya başlanmıştır. Uşak halılarının, Çin bulutlu, kuşlu Uşak gibi çeşitleri bulunmaktadır⁶⁰. Ayrıca 16. yüzyılda geometrik desenli Bergama halıları görülmeye başlanır.

Seccadeler Türk halı sanatı içerisinde farklı bir yer tutarlar. Üzerinde namaz kılmak amacıyla dokunan, ana motifi mihrap olan seccadelerin ilk örnekleri 14-15. yüzyıllara ait saf seccadelerdir. Saf seccadeler, birden fazla kişinin yan yana saf tutarak namaz kılması amacıyla dokunurlar ve birden fazla mihrap motifine sahiptirler. Tek mihraplı seccadeler ise 15. yüzyıldan bu yana görülmektedirler.

Bazı İtalyan ressamlarının 15. yüzyıl sonuna ait tablolarında bulunan seccadelerde mihrap motifinin ayak kısmı, mihrap içine doğru sekizgen şeklinde bir girinti yapar. Bu sekizgen girinti, sembolik olarak mihraba girişi anlatır⁶¹.

⁵⁸ Aslanapa, *Türk Halı*, s.65; Yetkin, *Türk Halı*, s.19; Suzan Bayraktaroğlu, “Hayvan Figürlü Anadolu Halıları”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7 (2009), s.40.

⁵⁹ Yetkin, *Türk Halı*, s.35; Aslanapa, *Türk Halı*, s. 107; Deniz, *Türk Dünyasında*, s.28.

⁶⁰ Yetkin, *Türk Halı*, s.88.

⁶¹ Aslanapa, *Türk Halı*, s.220.

Tek mihraplı seccadeler 15. yüzyıldan bu yana görülmekle beraber, Berlin'deki bir örnek⁶² dışında mevcut örnekler 16. yüzyıldan geriye gitmemektedir. Gördes, Kula, Milas, Lâdik, Kırşehir, Mucur, Avanos, Sivas seccadeleri, özgün renk ve desenleriyle geleneksel karakterlerini koruyarak günümüze kadar gelmişlerdir⁶³.

16. yüzyıldan 19. yüzyılın sonuna kadar, dokunduğu yerin adıyla anılan seccade ve taban halıları görülür. Çanakkale, Bergama, Uşak, Gördes, Kula, Milas, Lâdik, Konya, Kayseri, Taşpınar, Niğde, Avanos, Kırşehir, Mucur, Sivas ve Doğu Anadolu'da birçok yörede yüzyıllardır halı dokunmaktadır.

⁶² Aslanapa, *Türk Halı*, s.219'da Berlin Museum für Islamische Kunst'da bulunan Bellini tipi seccadenin 15. yüzyıla tarihlendiği belirtilmektedir.

⁶³ Aslanapa, *Türk Halı*, s.215; Suzan Bayraktaroğlu, "Seccade", *Erdem*, Halı Özel Sayısı 1, (1999), s.57,59.

IV- TARİHİ BELGE VE YAYINLARDA SİVAS HALICILIĞI

Sivas halıları hakkında bulunan en erken tarihli bilgi, 13. yüzyılda Anadolu'yu gezen Marco Polo'nun yazdığı seyahatnamedir. Seyyah, Konya, Kayseri ve Sivas'ta çok kıymetli halılar dokunduğunu yazar⁶⁴.

Kurt Erdmann, Konya'da bulundukları için Konya halıları denilen halılarının, üretildikleri yerlerin Konya, Aksaray, Kayseri ve Sivas olduklarını⁶⁵; Marco Polo'nun Kayseri ve Sivas'ta gördüğü halıların, Konya'dakilerden farklı olmadığını⁶⁶ belirtir.

16. yüzyılda Yeni İl'de keçe, halı ve kilim satıldığı ve bunlardan vergi alındığı belgelerden anlaşılmaktadır. H.991 M.1583 tarihli Yeni-İl Kanunnamesinde⁶⁷ “ve kiçe ve kaliçe ve kilim makulelerinden satanlardan her ayından bir akça alınır” denilmektedir⁶⁸. Bu ifadelerden Yeni İl'de halı, kilim dokunduğunu ve keçe üretimi yapıldığını söylemek mümkündür.

İstanbul Üsküdar'daki Atık Valide Sultan vakfına bağlı olan Yeni İl'deki Türkmen veya Yörük kadınlarının elleriyle dokudukları halı ve kilim gibi ürünlerle vakfa dolaylı katkı sağladıkları” belirtilmektedir⁶⁹.

1454 tarihli 2 numaralı tahrir defterinde Sivas'ta bulunan meslek grupları içerisinde 1 adet gayrimüslim boyacı ve 1 adet müslüman dokurcu bulunmaktadır⁷⁰. Dokuma sanayinin yan kollarından olan boyahane mukataasında iplik ve kumaş boyanması yapılmaktadır. Dokumacılığın geliştiği yerlerde boyahane gelirleri de yüksek

⁶⁴ Basmacı, çev., *Kubilay Hanın*, s.50.

⁶⁵ Kurt Erdmann, *15. Asır Türk Halısı*, çev., H. Taner, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları 715, 1954, s.100,101,102.

⁶⁶ Erdmann, *15. Asır*, s.95.

⁶⁷ Şahin, *Yeni-İl Kazası*, s.8 ve 346'da belirtildiği üzere bu Kanunnamenin esas metni, Başbakanlık Arşivi Tapu-Tahrir Defterleri Nr. 604: Evasıt-ı Muharrem 991 (5-15 Şubat 1583) tarihli mufassal Yeni-il kazası defteri, s.1-7'de yer almaktadır.

⁶⁸ Şahin, *Yeni-İl Kazası*, s.336,359.

⁶⁹ Şahin, “Üsküdar ve Türkmenler”, s.285.

⁷⁰ Aytaç Anak, “2 Numaralı Sivas Tahrir Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2011, s.55.

olmaktadır. 1454 tarihli tahrir defterine göre şehir kırsalındaki Todurga köyünde 1 tane mukâta-i boyahane bulunmaktadır⁷¹.

17. yüzyılda “Sivas’ın Şarkışla ilçesinin Akça-Kışla bucağına bağlı Gazi köyünde⁷² ve Ulaş köyünde, 1630-31 tarihinde birer boyahane bulunduğu ve bu boyahanelerin 1641-42 ve 1652-53’de 1000 akça mukabilinde mukataaya verildiği” anlaşılmaktadır⁷³.

“Kangallu Köyünde 1548 tarihinde 1 değirmen ile 1 boyahane bulunduğu ve bu boyahanenin 1630-31’de 2400; 1641-42’de Karanlık-ı Müslümanan köyünün boyahanesiyle birlikte 6500 akça mukabilinde; bazar ihtisabının ise, 1641-42’de ve 1652-53’de 500 akça mukabilinde mukataaya verildiği” belirtilmektedir⁷⁴. Kangal günümüzde Sivas’a bağlı bir ilçedir. Bu ifadelerden halı, kilim ve kumaş dokumada kullanılan iplerin boyandığı çıkarımını yapmak mümkündür.

H. 1224-1227 M. 1809-1812 tarihlerini kapsayan 9 numaralı Sivas Şer’iyye Sicilinde ev eşyaları arasında halı da yer almaktadır⁷⁵. Aynı Şer’iyye Sicilinde “Sivas’ta kullanılan tekstil ürünü ev eşyaları” arasında “halı, sagir halı, köhne orta halı, sagir köhne yan halısı, halı seccade, köhne seccade, köhne yan halısı, makat halısı, köhne halı, orta halı; ayrıca kilim, alaca kilim, boz kilim, cedit kilim, müs’tamel kilim, köhne kilim” gibi halı ve kilim türleri yer almaktadır⁷⁶. Bu halıların Sivas halısı olduğu yönünde bir bilgi bulunmamakla beraber, evlerde bu kadar çok halı kullanılmasını, yörede köklü bir halı dokuma geleneği olmasına bağlayabiliriz.

1808-1839 tarihli Şeriye Sicillerine göre; Sivas esnaf evlerinde kullanılan eşya grubu içerisinde, halı, kilim, namaz kılmak için seccadeler bulunduğu; kilimlerin, yan kilim, kebir orta kilim, çul kilim, alaca kilim, deve yünü kilim, nakışlı kilim, al kilim

⁷¹ Anak, “2 Numaralı Sivas”, s.115.

⁷² Şahin, *Yeni-İl Kazası*, s.108.

⁷³ Şahin, *Yeni-İl Kazası*, s.115.

⁷⁴ Şahin, *Yeni-İl Kazası*, s.132.

⁷⁵ Fatih Şahingöz, “9 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre Sivas”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2010, s.104.

⁷⁶ Şahingöz, “9 Numaralı Şer’iyye”, s.105,106.

gibi çeşitleri olduğu; yünden imal edildiği ve halı ile aynı fiyatlara satıldığı; halının kullanım yerine, büyüklüğüne ve üretilen yere göre, ocak başı halı, orta halı, yan halı, Zile ve Acem halısı diye adlandırıldığı belirtilmektedir⁷⁷.

Sivas tereke defterlerine dayanarak, 1825-1850 yılları arası Sivas'ta seyitlerin terekeleri arasında ev eşyaları olarak, her türlü halı, kilim, keçe gibi malzemeler yer almaktadır. 20 kişinin mal varlığı arasında; 4 tanesi kilim seccade, 4 tanesi zeylî seccade, 1 tanesi cicim seccade, 19 tanesi halı seccade olmak üzere, 44 adet seccade kayıtlı olup, halı seccadeler ortalama 25-30 kuruşla daha kıymetli; 5 tereke sahibi haricinde, herkeste bulunan kilim 152 adet olup, fiyatı 10 kuruş civarı; 12 kişinin sahip olduğu cicim adedi 29 olup, ortalama bedeli 10-15 kuruş arasındır⁷⁸.

1321 ve 1325 tarihli Sivas Salnameleri de Sivas'ta halı dokumacılığından ve tezgâh sayılarından söz etmektedirler⁷⁹.

Osman Turan; yabancıların Türk halılarını Sivas'taki ticarethanelerden satın aldıklarını, Lyon Müzesinde bulunan ve kitabesinden 1219'da Alaaddin Keykubad için yapıldığı anlaşılan bir halının Sivas'ta satıldığını ve Selçuk halıcılığın şaheseri olduğunu belirtir⁸⁰.

13. yüzyıl başlarında Sivas halılarının Bağdatlı tüccarlar tarafından arandığı⁸¹; Selçuklular Devrinde ihraç edilen ürünler arasında Türklere ve Anadolu'ya has halı, kilim, yünlü, pamuklu ve ipekli kumaşlar bulunduğu⁸²; Orleans dükası Louis'nin, Alâeddin Keykubad döneminde Sivas'tan on iki kadife halı sipariş ettiği; Konya, Sivas,

⁷⁷ Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*, Sivas: Sivas Belediyesi, 1998, s.74.

⁷⁸ Emin Güney, "Sivas Tereke Defterlerinden Hareketle Sivas'ta Seyyidlerin Sosyo-Ekonomik Hayatı (1825-1850 Yılları)", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, 2015, s.60,61.

⁷⁹ Ebubekir S. Yücel, *Salname-i Vilayet-i Sivas H.1325/1907 Sivas İl Yıllığı*, Sivas: Buruciye Yayınları, 2011, s.18.

⁸⁰ Osman Turan, "Selçuklular Zamanında Sivas Şehri", *A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 9/4 (1951), s. 450; Halen Lyon Tekstil Müzesinde bulunan adı geçen halı tarafımdan araştırılmış ve halı değil kumaş olduğu anlaşılmıştır. Genellikle "dokuma" denince ilk akla gelen "halı" olduğu için böyle bir yanlışlığa düşüldüğü tahmin edilmektedir.

⁸¹ İsmet Kayaoglu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24 (1981), s.370.

⁸² Sümer, "Anadolu'daki Türk", s.46,48; Abdulhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi", *Belleten Dergisi*, 64/231 (2000), s.806.

Kırşehir’de bulunan boyahanelerde kumaşların boyandığı ve boya imal edildiği⁸³ belirtilmektedir.

Oktaş Aslanapa, “Sivas halıları hakkında yazılı en önemli bilginin 13. yüzyıl Marco Polo’nun seyahatnamesi olduğunu, bu seyahatnamede Anadolu’nun en güzel halılarının Sivas’ta dokunduğunun yazdığını; fakat bu çağdan elimizde örnek kalmadığını; Şer’i Mahkeme Sicillerinin incelenmesini; Divriği’deki 16, 17, 18. yüzyıllara ait Divriği halılarının, en kısa zamanda kurtarılması gerektiğini” söylemektedir⁸⁴.

TDV İslam Ansiklopedisi “Sivas” maddesinde, “Osmanlı dönemi boyunca Sivas’ta yüksek kalitede halı, kilim üretimi yapıldığı” belirtilmektedir⁸⁵.

Kutlu Özen, Sivas’ta halıcılığın 13. yüzyılda başladığını⁸⁶; Hakkı Acun, Sivas halılarını iki gruba ayırıp, birinci grubun, geçmişi Anadolu Selçuklularına dayanan eski Sivas halıları olduğunu⁸⁷; Adnan Mahiroğulları, Osmanlılar Döneminde Sivas halıcılığının büyük ölçüde ev endüstrisi üretimine dayandığını⁸⁸ söylemektedirler.

Vital Cuinet’in La Turquie d’Asie adlı 1890 tarihli Seyahatnamesinde⁸⁹ Sivas sancağından ihraç edilen ürünlerle⁹⁰, sanayi ürünleri arasında halı da sayılmaktadır⁹¹. Zara’da yüksek kalitede halı üretildiği, merkez sancağının yılda ortalama halı ihracatının 185.000 frank değerinde olduğu belirtilir⁹².

Sivas için; “yerli sanatlar... bilhassa halı ve kilimcilikte çok ileridir. Vaktiyle 2000 tanesi Sivas’ın içinde olmak üzere 10000 kadar tezgâh vardı ve Sivas’ta hemen

⁸³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009, s.361; Kayaoğlu, “Anadolu Selçukluları”, s.370.

⁸⁴ Bilget, “Sivas Halıları”, s.45.

⁸⁵ Demirel, “Sivas”, s.281.

⁸⁶ Özen, “Sivas Halıcılığının”, s.86.

⁸⁷ Acun, “Sivas ve Çevresi”, s.191.

⁸⁸ Adnan Mahiroğulları, "XIX. Yüzyılın Ortalarından Birinci Dünya Savaşına Kadar Sivas'ın Sosyo Ekonomik Yapısı", *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (2011), s.65

⁸⁹ Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle*, s.128.

⁹⁰ Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle*, s.146.

⁹¹ Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle*, s.147,148.

⁹² Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle*, s.148.

hemen halı kilim dokumasını bilmeyen bayan yoktu. Bu gün için bu sanat yalnız Şarkışla gibi mahdut kazaya inhisar etmektedir” denilmektedir⁹³.

Yine birçok yayında “Sivas’ın Selçuklular Döneminde doğulu ve batılı tüccarların mal alışverişi yaptığı, milletlerarası bir ticaret merkezi haline geldiği ve burada alınıp satılan eşyalar arasında yün, tiftik, keçe ve halının önemli bir yer tuttuğu” belirtilmektedir.

⁹³ Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Folkloru I-II*, Sivas: Sivas Bin Temel Eser, Sivas Valiliği, 2006, s.27,28.

V- KATALOG

Fotoğraf No: 1 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 1

Fotoğraf No : 1

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-344

Tarihi : 13. yy.⁹⁴

Ölçüsü : 394 x 231 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk-İran, 1 dm² de b. 32-34 x e. 31.

Tanımı :Halının zemini yer yer açık kırmızı, genel olarak kırmızı, desenleri siyah konturlu, mavi ve lacivert renklidir. Zemin kompozisyonu, belli bir şablonda yerleştirilmiş, birbirlerine küçük motiflerle bağlı sekizgenler ile bunların arasında kalan boşluklara yerleştirilmiş daha küçük sekizgenlerden oluşmaktadır. İki farklı boyuttaki bu sekizgenler aynı zamanda halı yüzeyinde nöbetleşe bir sıra izlemektedir. Tüm halı yüzeyine dağılan bu tekrarlayan kompozisyon, her sırada büyük sekizgenler beşer, küçük sekizgenler dörder adet olmak üzere, 5-4-5 adet olarak sıralanmıştır. Büyük sekizgenlerin içinde sekiz kollu yıldızlar, etrafında radyal olarak yerleştirilmiş küçük çizgiler ve küçük bitkisel motifler (palmet-lotus) bulunmaktadır. Küçük sekizgenin etrafında ise çeşitli yönlerde doğru yerleştirilmiş küçük lotus tomurcukları vardır. Kırık çizgilerle geometrik geçmeli çok kollu yıldızlardan meydana gelen bu kompozisyon, İslami devirde Selçuklu çağında kullanılan bir kompozisyonudur.

Küçük sekizgenlerin yer aldığı dörtlü grubun ilk sırasında, iki yanda bordürlerle kesilen yarım yıldızlar yer almaktadır. Herhalde başlangıçta çizime göre dörtlü grubun iki yanında deseni devam ettirmek ister gibi yarım yıldızları dokumuşlardır. Bordürler kesme motif devam edecek izlenimi veren bu uygulama Türk sanatındaki sonsuzluk

⁹⁴ Michael Franses, "Appendix B: Radiocarbon Dating of Anatolian Carpets", *Anatolian Tribal Rugs 1050-1750: The Orient Stars Collection II*, Ed., Cosima Stewart, London: Halı Publications Limited, 2021, s.377'de halıya uygulanan karbon testinde halının tarihi 1153-1406 (% 91,5) olarak tespit edildiği belirtilmektedir. Karbon testlerinde genellikle geniş bir zaman aralığı bildirilmektedir. Bizim de değerlendirme kısmında açıkladığımız gibi halı, caminin inşa edildiği 1228 veya vakfiyesinin düzenlendiği 1243 yıllarından birinde dokunmuş olmalıdır. Test sonucuna ulaşmamı sağlayan Anadolu halı-kilim uzmanı ve araştırmacısı Sayın Ali Rıza Tuna'ya teşekkür ederim.

prensibini yansıtmaktadır. Dokumanın en sonunda ise kompozisyonda yer alan küçük çizgilerle küçük bitkisel (lotus) motifler, zeminde bir sıra tekrar edilerek, zemin uzatılmıştır. Bu durum bordür dönüşlerini ayarlamak için yapılmış olmalıdır.

Halının iki ince bir kalın bordürü vardır. Kalın bordürün iki yanında yer alan ince bordürlerde siyah zemin üzerinde mavi renkli bitkisel motifler işlenmiştir. Halının ana bordüründe örgülü kûfi karakterli bir bezeme bulunur. Bordür desenleri köşelerde çok düzgün bir şekilde dönüş yapmıştır. Dört köşede hep aynı desenin denk gelmesi, daha önce hazırlanmış bir çizimden faydalandığını göstermektedir.

Halının ortasında ve kenarlarında yırtık, delik ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; “Early Medieval Carpets”, *Turkish Carpets from the 13th-18th Centuries*, Tekstil Bank Yayını, 1996, s.14,15; Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, T. İş Bankası Yayını, 1974, s.128 ve 1991, (ikinci baskı) s.186; Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Yayınevi, 2005, s.205.

Fotoğraf No: 2 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 2

Fotoğraf No : 2

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-85

Tarihi : 14. yy.

Ölçüsü : 211 x 157 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1dm² de b.25-28 x e. 24-27.

Tanımı :Halının iç dolgusunda mavi renkli zemin üstünde siyah konturlu sekiz kollu yıldızlar ve aralarında kalan boşluklarda dört kol halinde desenler yer alır. Bu düzenleme özellikle çinilerde görülen sekiz kollu yıldız kompozisyonudur. Yıldızlar arasında kalan haçın kollarının dışa doğru üçgen şeklinde uzanan uçları, burada içe doğru üçgen şeklinde bir girinti yapmaktadır. Bu haliyle de sekiz köşeli yıldıza benzemektedir. Ancak sekiz kollu yıldız kompozisyonundaki esas sekiz kollu yıldız, dört kolu turuncu dört kolu mavi olan yıldızdır. Halının bir kısa kenarında zemin deseni değişikliğe uğramış ve siyah konturlu, içi geometrik dolgulu baklavalılar işlenmiştir. Bu tarz zemin deseninde değişiklikler; desen konusunda fikir değişikliğinden, desen kurulumunda bir başlangıç olarak veya halının boyunun uzatılması ile ilgili olabilir. Genellikle 13, 14, 15. yüzyıl gibi halı sanatı için erken olan örneklerde görülür.

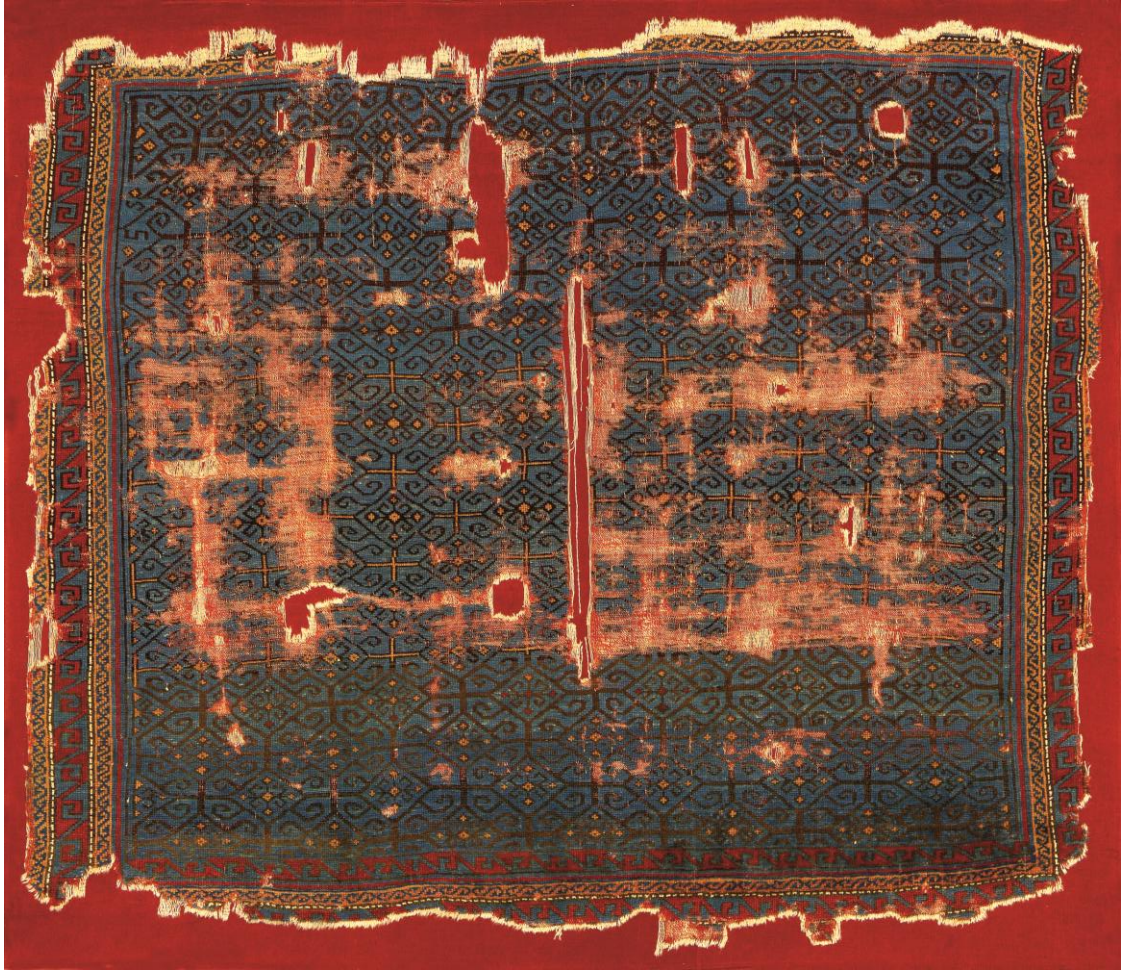
Halının kompozisyonunda yer alan yıldız ve haç motiflerinin merkezinde birbirleriyle kesişen iki yatay iki dikey küçük çizgiden oluşan küçük motifler, bunların birleşen köşelerinde beyaz renkli dört noktadan oluşan benekler ve yıldızın köşelerinden dördünde turuncu renkli üçgen dolgular yer alır. Bütün halının yüzeyi bu tekrarlayan desenle doldurulmuştur.

Halının iki ince bir kalın bordürü bulunmaktadır. İnce bordürler beyaz zeminli olup, iki ucu dik üçgen şeklinde sonlanan, ortası dolgun S motifleri, ana bordüründe de

iki kolu kanca şeklinde uzantılı dört kollu bir motif bulunur. Kat. No:3'deki halının benzeridir.

Halının zemini genellikle sağlam olup, kenarları yırtık, kopuk ve bir kısa kenar ile bir uzun kenarda bordürler eksiktir.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yayımlar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; Volkmar Enderlein, “Medieval Carpets from Asia Minor”, *Turkish Carpets from the 13th-18th centuries*, Tekstil Bank Yayını, 1996, s. XXII-XXVIII, s.26,27; Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, T. İş Bankası Yayını, 1991, s.162,163.

Fotoğraf No: 3 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 3

Fotoğraf No : 3

Bulunduğu Yer ve Env No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-19

Tarihi : 14. yy.

Ölçüsü : 213 x 180 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 30-31 x e. 22-24.

Tanımı : Kat. No:2'deki halının benzeridir. Mavi renkli zeminde siyah konturlu birbirine geçmeli sekizgenler, içlerinde kenarlarından kancalar uzanan eşkenar dörtgenler yer alır. Bunların içerisinde de dört yöne doğru uzantılar ve karşılıklı eli belinde motifleri bulunur. Halıyı içten çeviren kırmızı ve mavi renkli birer şeritten sonra iki ince bir kalın bordür bulunur. Bu bordürlerde uçları dik üçgen şeklinde sonlanan birbirlerine bağlı S motifleri yer alır. Bu S motifleri, turuncu zeminli ince bordürlerde kahverengi renkli ve yuvarlak hatlı, kalın bordürde ise mavi ve kırmızı renkte, iri, köşeli ve keskin hatlıdır. Ortasında bir kanca bulunur. Bu köşeli keskin hatlı desen, bir kenarda bordürden hemen önce, zemin üzerinde de yer alır. Uçları dik üçgen şeklinde sonlanan S motifleri, Selçuklu halılarının kûfî karakterli bordürlerinin bir etkisi olarak halılarda yer almaktadır.

Halının orta ve kenarlarında yırtık, delik ve kopuklar vardır. İki kısa kenar ve bir uzun kenarda eksiklikler bulunur.

Yayınlar : Belkıs Balpınar-Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228. Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, T. İş Bankası Yayını, 1991, s.162,163.

Fotoğraf No: 4 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 4
Fotoğraf No : 4
Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-305
Tarihi : 15. yy.
Ölçüsü : 240 x 150 cm.
Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 26-28 x e. 26-27.
Tanımı :Kenarları düğümlü bantlı madalyonlu halılardandır.

Kırmızı zemin üzerinde simetrik bir şekilde, içi mavi, lacivert ve kırmızı renklerde, kenarları düğümlü bantlı madalyonlar yer alır. Bunların merkezlerinde içinde sekiz kollu yıldız bulunan birer kare ve bunun dörtkenarından uzanan kıvrımlı motifler bulunur. Madalyonların aralarında kalan boşluklarda çarkı feleğe benzer rozetler vardır. Halıda iki ince bir kalın bordür yer alır. Aralarında da puantiyeli ince şeritler uzanır. İçteki ince bordür, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan, birbirine bağlı -S- şeklinde, ana bordür düzgün dokunmamış zikzak dal şeklinde bitkisel bezemelidir. En dıştaki ince bordürde sarı renkli kûfi harflerden gelişen bir bezeme bulunur. Bu bezemede ortada bir üçgenin iki yanında ok ucu gibi dik uzanmış harfler yer alır. Bu motif Selçuklulardan Osmanlı devri sonuna kadar halılarda sık sık görülür.

Ortasında ve yanlarında delik ve kopuklar, bir uzun kenarda eksikler vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, T. İş Bankası Yayını, 1991; Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Yayınevi, 2005.

Fotoğraf No: 5 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 5

Fotoğraf No : 5

Bulunduğu Yer ve Env No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-217

Tarihi : 15. yy.

Ölçüsü : 342 x 202 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 30 x e. 30.

Tanımı : Halıda kırmızı zemin üzerinde simetrik olarak iki adet büyük sekizgen madalyon yer alır. Büyük sekizgen madalyonun tam merkezinde bulunan sekiz kollu bir yıldızın kolları uzatılarak çarkı felek oluşturulmuştur. Bunların etrafında yine bir sekizgen ve bunun dışında iki sıra bir yörünge üzerinde sekiz kollu yıldızlar bulunur. Bunlarda sarı, mor, mavi, kırmızı renkler kullanılmıştır. Sekizgenin son sırasında sarı-lacivert renkte iki yönlü olarak yapılmış palmete benzer uzantılar yer alır. En dış sırasında ise tüm sekizgeni dolanan lotus demetleri sıralıdır. Bütün desenlerin etrafı siyah konturludur. Sekizgenlerin dışında köşeleri kareye tamamlayan köşebentler vardır. Bunlar, sarı, kırmızı, mavi renklerde yelpazeye benzer desenlerdir. Ana bordüründe yer yer sarı, açık ve koyu mavi renklerdeki zemin üstünde, sarı renkli örgülü kûfi karakterli desen görülür. 4 sıra ince bordürde -S- şeklinde kıvrımlar ve en içtekinde palmet şeklinde bitkisel motifler yer alır.

Oldukça harap durumda olan halının ortası ve kenarlarında büyük yırtıklar, delikler, kopuklar vardır. Bir uzun kenarda bordür yırtılarak yok olmuştur.

Bu halının tarihi ile ilgili değişik görüşler vardır. Belkıs Acar, ilkin 16. yüzyıl Holbein grubu ve 15-16. yüzyılda doğu bölgelerinde dokunmuş olabilir demekte⁹⁵ daha sonra 13. yüzyılda dokunmuş olmalıdır⁹⁶ demektedir. Tekstil bank yayınında 16. yüzyıl

⁹⁵ Acar, “Divriği Ulu”. s.175.

⁹⁶ Balpınar and Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar*, s.180.

Doğu Anadolu denilmektedir⁹⁷. Şerare Yetkin, Holbein III. Tip 15. yüzyıl sonu demektedir⁹⁸. Bu görüşlere son noktayı karbon testi koymuştur. Haliya uygulanan karbon testinde halının tarihi 1400-1500 olarak tespit edilmiştir⁹⁹.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; “Carpets with Large and Small Octagons”, *Turkish Carpets from the 13th-18th centuries*, Tekstil Bank Yayını, 1996, s.46,47; Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, T. İş Bankası Yayını, 1991, s.55.

⁹⁷ “Carpets with Large and Small Octagons”, *Turkish Carpets from the 13th-18th centuries*, Tekstil Bank, 1996, s.46,47.

⁹⁸ Yetkin, *Türk Halı*, s.55.

⁹⁹ Franses, “Appendix B: Radiocarbon”, s.375.

Fotoğraf No: 6 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 6

Fotoğraf No : 6

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-60

Tarihi : 15. yy.

Ölçüsü : 296 x 197 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 25-28 x e. 24-33.

Tanımı : Madalyonlu halılar grubundandır. Siyah zemin üzerinde desenler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Merkezde sarı zeminli, kenarları kırmızı konturlu, dilimli, oval bir madalyon bulunur. Madalyonun merkezinde kıvrımlardan oluşan bir merkezi motif, etrafında ince çizgi şeklinde bir eşkenar dörtgen, bunun dört köşesinden çıkan çizgiler ve üzerlerinde çok stilize rumi çiftleri ve aralarda palmetlerle oluşan dört dilimli bir şema bulunur. Madalyonun iki ucu, halının boyu yönünde uzatılarak birer küçük madalyonla, etrafı bulut şeklinde salbekler oluşturulmuştur. Zeminin dört köşesinde koyu mavi renkli kırmızı konturlu, içi kıvrımlı çubuklarla doldurulmuş köşelikler bulunur. Kırmızı kontur köşelik içine doğru bulut yaka denilen, palmet şeklinde bir girinti yapar. Köşe dolguları ile madalyonlar zıt renklidir. Zemin üzerinde madalyonla köşelikler arasında dört adet stilize hayat ağacı ve dört adet, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan kırmızı renkli motif bulunur.

Kalın bordürü kırmızı zemin üzerinde sarı renkli birbirine bağlı palmet-lotus motiflerinden oluşmaktadır. İnce bordür bulunmayan halıda kalın bordürü içten siyah, kırmızı, sarı, dıştan siyah, kırmızı, sarı ve mavi renkli şeritler çevirir. Kat. No:7'deki halı ile aynı özelliklere sahiptir.

Ortasında ve iki köşesinde yırtık ve kopuk vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz.

Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğu Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 7 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 7

Fotoğraf No : 7

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-333

Tarihi : 15. yy.

Ölçüsü : 239 x 185 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b.28-30 x e. 22.

Tanımı : Madalyonlu halılar grubundandır. Kat. No: 6 ile benzerdir. Siyah zemin üzerinde sarı renkli, kenarları dilimli yuvarlak bir madalyon ile etrafı bulut şeklinde salbekler bulunur. Madalyonun içinde merkezden dört yöne doğru rumi çiftleriyle ve palmetlerle oluşturulmuş, dört dilimli palmet-rumi bileşimli bir tasarım, bunun dışında da kıvrımlı uzantılar bulunur. Bu desen 16. yüzyıl madalyonlu Uşak halılarının madalyonunun merkezinde görülen desenin geometrikleştirilmiş bir şeklidir. Dört köşede koyu mavi renkli kırmızı konturlu köşelikler bulunur. Köşeliğin içe bakan kenarı, köşelik içine doğru bulut yaka denilen, palmet şeklinde bir girinti yapar. Köşeliklerle madalyon arasında kalan boşluklarda karşılıklı çapaya benzer eli belinde motifleri, sekiz kollu yıldızlar ve küçük geometrik motifler bulunur. Kırmızı, sarı, siyah renkli ince düz şerit bordürlerle sınırlanan ana bordüründe, kırmızı zemin üzerinde sarı renkli lotus-palmetlerden oluşan ve enine gelişen bir desen yer alır. Halının bir ucunda kenar bordürü daraltılmıştır.

Kısmen havları dökülmüş, orta ve bir uzun bordürde delikler vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 8 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 8

Fotoğraf No : 8

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-280

Tarihi : 16-17. yy.

Ölçüsü : 224 x 183 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 23 x e. 20.

Tanımı : Madalyonlu halılar grubundandır. Kırmızı zemin üzerinde mavi renkte, kenarları açık kırmızı konturlu ve dilimli bir madalyonla, iki ucunda ince birer boyunla bağlanan salbek şeklinde iki iri palmet ve yanlarında birer adet daha küçük pıtırak gibi motifler vardır. Madalyonun merkezinde çapraz hatlarla oluşmuş dört kollu bir motif, aralarında da palmetler bulunur. Kolların üzerinde çeşitli geometrik motifler yer alır. Halının zemininde dört köşede yer alan köşeliklerin içe bakan kenarı bulut yaka formundadır. Halının kenarlarını içte iki sıra, dışta bir sıra ince bordürle aralarında bir sıra kalın bordür çevirir. İnce bordürler zikzak desenli, kalın bordür, içlerinde koçboynuzu ve eli belinde motifleri bulunan altıgen ve eşkenar dörtgen kartuşlar şeklindedir. Açık koyu kırmızı, açık koyu mavi, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Bir uzun ve bir kısa kenarda dıştaki ince bordürler yırtılarak yok olmuştur. Diğer kenarlarda yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. *Haz. Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 9 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 9

Fotoğraf No : 9

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-104

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 205 x 163 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 37-40 x e. 28-29.

Tanımı : Madalyonlu halılar grubundandır. Desenler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kırmızı zemin üzerinde siyah renkte, kenarları lacivert konturlu dilimli bir madalyon ve iki ucunda ince birer boyunla bağlı salbekler vardır. Siyah renkli havlar dökülmüştür. Madalyonun merkezinde çapraz hatlarla oluşmuş dört dilimli bir motif ve bu motifin kenarlarında kancalar ve birleşim yerlerinde palmetler bulunur. Dilimli madalyondan aşağı ve yukarı yönde dörder adet pıtırak gibi motifler uzanır. Halının dört köşesinde yer alan siyah zeminli köşeliklerin içinde rumiler ve kıvrımlar yer alır. Köşeliklerin içe bakan kenarları bulut yaka formundadır. Köşeliklerin birer ucundan kanca şeklinde kıvrımlar uzanır.

Halının kenarları iki ince, bir kalın bordürle çevrilidir. İnce bordürler mavi üzerine sarı kırmızı zikzak desenlidir. Kalın bordürde sarı zemin üstüne farklı yönlerde bakan küçük stilize ejder veya yılan figürleri ile aralarda küçük çarkıfelek motifleri işlenmiştir. Kırmızı, mavi, lacivert, siyah, sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Genel olarak sağlam olup kenar ve köşelerde küçük yırtıklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar-Udo Hirsch, Vakıflar Museum İstanbul, Carpets. Wesel 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*, Ankara 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 10 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 10

Fotoğraf No : 10

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-72

Tarihi : 15-16. yy.

Ölçüsü : 130 x 220 cm

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 28-30 x e. 22.

Tanımı : Altıgen madalyonlu halılar grubundandır. Halının kırmızı renkli zemini üstünde merkezde lacivert renkli bir altıgen, bunun içinde de kırmızı renkli, altıgen forma uydurulmuş dört dilimli bir madalyon bulunur. Bu madalyonların konturları sarı renkli çizgiler şeklinde olup, tam merkezinde lacivert renkli bir eşkenar dörtgen yer alır. Bundan çıkan sarı renkli ince şeritler halindeki çok stilize edilmiş çift rumiler, kırmızı renkli dört dilimli madalyonu oluşturur. İçinde sarı ve lacivert renklerde çengeller, kıvrımlar, koçboynuzları gibi geometrik şekiller bulunur. Lacivert renkli altıgen madalyonun dörtkenarı dilimli, iki kenarı düz olup bu kenarlarda küçük üçgenler ve uçları koçboynuzlu uzantılar bulunur. Lacivert madalyonun üzerinde kırmızı renkli birbirine bağlı geometrik şekiller yer alır. Madalyonun dışında, kırmızı renkli zemin üstünde, köşeliklerle madalyon arasındaki boşlukta, lacivert, beyaz, sarı renklerde küçük rozet veya çarkıfelek şeklinde motifler bulunur.

Zeminin dört köşesinde içi karelere bölünmüş üçgen şeklinde köşelikler yer alır. Köşelikler sarı konturlu olup içe bakan kenardan zemine doğru kancalar uzanır. Köşeliklerin içindeki karelerde küçük motifler bulunur.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İçteki ince bordür bir kısa kenarda eli belinde motifli, diğer kenarlarda -S- şeklinde motiflidir. Dıştaki ince bordür ise birbirine bağlı kancalı küçük motifler şeklindedir. Kalın bordür, karşılıklı sarı ve mavi renklerde, kenarları dişli dört yapraktan oluşan bir bitkisel formun, ardarda sıralanmasından oluşan

bir bezemeye sahiptir. Dört yapraktan oluşan formun arasında, içi dört gözlü bir küçük eşkenar dörtgen yer alır.

Halı genel olarak yırtık ve harap olup bordürlerinden önemli bir kısım eksiktir. İçteki yırtıklar dolayısıyla madalyonun içindeki desenler seçilememektedir.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 11 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 11

Fotoğraf No : 11

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 7

Tarihi : 15-16. yy.

Ölçüsü : 272 x 159 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1 dm² de b. 28 x e. 28.

Tanımı :Altıgen madalyonlu halılar grubundandır. Halının devetüyü (krem renkli) zemini üstünde lacivert renkli bir altıgen madalyon, bunun içinde de kırmızı renkli dört dilimli bir madalyon bulunur. Zemindeki iç içe madalyonların konturları sarı renkli çizgiler şeklinde olup tam merkezde mavi renkli bir eşkenar dörtgen bulunur. Bundan çıkan sarı renkli ince şeritler halindeki çok stilize çifte rumiler, dört bölümlü kırmızı renkli madalyonu oluşturur. Burada sarı ve mavi renklerde çengeller, kıvrımlar, koçboynuzları gibi geometrik şekiller bulunur. Lacivert renkli altıgen madalyonun kenarları kırmızı konturlu olup dörtkenarı dilimli, iki kenarı küçük dişlidir. Lacivert zeminde kırmızı renkli, birbirine bağlı geometrik şekiller yer alır. Krem renkli zemin üstünde kırmızı, beyaz, sarı renklerde küçük rozet, kanca, -S-, tarak, dört kolundan kancalar uzanan sekiz kollu yıldızlar, saç bağı motifleri bulunur.

Zeminin dört köşesinde üçgen şeklinde küçük, yarım madalyonlar yer alır. Bunlar köşelik olarak yapılmış olmasına rağmen, köşede değil, uzun kenarların köşeye yakın kısmında ve karşılıklı olarak bulunurlar. Köşelerde yer alan yarım madalyonların iki ucundan çok kıvrımlı koçboynuzları uzanır. Halının bir kısa kenarında, yarım madalyonların arasında kenarları düğümlü, içi dört dilimli, kenarlarından kanca şeklinde uzantılar çıkan, bir küçük madalyon bulunur. Sadece bir kenarda bulunan bu motif, halının namaz kılmak için kullanılması durumunda, kibleyi göstermesi amacıyla yapılmış olmalıdır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler sarı zeminli, -S- şeklinde birbirine bağlı kancalı, bazı kısımlarda da eli belinde motiflidir. Kalın bordür kırmızı zeminli, ortadaki bir küçük karenin dört köşesinden uzanan mavi renkli dört çiçekten oluşan bitkisel bir formun ardarda sıralanmasından oluşan bir bezemeye sahiptir.

Ortasında yırtık ve delikler bulunmakta olup bir kısa kenarı aşınmıştır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 12 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 12

Fotoğraf No : 12

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-34

Tarihi : 16-17. yy.

Ölçüsü : 248 x 173 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 34-35 x e. 26-31.

Tanımı : Sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar grubundandır. Açık kırmızı zemin üzerinde iri bir madalyon bulunur. Sekiz kollu olan madalyonun dört ana yön üzerinde bulunan kolları iri, aralarda kalan kolları ise ince, küçük ve kare şeklindedir. Ağırlıklı olarak dört kollu yıldız görünümündedir. Bu madalyon şekli Kat. No: 13'deki halıda da görülür. Madalyon şekli, sekiz kollu yıldız madalyonlu Uşak halıları ile benzerlik göstermektedir. Zeminin köşelerinde bulunan köşeliklerden zemine doğru ince bir boyunla bağlı kare şeklinde uzantılar yer alır. Bu uzantılar ana madalyonun ara yönlerdeki kollarından çıkan karelerle aynıdır.

İki ince bordür arasında yer alan ana bordüründe zikzak dallar arasında palmetler bulunur. Bu bordür şemasının benzeri Kat. No: 19'da yer alan anahtar deliği motifli halının bordüründe de görülür. İnce bordürlerde beyaz zemin üstüne, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan, zincir şeklinde birbirine bağlı, -S- veya -Z- motifleri yer alır.

Bordürlerinde yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler". *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 13 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 13
Fotoğraf No : 13
Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-181
Tarihi : 16-17. yy.
Ölçüsü : 240 x 168 cm.
Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 27-29 x e. 22-24.
Tanımı :Sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar grubundandır.

Kırmızı zemin üzerinde merkezde sekiz kollu iri bir yıldız madalyon, köşelerde de çeyrek madalyonlar bulunur. Sekiz kollu yıldızın ana yönlerdeki kolları daha iri olup dört kollu yıldız görünümü ağır basmaktadır. Ara yönlerdeki kare şeklindeki yıldız kolları ile köşeliklerden çıkan kare şeklindeki uzantılar aynıdır. Bu madalyon şekli, yıldızlı Uşak halılarının madalyon şekline benzemektedir. Ancak gerek madalyonun içindeki, gerekse boşluklardaki desenler daha geometrik hatlı ve farklı biçimlerde olup yerel özellikler göstermektedirler.

İki uzun kenarda iki sıra kazayağı motiflerinden oluşan bir bordür görülmektedir. Aralarda zikzak desenli ince bordürler uzanır. Bir kısa kenarda siyah ve kırmızı renklerde şaşırtmalı olarak dizilmiş geometrik desenler görülür. Kat. No:12’de yer alan halının benzeridir.

Kenarlarda eksiklikler ve delikler vardır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007.

Fotoğraf No: 14 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 14
Fotoğraf No : 14
Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A.84
Tarihi : 16-17. yy.
Ölçüsü : 210 x 184 cm.
Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 36-39 x e. 22-23.
Tanımı : Sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar grubundandır.

Kırmızı zemin üzerinde, sarı konturlu siyah zeminli, iri bir sekiz kollu yıldız madalyon yer alır. Bunun içinde de sarı zeminli daha küçük bir sekiz kollu yıldız ve merkezinde bir sekizgen bulunur. İçteki sekiz kollu yıldızın kollarında stilize su kaplumbağasına benzer küçük hayvan figürleri işlenmiştir. Bu yıldızın her köşesinden birer palmet uzanır. Halının kırmızı zemini üstünde iri sekiz kollu yıldızın bir tarafında üç, diğer tarafında bir adet, kenarları örgülü çok kollu yıldız şeklinde madalyonlar bulunur. Zeminin dört köşesinde de içleri bitkisel motifli köşebentler yer alır. Halı yüzeyinde merkezi madalyon ile köşelikler simetrik olarak yerleştirilmiş, fakat kenarları düğümlü küçük madalyonlar ve bir taraftaki iki küçük rozet asimetrik olarak yerleştirilmiştir.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler kırmızı, beyaz, lacivert renklerde köşeli -S- ve içi baklavalı küçük geometrik motiflidir. Kalın bordüründe ise siyah zemin üstünde kırmızı, lacivert, sarı ve krem renklerde Çin bulutları yer alır.

Genel olarak sağlam olan halının bir köşesinde bir delik, bir uzun kenarda yırtık ve eksiklerle bir kısa kenarda aşınmalar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. *Haz. Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228. “Carpets with Medallions and Stars”, *Turkish Carpets from the 13th-18th centuries*, Tekstil Bank Yayını, 1996, s.144.

Fotoğraf No: 15 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 15

Fotoğraf No : 15

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-1

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 328 x 194 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 30-31 x e. 27-28.

Tanımı : Sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar grubundandır. Halı yüzeyine desenler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kırmızı zemin üstünde, siyah zeminli iri bir sekiz kollu yıldız madalyon ve merkezinde, ana yönler uzanan mavi renkli dört kollu motif ile aralarındaki sarı renkli dolgulardan oluşan bir sekiz kollu yıldız daha bulunur. Büyük yıldız madalyonun her bir kolunda kenarları kıvrımlı motiflerle içteki yıldızda kaz ayakları ve kancalar işlenmiştir. İri madalyonun dışında dört köşesinde kenarları kancalı iç içe eşkenar dörtgenler, zeminin dört köşesinde de beyaz konturlu dört kare yer alır.

Kalın kenar bordüründe havları dökülmüş kahverengi-siyah zemin üstüne, mavi, kırmızı, krem ve siyah renklerde, uçları boğumlu enine dikdörtgen kartuşlarla daha küçük altıgenimsi kartuşlar vardır. İçlerinde dört kollu fırıldak benzeri motifler yer alır. İki sıra sarı zeminli ince bordürlerde birbirine bağlı küçük baklavalara sıralanır.

Bir uzun kenarda bordürler yırtılarak yok olmuştur. Zeminde ve bordürlerde delik ve yırtıklar bulunmaktadır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228. “Carpets with Medallions and Stars”, *Turkish Carpets from the 13th-18th centuries*, Tekstil Bank Yayını, 1996, s.144.

Fotoğraf No: 16 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 16

Fotoğraf No : 16

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-150

Tarihi : 16. yy.

Ölçüsü : 211 x 147 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 29-31 x e. 25-26.

Tanımı : Madalyonlu halılar grubundandır. Halıda, kırmızı zemin üzerinde sekizgen bir madalyon, dört köşede daha küçük sekizgen madalyonlar bulunmaktadır. İçlerinde mavi üzerinde kırmızı renkli sekiz kollu yıldızlar işlenmiştir. Ortadaki madalyonun içindeki sekiz tane sekiz kollu yıldız bir yörünge üzerindedir. Boşluklarda simetrik olarak yerleştirilmiş çeşitli geometrik şekiller bulunur. Ortadaki büyük madalyonun dört tarafında sarı renkli, yanları kancalı, yukarı doğru incelen ve eli belinde şeklinde motiflerle uzayan geometrik şekiller yer alır. Büyük sekizgen madalyon halı yüzeyinde tam merkezde olmadığı için halının enine kesitinde iki taraf simetrik değildir. Bir taraf diğerinden daha uzundur. Dolayısıyla iki küçük sekizgen tam köşelerde değil, kısa kenar bordüründen biraz içerde bulunmaktadır. Köşelerde ikişerden dörder adet kıvrım şeklinde çarkıfelek motifleri, bunların yanında mavi renkli dört bir tarafı kıvrımlı soyut motifler, çapa, x, artı, kanca, ok ucu gibi küçük motifler ve imler asimetrik olarak yerleştirilmiştir. Kısa kenarlara yakın yerde bir tarafta çiftli, diğer tarafta tekli kancalı sıralar şeklinde stilize hayvan motifleri işlenmiştir.

Ana bordür siyah zemin üstüne üç kenarda bitkisel motifli, bir kısa kenarda geometrik motiflidir. İnce bordürlerde ise sarı zemin üzerine kırmızı, mavi renkli zikzak sırası bulunur. Bordür desenleri Kat. No:18'deki halı ile benzerdir.

Halının bir uzun kenarı ve yanındaki zemin kısmı yırtılarak yok olmuştur. Zeminde ve kenarlarda delikler bulunmaktadır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 17 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 17

Fotoğraf No : 17

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 37

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 209 x 160 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 30 x e. 22.

Tanımı : Madalyonlu halılar grubundandır. Halının merkezinde kırmızı zemin üzerinde altıgen şeklinde mavi bir madalyon, içinde kenarları basamaklı kırmızı ve baklava şeklinde beyaz bir form yer alır. Bunların içlerinde içleri kancalı küçük altıgenler, eşkenar dörtgenler, altı kollu yıldızlar bulunur. Kırmızı ve mavi madalyonların kenarı siyah-beyaz dişlidir. Mavi altıgen madalyonun iki uzun kenarı ortadan, ucunda birer koçboynuzu motifi bulunan üçgen şeklinde bir çıkıntı yapar. Madalyonun dışında kırmızı zeminin üstü asimetrik bir şekilde çeşitli geometrik motiflerle doldurulmuştur. Madalyonun bir tarafında beyaz zeminli, içi kırmızı iki altıgen bulunur. İçinde üç kol halinde kazayağı motifleri işlenmiştir. Diğer tarafında kenarları kancalı geometrik şekiller, iri pıtırak motifleri yer alır. Halının tüm zemininde içinde kurtağzı motifleri bulunan küçük altıgenler, altı kollu yıldızlar, içi iki renkli küçük eşkenar dörtgenler ve bir köşede bir adet yılan motifi işlenmiştir.

Halıyı kırmızı beyaz benekli ince şeritler arasında iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler yer yer kırmızı -kahverengi- mavi zemin üstünde zincir şeklinde - S- motifli, bunların arasındaki kalın bordür sarı zemin üstüne, kırmızı, beyaz, mavi, kahverengi, mor renklerde, içinde kurtağzı motifi bulunan, kenarları basamaklı ve kıvrımlı geometrik desenlidir. Aynı bordür deseni Kat. No: 72 ve 84'deki halılarda da bulunmaktadır.

Halının orta ve kenarlarında yırtıklar vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks
and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 18 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 18
Fotoğraf No : 18
Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-81
Tarihi : 15. yy.
Ölçüsü : 187 x 156 cm.
Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 39-40 x e. 28.
Tanımı : Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılar

grubundandır. Kırmızı zeminli halının merkezinde enine bir dikdörtgen panodan aşağı ve yukarı doğru uzanan kısa bir boyunla bağlanan sekizgenlerden oluşan bir form bulunur. Bu form anahtar deliğine benzetildiği için “anahtar deliği motifi” denilmektedir. Formun etrafı sarı, kırmızı ve mavi renkli küçük motiflerin yer aldığı bir konturla çevrilidir. Alt kısımdaki sekizgenin konturunda kancalar da bulunur. Ortadaki enine dikdörtgenin içindeki sekiz köşeli yıldızın merkezinde mavi renkli, dört yöne doğru uzantılı dört kollu yıldız yer alır.

Panonun içinde ve dışındaki köşelerde mavi renkli kancalı köşe dolguları bulunur. Bunlar Anadolu ve Kafkasya bölgesindeki halı ve kilimlerin çoğunda görülür. Boşluklarda simetrik olarak yerleştirilmiş sekiz kollu yıldızlar, dört adet eli belinde motifinden oluşan rozetler bulunur.

Mavi renkli kalın bordüründe zikzak dal üzerinde şaşırtmalı olarak yerleştirilmiş çiçek motifleri, iki ince bordürde ise zencirek motifi yer alır. Bordür desenleri Kat. No:16'daki halı ile benzerlik gösterir.

Zemininde büyük yırtık ve delikler bulunan halı oldukça harap durumdadır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu - Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara:

2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; Erol Kalender, “Anahtar Delikli Seccadeler Üzerine İkonografik Bir Deneme”, *Arış*, Sayı 2 (1997), s.58-63.

Fotoğraf No: 19 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 19

Fotoğraf No : 19

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-321

Tarihi : 15-16. yy.

Ölçüsü : 213 x 142 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 34-35 x e. 32-33.

Tanımı : Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılar grubundandır. Kırmızı zeminli halının merkezinde, enine bir dikdörtgen panodan aşağı ve yukarı doğru uzanan kısa bir boyunla bağlanan sekizgenlerden oluşan bir form bulunur. Enine dikdörtgenin merkezinde, kenarları kancalı sarı renkli bir eşkenar dörtgen, onun içinde de mavi bir motif vardır. İki uçtaki sekizgenlerin ortalarında ise birer adet kenarları örgülü sekizgen bulunur. Bu iri formun kenarları sarı zeminli üzeri zikzak ve çiçek motifli bir konturla çevrilidir. Formun dışında sekizgen uzantıların etrafında kanca şeklinde uzantıları olan köşelikler yer alır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. Kalın bordür siyah zeminli olup üzerinde zikzak şeklinde bir dal ve aralarda palmet şeklinde yapraklar vardır. Kat. No:12'deki halının ana bordüründe de aynı desen görülür. İki ince bordürde ise Kat. 14'deki halıdaki gibi, küçük geometrik şekiller arasında -S- motifleri bulunur.

Halının bir uzun kenarı yırtılarak yok olmuş, zemininde de delikler vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler". *Divriği Ulu Camii ve Darüüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; Erol Kalender, "Anahtar Delikli Seccadeler Üzerine İkonografik Bir Deneme", *Arış*, Sayı 2 (1997), s.58-63.

Fotoğraf No: 20 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 20

Fotoğraf No : 20

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-121

Tarihi : 15-16. yy.

Ölçüsü : 300 x 187 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 26-30 x e. 25.

Tanımı : Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılar grubundandır. Halı yüzeyinde motifler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kırmızı zeminli halının merkezinde, yeşil zeminli enine bir dikdörtgen pano ve bunun alt ve üst kenarından aşağı ve yukarı doğru uzanan uzun birer boyunla bağlanan sekizgenlerden oluşan bir form vardır. Bu formun etrafı sarı, lacivert ve kırmızı renklerde meander şeklinde bir konturla çevrilidir. Sekizgenlerin içinde kenarları dişli dört yapraktan oluşan birer çiçek, dikdörtgenin merkezinde ise ortada bir dört kollu yıldız ve etrafında içiçe sarı ve kırmızı renkli bir eşkenar dörtgen yer alır. Dikdörtgenin köşelerinde kıvrımlı köşe dolguları vardır. Halının kırmızı zemini üstünde anahtar deliği formunun dışında, iki uçtaki sekizgenlerin etrafında sanki dikdörtgen bir pano varmış gibi, kıvrımlı köşe dolguları bulunur. Uzun boyunların iki yanında da birer adet, toplam dört adet simetrik olarak yerleştirilmiş küçük sekizgen yer alır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İçteki ince bordür mavi, dıştaki kırmızı zeminli olup, üzerlerinde zikzak şeklinde dolanan bitkisel bezeme bulunur. Ana bordürü havları dökülmüş siyah zeminli olup, üstünde zikzak şeklinde dolanan beyaz bir dal ve sarı, mavi, kırmızı renklerde yapraklarla, aralarda geometrik şekillerden oluşur.

Kenarlarında yırtık, sökük ve kopuklar, ortalarında delikler vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil

Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; Erol Kalender, “Anahtar Delikli Seccadeler Üzerine İkonografik Bir Deneme”, *Arış*, Sayı 2 (1997), s.58-63.

Fotoğraf No: 21 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 21

Fotoğraf No : 21

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-339

Tarihi : 16-17. yy.

Ölçüsü : 168 x 131 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 37-38 x e. 30-33.

Tanımı : Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılar grubundandır. Desenler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Halının kırmızı zemini üstünde, mavi zeminli, ortada enine bir dikdörtgen pano ve bu panodan aşağı ve yukarı uzanan kısa birer boyunla bağlı sekizgenlerden oluşan form bulunur. Bu formun kenarı sarı, kırmızı ve mavi renklerde meander ve çeşitli geometrik motifli bir konturla çevrilidir. Dikdörtgenin merkezinde küçük bir sekiz köşeli yıldızın etrafındaki sarı bir şekilden dört yöne uzanan kırmızı renkli dört kollu bir motif ve içlerinde mavi renkli stilize çiçekler yer alır. Köşelerde kancalı köşe dolguları vardır. İki uçtaki sekizgenlerin içinde ise kenarları dişli dört yapraktan oluşan birer çiçekle, birer küçük sekiz köşeli yıldız bulunur. Sekizgenlerin dışında sarı, mavi ve az beyaz renklerde dörder köşelik yer alır.

Halıyı iki ince bir kalın bordürle, aralarında siyah beyaz benekli ince şerit bordürler çevirir. İnce bordürler siyah zemin üstüne mavi renkli birbirine bağlı -S- motifli, kalın bordür sarı zemin üstüne mavi ve kırmızı renklerde, şaşırtmalı olarak yerleştirilmiş, birbirine bağlı iri palmet motiflidir.

Halı genel olarak sağlam olmakla beraber, iki uzun kenarda tamamen, kısa kenarlarda kısmen yırtılarak dıştaki ince bordürler yok olmuştur.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara:

2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228; Erol Kalender, “Anahtar Delikli Seccadeler Üzerine İkonografik Bir Deneme”, *Arış*, Sayı 2 (1997), s.58-63.

Fotoğraf No: 22 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 22

Fotoğraf No : 22

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-66

Tarihi : 16. yy.

Ölçüsü : 179 x 144 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 30-33 x e. 22-26.

Tanımı : Ters anahtar deliği motifli veya kare şeklinde girintili halılardandır. Kat. No: 23'deki halı ile aynı gruptandır. Halının ana desen şeması, kırmızı zemini çevreleyen, açık kırmızı zeminli, üzeri geometrik desenli iç bordürün, iki kısa kenarda iç dolguya doğru bir girinti yapmasıyla oluşan desendir. Bu girintilerin içinde, yanlarda kıvrık şekilde bacakları, baş ve kuyruk kısmı olan, birer adet stilize hayvan motifi bulunur. Halının tam merkezinde beyaz konturlu bir sekiz köşeli yıldız, bunun dört bir tarafından dört ana yöne doğru uzanan beyaz renkli, ara yönlerle uzanan mavi ve açık kırmızı renkli kancalı stilize motifler yer alır. Bu merkez motiften başlayarak halının yüzeyine simetrik bir şekilde dağılan koçboynuzları, küçük sekizgenler içerisinde araları dolgulu sekiz kollu yıldızlar ve kenarlarından kanca şeklinde uzantılar olan stilize motifler bulunur. Bunlar mavi, açık kırmızı, beyaz ve siyah renklindedir.

Halının siyah zeminli ana bordüründe zikzak dal ve üzerinde yaprak ve kıvrımlar bulunur. Bu bordürün iki yanında yer alan ince bordürler mavi üzerine zikzak desenlidir. Bordürlerin aralarında kırmızı beyaz benekli ince şeritler dolanır.

Kenarlarında küçük yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler". *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 23 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 23

Fotoğraf No : 23

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-218

Tarihi : 16. yy.

Ölçüsü : 243 x 180 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 25-26 x e. 23-24.

Tanımı : Dikdörtgen girintili veya ters anahtar deliği motifli halılardandır. Kat. No:22'deki halı ile aynı gruptandır. İç dolguda iki kısa kenardan, halının merkezine doğru dikdörtgen şeklinde birer girinti yer almaktadır. Bu girintinin uç kısmı iki yana açılarak genişlemekte, genişleyen kısmın içinde, bir sekizgen ve onun içinde de bir sekiz kollu yıldız bulunmaktadır. Bu kısım sarı renkli zincir şeklinde S'lerden oluşan bir sıra ile bordüre bağlanmaktadır.

Halının merkezinde iri bir sekizgene benzer madalyon bulunur. Bu madalyonun etrafı da sarı renkli ince zincir sırasından oluşan bir konturla çevrilmiştir. İçinde iri kancalar, kare ve eşkenar dörtgen şeklinde motifler yer alır. Boşluklarda asimetrik olarak yerleştirilmiş sekizgenler, sekiz kollu yıldızlar, dört yöne tam ve yarım uzantılı dört kolu yıldızlar, örgülü sekizgen madalyonlar işlenmiştir.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerde sarı zemin üstüne, uçları dik üçgen şeklinde sonuçlanan -S- motifleri yer almaktadır. Kalın bordürde ise koyu kırmızı zemin üstünde kûfi karakterli meandera benzeyen motifler işlenmiştir. Sarı zeminli ince bordürlerle ana bordür arasında çok ince birer bordür sırası daha vardır. Bir kısa kenarda ince bordürler bulunmamaktadır. Ana bordür deseni, İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan E-124 envanter numaralı Konya halısının ve Konya Etnoğrafya Müzesinde bulunan 860-861-1033 envanter numaralı 15. yüzyıl Beyşehir halısının bordürü ile büyük benzerlik göstermektedir.

Halının kenarlarında ve ortasında yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Suzan Bayraktaroğlu-Serpil Özçelik. Haz. *Halı Müzesi İle Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*. Ankara: 2007; Belkıs Acar, “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 24 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No	: 24
Fotoğraf No	: 24
Bulunduğu Yer ve Env. No	: Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 51
Tarihi	: 16. yy.
Ölçüsü	: 190 x 141 cm.
Geldiği Yer	: Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı	: Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm ² de b. 21 x e.17.
Tanım	:Açık kiremit kırmızısı zeminli halı ters anahtar deliği motifli veya dikdörtgen girintili halılardandır. Halının merkezinde krem renkli deforme sekizgen bir madalyon, dört köşede ise iki ucu koçboynuzlu dikdörtgen motifler bulunur. Zeminin boş kısımlarında küçük geometrik motifler asimetrik olarak serpiştirilmiştir.
	Halıyı içten çeviren koçboynuzlu zikzak desenli, sarı zeminli bordür, halının iki kısa kenarından, içe doğru birer girinti yapar. Genelde bu girinti sekizgen olur fakat bu örnekte dikdörtgen girinti bulunmaktadır. Bu bordür dışında açık kırmızı zeminli kalın bordür yer alır. Etrafını, bir kısa kenar dışında, kırmızı beyaz burma şeklinde ince şerit bordürler kuşatır. Üzerinde kare bölümler içerisinde birbirine bağlı çift -S- motifleri, aralarında ince dişli sıralar ve bir uca yakın kısımda ve bağlı kısa kenarda yaprağa benzer motifler bulunur. En dıştaki ince bordür ise birbirine bağlı -S- ve eli belinde motiflidir. Bu ince bordürün yarısında ise birbirine bağlı küçük kutucuklar işlenmiştir. Kenarlarında ve ortasında yırtık ve kopuklar vardır. Yer yer havları dökülmüştür.
Yayınlar	: Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 25 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 25

Fotoğraf No : 25

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 19

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 197 x 152 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü 1dm² de b. 22 x e.18.

Tanımı :Ters anahtar deliği veya dikdörtgen girintili gruptandır.

Kırmızı zemin üstünde, mavi konturlu sarı renkli zikzak ve kanca desenli bir bordür, halının kenarlarını dolaşmakta ve dar kenarlarda içe doğru birinde kare, diğerinde dikdörtgen şeklinde bir girinti yapmaktadır. Kat. No:24'deki halı ile aynı grupta

değerlendirilmektedir. Halının merkezinde sarı konturlu, mor renkli köşelikleri olan, enine bir dikdörtgen ve içinde mavi renkli bir altıgen, onun içinde de sarı renkli, kenarları kancalı bir eşkenar dörtgen yer alır. Zeminin dört köşesinde, kare ve dikdörtgen girintilerin içinde, iki ucunda koçboynuzu şeklinde uzantısı olan küçük sekizgenler yerleştirilmiştir. Anahtar deliğinin içindeki ve çevresindeki tüm boşluklarda açık ve koyu renkli, dört bölümlü küçük geometrik şekiller bulunur. Bu küçük motifler sembolik olarak zıtlıkların devamlılığını anlatan motiflerdir.

Halının kenarlarını, kırmızı beyaz zencirek gibi şeritler arasında yer alan, bir sıra kalın bordür çevirir. Bu bordürde sarı, mavi ve kırmızı renkli küçük kareler içinde, sarı, beyaz, kırmızı, kahverengi renkli birbirine bağlı çift -S- motifleri yer alır.

Genelde iyi durumda olup, kenar ve orta kısmında yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 26 (Ankara Etnoğrafya Müzesi'nden)

Katalog No : 26

Fotoğraf No : 26

Bulunduğu Yer ve Env. No : Ankara Etnoğrafya Müzesi, 6555

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 77 x 102 cm.

Geldiği Yer : -

Düğüm Cinsi ve Sayısı : -

Tanımı : Sarı zeminli halı “ters anahtar deliği” veya “dikdörtgen girintili” motiflidir. Halıyı içten çeviren kırmızı-mavi benek desenli ince bordür, halının iki dar kenarında zemin içine doğru kademeli dikdörtgen şeklinde birer girinti yapar. Girintilerin içinde mavi renkli, zeminin dört köşesinde kırmızı renkli, gövdelerinde birer sekiz kollu yıldız bulunan vazo motifleri yer alır. Köşelerdeki vazoların içinden stilize hayat ağacı çıkmaktadır. Halının merkezinde sekiz kollu küçük bir yıldızdan dört ana ve dört ara yöne uzanan sekiz kol halinde iri bir yıldız bulunur. Ana yönlere uzanan kollar kalın, ara yönlerdeki incidir.

Halıyı kırmızı beyaz benekli iki ince şerit arasında, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan karşılıklı geometrik motiflerden oluşan bir ana bordür çevirir. Bu motif, Selçuklu devri halılarında görülen kûfî geleneğinin devamı olarak halılarda görülür.

Havları dökülmüş, kenarları ve ortasında yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 27 (İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nden)

Katalog No : 27

Fotoğraf No : 27

Bulunduğu Yer ve Env. No : İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, A-256

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 270 x 185 cm.

Geldiği Yer : Divriği Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 23 x e. 26.

Tanımı : Kırmızı zeminli halının merkezinde içi sarı, kırmızı ve mavi renkli motiflerle dolgulu bir altıgen, bundan aşağı ve yukarı doğru uzanan koçboynuzu şeklinde kıvrımlı desenler bulunur. Bu desenler kısa kenar bordüründen başlayan ve iç dolguya doğru uzanan basamaklı yarım madalyonlarla birleşir. Bu boyuna düzenin iki yanında da birbirine bağlı, kanca şeklinde uzantıları olan stilize hayvan motifine benzeyen motifler sıralıdır. Aralarında kalan boşluklarda da koçboynuzlu motiflerle küçük eşkenar dörtgenler ve ok ucu gibi motifler yerleştirilmiştir.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler sarı zemin üstünde zencirek motifli, kalın bordür ise kırmızı üstüne kısa kenarlarda mavi, uzun kenarlarda mavi ve beyaz renkli kıvrımlı desenlidir. Halı üzerinde işlenen desenler, Kat. No: 22 ve 28'deki halılarla, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan 684 envanter numaralı halı ile büyük benzerlikler gösterir.

Kenarlarında yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Belkıs Balpınar - Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum Istanbul*. Uta Hülsey, Wesel, Almanya: 1988; Belkıs Acar, "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler". *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978: 159-228.

Fotoğraf No: 28 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No	: 28
Fotoğraf No	: 28
Bulunduğu Yer ve Env. No	: Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 57
Tarihi	: 17. yy.
Ölçüsü	: 220 x 132 cm.
Geldiği Yer	: Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı	:Türk düğümü, 1 dm ² de b. 18-19 x e. 20.
Tanımı	:Halının kırmızı zemininde, ortası dikdörtgen, iki ucu kısa kenarlara doğru uzayan daha küçük yine dikdörtgen şeklinde birer uzantı yapan büyük bir şekil bulunur. Anahtar delikli veya dikdörtgen uzantılı halıların bir türüdür. Şeklin tam merkezinde sarı konturlu bir altıgen ve içinde mavi renkli dilimli bir göbek bulunur. Beyaz altıgen konturun kenarlarında yaba veya Kayı Boyu imine benzeyen motifler sıralanır. İki uçtaki dikdörtgenlerin içinde de, kanca şeklinde yanlara uzanan bacakları ve iki ucta duyargaları olan, iri stilize hayvan motifleri yer alır. Bu dikdörtgenlerin dışında, halının zeminindeki boşluklarda mavi renkli eli belinde motifleri ile beyaz renkli çiftli yaba motifleri işlenmiştir.
	Halıyı sarı zeminli ana bordür ile iki yanında ucu dik üçgen şeklinde sonlanan -S- motifi ile zincir ve zikzak motiflerinin işlendiği ince bordürler çevirir. Ana bordürde, dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin yer aldığı kareye yakın desenler, tekrarlanarak işlenmiştir.
	Kırmızı, mavi, sarı, beyaz, mor, kahverengi, yeşil renkler bulunur. Beyaz renkli kısımlarda düğüm iplerinde pamuk malzeme kullanılmıştır.
	Genel olarak sağlam durumda olup, kenarlarında küçük kopuklar vardı.
Yayınlar	: Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 29 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 29

Fotoğraf No : 29

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 6

Tarihi : 16. yy.

Ölçüsü : 229 x 151 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 30 x e. 34.

Tanımı :Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar grubundandır. Halının merkezinde lacivert zemin üzerinde, kırmızı konturlu, sarı zeminli, kenarları küçük basamaklı, bir eşkenar dörtgen madalyon; bunun dört köşesinde iki sıra halinde, sarı zeminli dört tam, kırmızı zeminli dört yarım, daha küçük altıgen madalyonlar bulunur. Bu küçük madalyonların arasında ve ortadaki büyük madalyonun altında ve üstünde oluşan boşluklarda, lacivert zemin üzerinde kırmızı renkli eşkenar dörtgenler yer alır. İki sıra halindeki küçük madalyonlarla uzun kenar bordürleri arasında, kenarları küçük basamaklı ve kancalı, iç içe farklı renklerde, yarım eşkenar dörtgen madalyonlar bulunur. Eşkenar dörtgenlerin bordürlerle kesilmesi, sonsuzluk izlenimi vermektedir.

Merkezdeki sarı zeminli büyük eşkenar dörtgen madalyonun içinde, kenarları iç içe basamaklı şekiller sıralanır. Bu iç içe basamakların arasında oluşan karelerde pıtırak motifleri işlenmiştir. En alt ve en üst kareden çıkan birer küçük altıgenin içinde de karşılıklı koçboynuzları bulunur. Basamaklı madalyonun merkezinde kırmızı üzerine sarı zeminli, kenarları kancalı bir eşkenar dörtgen yer alır. Üzerinde, içinde eli belinde ve koçboynuzu desenlerinin bulunduğu farklı boyutlarda küçük altıgenler işlenmiştir. Hemen hemen bütün küçük kare ve altıgenlerin merkezlerinde beyaz renkli küçük baklavalılar yer alır.

Büyük madalyonun dört köşesinde, altında ve üstünde yer alan altıgen ve eşkenar dörtgenlerin içinde, kırmızı, sarı, mor renklerde, iri geometrik bir motif bulunur. Bunun orta kısmındaki dikdörtgen şeklin dört köşesinde karşılıklı stilize kuşbaşı, iç kısımlarda stilize insan figürleri yer alır. Bu motif, Fahrettin ve Naciye Kayıpmaz'ın aşağıdaki makalelerinde tümüyle stilize hayvan motifi olarak değerlendirilmektedir. Halıda boşluklarda yatay durumda -S-, tarak, koçboynuzu, X gibi motifler vardır.

Halıyı en içte kırmızı bir şeritten sonra iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı, dıştaki kırmızı zeminli olup, üzerinde kanca şeklinde kıvrımlı, bazıları sağa, bazıları sola bakan, birbirine bağlı -S- motifleri işlidir. Bazen birleşim yerleri koçboynuzu şeklini alır. Bu sarı zeminli ince bordür İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan E-1 envanter numaralı, 15. yüzyıl hayvan figürlü halının bordüründe de görülür. Kalın bordürde ise küçük kareler içinde bazıları sağa bazıları sola bakan birbirine bağlı çift -S- motifleri işlidir. Uzun kenarlarda bu karelerin arasında, yatık -S- ve testere dişi gibi şekillerin işlendiği dikdörtgen bölümler yer alır. İnce ve kalın bordürlerin etrafında ve kare bölümlerin arasında kırmızı-beyaz benekli şeritler bulunur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi ve mordur.

Genel olarak iyi durumda olup, ortasında ve kenarlarda yırtık ve delikler vardır.

Kat. No: 29-32'deki halılar, aynı zemin ve bordür kompozisyonlarına sahiptirler.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 30 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 30

Fotoğraf No : 30

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 17

Tarihi : 16. yy.

Ölçüsü : 210 x 159 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 30 x e. 34.

Tanımı :Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar grubundandır. Lacivert zemin üzerinde, merkezde, kenarları küçük basamaklı kırmızı bir konturla çevrili, sarı zeminli bir eşkenar dörtgen madalyon, dört köşesinde ise, iki sıra halinde sarı zeminli dört tam, kırmızı zeminli dört yarım, daha küçük altıgen madalyonlar bulunur. Bunların arasında ve ortadaki büyük madalyonun altında ve üstünde, lacivert kancalı konturla çevrili, kırmızı renkli eşkenar dörtgenler yer alır. Bu

madalyonlarla uzun kenar bordürleri arasında, iç içe farklı renklerde, yarım eşkenar dörtgenler bulunur.

Merkezdeki büyük madalyonun içinde, iç içe basamaklı şeklin basamakları arasında oluşan karelerde pıtırak motifleri işlenmiştir.

Halıda yer alan altıgen ve eşkenar dörtgenlerin içinde, aşağıdaki yayında stilize havyan motifi olarak değerlendirilen kırmızı, sarı, mor renklerde, iri geometrik bir motif bulunur. Bunun içinde karşılıklı stilize kuşbaşı ile stilize insan figürleri yer alır.

Halıyı bir kalın, bir ince bordür çevirir. Dışta yer alan ince bordürde çapraz yerleştirilmiş -S- motifleri, içte yer alan kalın bordürde ise küçük kareler içinde birbirine bağlı çift -S- motifleri işlidir. Uzun kenarlarda bu karelerin arasında, testere dişi gibi şekiller yer alır. Bordürlerin etrafında ve kare bölümlerin arasında kırmızı-beyaz benekli şeritler bulunur.

Halıda kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mor renkler kullanılmıştır.

Ortasında ve kenarlarda yırtık ve delikler bulunmaktadır.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 31 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 31

Fotoğraf No : 31

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 44

Tarihi : 16. yy.

Ölçüsü : 235 x 150 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 30 x e. 34.

Tanımı :Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar grubundandır. Mavi zemin üzerinde, merkezde bir eşkenar dörtgen madalyon, bunun dört köşesinde küçük altıgen madalyonlar, merkezdeki madalyonun altında ve üstünde

eşkenar dörtgenler yer alır. Altıgen madalyonlarla uzun kenar bordürleri arasında, iç içe farklı renklerde, kenarları kancalı ve basamaklı, yarım eşkenar dörtgenler bulunur.

Merkezdeki büyük eşkenar dörtgen madalyonun içinde, iç içe basamaklı geometrik şekiller, basamakların arasındaki karelerde pıtırak motifleri yer alır.

Diğer altıgen ve eşkenar dörtgenlerin içinde, stilize havyan olarak değerlendirilen, iri geometrik bir motif bulunur. Bunun içinde karşılıklı stilize kuşbaşı ve stilize insan figürleri yer alır.

Halıyı içte bir kalın, dışta bir ince bordür çevirir. İnce bordürde küçük altıgenler içinde, uçları dik üçgen şeklinde -S- motifleri, kalın bordürde ise küçük kareler içinde birbirine bağlı çift -S- motifleri işlidir. İnce ve kalın bordürlerin etrafında ve kare bölümlerin arasında kırmızı-beyaz benekli şeritler bulunur.

Halıda kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz ve kahverengi renkler kullanılmıştır.

Ortasında ve kenarlarda yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 32 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 32
Fotoğraf No : 32
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-10
Tarihi : 16. yy.
Ölçüsü : 216 x 154 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36 x e. 30-32.
Tanımı :Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar grubundandır. Halının merkezinde lacivert - mavi zemin üzerinde, açık devetüyü zeminli, kenarları kırmızı küçük basamaklı, bir eşkenar dörtgen madalyon; bunun dört köşesinde, açık devetüyü zeminli dört tam ve kırmızı zeminli dört yarım, daha küçük altıgen madalyonlar; merkezdeki büyük madalyonun altında ve üstünde kırmızı renkli eşkenar dörtgenler yer alır. Küçük madalyonlarla uzun kenar bordürleri arasında bulunan kenarları kancalı, iç içe sıralardan oluşan, yarım eşkenar dörtgen dolgular, desenin devam ettiği hissini vermektedir.

Merkezdeki açık devetüyü zeminli büyük eşkenar dörtgenin içinde, iç içe kenarları basamaklı bir madalyon; altıgen ve eşkenar dörtgenlerin içinde, stilize hayvan figürüne benzeyen iri geometrik bir motif ve üzerinde stilize kuşbaşı ve insan figürü bulunur.

Halının bir ince bir kalın bordürü vardır. İçteki kalın bordürü, küçük kareler içinde birbirine bağlı çift -S- motifli, dıştaki ince bordürü, iki ucunda koçboynuzu motifleri bulunan küçük altıgenler içinde -S- motiflidir. İnce ve kalın bordürlerin etrafında ve kare bölümlerin arasında kırmızı-beyaz benekli şeritler bulunur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, mavi, lacivert, açık devetüyü, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Ortasında ve kenarlarda yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 33 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 33
Fotoğraf No : 33
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 155
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 90 x188 cm.
Geldiği Yer : Sivas Merkez Serçeli Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1dm² de b. 25 x e. 30.
Tanımı : Üst üste baklava kompozisyonlu halılar grubundandır.

Halının merkezinde, kenarları kahverengi-krem renkli zikzak desenli bir konturla çevrili, üst üste birbirine bağlı beş adet eşkenar dörtgen yer almaktadır. Bunların içinde kırmızı, mavi, turuncu, mor, sarı, krem renklerde iç içe, iki yana çift ok ucu şeklinde, aşağı ve yukarı üçgen şeklinde uzantıları olan geometrik şekiller bulunur. Eşkenar dörtgenlerin aralarında kalan üçgen şeklindeki boşluklarda da bu geometrik şekillerin yarısı olan desenler vardır. Bu desenler uzun bordürlerle kesilmese devam edecekmiş izlenimini vermektedir. Nitekim aynı özelliklere sahip olan Kat. No: 34'deki halıda eşkenar dörtgenler iki tam bir yarım olarak yapılmıştır. Bir uzun kenarda içteki ince bordürle zemin arasında iki sıra halinde kurtağzı motifleri yer almaktadır.

Halıda iki sıra ince bir sıra kalın bordür yer alır. İçteki ince bordürde kırmızı üzerine mavi, dıştakinde kahverengi üzerine beyaz renkli, birbirine bağlı zencirek şeklinde -S- motifleri, aradaki kalın bordürde ise kahverengi zemin üstüne mavi, kırmızı, turuncu, sarı, beyaz ve petrol yeşili renklerde sekiz kollu yıldızlar ve içlerinde ve aralarda kurtağzı motifleri işlenmiştir.

Halının bir ucu ve uzun kenardaki kalın bordürle dıştaki ince bordür yok olmuştur. Delik ve yırtıktır.

Yayınlar : Naciye Kayıpmaz, Fahrettin Kayıpmaz, “Ender Özelliikte İki Türk Halısı”, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat*, Kahramanmaraş Özel Sayısı, Sayı 10, Haziran (1991), s.75-79.

Fotoğraf No: 34 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 34

Fotoğraf No : 34

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 219

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 122 x 175 cm.

Geldiği Yer : Sivas Merkez Ece Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1dm² de b. 26 x e. 26.

Tanımı :Üst üste baklava desenli halılar grubundandır. Halı yırtılarak parçalara ayrılmış, bir kısmı yok olmuştur. Kalan üç parça bileştirilerek desen algılanmaya çalışılmıştır. Mevcut parçalara göre, halının merkezinde, kaydırılmış eksenler üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş, yan yana ve üst üste birbirine bağlı, kahverengi-krem renkli zikzak konturlu, iki tam bir yarım eşkenar dörtgenler işlenmiştir. Bunların içinde kırmızı, mavi, sarı, krem renklerde iç içe, yanlara çift ok ucu şeklinde, aşağı ve yukarı üçgen şeklinde uzantıları olan geometrik şekiller bulunur. Tam merkezlerinde de karşılıklı koçboynuzları vardır. Eşkenar dörtgenler kısa ve uzun bordürlerle kesilmişlerdir. Kesilmeseler devam edecekmiş izlenimi vermektedirler.

Halıda iki sıra ince bir sıra kalın bordür bulunur. İnce bordürlerde kahverengi üzerine beyaz renkli, birbirine bağlı zencirek şeklinde -S- motifleri, kalın bordürde sarı zemin üstünde kırmızı, yeşil, mor, beyaz renklerde, küçük bir karenin dört köşesinden çıkan koçboynuzu şeklinde uzantıları olan lotusa benzer çiçek motifleri işlenmiştir.

Halı harap durumda olup bir kısmı yok olmuştur. Kalan kısımlar üç parça halinde ve kenarları yırtıktır.

Yayınlar : Naciye Kayıpmaz, Fahrettin Kayıpmaz, “Ender Özelliğe İki Türk Halısı”, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat*, Kahramanmaraş Özel Sayısı, Sayı 10, Haziran (1991), s.75-79.

Fotoğraf No: 35 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 35

Fotoğraf No : 35

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 5

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 220 x 163 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 38 x e. 34.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. İç dolguda kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde farklı boyutlarda iri eşkenar dörtgenler işlenmiştir. Bir kısa kenara yakın sıradakiler diğerlerine göre daha küçüktür. Zemin rengi bir kısa kenarda daha koyudur. Bu eşkenar dörtgenlerin merkezinde dört yöne uzanan küçük bir motif yer alır. Bu motifte halının boyuna doğru uzananlar üçgen şeklinde, enine yönde uzananlar ise küçük eşkenar dörtgenler şeklindedir. Merkezdeki bu motifin etrafında değişik renklerde, kenarlarında küçük üçgen şeklinde uzantıları bulunan, iç içe sıralar halinde eşkenar dörtgenler yer alır. Büyük eşkenar dörtgenlerin bir kenarı üç parçalı (ikisi ayak ortadaki kuyruk simgesi gibi) testere dişi şeklinde, bunun tam karşısındaki köşesi ise koçboynuzlu uzantıları olan sivri başlıklar şeklindedir. Bu motifin stilize hayvan motifi olduğunu düşünmekteyiz. Başlıkların ucunda ok şeklinde motifler bulunur. Testere dişli kenarın karşısında simetrik olarak yerleştirilmiş, karşılıklı şamdan veya muma benzer motifler ile aralarda da ok şeklinde motifler bulunur.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur. Bu bordür desenleri grubun tipik özelliğidir.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, açık mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur. Küçük beyaz motiflerde düğüm ipliği pamuktur.

Ortası yırtık ve deliktir.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 36 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 36

Fotoğraf No : 36

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 18

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 209 x 150 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm² de b. 38 x e. 34.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. İç dolguda kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde farklı boyutlarda iri altıgenler işlenmiştir. Bir kenarında üç parçalı testere dişli uzantıların ikisinin ayak, ortadakinin kuyruk olduğu, karşı kenarında ise koçboynuzlu uzantıların baş kısmı olduğu düşünülerek, bu altıgenlerin stilize hayvan

motifi olduğunu değerlendirmekteyiz. Aralardaki boşluklarda ok ucu, şamdan veya muma benzer motifler bulunur.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kiremit kırmızısı renginde olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Ortası ve kenarları yırtık ve deliktir.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49.

Fotoğraf No: 37 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 37

Fotoğraf No : 37

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-20

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 231x 162 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36 x e. 28.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde, stilize hayvan figürü oldukları düşünülen iri eşkenar dörtgenler işlenmiştir. Bunlardan bir kısa kenara yakın sıradakilerle, orta sıradakilerden uzun kenara yakın olanı, diğerlerinden biraz küçüktür. Altıgenlerin uç kısmında ok ucu gibi motifler, aralarındaki boşluklarda da birer çift mum veya şamdana benzer motifler bulunmaktadır.

İki ince bir kalın bordür bulunur. İnce bordürler sarı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, açık mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Genel olarak sağlam durumdadır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 38 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 38

Fotoğraf No : 38

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-24

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 195 x 131 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı :Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm² de b. 28 x e. 26.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Halının kiremit kırmızısı zemini üzerinde kaydırılmış eksenlerde, iri altıgenler, içlerinde ise merkezdeki bir dört kollu motifin etrafında sıra sıra kenarları dişli dörtgen ve altıgenler işlenmiştir. Bunlar yeşil, gülkurusu, kahverengi, lacivert, sarı ve beyaz renklerdedir. Zemin renginde yer yer apraşlar vardır. Stilize hayvan figürü olduğu düşünülen motifin ayak kısımlarında bir çift şamdana benzer motif, baş kısmında ise ok motifleri yer alır. Ok motifleri çift taraflı olarak, kısa kenarlara yakın yerdeki altıgenler arasındaki boşluklarda da işlenmiştir. Bir kısa kenardaki iki altıgenin baş kısmındaki motiflerle, diğer kısa kenardaki iki altıgenin ayak kısmındaki dişli kısım yapılmamıştır. Halının dört köşesinde uzun kenarlara yakın koçboynuzlu birer sıra görülür.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler sarı zemin üstüne zincir şeklinde -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z-motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, gülkurusu, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve açık turuncudur.

İki köşesi yırtık ve kopuktur.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 39 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 39

Fotoğraf No : 39

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-25

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 184 x 150 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü Atkılar kırmızı, 1dm² de b. 28 x e. 33.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kırmızı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde lacivert, mavi, yeşil, sarı, kırmızı renklerde altıgenler işlenmiştir. Bu altıgenlerin merkezlerinde bulunan küçük bir motifin etrafında değişik renklerde, kenarlarında küçük üçgen şeklinde uzantıları bulunan, iç içe sıralar halinde eşkenar dörtgenler yer alır. Bu altıgenler grubun diğer örneklerine göre daha küçük ölçülerde yapılmış ve daha sık yerleştirilmişlerdir. Bir kısa kenarda yer alan dört adet altıgen yarım, köşedeki çeyreklerdir. Grubun diğer örneklerindeki altıgenlerin iki ucunda bulunan baş ve ayak simgesi olduğu düşünülen motiflerle bunların uçlarında bulunan çift şamdan ve ok motifleri bulunmamaktadır. Altıgenlerin aralarda kalan boşluklarda siyah ve beyaz renklerde elibelindeye benzer simgesel motifler, uzun kenarlarda da ok gibi motifler yer alır.

Halının iki ince bir kalın bordürü vardır. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki yer yer kırmızı, açık kırmızı ve sarı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi S motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zeminli, kırmızı konturlu, lacivert renkli, birbirine bağlı, iri Z şeklinde motiflerden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi ve mordur. Beyaz renkli kısımlarda düğüm ipleri pamuk malzemesidir.

Ortası yırtık ve deliktir.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks
and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 40 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 40
Fotoğraf No : 40
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-26
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 225 x 150 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 32 x e. 31.
Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Sarı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde kırmızı, yeşil, kahverengi, lacivert renklerde iri eşkenar dörtgenler işlenmiştir. Bir kısa kenardaki dört adet altıgen daha küçük, karşı kısa kenardaki üç adet ise yarım yapılmıştır. Altıgenlerin içlerinde iç içe kenarları dişli altıgen ve eşkenar dörtgenler sıralarıdır. Stilize hayvan figürü olarak düşündüğümüz bu altıgenlerin bir ucunda iki ayak ve bir kuyruk, diğer ucunda koçboynuzlu baş kısmı bulunmaktadır. Ayak kısmının ucunda bir çift şamdan veya mum benzeri motif, baş kısmının ucunda ok motifi yer alır. Çifte şamdan veya mumların ucu üstten kenarları kancalı çelenk gibi bir motifle bağlanmaktadır.

Halıyı içten bir sıra ince, dıştan bir sıra kalın bordür çevirir. İnce bordür siyah zeminli, zincir şeklinde mavi renkli -S- motiflidir. Kalın bordür ise kırmızı zemin üstünde, sarı, beyaz, mavi ve lacivert renkli ince dallar, küçük çiçekler ve hatayi motiflerinden oluşur. Bu bordür deseni 16-17. yüzyıl Uşak Halılarında, 17. yüzyıl Transilvanya halılarında ve 18. yüzyıl Milas halılarında ve Kat. No: 62 ve 91'deki halılarda da kullanılmıştır. Bir kısa kenarında geniş kilim kısmı vardır.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur. Bu grup halıların zemininde sarı renk kullanılması çok nadir görülen bir özelliktir.

Genel olarak sağlam durumdadır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks
and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 41 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 41
Fotoğraf No : 41
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-28
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 205 x 146 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de, b. 26 x e. 26-27.
Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Açık kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde lacivert, mavi, kırmızı, kahverengi renklerde asimetrik iri altıgenler işlenmiştir. Bir kısa kenardakiler yarımdır. Zeminin çoğunda açık kiremit kırmızısı, bir kısmında biraz daha koyu kiremit kırmızısı renk vardır. Altıgenlerin merkezindeki dört kollu küçük bir motifin etrafında sıralanan içiçe kenarları dişli sıralar bulunur. Dörtlü sıradaki altıgenlerde ayak ve kuyruk simgesi, üçlü sıradakilerde de baş simgesi bulunmamaktadır. Çift mum veya şamdan ve ok motifleri yanında, kenarları kancalı, içi zıt renkli bölümlere ayrılmış baklava şeklinde motiflerle küçük dörtgenler bulunur. Bu halıda mumun kolları iki katlı olarak uygulanmıştır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki kırmızı zeminli, dıştaki sarı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur. En dışta kırmızı beyaz noktalı ince bir şerit dolandır. Kısa kenarlardan birinde geometrik motifli ince bir bordür daha vardır.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Orta ve kenarlarda küçük yırtıklar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 42 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 42

Fotoğraf No : 42

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 32

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 160 x 220 cm.

Geldiği Yer : Sivas Merkez Hoca İmam Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm² de b. 28 x e.26.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Açık kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde mavi, kırmızı, yeşil, kahverengi renklerde iri altıgenler işlenmiştir. Bunlar her sırada bir kaydırılarak simetrik yerleştirildiği için bir sırada 4, diğer sırada 3 adet olarak yer almaktadır. Merkezlerindeki küçük bir dört yön motifinin etrafında kenarları dişli, değişik renklerde, iç içe altıgenler sıralanmıştır. Grubun diğer örneklerindeki gibi

Çift Şamdan veya mum motifleri ile ok ucu motifleri bulunmaktadır. Bu halıda ok ucu karşılıklı olarak yapılmıştır. İki mumun veya Őamdanın ucu elenk gibi bir motifle birleşmekte ve ucunda ıŐılıtlı bir askı yer almaktadır. Uzun kenarlarda koçboynuzlu sıralar bulunur.

Halının iki ince bir kalın bordürü vardır. İnce bordürler sarı zeminli olup, zincir Şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, mavi renkli, uçları dik üçgen Şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur. En dışta da kırmızı beyaz benekli ince bir Şerit yer alır.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Halının bir köşesi yırtılarak kopmuŐtur. Diğer köşeleri ve kenarlarında yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 43 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 43

Fotoğraf No : 43

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-36

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 230 x 160 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 34 x e. 30.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Açık kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde asimetrik, iri altıgenler işlenmiştir. Bunlar bir sırada 3, diğer sırada 2 adet olarak yerleştirilmişlerdir. Halının enine kesitini düşünürsek bir yarıdakiler, diğer yarıdakilere göre küçüktür. Büyük olanlardan üç tanesinin bir kenarı, ikisi ayak ortadaki kuyruk simgesi olarak üç parçalı, karşı kenarı koçboynuzlu uzantıları olan başlıklar şeklindedir. Küçük olanların ise bir kenarı tek parça testere dişi şeklinde olup, ayak ve kuyruk çıkıntısı bulunmamakta, karşı köşesinde ise koçboynuzlu uzantıları olan başlıklar yer almaktadır. Bu başlıkların ucunda ok şeklinde motifler bulunur. Testere dişli kenarın karşısında simetrik olarak yerleştirilmiş, birer çift şamdan veya muma benzer motiflerle, iki mumun uçunda çelenk gibi bir motif ve ucunda ışıltılı bir askı yer almaktadır. Uzun kenarlarda kırmızı ve lacivert renklerde koçboynuzlu sıralar yer alır.

Halıyı beş sıra bordür çevirir. En içte ve en dışta bulunan ince bordürlerden içteki kırmızı zemin üstüne mavi renkli, dıştaki kırmızı zemin üstüne kahverengi renkli zincir şeklinde -S- motiflerinden oluşmuştur. Kalın bordürle ince bordürler arasında sarı zeminli birer sıra ince bordür daha yer alır. Bunlardan içtekinde, kısa kenarlarda yan yana, uzun kenarlarda üst üste işlenmiş bir küçük dörtgenden çıkan ok motifi, dıştakinde ise birbirine bağlı çiçek motifleri yer alır. Kalın bordür koyu lacivert zemin üstünde iri dört dilimli bir bitkisel motif ile aralarda küçük iki geometrik motiften oluşmuştur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşildir.

Halının genel durumu iyidir.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 44 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 44

Fotoğraf No : 44

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-43

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 213 x 157 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1dm² de b. 33 x e. 30.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde mavi, lacivert, gülkurusu, açık turuncu, kızıl kahve ve kahverengi renkli iri altıgenler, 4-3-4-3 düzeninde simetrik olarak yerleştirilmiştir. İçlerinde beyaz renkli bir küçük dört kollu motifin etrafında sıralanan kenarları dişli sıralar yer alır. Zemin rengi bir kısa kenarda önce açık, sonra daha koyu tondadır. Stilize hayvan olarak değerlendirilen altıgenlerin ayak kısmında bulunan testere dişi şeklindeki kenarın uç kısımlarında küçük beyaz renkli dişli şekiller bulunmaktadır. Bunların devamında karşılıklı mum veya şamdana benzer motifler yer alır. Bunların iki ucunu çelenk gibi bağlayan kenarları kancalı ince şeritler ve ucunda süslü bir askı bulunur. Altıgenlerin baş kısmında ise stilize ok gibi motifler yer alır. Uzun kenarlarda karşılıklı olarak mavi ve kızıl kahve renklerde kancalı sıralar vardır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler açık turuncu zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, mavi renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, lacivert, gülkurusu, turuncu, beyaz, kahverengidir.

Genel olarak sağlamdır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 45 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 45

Fotoğraf No : 45

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-45

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 229 x 144 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm² de b. 42 x e. 32.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Açık kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde 5 sırada 4'er adet, kırmızı, yeşil, mavi, lacivert, mor, kahverengi renklerde iri altıgenler asimetrik olarak işlenmiştir. Stilize hayvan motifi olarak düşündüğümüz bu altıgenlerde baş ve ayak kuyruk kısımları ve aralardaki çifte şamdan veya mum motifiyle ok motifleri çok düzgün ve net bir şekilde verilmiştir. Bir kısa kenardaki altıgenler biraz daha küçük yapılmışlardır. Kenar bordürleriyle altıgenler arasında kalan boşluklarda küçük, kancalı ve koçboynuzlu simgesel motifler bulunur.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler sarı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, açık kiremit rengi, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Genel olarak iyi durumdadır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 46 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 46

Fotoğraf No : 46

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-46

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 213 x 155 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36 x e. 30.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde 4 sırada 4'er adet asimetrik, kırmızı, lacivert, mor, kahverengi renklerde, stilize hayvan motifi olarak değerlendirilen iri altıgenler işlenmiştir. Bir kısa kenardakiler daha küçük yapılmışlardır. Bu altıgenlerin bir kenarında, kenarları dişli, iki ayak bir kuyruk, karşı kenarında ise baş kısımları bulunmaktadır. Baş kısmının ucunda ok, ayakların karşısında çifte mum veya şamdan benzeri motifler yapılmıştır. Bunlar kaydırılmış eksenlerdeki altıgenlerin aralarındaki boşluklara yerleştirilmişlerdir. Mum veya şamdan çiftlerinin arasında süslü ışıltılı kancalı bir motif bulunmaktadır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Genel durumu iyi olup kenarlarda küçük delikler bulunmaktadır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 47 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 47

Fotoğraf No : 47

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-48

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 202 x 148 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36-40 x e. 32-36.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde kırmızı, yeşil, apraşlı açık yeşil, mor, lacivert, kahverengi renklerde, 5-4-5-4 adet değişik boylarda iri altıgenler, asimetrik olarak yerleştirilmiştir. Bir kısa kenardakiler daha küçüktür. Stilize hayvan motifi olarak değerlendirilen altıgenlerde, grubun diğer örneklerinde olduğu gibi, bir kenarında iki ayak, bir kuyruk, karşı tarafında ise koçboynuzlu baş kısımları bulunmaktadır. Ayakların ucunda çelenk gibi süslü bir motifle bağlı çift şamdan veya mum motifleri, baş kısmının karşısında ok motifi yer almaktadır. Kısa kenardaki küçük altıgenlerin arasında, içlerinde çapraz kırmızı-mavi, kırmızı-beyaz ve kırmızı-yeşil renkli bölümler olan küçük geometrik motifler bulunur.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki kırmızı zeminli, dıştaki sarı zeminli olup, zincir şeklinde -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, mavi renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur. Altıgenlerin merkezlerindeki beyaz renkli kısımlarda düğümler pamuk malzeme ile yapılmıştır.

Genel olarak iyi olup, iki köşede ve kenarlarda eksikler ve yırtıklar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 48 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 48
Fotoğraf No : 48
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-52
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 197 x 129 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36-40 x e. 32-36.
Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde iç içe, değişik renkte sıralardan oluşan iri altıgenler işlenmiştir. İç içe altıgenler merkezdeki küçük bir motifin etrafında gelişmiştir. Orta sırada yer alan altıgenlerin iki tanesi uzun kenar bordürleri ile kesildiğinden yarım kalmıştır. Stilize hayvan olarak değerlendirilen yeşil, kırmızı, mavi, mor renkli altıgenlerde, testere dişli ayak ve kuyruk kısmı düz olarak, baş kısmı koçboynuzlu uzantı şeklinde yapılmıştır. Baş kısmının karşısında ok motifleri, ayak kısmının karşısında çift mum veya şamdan motifleri vardır. İki ucu çelenk şeklinde süslü bir motifle bağlı olan şamdan veya mumlar, diğer örneklerle göre bu halıda oldukça uzun yapılmışlardır.

Halıyı üç ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden en içteki koyu kırmızı, en dıştaki kiremit kırmızısı zeminli olup, zincir şeklinde -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, üç kenarda lacivert, bir kısa kenarda mavi renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur. İçteki ince bordürle kalın bordür arasında kahverengi zemin üstünde beyaz renkli, ortası benekli küçük karelerden oluşan bir sıra ince şerit bordür bulunur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, turkuaz, sarı, beyaz, kahverengi, fındık yeşili ve mordur.

Ortasında ve kenarlarında yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks
and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 49 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 49

Fotoğraf No : 49

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 73

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 148 x 190 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 40 x e. 30.

Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde iri altıgenler yer alır. Bunlar sırayla 5-4-5-4-4 adet olarak yapılmışlardır. Bir kısa kenardaki 5’li gruptakiler kısa ve uzun bordürler tarafından kesilmiş, diğer kısa kenardaki 4’lü gruptakiler ise küçük olarak işlenmişlerdir. Stilize hayvan motifi olarak değerlendirdiğimiz altıgenlerin bir kenarında iki ayak, bir kuyruk, karşı kenarında ise baş kısmı bulunmaktadır. Ayak ve kuyruk kısmının karşısında çift mum veya şamdan benzeri motifler, baş kısmının karşısında ok motifleri yer alır. Şamdanların uçları süslü bir çelenkle bağlanmaktadır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, açık mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi ve mordur. Altıgenlerin merkezlerindeki beyaz renkli kısımlarda yer yer düğüm ipleri pamuk malzeme ile yapılmıştır.

Ortasında ve kenarlarında yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 50 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 50

Fotoğraf No : 50

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 77

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 160 x 200 cm.

Geldiği Yer : Sivas Merkez Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 40 x e. 30.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde kırmızı, lacivert, mavi, kahverengi ve beyaz renklerde iri altıgenler ve içlerinde iç içe eşkenar dörtgenler işlenmiştir. Stilize hayvan motifi olduğu düşünülen bu motifler 5 sıra halinde, her sırada 5'er adet, ilk ve son sırada yarım olarak yapılmışlardır. Altıgenlerin bir kenarında testere dişli ayak ve kuyruk kısmı, karşı

kenarında baş kısmı bulunmaktadır. Baş kısmının karşısında ok motifi, ayakların karşısında çift mum veya şamdan motifleri yer alır. Ok ve mum veya şamdan motifleri kırmızı lacivert ve kırmızı mavi renklerde yapılmıştır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kiremit kırmızısı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Ortasında ve kenarlarda büyük yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 51 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 51
Fotoğraf No : 51
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-80
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 151 x 208 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 34 x e. 28.
Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Sarı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde dört sırada dörder adet, stilize hayvan motifi olarak değerlendirilen, kenarları dişli, iri altıgenler işlenmiştir. Bir kısa kenardakiler daha küçük ölçülerde yapılmışlardır. İçlerinde, merkezdeki küçük bir dört kollu motifin etrafında sıralanan, kenarları dişli eşkenar dörtgenler bulunur. Kırmızı, yeşil, mavi, kahverengi, mor renklerdeki bu altıgenlerin bir kenarında baş, karşı kenarında iki ayak ve bir kuyruk simgesi bulunur. Baş kısmının karşısında ok motifi, ayakların karşısında çift mum veya şamdan motifi yer alır. Mumların uçları çelenk şeklinde birleştirilmiştir. Motifler çok düzgün bir şekilde dokunmuşlardır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürler sarı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler sarı, açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur. Bu grup halılarda sarı zemin ender bulunmaktadır. Bir kısa kenarda geniş kilim kısmı görülür.

Ortasında uzun bir yırtık vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 52 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 52
Fotoğraf No : 52
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-21
Tarihi : 17-18. yy.
Ölçüsü : 213x150 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 32-34 x e. 28-30.
Tanımı :Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde iri altıgenler işlenmiştir. Bunlardan uzun kenarlara denk gelenler bir sırada sağdan, bir sırada soldan bordürlerle kesilmiştir. Stilize hayvan figürü olduğu düşünülen bu altıgenlerin bir kenarındaki testere dişli kısım düz olup, iki ayak ve bir kuyruk simgesi bulunmamaktadır. Halının bir uzun kenarına bitişik kırmızı, yeşil ve mor renkli koçboynuzlu sıralar vardır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki krem zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin yer aldığı, kareye yakın desenlerin tekrarından oluşur. Bu bordür kompozisyonu Kat. No: 52-57 arasındaki halıların ortak özelliğidir.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, lacivert, beyaz, kahverengi, koyu yeşil ve mordur. Bazı beyaz renkli kısımlarda düğümler pamuk malzemelidir.

İki köşesi ve zemine doğru bir kenarı yırtıktır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 53 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 53
Fotoğraf No : 53
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-22
Tarihi : 17-18. yy.
Ölçüsü : 210 x 153 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b.38 x e.30.
Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen motifli

halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde iri altıgene yakın eşkenar dörtgenler işlenmiştir. İçlerinde de, merkezde dört yöne uzantılı küçük bir motifin etrafında, kenarları dişli, içiçe eşkenar dörtgenler bulunur. Bir kenarlarındaki testere dişli kısımda stilize ayak ve kuyruk simgesi bulunmamaktadır. Stilize hayvan figürü olduğu düşünülen bu eşkenar dörtgenlerin aralarında kalan boşluklarda ok ucu ve şamdana benzer bazı sembolik motifler bulunur. Uzun kenarlarda ince bordürlerin yanında koçboynuzlu sıralar vardır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı, dıştaki kırmızı zeminlidir. Her ikisi de zincir şeklinde kahverengi -S- motiflidir. Kalın bordür ise koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin yer aldığı, kareye yakın desenlerin tekrarından oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Sağlam durumdadır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt & Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 54 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 54

Fotoğraf No : 54

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-23

Ölçüsü : 229 x 163 cm.

Dönemi : 17-18. yy.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de, b. 32-34 x e. 32-34.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen motifli halılar grubundandır. İç dolguda kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde, iri altıgenler 4 sırada 4-3-4-3 olarak sıralanmıştır. 4'lü sıralardaki altıgenlerin kenardakileri bordür ile kesilmiştir. Bunların içleri, merkezlerinde bulunan dört yöne uzantılı küçük bir motifin etrafında sıralanan, çeşitli renklerde kenarları dişli sıralarla doludur. Altıgenlerin testere dişli kenarında iki ayak ve kuyruk olarak değerlendirdiğimiz uzantılar bulunmamaktadır. Testere dişli kenarın karşısında kırmızı - yeşil ve kırmızı - mavi renklerde yapılmış birer çift şamdan veya muma benzer motif bulunmaktadır. Altıgenin karşı kenarında ok gibi motifler yer almaktadır. Uzun kenarlarda kırmızı renkli koçboynuzlu sıralar vardır.

Halıda iki ince bir kalın bordür bulunmaktadır. İnce bordürlerden içteki sarı ve krem zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, üzerlerinde zincir şeklinde kahverengi -S- motifleri işlenmiştir. Kalın bordürde ise koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin bulunduğu, kırmızı, beyaz, mavi, sarı renklerde kareye yakın desenlerin tekrarından oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kiremit kırmızısı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Ortada küçük delikler dışında genel olarak sağlamdır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, "Carpets from the 'old mosque' in Şarkışla", *Dragons, Padlocks and Tamerlane's Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 55 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 55

Fotoğraf No : 55

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-42

Tarihi : 17-18. yy.

Ölçüsü : 230 x 162 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36 x e. 30.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen motifli halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde yeşil, kırmızı, mavi, lacivert renklerde, 4 sırada dörder adet iri altıgenler asimetrik olarak işlenmiştir. Altıgenlerin içi beyaz, gülkurusu, mavi, lacivert renkli, kenarları dışlı sıralarla dolgulanmıştır. Halının ortasındaki iki sırada yer alan ve stilize hayvan motifli olarak değerlendirdiğimiz altıgenlerin bir kenarında iki ayak, bir kuyruk kısmı, karşı tarafında koçboynuzlu baş kısmı bulunmaktadır. Bir kısa kenardaki altıgenlerde sadece baş kısmı bulunmakta, diğer kısa kenardaki altıgenlerde bu kısımlar bulunmamaktadır. Baş kısımlarının ucunda ok motifleri, ayak kısımlarının ucunda çifte mum veya şamdan motifleri vardır. Bu mum veya şamdan çiftlerinin uçları çelenk gibi süslü bir motifle bağlanmıştır. Bir uzun kenarda kırmızı ve mavi renklerde koçboynuzlu sıralar yer almaktadır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin yer aldığı, kareye yakın desenlerin tekrarından oluşur.

Halıda kullanılan renkler kiremit kırmızısı, koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, krem, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Genel olarak iyi durumda olup, ortalarında ve bir köşesinde yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 56 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 56

Fotoğraf No : 56

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-59

Tarihi : 17-18. yy.

Ölçüsü : 217 x 161 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 34 x e. 32.

Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen motifli

halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde 5 sıra, iri altıgenler işlenmiştir. Bir kısa kenara yakın olanlar daha küçüktür. Bunlar kırmızı, yeşil, mavi, lacivert, mor, kahverengi renklerde olup, merkezlerindeki küçük bir dört kollu motifin etrafında, iç içe kenarları dişli sıralar halinde yapılmışlardır. Stilize hayvan olarak değerlendirilen altıgenlerin bir kenarındaki ayak ve kuyruk uzantıları bulunmamakta, yerine testere dişli iki yanı kancalı düz bir sıra yer almakta, karşı kenarda ise uzantı şeklinde baş kısmı bulunmaktadır. Baş kısmının ucunda stilize ok motifi, ayakların karşısında süslü bir çelenkle bağlı şamdan çifti bulunmaktadır. Ok ve şamdanlar altıgenlerin aralarında oluşan boşluklara yerleştirilmişlerdir. Halının uzun kenarlarına bitişik kırmızı renkli koçboynuzlu sıralar vardır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kırmızı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin yer aldığı, kareye yakın desenlerin tekrarından oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, koyu yeşil ve koyu mordur. Genel olarak iyi durumda olup bir köşesinde ve kenarlarında yırtık ve aşınmalar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 57(Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 57
Fotoğraf No : 57
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-61
Tarihi : 17-18. yy.
Ölçüsü : 245 x 158 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36 x e. 26-28.
Tanımı : Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı zemin üstünde kaydırılmış eksenlerde, sırayla 4-3-4-3 adet olarak iri altıgenler işlenmiştir. 3'lü sıraların iki yanında uzun bordürler tarafından kesilmiş yarım altıgenler vardır. Merkezlerindeki dört yöne uzantılı küçük bir motifin etrafında sıralanan kırmızı, yeşil, kahverengi, açık kahverengi, mavi, lacivert, mor renklerde kenarları dişli baklavalardan oluşan bu altıgenlerin, stilize hayvan motifi olduğu düşünülmektedir. Bu halıda ayak ve kuyruk kısımları testere dişli ve düz olarak, baş kısmı ise koçboynuzlu uzantı şeklinde yapılmıştır. Baş kısmının ucunda ok motifi, ayak kısmının karşısında çift mum veya şamdan motifi bulunmaktadır. Şamdan veya mumların iki ucu çelenk gibi ince kancalı bir sırayla birleşmekte ve birleşim yerinden aşağı bir süs sarmaktadır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kiremit kırmızısı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin yer aldığı, kareye yakın desenlerin tekrarından oluşur.

Halıda kullanılan renkler açık-koyu kırmızı, mavi, lacivert, sarı, beyaz, kahverengi, yeşil ve mordur.

Ortasında bir yırtık vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 58 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 58

Fotoğraf No : 58

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 4

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 231 x 167 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm² de b. 30 x e. 24.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Halının bej renkli zemini üstünde, siyah konturlu kırmızı renkli ince dallarla birbirine bağlanmış, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, siyah konturlu kırmızı renkli altıgenler yer alır. Bunlar her sırada iki tam bir yarım, üçer

adet olarak yerleştirilmiştir. Yarım olanlar bir sağda, bir solda olup, uzun kenar bordürleri tarafından kesilmişlerdir. Bunların içinde de iç içe altıgenler işlenmiştir. En içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar ve birbiri içinden uzayan stilize hayat ağacı şeklinde bitkisel motifler yer alır.

Halıyı iki ince bir kalın bordürle en dışta kırmızı-beyaz benekli ince bir şerit çevirir. İçteki ince bordürde iki ve üç gözlü şekillerle, sekiz kollu yıldız ve çeşitli geometrik motifler bulunur. Dıştaki ince bordürde ise mavi zemin üzerine siyah renkli zincir gibi birbirine bağlı -S- motifleri işlidir. Kalın bordür yarısı turuncu yarısı sarı renkli zeminli olup üzerinde, lale ve rozet ikilisinden oluşan motif yer alır. Lale motifi iki yaprak arasında lale ve küçük karanfil çiçeklerinden oluşur ve bir sağa bir sola bakar şekilde işlenmiştir. Lâdik Gülü de denilen rozet çiçekleri kar tanesi şeklindedir. Bütün desenler çok düzgün bir şekilde işlenmiştir. Bu bordür deseni 16-17. yüzyıl klasik Uşak halılarının, 17-18. yüzyıl Lâdik halıların bordürlerinde çok kullanılan bir desendir.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, bej, mavi, lacivert, yeşil, turuncu, mor ve beyazdır.

Genel olarak iyi durumda olup ortasında yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 59 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 59

Fotoğraf No : 59

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 16

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 181x148 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 30 x e. 24.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kırmızı-kiremit rengi apraşlı bir zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, kahverengi konturlu, mavi yeşil renkli ince dallarla birbirine bağlanmış, kahverengi konturlu ve kenarları kancalı, mavi yeşil çerçeveli altıgenler yer alır. Bunlar 3-4-3 toplam 10 adet olarak sıralanmıştır. İçinde de sarı, kırmızı, beyaz, lacivert, turuncu, kahverengi, mor renklerde iç içe altıgenler işlenmiştir. Merkezdeki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri, içteki altıgenin içinde ters yönde birer eli belinde motifi bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda kahverengi siyah renkli kenarları kancalı -V- veya baklava şeklinde ince çizgilerle, kenarları kancalı, bir ucunda -T- şeklinde uzantılar olan, birbirine bağlı küçük eşkenar dörtgenler vardır. Bunlar, bir önceki grupta bulunan çift şamdan veya mumların üstündeki süslü askı motiflerine benzemektedir. Halının uzun kenarlarından içe doğru yeşil ve mavi renklerde kanca şeklinde kıvrımlar uzanır.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki sarı zeminli, dıştaki kiremit kırmızısı zeminli olup, zincir şeklinde kahverengi -S- motiflerinden, kalın bordür ise kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, mavi renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, kiremit rengi, mavi, yeşil, sarı, mor, kahverengi ve beyazdır. Bir köşesinde ve ortasında yırtıklar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 60 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 60

Fotoğraf No : 60

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-34

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 165 x 131 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b.26-28 x e. 32.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kırmızı renkli bir zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, siyah konturlu ve lacivert renkli ince dallarla birbirine bağlanmış altıgenler yer alır. Bunlar ilk sırada dört adet, ikinci sırada ortada üç yanlarda ikişer yarım 5 adet ve son sırada dört yarım olarak nöbetleşe sıralanmıştır. Bunların içinde de farklı renklerde iç içe altıgenler işlenmiştir. Merkezdeki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri, içinde ters yönde birer eli belinde motifi bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda kenarları kancalı, bir ucunda -T- veya karşılıklı kanca şeklinde uzantılar olan, birbirine bağlı, içi farklı renklerde baklava dilimleri gibi bölünmüş, küçük eşkenar dörtgenler vardır. Standart olmamakla birlikte simetrik bir düzende yerleştirilmiş olan büyük altıgenler, kenarlarda bordürler tarafından kesilir.

Halıyı kahverengi ince birer şerit arasında yer alan bir sıra kalın bordür çevirir. Kalın bordür açık sarı zemin üzerinde, merkezinde sırt sırta iki kurtağzı motifi bulunan, lacivert, kırmızı, kahverengi, mor, pembe renkli bir küçük altıgenin tekrarlanmasından oluşur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, pembe, vişne rengi, mavi, lacivert, sarı, kahverengi, mor ve beyazdır.

Ortasında ve kenarlarda yırtıklar bulunmaktadır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 61 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 61

Fotoğraf No : 61

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-49

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 194 x 138 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b.16-18 x e. 18.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kırmızı zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, kahverengi konturlu, mavi renkli ince dallarla birbirine bağlanmış, kahverengi konturlu ve kenarları kancalı mavi çerçeveli, üç tam iki yarım, 5 adet altıgen yer alır. Bunların içinde de iç içe altıgenler işlenmiştir. En içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri, içteki altıgenin içinde ters yönde birer eli belinde motifi bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda kahverengi renkli kenarları çubuklu -V- veya baklava şeklinde ince çizgilerle, kenarları kancalı, bir ucunda -T- şeklinde uzantılar olan küçük eşkenar dörtgenler vardır.

Halıyı içten iki kahverengi şerit arasında kırmızı-mavi zikzaklı bir ince bordürle, dıştan kahverengi üzerine beyaz, kırmızı, yeşil, sarı, açık kırmızı renkli küçük dörtlü beneklerden oluşan bir ince bordür arasında, bir sıra kalın bordür çevirir. Kalın bordürde sarı zemin üzerinde, içerisinde kenarları kancalı basamaklı küçük geometrik şekillerin yer aldığı sekizgenler bulunur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, mavi, yeşil, mor ve beyazdır.

Genel durumu iyi olup köşesinde bir yırtık vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 62 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 62

Fotoğraf No : 62

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-60

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 224 x 151 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 31-32 x e. 34-36.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kırmızı renkli bir zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, siyah konturlu ve lacivert renkli, ince dallarla birbirine bağlanmış altıgenler yer alır. Bunlar bir sırada dört adet, diğerinde üç tam iki yarım beş adet olarak, halı yüzeyinde 5 sıra halinde bulunurlar. Bunların içinde de farklı renklerde iç içe altıgenler işlenmiştir. En içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri bulunur. İçteki altıgenin içinde ters yönde birer eli belinde motifi vardır. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda kenarları kancalı, bir ucunda tek veya iki kat -T- şeklinde uzantılar olan, birbirine bağlı küçük eşkenar dörtgenler ve bunların diğer ucunda mavi, sarı, kahverengi renklerde kenarları kancalı, ortasından dik bir dal uzanan, iki kat halinde -V- şeklinde motifler vardır. Simetrik bir düzende yerleştirilmiş olan bu motifler kenarlarda bordürler tarafından kesilir.

Halıyı iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki mavi, dıştaki kırmızı zemin üstüne siyah renkli zincir şeklinde -S- motiflidir. Kalın bordür ise sarı zeminli olup, bir dal üzerinde çeşitli hatayı, rozet, lale gibi bitkisel motiflerden oluşmuştur. Bu bordür deseni Kat. No: 40 ve 91'deki halılarda da kullanılmıştır.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, açık morumsu pembe, mavi, lacivert, sarı, kahverengi, siyah, mor ve beyazdır. Bazı beyaz renkli düğüm ipleri pamuktur.

Genel durumu iyi olup orta kısımda yırtık vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 63 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 63

Fotoğraf No : 63

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 201

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 125 x 135 cm.

Geldiği Yer : Sivas Merkez Zincirli Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 30 x e. 32.

Tanımı : Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Halının bej renkli zemini üstünde, kırmızı renkli ince dallarla birbirine bağlanmış, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, kırmızı konturlu altıgenler yer alır. Bunların içinde de iç içe altıgenler işlenmiştir. En içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri bulunur. Altıgenleri bağlayan ince dalların

üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar ve birbiri içinden uzayan bitkisel motifler yer alır. Bunların üzerinde ve aralarda kenarları kancalı ince çizgilerle, bordüre yakın yerde kenarları kancalı, bir ucunda iki kat halinde -T- şeklinde uzantılar olan küçük eşkenar dörtgenler vardır.

Halıyı kırmızı-beyaz benekli ince şeritler arasında bir sıra kalın bordür çevirir. Bu bordürde turuncu zemin üzerinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir küçük sekizgenin ve dört köşesinde lale veya palmet şeklinde köşebentlerin yer aldığı kare formların tekrarlamasından oluşan desenler bulunur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, bej, mavi, lacivert, yeşil, turuncu, mor ve beyazdır.

Harap durumda olup, tahminen yarısı yok olmuş, kalan yarısı da dört parçaya bölünmüş, bir kısmı da yok olmuştur. Parçalarda yer yer delikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 64 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 64

Fotoğraf No : 64

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-29

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 186 x 146 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b.23 x e. 25-27-28.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kiremit kırmızısı renkli bir zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, siyah konturlu, mavi renkli ince dallarla birbirine bağlanmış, siyah konturlu ve kenarları kancalı mavi çerçevesi altıgenler yer alır. Bunlar 3-2-3 olarak sıralanmış ve toplam 8 adettir. Bunların içinde de iç içe altıgenler işlenmiştir. En içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri, içteki altıgenin içinde ters yönde birer eli belinde motifi bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda siyah konturlu, kenarları kancalı, bir ucunda -T- şeklinde uzantılar olan, birbirine bağlı beyaz, kırmızı, mavi, yeşil renklerde küçük eşkenar dörtgenler vardır. Halının uzun kenarlarından içe doğru siyah renklerde kanca şeklinde kıvrımlar uzanır. Zemin üzerinde, içi iki renkli, iki veya dört bölümlü küçük motifler, yatık ve ters -S- şeklinde motifler serpiştirilmiştir. Desenler asimetrik olarak yerleştirilmiştir.

Halıyı içten bir kalın, dıştan bir ince bordür ve ikisinin arasında, kırmızı beyaz uzun ve benekli ince şerit bordürler çevirir. Kalın bordürde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir küçük sekizgenin ve dört köşesinde lale veya palmet şeklinde köşebent gibi motiflerin yer aldığı kare formların tekrarlamasından oluşan desenler bulunur. En dıştaki ince bordürde ise ceviz yeşili zemin üstünde kırmızı, beyaz, mor

renkli birbirine bağlı küçük kutucuklardan oluşan desen yer alır. Bir kısa kenarda bu bordür yoktur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, kiremit rengi, mavi, yeşil, sarı, mor, siyah ve beyazdır.

Ortasında ve kenarlarda küçük delikler vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 65 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 65

Fotoğraf No : 65

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-41

Tarihi : 17-18.yy.

Ölçüsü : 255 x 163 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 36 x e. 32.

Tanımı :Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Kırmızı renkli bir zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, kahverengi konturlu ve sarı renkli, ince dallarla birbirine bağlanmış altıgenler yer alır. Bunlar 3-4-3 adet olarak yedi sıra halinde halı yüzeyine yerleştirilmiştir. 4'lü sıraların iki kenarında bulunanlar, tahminen sıraya sığdırmak için, daha küçük veya bir kenarları tamamlanmamış şekilde yapılmışlardır. Bunların içinde de iç içe altıgenler işlenmiştir. En içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda kenarları kancalı, bir ucunda iki kat -T- şeklinde uzantılar olan, birbirine bağlı küçük eşkenar dörtgenler ve bunların diğer ucunda mavi, lacivert, kahverengi renklerde kenarları kancalı, ortasından dik bir dal uzanan, iki kat halinde -V- şeklinde motifler vardır. Simetrik bir düzende yerleştirilmiş olan bu motifler kenarlarda bordürler tarafından kesilir.

Halıyı kırmızı-beyaz benekli ince şeritler arasında yer alan üç ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden en içteki mavi zemin üstüne siyah renkli zincir şeklinde kıvrımlı dal ve -S- motiflidir. İkinci bordür kırmızı zeminli olup desenler sadece iki uzun kenarda bulunmaktadır. Bu desenler mavi bir sap üstünde üst üste sıralanan mavi, sarı ve kahverengi dallar şeklinde olup, bu haliyle stilize hayat ağacı olarak değerlendirebiliriz. Kalın bordür mavi zemin üzerinde, merkezinde sekiz kollu

yıldız bulunan bir küçük sekizgenin ve dört köşesinde lale veya palmet şeklinde köşebent gibi motiflerin yer aldığı kare formların tekrarlanmasından oluşur. En dıştaki ince bordür kırmızı zeminli olup, üzerinde kanca şeklinde kıvrımlar bulunan zikzak dal desenlidir.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, pembe, açık kırmızı, mavi, lacivert, sarı, kahverengi, siyah ve beyazdır.

Genel olarak sağlam olup ortasında bir küçük delik vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 66 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 66

Fotoğraf No : 66

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 3

Tarihi : 17-18. yy.

Ölçüsü : 228 x 156 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1dm² de b. 32 x e. 26.

Tanımı : Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar grubundandır. Bej renkli bir zemin üstünde, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş, kahverengi konturlu, sarı ve pembe renkli ince dallarla birbirine bağlanmış altıgenler yer alır. Bunlar 3-4-3-4-3 adet olarak nöbetleşe, 5 sıra

halinde yerleştirilmişlerdir. 4 adet olanlar 2 tam 2 yarım olarak yapılmışlardır. Bunların içinde de iç içe altıgenler işlenmiştir. Merkezdeki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri, içinde ters yönde birer eli belinde motifi bulunur. Büyük altıgenleri bağlayan ince dalların üzerinde boynuz şeklinde kıvrımlar yer alır. Aralarda kenarları kancalı, bir ucunda -T- şeklinde uzantılar olan, birbirine bağlı küçük eşkenar dörtgenler ve bunların diğer ucunda mavi, kırmızı, mor renkli, kenarları kancalı, ortasından dik bir dal uzanan, -V- şeklinde motifler vardır. Simetrik bir düzende yerleştirilmiş olan bu motifler uzun kenarlarda bordürler tarafından kesilir. Bordürler olmasa desenler sonsuz sayıda devam edecekmiş izlenimi verir.

Halıyı içte ve dışta kırmızı-beyaz benekli iki ince şerit arasında yer alan iki ince bir kalın bordür çevirir. İnce bordürlerden içteki kırmızı, dıştaki mavi zeminli olup, birbirine bağlı küçük çiçek desenlerinden, kalın bordür ise pembe zemin üzerinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir küçük sekizgenin ve dört köşesinde köşebentlerin yer aldığı kare formların tekrarlamasından oluşur.

Halıda kullanılan renkler kırmızı, pembe (açık kırmızı), mavi, canlı sarı, mor ve beyazdır.

Ortasında yırtık ve ezikler vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 67 (Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nden)

Katalog No : 67

Fotoğraf No : 67

Bulunduğu Yer ve Env. No : Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, 2072 (66.1431)

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 180 x 130 cm.

Geldiği Yer : Yozgat Çapanoğlu (Büyük) Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 24 x e. 20.

Tanımı : Kırmızı zemin üzerinde yan yana iki sıra, üst üste dört sıra, toplamda sekiz adet kenarları kancalı altıgen madalyon bulunur. Bunların içlerinde, merkezdeki bir altıgenin kenarlarından uzanan kazayağı motifleri işlenmiştir. Altıgenlerin dışında, zemin boşluklarında karşılıklı koçboynuzları ve iki renkli küçük motifler bulunur. Uzun kenarlardan zemine doğru -T- şeklinde eli belinde motifleri uzanır.

Kırmızı, kahverengi ince şerit bordürler arasında, sarı zeminli ana bordürde rozet çiçekleri ile dört yapraklı çiçeklerden oluşan bitkisel bezeme bulunur.

Orta ve kenarlarında yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Suzan Arpaç Bayraktaroğlu, *İbadetin Sessiz Tanıkları Vakıf Halılar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2022; Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Şarkışla Halılarında Türk Düğümünün Farklı Bir Kullanımı”, *Arış Dergisi*, Sayı 19 (2021): 130-145.

Fotoğraf No: 68 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 68

Fotoğraf No : 68

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-08

Tarihi : 17-18. yy.

Ölçüsü : 198 x 139 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 18 x e. 20.

Tanımı : Kiremit kırmızısı zemin üzerinde, enine iki adet, boyuna üç adet, bej, mavi ve mor renklerde iri altıgenler bulunur. Altıgenlerin içerisinde, merkezde bir küçük altıgen içinde stilize insan figürü, bunun dışında ise kenarları kancalı bir sıra altıgen yer alır. Dıştan, altıgenlerin iki kenarında üçgen şeklinde, dörtkenarında kanca şeklinde uzantılar bulunur. Altıgenlerin arasında içi iki renkli dört bölümlü küçük eşkenar dörtgenler, küpe, karşılıklı koçboynuzları, yatık -S-, kanca ve eli belinde motifleri yer alır.

Halıda bir sıra ince, bir sıra kalın bordür bulunur. İnce bordür halının iç kısmında, üç kenarda kahverengi zeminli ve zikzak desenlidir. Kalın bordür ise sarı zeminli, mavi, ceviz yeşili, açık turuncu ve mor renklerde işlenmiş birbirine bağlı çift -S- motiflidir. Kalın bordürün iki tarafında kırmızı-beyaz benekli bir sıra dolanır.

Bir uzun kenarda büyük bir yırtık ve kopuk, kısa kenarlarda küçük yırtıklar, zeminde uzun bir yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 69 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 69
Fotoğraf No : 69
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-02
Tarihi : 17-18. yy.
Ölçüsü : 124 x 178 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b.18 x e.20.
Tanımı :Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar grubundandır.

Kırmızı zemin üzerinde, enine dört adet, boyuna beş adet, beyaz, lacivert, ceviz yeşili, açık turuncu renklerde sekizgenler bulunur. Bir kısa kenara yakın sıradaki dörtlü gruptakiler diğerlerinden biraz küçüktür. Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde X şekli bulunan, küçük dikdörtgenler vardır.

Halıda bulunan bir sıra kalın bordür, beyaz, lacivert, ceviz yeşili, açık turuncu renklerde karelere bölünmüş ve içlerine zeminle zıt renklerde birbirine bağlı çift -S- motifleri yerleştirilmiştir. Bir kısa kenarda çift -S- motifinin bazıları bozuk dokunmuştur. Bordürün iki kenarında ve karelerin arasında kırmızı-beyaz benekli bir şerit bulunur.

Genel olarak sağlam durumdadır.

Yayınlar : Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”, *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 73 (1994): 38-49; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 70 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 70
Fotoğraf No : 70
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-13
Tarihi : 17-18. yy.
Ölçüsü : 192 x 151 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 17 x e.18.
Tanımı : Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar grubundandır.

Açık kırmızı zemin üzerinde, enine iki adet, boyuna dört adet, toplam sekiz adet bej, mavi, ceviz yeşili, mor renklerde sekizgenler bulunur. Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde sekiz kollu yıldız ve W şekli bulunan, küçük dikdörtgenler vardır. Sekizgenlerin arasında, farklı boyutlarda ve asimetrik olarak yerleştirilmiş, küçük sekizgen içinde sekiz kollu yıldız, kurtağzı, kanca ve eli belinde şekilleri bulunur.

Halıda sarı zeminli bir sıra kalın bordür bulunur. Üstünde mavi, ceviz yeşili, açık turuncu ve mor renklerde birbirine bağlı çift -S- motifleri işlenmiştir.

Genel olarak sağlam durumdadır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 71 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 71

Fotoğraf No : 71

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-53

Tarihi : 17-18. yy.

Ölçüsü : 164 x 132 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 18-20 x e. 22.

Tanımı : Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar grubundandır.

Apraşlı kırmızı zemin üzerinde, enine beş adet, boyuna dört adet, beyaz, lacivert, yeşil, açık turuncu, mavi renklerde sekizgenler bulunur. Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde X şekli bulunan, küçük dikdörtgenler vardır. Halı yüzeyinde başka motif yapılmamış, sekizgenlerin çevresi boş bırakılmıştır.

Halıda bir sıra kalın bordür bulunur. Bu bordür sarı zeminli olup üzerine lacivert, yeşil, açık turuncu, kahverengi, mor ve kırmızı renklerde iki katlı ters -T- şeklinde motifler yerleştirilmiştir. Bu motifler birbirine bağlı çift -S- motiflerinin yanlışı olarak uygulandığını düşündürmektedir.

Ortasında ve kenarlarda yırtık ve delikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 72 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 72
Fotoğraf No : 72
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 100
Tarihi : 17-18. yy.
Ölçüsü : 154 x 177 cm.
Geldiği Yer : Sivas Merkez Hacı Mahmut Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kısmen kaydırılmış Türk düğümü, 1 dm² de b. 17 x e. 24.
Tanımı : Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar grubundandır.

Kırmızı zemin üzerinde, enine üç adet, boyuna dört adet, beyaz, mavi, kahverengi, bej, açık mor renklerde sekizgenler bulunur. Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde X' e benzeyen sırt sırta kurtağzı motifleri bulunan, küçük dikdörtgenler vardır. Zeminin boşluklarında içi iki renkli, dört bölümlü küçük baklavalılar ve X şekilleri yer alır.

Halıda bir sıra kalın bordür bulunur. Bu bordür sarı zeminli olup, üstünde beyaz, lacivert, mavi, kahverengi, açık turuncu, mor, açık mor, kırmızı renklerde, üzerinde kurtağzı motifleri bulunan, kenarları kancalı, basamaklı motifler yer alır. Bu bordür kompozisyonu Kat. No: 17 ve 84'de yer alan halılarda da kullanılmıştır. Bu bordürden sonra bir sıra kahverengi zemin üstünde mavi-turuncu benekli bir şerit yer alır.

Ortadan yırtılarak ikiye ayrılmış ve bir uzun kenarın yarısı yırtılarak yok olmuştur. Diğer kenarlarda da yırtık ve eksikler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 73 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 73

Fotoğraf No : 73

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-66

Tarihi : 18. yy. sonu.

Ölçüsü : 116 x 180 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 10 x e. 14.

Tanımı : Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar grubundandır.

Kırmızı zemin üstünde 6 adet kırmızı, beyaz, mavi renklerde sekizgenler ile bir adet bozuk bir motif bulunur. Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde X şekli bulunan, küçük dikdörtgenler vardır.

Halıda iki kahverengi şerit arasında bir sıra kalın bordür bulunur. Bu bordür beyaz zeminli olup üzerine kahverengi renkte kısa kenarlarda yan yana, uzun kenarlarda ise üst üste eli belinde motifleri veya bir gövde üzerinde sıralanan dallar şeklindedir. Bu bordür desenleri Sivas seccadelerinde de kullanılır.

Çok seyrek ve kaba bir dokuma olmasına rağmen desenler düzgün dokunmuştur.

Orta ve kenarlarda yırtık ve sökükler vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 74 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 74

Fotoğraf No : 74

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-78

Tarihi : 18. yy. sonu.

Ölçüsü : 122 x 160 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 12 x e. 18.

Tanımı : Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar grubundandır.

Kırmızı zemin üstünde 4 adet yeşil ve mor renklerde sekizgenler bulunur. Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde kurtağzı motifleri bulunan, küçük dikdörtgenler vardır.

Halıyı, içte kahverengi-beyaz benekli bir sıra şerit bordürden sonra, beyaz zeminli, üzerinde, içinde bir sekiz kollu yıldız bulunan, kahverengi konturlu, kırmızı, mavi, mor ve yeşil renklerde küçük sekizgenlerin yer aldığı, kalın bordür çevirir. Bir kısa kenarda bu sekizgenler yarım yapılmıştır. Dışta ise bir sıra kahverengi şerit bulunur.

Çok seyrek ve kaba bir dokuma olmasına rağmen desenler düzgün dokunmuştur.

Kenarlarda yırtıklar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 75 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 75
Fotoğraf No : 75
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-09
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 196 x147 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 16 x e. 22.
Tanımı : Kat kat zikzak kompozisyonlu halılar grubundandır.

Halının zemini çeşitli renklerde kalın zikzak sıraları ile doldurulmuş ve her zikzağın tepe noktasına alem niteliğinde köşeli bir hilal yerleştirilmiştir. Halı yüzeyinde zikzaklar iki yönlü olduğu için alemler de iki yönlüdür. Kalın zikzak sıraları kırmızı, açık kırmızı, lacivert, kahverengi, beyaz renklerde yapılmış, her zikzağın kenarı ince bir sıra halinde, tezat bir renkle belirtilmiştir. Bu desene sahip halılar Konya yöresinde de bulunmaktadır.

Halıda bir sıra kalın bordür bulunur. Bu bordür açık kırmızı renkte olup üzerinde, kırmızı, açık kırmızı, lacivert, kahverengi, beyaz, yeşil renklerde, içinde sekiz kollu yıldız bulunan sekizgenler yer alır. Kalın bordürü bir sıra kahverengi ince şerit çevirmekte, ince bordür bulunmamaktadır.

Ortasında ve kenarlarında yırtıklar vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 76 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 76

Fotoğraf No : 76

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 72

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 170 x 310 cm.

Geldiği Yer : Sivas Merkez Ulu Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 16 x e. 22.

Tanımı : Kat kat zikzak kompozisyonlu halılar grubundandır.

Halının zemini çeşitli renklerde kalın zikzak sıraları ile doldurulmuş ve her zikzağın tepe noktasına alem niteliğinde köşeli bir hilal yerleştirilmiştir. Halı yüzeyinde zikzaklar

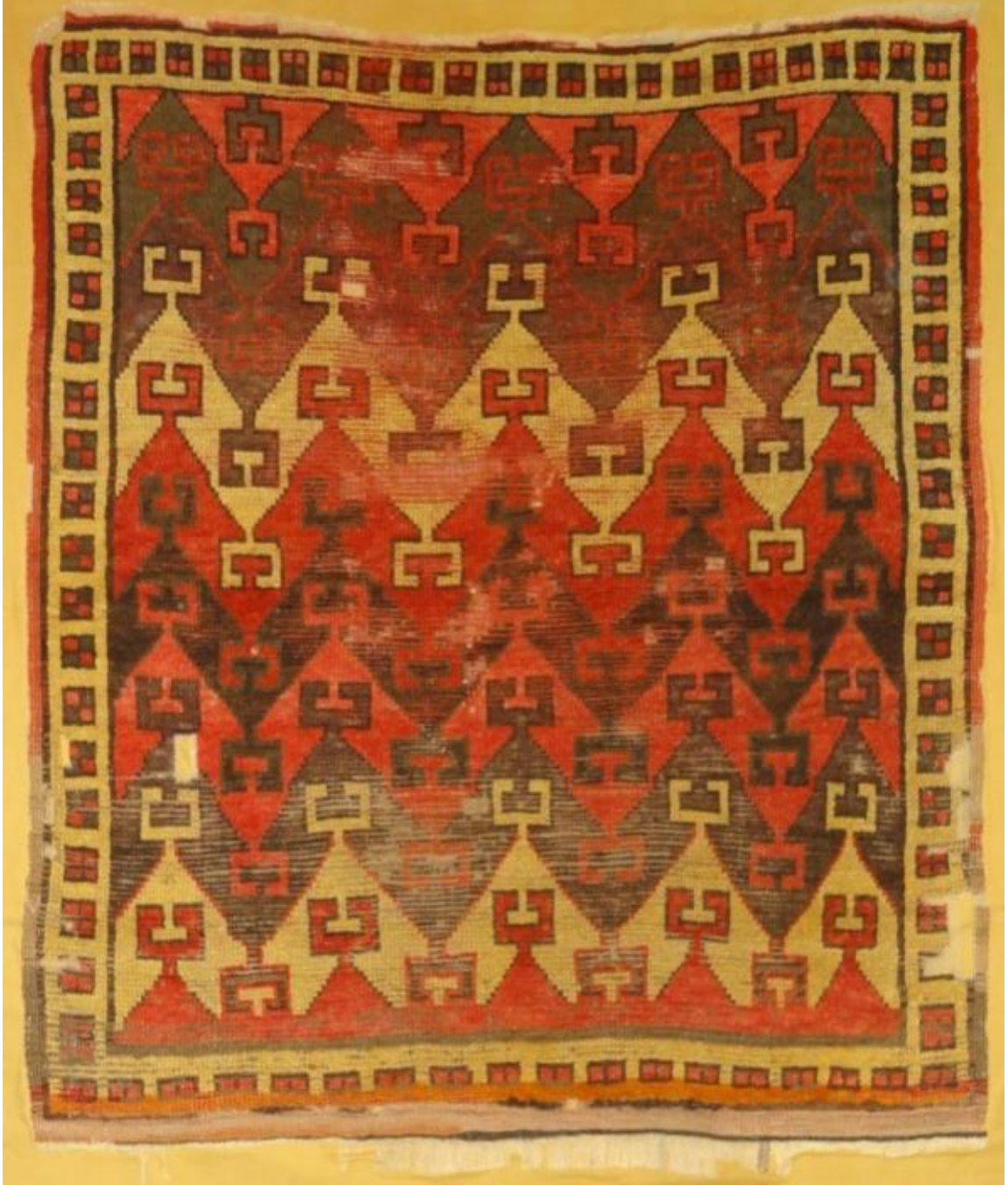
iki yönlü olduğu için alemler de iki yönlüdür. Kalın zikzak sıraları kırmızı, mavi, kahverengi, sarı, kirli beyaz renklerde yapılmış, her zikzağın kenarı ince bir sıra halinde, tezat bir renkle belirtilmiştir.

Halıda bir sıra kalın bordür bulunur. Bu bordür sarı renkte olup uzun kenarlarda üzerinde, kırmızı, mavi, kahverengi, beyaz renklerde, içinde bir dal üzerinde kare, karşılıklı -T- gibi geometrik motifler, kısa kenarlarda ise bu motiflerin bozuk bir uygulaması yer alır. Bordürün iki yanı kahverengi ince şeritle çevrili olup ince bordür bulunmamaktadır.

Oldukça harap durumda olan halıda yırtık, delik ve ezikler vardır.

Yayınlar

: Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 77 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 77
Fotoğraf No : 77
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 68
Tarihi : 18. yy. sonu.
Ölçüsü : 143 x 163 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1dm² de b. 17 x e. 13.
Tanımı : Kat kat zikzak kompozisyonlu halılar grubundandır.

Halının zemininde kırmızı, sarı, siyah, kahverengi renklerde kalın zikzak sıraları ve her zikzağın tepesinde alem niteliğinde köşeli bir hilal yer alır. Halı yüzeyinde bu zikzaklar ve alemler iki yönlü yapılmışlardır. Her zikzağın kenarı ince bir sıra halinde, tezat bir renkle belirtilmiştir.

Halıda bir sıra, sarı zeminli, üzerinde dört bölümlü küçük karelerin yer aldığı bir bordür yer alır. Bir kısa kenarda bu kareler iki bölümlü olarak yapılmıştır. Bordürün iki yanı kahverengi ince şeritle çevrili olup, ince bordür bulunmamaktadır.

Kenarlarda yırtıklar vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 78 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 78

Fotoğraf No : 78

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-77

Tarihi : 18. yy. sonu

Ölçüsü : 120 x 180 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b.13 x e. 20.

Tanımı : Kat kat zikzak kompozisyonlu halılar grubundandır.

Halının zemini kırmızı, açık kırmızı, açık mavi, koyu mavi, kızıl kahve, kahverengi, kirli beyaz, kirli pembe, kahve-bej renklerde kalın zikzak sıraları ile doldurulmuş ve her zikzağın tepe noktasına alem niteliğinde köşeli bir hilal yerleştirilmiştir. Zikzaklar ve dolayısıyla alemler de iki yönlüdür. Her zikzağın kenarı ince bir sıra halinde, tezat bir renkle belirtilmiştir.

Halıda bordür bulunmamakta, bir sıra siyah şerit dolanmaktadır. Bu şeritten içeri seyrek ve düzensiz kancalar uzanır.

Genel olarak iyi durumdadır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 79 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 79
Fotoğraf No : 79
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 1-19
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 116 x 170 cm.
Geldiği Yer : Gemerek Merkez Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 22 x e. 22-28.
Tanımı : Zemini kare panolara ayrılmış halılar grubundandır.

Halının merkezi, bir bordürle açık bordo renkli iki büyük kareye yakın dikdörtgen panoya ayrılmış ve içlerine açık ve koyu krem renkli dört yöne uzantılı, dört kollu bir motif yerleştirilmiştir. Bu motifin enine uzanan kolları ince, boyuna uzanan kolları geniş ve uçları koçboynuzu motiflidir. Merkezinde, iki ucu ok ucu şeklinde uzantılı bir eşkenar dörtgen, bunun da içinde kahverengi renkli dört yöne uzantılı bir motif bulunur. Dikdörtgen panoların köşelerinde, üzeri çapraz damalı, üçgen şeklinde köşelikler yer alır. Köşeliklerin uzun kenarlarında, uçları kanca şeklinde kıvrımlı uzantılar bulunur.

Halıyı üç sıra bordür çevirir. İçteki bordür açık mor zemin üstüne, uzun kenarlarda bir eksen üzerinde peş peşe uçan kuş motiflidir. Bu motif Kat. No: 80'de bulunan halıda ve Sivas seccadelerinin bordürlerinde de görülür. Bunlar kısa kenarlarda ve panolar arasında yan yana yerleştirilmiştir. Dıştaki bordür krem zemin üstüne birbirine bağlı, içi göz motifleriyle doldurulmuş eşkenar dörtgen motiflidir. Bunların arasında ok ucu gibi ince motifler bulunur. En dışta ise zikzak sıralı bir ince bordür daha vardır. Bu bordür uzun kenarlarda görülmekte, kısa kenarlarda görülememektedir.

Halıda kullanılan renkler açık bordo, bej, kahverengi, turuncu ve beyazdır.

Kenar ve köşelerinde yırtık ve kopuklar vardır.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 80 (Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nden)

Katalog No : 80

Fotoğraf No : 80

Bulunduğu Yer ve Env. No : Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, 2009 (60.08.788)

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 310 x 123 cm.

Geldiği Yer : Tokat Zile Recep Bey Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 28 x e. 24.

Tanımı : Zemini kare panolara ayrılmış halılar grubundandır. Biri kalın, ikisi ince üç bordürle kuşatılan halı zemini, yine birer bordürle lacivert ve gülkurusu renklerde kare alanlara ayrılmış, içlerine, kenarları küçük basamaklı iri eşkenar dörtgenler yerleştirilmiştir. Eşkenar dörtgenlerin içlerinde dört ana ve dört ara yöne uzanan rüzgârgülü veya yıldız diyebileceğimiz motifler yer almaktadır. Kare alanların köşelerinde kancalı, koçboynuzlu geometrik şekiller bulunur. Büyük kare alanların arasında ve kalın bordürden önce yer alan iç bordür beyaz zeminli olup, üzerinde birbirine bağlı stilize uçan kuş motifleri sıralanır. Bu motif Kat. No: 79'da bulunan halıda ve Sivas seccadelerinin bordürlerinde de görülür.

Kalın bordürde dikdörtgen alanlar içerisinde karşılıklı eli belindeler bulunur. En dışta da yine geometrik ince bir bordür yer alır. Sivas camilerinde aynı desene sahip 19. yüzyıla ait halılar tespit edilmiştir. Dar ve uzun koridor gibi alanlar için dokunduğu tahmin edilmektedir.

Bir kısa kenarın ucu koparak yok olmuştur. Kenarlarında, ortasında ve köşelerinde yırtık, delik ve ezikler bulunur.

Yayınlar : Suzan Arpaç Bayraktaroğlu, *İbadetin Sessiz Tanıkları Vakıf Halılar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2022.

Fotoğraf No: 81 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 81
Fotoğraf No : 81
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-12
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 166 x 136 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 16 -18 x e. 28.
Tanımı : Siyah zemin üzerinde, sarı ve mavi renklerde, üzerinde kanca şeklinde kıvrımlar bulunan ince çizgilerle oluşturulmuş eşkenar dörtgenler ve ortada kırmızı zeminli bir dikdörtgen pano bulunur. Farklı boyutlarda olan bu eşkenar dörtgenler bordürlerle kesilerek sonsuzluk izlenimi verilmiştir. Birleşim yerlerinde yıldız motifleri, aralarda kırmızı renkli karşılıklı koçboynuzları vardır. Ortadaki dikdörtgen panonun üzerinde koyu kahverengi konturlu, açık kahverengi renkli bir stilize hayvan figürü işlenmiştir. Bu figürün bir ucunda eli belinde şeklinde baş ve yanlarda ikisi öne, dördü geriye bakan kanca şeklinde bacakları bulunmaktadır. Üzerinde mavi beyaz renkli desenler işlenmiştir.

Halıyı içteki mavi, siyah ve kırmızı-beyaz benekli ince şeritlerden sonra, devetüyü renkli bir kalın bordürle kırmızı renkli bir ince bordür, en dışta ve ince ve kalın bordürler arasında birer siyah şerit çevirir. Kalın bordürün üzerinde mavi, açık - koyu kahverengi, kırmızı ve beyaz renkli, iki yanı kancalı, içinde uçları dik üçgen şeklinde sonlanan -Z- şeklinde motifler bulunan küçük baklavalalar, muskalar ve küçük geometrik şekiller; dıştaki ince bordürün üzerinde ise kırmızı, beyaz, kahverengi, mavi renkli küçük çiçekler yer alır. Bir kısa kenarda siyah şeritle kırmızı- beyaz puantiyeli şerit ile ince ve kalın bordürlerin sarı ve kırmızı renkli zeminleri devam etmekte, üzerinde desenler bulunmamaktadır.

Genel olarak sağlam olmakla birlikte kenarlarında yırtıklar vardır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan
Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks
and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 82 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 82
Fotoğraf No : 82
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-01
Tarihi : 17. yy.
Ölçüsü : 145 x 190 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Kaydırılmış Türk Düğümü, 1dm² de b. 34 x e. 26.
Tanımı : Halıda gülkurusu bir zemin ve üzerinde lacivert zeminli bir dikdörtgen pano bulunmaktadır. Geniş bir bordür görünümünde olan gülkurusu zeminde lacivert konturlu eşkenar dörtgene benzer kartuşlar içerisinde, karanfile benzer stilize çiçekler, rozetler, yapraklar, dallar ve koçboynuzu, tarak gibi motifler bulunur. Dikdörtgen panonun üzerinde dört adet beyaz renkli kenarları dişli motifler ve bunlardan uzanan avize veya kandil şeklinde süslü nakışlar vardır. Dikdörtgenin uzun kenarlarından içe doğru kırmızı renkli kancalar uzanır. Bu panoyu çeviren gülkurusu, kahverengi, lacivert ince şerit bordürler arasında bir sırada sarı renkli zincir şeklinde -S- motifleri bulunur.

En dışta açık sarı renkli kalın bordürde rozet çiçekleri, içteki ince bordürde lacivert üzerine kırmızı hatlı şaşırtmalı yönde koçboynuzları yer alır. Bunlar birbirine bağlı -S- motiflerinin kullanıldığı bordürlerden gelişen desenlerdir. Gülkurusu zeminle ince bordür arasında lacivert, gülkurusu ve sarı ince şeritler, en dışta da lacivert, kırmızı şeritler bulunur. Beyaz renkli kısımlarda düğüm ipleri pamuktur.

Zeminde yırtıklar bulunmaktadır.

Yayınlar : Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 83 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 83

Fotoğraf No : 83

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-32

Tarihi : 17. yy.

Ölçüsü : 183 x 130 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk Düğümü, 1dm² de b. 20 x e. 15.

Tanımı : Halının kırmızı zemini üzerinde mavi renkli karşılıklı kanca motifleri ile içi mavi, beyaz, sarı, mor renklerde küçük baklavalarla dolgulanmış, 4-3-4 adet olarak yerleştirilmiş eşkenar dörtgenler yer alır. Seyrek desenli sade bir halıdır.

Bir sıra kalın bordürü iki yandan kırmızı, mavi, beyaz, sarı, mor renklerde benekli iki ince bordürle çevrilidir. Üzerinde turuncu ve mor renklerde, bir kısa kenarda karşılıklı palmet, iki uzun kenarda tığ denilen iri desenler yer alır. Bu palmet ve tığların kenarları mavi renkli bir konturla çevrilidir. Bir kısa kenarda bordür bulunmamaktadır.

Kenarlarında ve ortasında delik ve yırtıklar bulunur.

Yayınlar : Yayına rastlanmamıştır.

Fotoğraf No: 84 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 84

Fotoğraf No : 84

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-39

Tarihi : 18. yy.

Ölçüsü : 143 x 118 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 24 x e. 25.

Tanımı : Halıda koyu bordo kahverengi renkli geniş bir mihrap nişi bulunur. Nişin üst kısmında kalın ve uzun bir boyunla, geniş ve sivri bir mihrap tepeliği yer alır. Nişin etrafındaki beyaz renkli konturdan, nişin içine, niş tepeliğinden de yeşil renkli köşeliklere doğru kancalar uzanır. Niş içinde muskalar, sekizgenler, kancalı motifler, niş köşeliklerinde ise muskalar, içi dolgulu eşkenar dörtgenler ve sekizgenler yer alır.

Nişi sarı ve bordo zeminli iki kalın bordür ile iki ince bordür çevirir. Sarı zeminli bordürde kenarları kancalı basamaklı geometrik motifler, bordo zeminli bordürde zigzag dal ve üzerinde uç kısmı koçboynuzlu uzantılar yer alır. İki kalın bordür arasındaki ince bordürde mavi zemin üzerinde küçük kutucuklar, en içteki kırmızı zeminli ince bordürde ise küçük geometrik motifler bulunur. Sarı zemindeki bordür kompozisyonu Kat. No: 17 ve 72’de yer alan halılarda da kullanılmıştır.

Genel olarak iyi durumda olup bir kısa kenarda sökükler ve köşesinde yırtık vardır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 987, 988.

Fotoğraf No: 85 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 85
Fotoğraf No : 85
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-69
Tarihi : 18. yy.
Ölçüsü : 89 x 140 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 14 x e. 19.
Tanımı : Sade bir seccadedir. Kırmızı zeminli boş bir mihrap nişi, mukarnas sıraları gibi vurgulanan basamaklı bir mihrap kemeri ve üzerinde kalın ve uzun boyunlu, altıgene yakın bir mihrap tepeliği bulunur. Köşelikler siyah zeminli ve boşdur. Nişi çeviren konturlar siyah ve beyaz renkli olup, kenarlardan niş içine doğru, içleri turuncu renkli şekillerle dolgulu üçgen şeklinde çıkıntılar bulunur.

Tek sıra bordürü açık sarı renkli olup, üzerinde stilize hayat ağacı şeklinde kahverengi renkli bir sap ve üst üste yerleştirilmiş dallar yer alır. Bu sap ve dallar uzun kenarlarda üst üste, kısa kenarlarda yan yana verilmiştir.

İç kısımlarda havları biraz dökülmüş, kenarlarında sökükler vardır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 981, 982.

Fotoğraf No: 86 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 86
Fotoğraf No : 86
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-70
Tarihi : 18. yy.
Ölçüsü : 113 x 133 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 17 x e. 19.
Tanımı : Kırmızı zeminli geniş bir mihrap nişi ve yeşil renkli köşelikleri olan seccadede kalın bir boyunla bağlı sekizgene dönüşmüş mihrap tepeliği bulunur. Mihrap tepelikleri sekizgen şeklinde olan seccadeler, “sekizgen uzantılı” halılarla bağlantılıdır. Nişin etrafı ince siyah bir konturla çevrili olup, bu konturdan niş içine doğru uzanan kancalar vardır. Niş içinde butaya benzer mavi renkli küçük motifler bulunur. Yeşil renkli niş köşeliklerinde kırmızı renkli bir dal üzerinde eşit aralıklarla dizilmiş -V- şeklinde kısa dalları olan stilize hayat ağacı motifleri yer alır. Bu dallardan tek taraflı olarak köşelik kenarlarında da bulunur.

Tek sıra bordüründe, sarı zemin üzerinde üç kenarda kırmızı, yeşil, kahverengi, mavi renklerde rozet çiçekleri, kısa kenarlardan birinde ise yan yana kahverengi renkli, bir sap üzerinde -V- şeklinde dallar bulunur. Kısa kenarlarda geniş kilim kısmı yer alır.

Genel olarak iyi durumdadır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 978.

Fotoğraf No: 87 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 87
Fotoğraf No : 87
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-14
Tarihi : 18. yy.
Ölçüsü : 168 x 110 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1 dm² de b. 26 x e. 30.
Tanımı : Kırmızı zeminli, içinde dört çift butaya benzer küçük motiflerle ters T şekli ve ucu T şeklinde bir küçük eşkenar dörtgen bulunan bir mihrap nişi; kırmızı, beyaz, kahverengi, yeşil renklerde basamaklı mihrap kemeri, üstü alemli, sivri mihrap tepeliği bulunur. Mihrap köşelikleri alt kısımlarda koyu, üst kısımlarda açık yeşil zeminli olup üzerinde bir küçük geometrik motifle, bordürlerden uzanan laleye benzer küçük çiçeklerle, basamaklı mihrap kemerinden uzanan kancalar yer alır.

Halıda iki ince bir kalın bordür bulunur. Kalın bordürde açık sarı renkli zemin üstünde, Uşak, direkli Karapınar ve Transilvanya halılarında da görülen iri dört loblu çiçekler yer alır. İçteki ince bordür siyah zemin üstüne sarı, mavi, kırmızı renkli, kimisi sağa, kimisi sola bakan, kalın -S- motifli; dıştaki ince bordür ise yine siyah zemin üzerinde kırmızı ve sarı renklerde küçük bir baklavadan çıkan sekiz uzantılı stilize çiçek ve bunların aralarında beyaz renkli daha küçük çiçek motiflidir.

Kenarlarında yırtıklar vardır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 986, 987; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 88 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 88

Fotoğraf No : 88

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 300

Tarihi : 18. yy.

Ölçüsü : 158 x 106 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1dm² de b. 14 x e. 17.

Tanımı : Kirlı beyaz zeminli bir mihrap nişı ve kahverengi zeminli desensiz köşelikler yer alır. Mihrap nişinde uzun bir boyunla sekizgen tepelik ve niş içinde, içi kırmızı beyaz renkli küçük sekizgenler bulunur. Kenarlardan niş içine doğru kahverengi iri kancalar uzanır.

Halıyı içte ince bir bordürle, dışta ana bordür ve bir kahverengi çizgi çevirir. İçteki ince bordür kahverengi zeminli olup üzerinde kırmızı beyaz küçük kutularla dört benekli göz motifleri bulunur. Devetüyü zeminli ana bordüründe ise, uzun kenarlarda, kahverengi renkli bir gövde üzerinde üst üste sıralanmış dallar şeklinde stilize hayat ağacı, kısa kenarlarda bu gövde ve dalların tek tek ve yan yana sıralanması görülür.

Yer yer havlarda dökülme vardır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25.

Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları, Ed.

Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları,

Aralık 2022: s. 980, 981.

Fotoğraf No: 89 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 89
Fotoğraf No : 89
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-56
Tarihi : 18. yy.
Ölçüsü : 166 x 98 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1dm² de b. 15 x e. 18.
Tanımı : Seccadenin zemininde, kırmızı bir mihrap nişi, kalın bir boyunla bağlanan sekizgen gibi mihrap tepeliği bulunur. Mihrap köşelikleri apraşlı yeşil renklidir. Sekizgen şeklindeki mihrap tepeliği, “sekizgen uzantılı” halılarla ilişkilidir. Uzun kenarlardan niş içine ve köşeliklere doğru yeşil ve kırmızı renkli kancalar uzanır. Köşeliklerde ve niş içinde seyrek olarak muska, göz, tek ve çift eli belinde benzeri küçük motifler bulunur.

Sarı zeminli tek sıra bordüründe, kahverengi renkli, stilize hayat ağacı gibi, bir sap üzerinde -V- şeklinde dizilmiş dallar yer alır. Bir sap üzerinde -V- şeklindeki dallar, uzun kenarlarda üst üste, kısa kenarlarda yan yana yerleştirilmiştir.

Genel olarak iyi durumdadır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 978, 979; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

Fotoğraf No: 90 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 90

Fotoğraf No : 90

Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 2-75

Tarihi : 18. yy.

Ölçüsü : 102 x 160 cm.

Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii

Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1dm² de b. 15 x e. 20.

Tanımı : Sade bir seccadedir. Kiremit kırmızısı renkli boş bir mihrap nişiyle, siyah renkli köşelikler bulunur. Mihrap nişi, uzun boyunlu, bozuk sekizgen şeklinde bir mihrap tepeliğine sahiptir. Köşeliklerin birinde bir adet muska, diğerinde iki çift benek, nişin alt kısmında iki küçük şekil yer alır. Kenarlardan mihrap içine doğru siyah kancalar uzanır.

Bir sıra bordür devetüyü zeminli olup, üzerinde stilize hayat ağacı şeklinde, kahverengi renkli bir sap üzerine eşit aralıklarla yerleştirilmiş dallar yer alır. Bu kompozisyon kısa kenarlarda yan yana, uzun kenarlarda üst üste uygulanmıştır.

Genel olarak iyi durumdadır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzylmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 979, 980.

Fotoğraf No: 91 (Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nden)

Katalog No : 91
Fotoğraf No : 91
Bulunduğu Yer ve Env. No : Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, 30
Tarihi : 18. yy.
Ölçüsü : 206 x 139 cm.
Geldiği Yer : Şarkışla Büyük Camii
Düğüm Cinsi ve Sayısı : Türk düğümü, 1dm² de b. 26 x e. 32.
Tanımı : Apraşlı kırmızı renkli desensiz bir mihrap nişi bulunur.

Nişin tepesine doğru yükselerek daralan mihrap kemeri, kısa ve kalın bir boyunla mihrap tepeliğine bağlanır. Tepelik kısmı Milas seccadelerinde olduğu gibi boyundan sonra iki yana genişler ve tekrar daralarak üçgen şeklini alır. Mihrap köşelikleri yeşilimsi mavi renkli olup, üzerinde bordo kırmızı, bej, açık koyu kahverengi, lacivert renkli, kenarları dişli, iç içe sıralardan oluşan yarım eşkenar dörtgenler bulunur. Bu sıralar uzun kenar bordürleri ile kesilmişlerdir. Kenarları dişli içiçe sıralardan oluşan eşkenar dörtgenler, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş altıgen motifli Sivas halılarında da görülür. Ayrıca köşeliklerde küçük geometrik ve bitkisel motifler yer alır.

Halıyı içte ve dışta ince şeritler arasında iki ince bordürle, bir sıra kalın bordür çevirir. Kalın bordür devetüyü renkli olup üzerinde hatayi, penç, lale, yaprak ve dallardan oluşan bitkisel bezeme bulunur. Bu bordür deseni 16-17. yüzyıl Uşak, 17. yüzyıl Transilvanya ve 18. yüzyıl Milas halılarının bordürlerinde ve Kat. No: 40 ve 62'deki halılarda da görülür.

Ortasında ve bir köşesinde yırtık ve delik vardır.

Yayınlar : Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Seccadeleri”, 25. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Ed. Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzıılmaz, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022: s. 983, 984; Robert Chenciner with David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov, “Carpets from the ‘old mosque’ in Şarkışla”, *Dragons, Padlocks and Tamerlane’s Ball*, London: Desert Hearts, 2012: 48-57.

VI- DEĞERLENDİRME

Tarihi Türklere bağlanan halı sanatının, Türklerle birlikte gittikleri her yere götürüldüğü bir gerçektir. Halı, Selçuklularla birlikte Sivas'a da gelmiştir. 13. yüzyılda yaşanan altın dönemde halı dokumacılığının da ileri bir seviyeye gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Nitekim 1271'de Anadolu'dan geçen Marco Polo Kayseri ve Sivas'ı ziyaret etmiş, seyahatnamesinde “en ince ve en zevkli halıların dokunduğu yerlerin başında Konya, Kayseri ve Sivas gelir” demiştir¹⁰⁰.

13. yüzyılda Sivas, kuzey - güney ve doğu - batı yönlerinde önemli ticaret yolları üzerinde bulunmaktaydı. Böylece Sivas, Selçuklular döneminde doğulu ve batılı tüccarların mal alışverişi yaptığı, milletlerarası bir ticaret merkezi haline gelmişti. Burada alınıp satılan eşyalar arasında yün, tiftik, keçe, kilim ve halı önemli bir yer tutuyordu¹⁰¹. Ticaret Osmanlı Döneminde de devam etmişti.

Tarihi Anadolu Selçuklularına kadar inen Sivas halıcılığını, desen, teknik ve dokuma tarihlerini göz önüne alarak iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci grup, geometrik desenli, çift düğüm (Türk-Gördes düğümü) tekniğiyle yapılmış, doğal boyalı, geçmiş Anadolu Selçuklularına dayanan Sivas halıları; ikinci grup, bitkisel desenli, tek düğüm (İran düğümü) sistemiyle yapılmış, İran halı desenlerinin yer aldığı, suni boyalı, 19. yüzyılın ortalarından itibaren dokunan halılardır.

19. yüzyılın ortalarından sonra Türk halı sanatı tarihinde önemli değişiklikler olmuştur. Batılı işadamları Anadolu'da fabrikalar kurarak sipariş üzerine ve ticari amaçla halı dokutturmaya başlamışlardır. Önce batı Anadolu'da faaliyete başlayan İngiliz halı tüccarları, daha sonra Sivas, Kayseri, Ürgüp gibi merkezlerde ucuz fiyata dokuttukları halıları Avrupa'ya ihraç etmişlerdir. 1913 ve 1915 yılları Osmanlı sanayi

¹⁰⁰ Basmacı, çev., *Kubilay Hanın*, s.50.

¹⁰¹ Sümer, “Anadolu'daki Türk”, s.46,48; Bakır, “Ortaçağ İslam” s.806; Yaşar Bedirhan ve Emre Erdem, “Alaaddin Keykubad Devrinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin İtalyan Şehir Devletleri ve Diğer Latin Toplulukları İle Olan Siyasi, İktisadi Ve Ekonomik İlişkileri”, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 5(20). (2019), s.998.

istatistiklerine göre The Oriental Carpet Manufacturers Ltd. Sivas'ta dokuttuğu halılar için 3000 düğüme 40 para ödemiştir¹⁰². Bu nedenle tüm Anadolu halılarında olduğu gibi 19. yüzyılın ortalarından sonra Sivas halıları da sanatsal ve kültürel özelliklerini yitirmişlerdir.

Sivas çevresinde 19. yüzyıl ortalarına kadar geleneklere bağlı halı dokumacılığı devam etmiştir. Sivas köylerinde geleneksel yöntemlerle dokunan ve yöreye özgü renk ve desenlere sahip olan, geleneksel Sivas halıları denilen halılar vardır¹⁰³. Sivas çevresinde geleneksel halı dokunan yerler; Divriği, Gemerek, Gürün, Hafik, İmranlı, Kangal, Koyulhisar, Suşehri, Şarkışla, Yıldızeli ve Zara ilçeleri ve bunların köyleridir¹⁰⁴. Buralarda Selçuklu halılarının geometrik karakteri devam etmiştir¹⁰⁵. Bu durum bize Sivas'ın hemen hemen bütün ilçelerinde ve köylerinde halı ve kilim dokunduğunu göstermektedir. Çalışmamızda karşılaştığımız çok sayıda el dokuması, yünü ve boyaları geleneksel yollarla elde edilmiş, Türk (Gördes) düğümlü, halılar ile kilimler bunu ispatlamaktadır.

Divriği Ulu Camii'nden alınan ve bugün İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde bulunan halılar, eski Sivas halılarını bize tanıtan örneklerdir. Bu halılar içerisinde; zemini geometrik geçmeli yıldız, kenar bordürü örgülü kûfî desenli, 13. yüzyıla ait bir halı; zeminleri sekiz kollu yıldız ve sekizgen, bordürleri geometrik motifli, Selçuklu geleneğini devam ettiren, 14. yüzyıla ait halılar; 15. yüzyıla ait Erken Osmanlı halıları, 15-17. yüzyıllara ait merkezî madalyonlu halılar; 15-17. yüzyıllara ait sekizgen uzantılı (ters ve düz anahtar deliği motifli) halılarla; Sivas ilçe ve köylerinde bulunan cami ve mescitlerde tespit edilen 16-19. yüzyıllar arasına tarihlenen, geometrik motifli, çok çeşitli desenlere sahip halılar; Sivas yöresi halılarının zenginliğini gösteren örnekler

¹⁰² Zeki Sönmez, "Batı Anadolu Türk Halıcılığının 19. Yüzyıldaki Durumu Üzerine", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 32 (1984), s.105.

¹⁰³ Kutlu Özen, *Sivas Yöresi Geleneksel El Sanatları*, İstanbul: Kitabevi, 2008, s.118.

¹⁰⁴ Özen, *Sivas Yöresi*, s.118.

¹⁰⁵ Yurt Ansiklopedisi, 9. cilt, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982-1983, s.6928, "Sivas" maddesi.

olup, kataloğumuzda yer almaktadırlar. Kataloğumuzda yer alan 91 halının kronolojik sıralaması (Tablo:1)'de görülmektedir.

Tablo 1: KRONOLOJİK SIRALAMA

KAT. NO	ENV. NO	TARİHİ (Y. Y.)	KAT. NO	ENV. NO	TARİHİ (Y.Y.)	KAT. NO	ENV. NO	TARİHİ (Y.Y.)
1	A-344	13	27	A-256	17	76	72	17
2	A-85	14	28	57	17	79	1-19	17
3	A-19	14	33	155	17	80	2009	17
4	A-305	15	34	219	17	81	2-12	17
5	A-217	15	35	5	17	82	2-01	17
6	A-60	15	36	18	17	83	2-32	17
7	A-333	15	37	2-20	17	52	2-21	17-18
18	A-81	15	38	2-24	17	53	2-22	17-18
10	2-72	15-16	39	2-25	17	54	2-23	17-18
11	7	15-16	40	2-26	17	55	2-42	17-18
19	A-321	15-16	41	2-28	17	56	2-59	17-18
20	A-121	15-16	42	32	17	57	2-61	17-18
16	A-150	16	43	2-36	17	65	2-41	17-18
22	A-66	16	44	2-43	17	66	3	17-18
23	A-218	16	45	2-45	17	68	2-08	17-18
24	51	16	46	2-46	17	69	2-02	17-18
29	6	16	47	2-48	17	70	2-13	17-18
30	17	16	48	2-52	17	71	2-53	17-18
31	44	16	49	73	17	72	100	17-18
32	2-10	16	50	77	17	84	2-39	18
8	A-280	16-17	51	2-80	17	85	2-69	18
12	A-34	16-17	58	4	17	86	2-70	18
13	A-181	16-17	59	16	17	87	2-14	18
14	A-84	16-17	60	2-34	17	88	300	18
21	A-339	16-17	61	2-49	17	89	2-56	18
9	A-104	17	62	2-60	17	90	2-75	18
15	A-1	17	63	201	17	91	30	18
17	37	17	64	2-29	17	73	2-66	18 s.
25	19	17	67	2072	17	74	2-78	18 s.
26	6555	17	75	2-09	17	77	68	18 s.
						78	2-77	18 s.

Tez kapsamına giren halıların 21 adeti Divriği Ulu Camii'nde, 59 adeti Şarkışla Büyük (Ulu) Camii'nde, 11 adeti de çeşitli camilerde tespit edilmişlerdir. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası Mengücekli Süleyman Şahoğlu Ahmed Şah ve eşi Adil Melike Turhan tarafından H. 626 (M. 1228) tarihinde yaptırılmıştır. 1243 tarihli Ahmet Şah adına düzenlenmiş bir vakfiyesi bulunmaktadır.

Şarkışla Büyük Camii H. 1080 (M. 1669) yılında yaptırılmıştır. Hacı Hasan Çelebi (Üsküdarlı Mehmet Efendi) Vakfindandır.

Vakıf camilerinde bulunan halılar, genellikle camiye yaptıran kişi veya cami etrafında yaşayan kişiler tarafından camiye bağışlanmışlardır. Bu bir gelenek olarak yüzyıllardır devam etmektedir. Bazen de camiye tamir ettiren veya ilave yaptıran kişiler tarafından yeni halılar bağışlanabilmektedir. Örneğin Divriği Ulu Camii'ni yaptıran Ahmet Şah büyük olasılıkla yeni halılar dokutturarak camiye serdirmiştir. Daha sonra 1565 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından tamir ettirildiğinde, o dönemde eskiyen halılar değiştirilmiş olmalıdır. Günümüzde caminin yapıldığı ve onarıldığı dönemlerle örtüşen halılar bulunmaktadır. Şarkışla Büyük Camii'ne de yapıldığı yıllarda toplanan veya yeni dokutturulan halılar serilmiş olmalıdır. Daha sonra H. 1210 (M. 1797) yılında Osman bey tarafından bir minare eklenmiş, camide bulunan bir kısım halılar da bu zamanda bağışlanmış olabilir. Bu camide de yapım ve minare ekleme dönemleriyle örtüşen halılar bulunmaktadır. Birkaç halının caminin yapım yılından önceye ait olduğu görülmektedir. Bu durum cami inşa edildiğinde ayrılan ödeneğin yetiemediği ve çevrede bulunan diğer camilerdeki fazla olan halıların, yeni yapılan camiye serildiği düşüncesiyle açıklanabilir. Yada kişiler cami açıldıktan sonra ellerindeki eski halıları camiye sermiş olabilirler. Böyle durumlarda caminin tarihinden daha eski olan halılara rastlanabilmektedir.

Sivas'ın güney batısında bulunan Şarkışla, kışın çok kar yağan ve uzun süre ulaşım sağlanamayan, bu yüzden sosyal ve ekonomik önemi az olan, yakın zamana

kadar dışarı ile fazla bağlantısı bulunmayan küçük bir kasaba olarak varlığını sürdürmüştür. Böylece Şarkışla Büyük Camii halıları da uzun yıllar gözlerden uzak camide kullanılmışlardır. Bu halılar, 1970’li yıllarda yabancı araştırmacıların ilgisini çekmiş ve camiye ziyaret etmişler, halıların fotoğraflarını çekebilmek için uğraşmışlardır. Robert Chenciner bu halıları incelemiş ve yayınlamıştır. Bu yayınında¹⁰⁶ Chenciner, Prof. Dr. Faruk Sümer’le yaptığı görüşmede, kendisine “bu halıların bir kabile (boy) işi olduğunu, tasarımlarının boy karakteri taşıdığını, yerel Türkmenler olan Bozulus veya Zülkadirli aşiretleri tarafından yapıldığını, buradaki halıların Gördes, Milas, Lâdik gibi bir sanayi ürünü olsalardı 19. yüzyılda Anadolu’daki diğer bölgelerdeki koleksiyonlarda da bol miktarda bulunacağını” söylediğini aktarmaktadır.

Şarkışla Büyük Camii’ndeki halıları inceleyen uzmanlar Naciye Kayıpmaz ve Fahrettin Kayıpmaz, bu halıların 17. yüzyılda çevrede yaşayan Kotan beyleri zamanında dokunmuş olabileceklerini, fakat bunu kanıtlayacak kesin bir bilgiye ulaşamadıklarını belirtmektedirler¹⁰⁷. Ancak biz bu halıların Yeni İl Türkmenlerinden olan Bozulus veya Zülkadirli aşiretleri tarafından dokunduğunu düşünmekteyiz.

Tezimizde Sivas ve çevresinde tespit ettiğimiz geleneksel yöntemlerle dokunmuş ve Selçuklulara kadar indirilebilen motifleri yaşatan halılar; malzeme, teknik, renk, bezeme ve kompozisyon özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

A- Malzeme, Teknik, Renk, Bezeme

Malzeme: Genel olarak bütün halılarda atkı, çözgü ve düğümler yündür. (Tablo: 2) Divriği yöresinde dokunan halıların yünü genellikle uzun havlı, sarımsı ve serttir. Şarkışla yöresine ait halıların yünü ise Orta Anadolu yapağısı yündür¹⁰⁸. Kat. No: 11, 32, 81, 90 ve 91 olan halıların zemininde veya bordürlerinde devetüyü; Kat. No: 28, 39,

¹⁰⁶ Chenciner, “Carpets from”, s.56.

¹⁰⁷ Kayıpmaz ve Kayıpmaz, “Doğu Türkistan’dan”, s.121.

¹⁰⁸ Kayıpmaz ve Kayıpmaz, “Doğu Türkistan’dan”, s.122.

47, 49, 52, 62 ve 82 olan halılardaki beyaz renkli küçük motiflerde de pamuk kullanılmıştır.

Tablo 2: TEKNİK VE MALZEME

KAT. NO	ENV. NO	TARİHİ (Y.Y.)	TEKNİK				MALZEME		KAT. NO	ENV. NO	TARİHİ (Y.Y.)	TEKNİK				MALZEME	
			DÜĞÜM ŞEKLİ		DÜĞÜM SAYISI							DÜĞÜM ŞEKLİ		DÜĞÜM SAYISI			
			TÜRK DÜĞÜMÜ	KAYDI RILMIŞ TÜRK DÜĞÜMÜ	BOYDA 1 dm ²	ENDE 1 dm ²						TÜRK DÜĞÜMÜ	KAYDI RILMIŞ TÜRK DÜĞÜMÜ	BOYDA 1 dm ²	ENDE 1 dm ²		
1	A-344	13	X*		32	31	YÜN		47	2-48	17		X	36-40	32-36	YÜN-PAMUK	
2	A-85	14	X		25	24	YÜN		48	2-52	17		X	36-40	32-36	YÜN	
3	A-19	14	X		30	22	YÜN		49	73	17		X	40	30	YÜN-PAMUK	
4	A-305	15	X		26	26	YÜN		50	77	17		X	40	30	YÜN	
5	A-217	15	X		30	30	YÜN		51	2-80	17		X	34	28	YÜN	
6	A-60	15	X		25-28	24-33	YÜN		52	2-21	17-18		X	32-34	28-30	YÜN-PAMUK	
7	A-333	15	X		28-30	22	YÜN		53	2-22	17-18		X	38	30	YÜN	
8	A-280	16-17	X		23	20	YÜN		54	2-23	17-18		X	32-34	32-34	YÜN	
9	A-104	17	X		37-40	28-29	YÜN		55	2-42	17-18		X	36	30	YÜN	
10	2-72	15-16	X		28-30	22	YÜN		56	2-59	17-18		X	34	32	YÜN	
11	7	15-16	X		28	28	YÜN-DEVE TÜYÜ		57	2-61	17-18		X	36	26-28	YÜN	
12	A-34	16-17	X		34-35	26-31	YÜN		58	4	17		X	30	24	YÜN	
13	A-181	16-17	X		27-29	22-24	YÜN		59	16	17		X	30	24	YÜN	
14	A-84	16-17	X		36-39	22-23	YÜN		60	2-34	17		X	26-28	32	YÜN	
15	A-1	17	X		30-31	27-28	YÜN		61	2-49	17		X	16-18	18	YÜN	
16	A-150	16	X		29-31	25-26	YÜN		62	2-60	17		X	31-32	34-36	YÜN-PAMUK	
17	37	17		X	30	22	YÜN		63	201	17		X	30	32	YÜN	
18	A-81	15	X		39-40	28	YÜN		64	2-29	17		X	23	25	YÜN	
19	A-321	15-16	X		34-35	32-33	YÜN		65	2-41	17-18		X	36	32	YÜN	
20	A-121	15-16	X		26-30	25	YÜN		66	3	17-18		X	32	26	YÜN	
21	A-339	16-17	X		37-38	30-33	YÜN		67	2072	17		X	24	20	YÜN	
22	A-66	16	X		30-33	22-26	YÜN		68	2-08	17-18		X	18	20	YÜN	
23	A-218	16	X		25-26	23-24	YÜN		69	2-02	17-18	X		18	20	YÜN	
24	51	16	X	X	21	17	YÜN		70	2-13	17-18	X		17	18	YÜN	
25	19	17	X	X	22	18	YÜN		71	2-53	17-18		X	18-20	22	YÜN	
26	6555	17	X		0	0	YÜN		72	100	17-18		X	17	24	YÜN	
27	A-256	17	X		23	26	YÜN		73	2-66	18 s.	X		10	14	YÜN	
28	57	17	X		18-19	20	YÜN-PAMUK		74	2-78	18,s	X		12	18	YÜN	
29	6	16		X	30	34	YÜN		75	2-09	17	X		16	22	YÜN	
30	17	16		X	30	34	YÜN		76	72	17	X		16	22	YÜN	
31	44	16		X	30	34	YÜN		77	68	18 s.	X		17	13	YÜN	
32	2-10	16		X	36	30-32	YÜN-DEVE TÜYÜ		78	2-77	18 s.	X		13	20	YÜN	
33	155	17	X		25	30	YÜN		79	1-19	17	X		22	22-28	YÜN	
34	219	17	X		26	26	YÜN		80	2009	17	X		28	24	YÜN	
35	5	17		X	38	34	YÜN		81	2-12	17	X		16-18	28	YÜN-DEVE TÜYÜ	
36	18	17		X	38	34	YÜN		82	2-01	17		X	34	26	YÜN-PAMUK	
37	2-20	17		X	36	28	YÜN		83	2-32	17	X		20	15	YÜN	
38	2-24	17		X	28	26	YÜN		84	2-39	18	X		24	25	YÜN	
39	2-25	17	X		28	33	YÜN-PAMUK		85	2-69	18	X		14	19	YÜN	
40	2-26	17		X	32	31	YÜN		86	2-70	18	X		17	19	YÜN	
41	2-28	17		X	26	26-27	YÜN		87	2-14	18	X		26	30	YÜN	
42	32	17		X	28	26	YÜN		88	300	18	X		14	17	YÜN	
43	2-36	17		X	34	30	YÜN		89	2-56	18	X		15	18	YÜN	
44	2-43	17	X		33	30	YÜN		90	2-75	18	X		15	20	YÜN-DEVE TÜYÜ	
45	2-45	17		X	42	32	YÜN		91	30	18	X		26	32	YÜN-DEVE TÜYÜ	
46	2-46	17		X	36	30	YÜN	* Bu halıda Türk düğümü yanında İran düğümü de bulunur.									

Teknik: Tezimize konu olan halıların tümü Türk düğümü ile yapılmıştır. Bir kısmında ise Türk düğümünün farklı bir uygulaması olan *kaydırmalı Türk düğümü* kullanılmıştır. (Tablo 2)

Kat. No: 1’de yer alan Selçuklu dönemi halısının düğüm tekniği ile ilgili farklı görüşler vardır. Belkıs Balpınar ve Udo Hirsch’in yazdığı katalogda söz konusu halının düğümünün Gördes düğümü (Türk düğümü - çift düğüm) olduğu¹⁰⁹ ve dokuma tekniği analizini Dr. Manfred Bieber’in yaptığı belirtilmiştir¹¹⁰. “Turkish Carpets from the 13th-18th centuries” adlı yayında yer alan söz konusu halının düğüm tekniğinin Gördes düğümü (Türk düğümü –çift düğüm) olduğu ve bu yayındaki tüm halıların teknik analizlerini Nils Rütters’in yaptığı belirtilmektedir¹¹¹. Dr. Manfred Bieber ve Nils Rütters, dünya çapında uzmanlıkları kabul edilmiş, başarılı, tecrübeli ve titiz çalışan uzmanlardır. Daha sonra söz konusu halının teknik analizini Prof. Dr. Şerife Atlıhan yapmış ve halının düğüm tekniğinin İran düğümü - tek düğüm, olduğunu belirtmiştir¹¹². Bunun üzerine halı üzerinde tarafımdan inceleme yapılmış, ancak söz konusu halı çok sık bir şekilde, kalın bir kumaş üzerine dikilmiş durumda ve müze kapatıldığından depoda üst üste dizilmiş halıların arasında kalmış olduğundan, sadece bir kenar kısmı incelenebilmiştir. İncelenen kısımda hem çift düğüm hem de tek düğüm görülmüştür. Bunun üzerine halıyı ilk kez bulan ve yayınlayan Belkıs Balpınar ile görüşülmüştür. Kendisi, bazen halıların kenar kısımlarında bu durumların olabileceğini, kitabında adı geçen kişilerin özellikle halıların teknik analizlerinde uzman olduklarını ve çok titiz çalıştıklarını ifade etmiştir. Sonuç olarak halıda hem Türk, hem de İran düğümü kullanıldığı anlaşılmıştır.

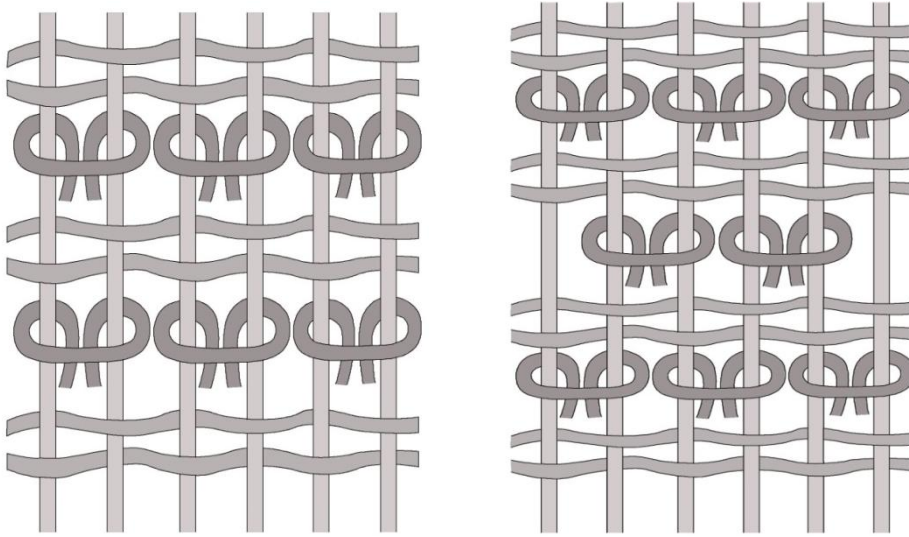
¹⁰⁹ Belkıs Balpınar ve Udo Hirsch, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesi Kataloğu*, Wesel, Almanya: Uta Hülsey Yayınevi, 1989, s.19.

¹¹⁰ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.4.

¹¹¹ Nils Rütters, “Technical Analyses”, *Turkish Carpets from the 13th-18th Centuries*, İstanbul: Tekstil Bank, 1996, s.225.

¹¹² Bayraktaroğlu ve Özçelik, Haz. *Halı Müzesi*, s.3.

Katalogda yer alan tüm halılar Türk düğümü ile dokunmuşlardır. Kat. No: 1'deki halıda Türk düğümünün yanında, kenarlarda kısmen İran düğümü de kullanılmıştır. Kat. No: 17, 24, 25, 29-32, 35-38, 40-43, 45-68, 71, 72 ve 82 olan halılarda ise normal Türk düğümünün yanında *kaydırılmış Türk düğümü* kullanılmıştır. Halı dokunurken, normal Türk düğümü kullanımında, her sırada bir alttaki düğümün üstüne gelecek şekilde düğüm atılmaktadır. *Kaydırılmış düğüm* uygulamasında ise, her sırada bir kaydırılarak yan yana iki çözgü teline düğüm atılmaktadır (Şekil 1 a-b)¹¹³. Normal uygulamada halı boyuna katlandığında aynı çözgülere atılan düğümler, çözgüler boyunca fitil gibi görünürler. *Kaydırılmış düğüm* tekniğinde bu görünüm oluşmaz. Ayrıca eski halılarda *kaydırılmış düğüm* kullanılan kısımlar, halının yüzeyinden anlaşılabilir. Bu düğüm halı yüzeyinde kabartma gibi görünmektedir. Üçgen, eşkenar dörtgen şeklindeki desenlerde, çapraz ilerleyen hatların dokunmasında ve bu geometrik şekillerin içinde kalan alanların doldurulmasında elverişli bir tekniktir.

Şekil 1 a: Türk düğümünün normal kullanımı. Şekil 1 b: Türk düğümünün alternatif çözgüler üzerinde kullanımı (S. Bayraktaroğlu'dan)

¹¹³ Suzan Bayraktaroğlu, "Sivas Şarkışla Halılarında Türk Düğümünün Farklı Bir Kullanımı", *Arış*, 19 (2021), s.133.

Kaydırılmış, kaydırmalı, alternatif veya ofset düğüm denilen¹¹⁴ bu uygulama, Orta Asya'dan Anadolu'ya getirilmiş bir gelenek olarak Anadolu'da yaşatılmaktadır.

Sir Aurel Stein tarafından 1906-1908 yıllarında Doğu Türkistan'da bulunan ve 3-4. yüzyıllara tarihlendirilen küçük halı parçaları arasındaki baklava desenli bir halı parçasında, alternatif çözümler üzerine uygulanan *kaydırılmış Türk düğümü* tekniği görülmektedir¹¹⁵. Stockholm Statens Historiska Museet'de yer alan, Fustat'da bulunmuş 15. yüzyıl hayvanlı halı parçalarında¹¹⁶ (Foto. No: 92), Berlin Dahlem Müzesindeki 1. 46/59 envanter numaralı halı parçalarında, Rijks Museum ve Washington Textile Museum'daki bazı halılarda alternatif çözümler üzerine uygulanmış Türk düğümü bulunmaktadır¹¹⁷.

Fotoğraf No: 92: Stockholm Statens Historiska Museet'de yer alan, Fustat'da bulunmuş 15. yüzyıl hayvanlı halı parçası. (S. Bayraktaroğlu'dan)

Anadolu'da Selçuklulardan itibaren gelişmesini sürdüren halılar içerisinde; İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki 689 envanter numaralı büyük Selçuklu halısının bazı kısımlarında; aynı müzede bulunan 291 envanter numaralı, 18-19. yüzyıla ait bir batı Anadolu halısında¹¹⁸ (Foto. No: 93); İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan E-22 envanter numaralı, 16. yüzyıla ait orta Anadolu halısında; Elazığ Harput Sare Hatun Camii'nden getirilen, günümüzde İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde

¹¹⁴ Anatolian Tribal Rugs 1050-1750: The Orient Stars Collection; Fabulous Creatures. mov on Vimeo (Erişim 31.01.2022)

¹¹⁵ Yetkin, "Türk Halı", s.123; Aslanapa, *Türk Halı*, s.8.

¹¹⁶ Aslanapa, *Türk Halı*, s. 79; Yetkin, *Türk Halı*, s.21,76.

¹¹⁷ Yetkin, "Türk Halı", s.122.

¹¹⁸ Yetkin, "Türk Halı", s.119.

bulunan, 168-D envanter numaralı halı (Foto. No: 94) ile eski no 23.388 olan 17. yüzyıla ait Elazığ (Çemişgezek) halısında (Foto. No: 95); Diyarbakır Çermik Ulu Camii'nden getirilen, Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesindeki 17. yüzyıla ait halı parçasında (Foto. No: 96); Yozgat Çapanoğlu Camii'nden Ankara Vakıf Eserleri Müzesine getirilen, 2072 envanter numaralı 17. yüzyıla ait halıda (Foto. No: 97); Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Şarkışla halılarında, *kaydırılmış Türk düğümü* bulunur¹¹⁹ (Foto. No: 98 a - b). Bu halıların *kaydırılmış düğüm* uygulaması dışında bir diğer ortak özellikleri, içleri kancalı altıgen veya sekizgen motiflere sahip olmalarıdır. Ancak bu motifler dışında başka motiflere sahip halılarda da kaydırılmış düğüm kullanılmıştır. Bu örneklerle bakarak *kaydırılmış düğümün* 13, 16, 17, 18. yüzyıllarda batı ve orta Anadolu ve Tokat, Yozgat, Sivas, Elazığ, Diyarbakır yörelerinde dokunduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf No: 93: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan 291 Envanter Numaralı, 18-19. Yüzyıl Batı Anadolu Halısı. (Müze Arşivinden)

¹¹⁹ Bayraktaroğlu, “Sivas Şarkışla”, s.134.

Fotoğraf No: 94: İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan, 168-D Envanter Numaralı 17. Yüzyıl Elazığ (Çemişgezek) Halısı. (Müze Arşivinden)

Fotoğraf No: 95: İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan, Eski No 23.388, 17. Yüzyıl Elazığ (Çemişgezek) Halısı. (Müze Arşivinden)

Fotoğraf No: 96: Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesinde bulunan 17. Yüzyıl Halı Parçası. (Müze Arşivinden)

Fotoğraf No: 97: Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Bulunan, 2072 Envanter Numaralı 17. Yüzyıl Şarkışla Halısı. (Müze Arşivinden)

Fotoğraf No: 98 a. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde Bulunan Kat. No: 17'deki Şarkışla Halısında kaydırmalı düğüm.

Fotoğraf No: 98 b. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde Bulunan Kat. No: 29'daki Şarkışla Halısında kaydırmalı düğüm.

Prof. Dr. Şerare Yetkin, bazı halılarda alternatif çözümler üzerine uygulanmış Türk düğümü bulunduğunu belirterek, “bu tekniğin Orta Asya Türkmen halılarında görüldüğünü, Yamud ve Salur Türkmenlerinin hâlâ kullandıklarını¹²⁰, bu nedenle

¹²⁰ Yetkin, “Türk Halı”, s.122.

Salurların, Anadolu’da bulundukları bölgelerde bu tekniğin araştırılmasının konuya açıklık getireceğini” bildirmektedir¹²¹.

Bu cümleden hareketle, öncelikle Salur boyunun Anadolu’da yerleştiği yerler hakkında araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada, 16. yüzyılda yazılmış tahrir defterlerinin taranması sonucu, Oğuz boylarının Anadolu’da bulundukları yer adları ile ilgili hazırlanan cetvelden¹²² yararlanılmıştır. Bu cetvelde Salur boyunun yerleştiği yerler ve sayıları gösterilmektedir. Bunlar; Ak-Saray, Beğ-Şehir, Alâiyye, Teke, Bolu, Kütahya, Saru-han, Hamid, Karasi, Hüdavendigâr, Kayseriyye, Konya, Kengiri, Çorum, Canik, Amasya, Kastamonu, Erzurum-Kemah, Malatya-Kâhta, Malatya-Erguvan, Divriği, Sivas, Sivas Koç-hisar, Sivas Zile (Meşhed Abad), Sivas Zile (Frenk Hisarı), Sivas Zile (kaleihass) ve Sivas Artuk Abad’dır¹²³. Ayrıca bu yer adlarının 12-13-14. yüzyıllardan kalan hatıralar olduğu belirtilmektedir¹²⁴. Bu cetvele göre Salurlara ait yer adlarına en çok Konya ve Sivas’ta rastlanmaktadır. Ş. Yetkin’in tespitlerinin dışında bizim tespit ettiğimiz *kaydırılmış Türk düğümünün* kullanıldığı halılar da Şarkışla, Yozgat, Elazığ, Diyarbakır gibi Sivas ve yakın çevresinde bulunmuşlardır. Salur Boyunun yerleştiği yerlerle, halıların bulunduğu yerler örtüşmektedir. Teknik üzerinde yapılacak daha titiz çalışmalarla bu tekniğin kullanıldığı halıların sayısı artacaktır.

Tespit edilen örnekler desenleri açısından değerlendirildiğinde de genellikle bir desen birliği görülmektedir. Halıların zemininde yan yana ve üst üste yerleştirilmiş altıgenler ve içlerinde koçboynuzu ve eli belinde motifleri yer almaktadır. Altıgenler arasında kalan boşluklarda aynı kancalı, koçboynuzlu desenler bulunmaktadır. Genellikle desenler bu şekilde olmakla birlikte, Şarkışla halılarında farklı desenler de bulunmaktadır.

¹²¹ Yetkin, “Türk Halı”, s.123.

¹²² Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.447, 448.

¹²³ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.341, 342.

¹²⁴ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s.213.

Kaydırılmış Türk düğümünün ne amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak halının daha yumuşak veya daha sağlam olmasını sağlamak amacıyla yapılmış olabilir¹²⁵.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda ulaştığımız somut örnekler ve bilgilere dayanarak; kökleri Orta Asya Türkmen halılarına dayanan ve Şarkışla halılarında karşımıza çıkan *kaydırılmış Türk düğümünün*, yöreye yerleşen Salur boyu veya bu boya bağlı kollar tarafından uygulandığını ve bu düğümün kullanıldığı halıların Sivas ve çevresinde de yoğun olarak dokunduğunu söyleyebiliriz.

Katalogdaki halılar genellikle çok sık düğümlü olmayıp, ortalama düğüm sayıları gruplara göre boyda ve ende şu şekildedir: Oval ve yuvarlak madalyonlu 4 adet halıda ortalama 29x26 düğüm, altıgen madalyonlu 2 adet halıda 28x25 düğüm, sekiz kollu madalyonlu 5 adet halıda 31x24 düğüm, sekizgen uzantılı (anahtar deliği motifli) 4 adet halıda 34x29 düğüm, kare veya dikdörtgen girintili (ters anahtar deliği motifli) 6 adet halıda 23x21 düğüm, merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş 4 adet halıda 32x33 düğüm, üst üste baklava desenli 2 adet halıda 26x28 düğüm, kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu 23 adet halıda ortalama 34x30 düğüm, kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu 9 adet halıda 28x27 düğüm, altıgen ve küçük sekizgen kompozisyonlu 7 adet halıda 16x19 düğüm, kat kat zikzaklı 4 adet halıda 16x19 düğüm, zemini kare panolara ayrılmış 2 adet halıda 25x23 düğüm, içte dikdörtgen kompozisyonlu 2 adet halıda 25x27 düğüm, 8 adet seccadede 19x23 düğüm olmak üzere; tezimizdeki halıların aritmetik ortalaması 27x26 düğümdür. Buna göre; küçük sekizgen ve zikzak desenli halılarla seccadeler seyrek düğümlü, diğerleri sık düğümlüdürler.

Renk: Sivas yöresinde dokunan halılarda ipler, çeşitli bitkiler kullanılarak geleneksel yöntemlerle boyanmıştır. İplik ve kumaş boyamacılığının Sivas yöresinde

¹²⁵ Yetkin, “Türk Halı”, s.122.

yüzyıllardır yapıldığı, Osmanlı devrinde bazı köylerde boyahaneler olduğu arşiv belgelerinden öğrenilmişti. Divriği ilçesine bağlı köylerde kırmızı, çivit rengi, devetüyü, siyah, yeşil, sarı ve mavi renkler, geleneksel yöntemlerle elde edilmektedir. Boyamada kullanılan bitkiler ceviz kabuğu, deve damağı, karamuk kökü, kavak veya selvi sürgünleri, sarmaşık cinsinden “boya otu” denilen ve kırmızı rengin elde edilmesini sağlayan bitkinin kökleri, yarpuz, soğan kabuğu ve elma yaprağıdır. Yörede “aşgarlama” da denilen mordanlama için de ekşi hamur, tezek külü, tuz ve deve damağı kullanılmaktadır¹²⁶.

Selçuklu devrine ait Kat. No. 1’de yer alan halıda zemin rengi olarak kırmızı kullanılmıştır. Desenler mavi ve lacivert renkli, siyah konturludur.

Kat. No. 2 ve 3’de yer alan Beylikler devri halılarında zemin mavi renkli, desenler siyah konturludur. Siyah kontur içinde desenler zeminle aynı renktedir. Kat. No: 2’deki halının zemininde az olarak kırmızı ve sarı yer alır. Kalın bordürlerde kırmızı ve mavi, ince bordürlerde, Kat. No. 2’deki halıda beyaz, Kat. No. 3’deki halıda sarı kullanılmıştır.

Osmanlı devri halılarında zemin ve bordür desenlerinde ve renklerinde çeşitlilik görülür.

Bezeme: Sivas yöresi halılarında geometrik bezemenin yanında bitkisel, figürlü, yazılı ve nesneli bezeme görülür (Tablo: 3). Genel olarak tüm halılarda **geometrik bezeme** yer almaktadır. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devirlerinde dokunan halıların zemin ve bordür kompozisyonlarında genel olarak geometrik bezeme hakimdir. Bunlar üçgen, kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen, altıgen, sekizgen, daire gibi geometrik şekiller ve bunlardan türetilmiş çok sayıda biçimdir. Ayrıca geometrik kompozisyonlar, soyutlanmış motifler, İslam düşüncesi içinde tercih edilen süsleme unsurları olduğu

¹²⁶ Hülya Kaynar ve Emine Tonus, “Sivas’ta Yetişen Salviasp. (Adaçayı) Bitkisinden Elde Edilen Renkler ve Haslık Değerleri”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, (2014), s.126.

için, yaygın bir şekilde kullanılmışlardır. Türk halılarının düğüm tekniği olan çift düğüm, geometrik desenlerin dokunmasına daha elverişlidir.

Tablo 3: BEZEME

BEZEME							BEZEME						
K A T · N O	E N V · N O	B İ T K İ S E L	G E O M E T R İ K	F İ G Ü R L Ü	Y G E L İ Ş E N N K U F İ	N E S N E L İ	K A T · N O	E N V · N O	B İ T K İ S E L	G E O M E T R İ K	F İ G Ü R L Ü	Y G E L İ Ş E N N K U F İ	N E S N E L İ
1	A-344	X	X		X		46	2-46		X	X	X	X
2	A-85		X		X		47	2-48		X	X	X	X
3	A-19		X		X		48	2-52		X	X	X	X
4	A-305		X		X		49	73		X	X	X	X
5	A-217		X		X		50	77		X	X	X	X
6	A-60	X	X				51	2-80		X	X	X	X
7	A-333	X	X				52	2-21		X	X		X
8	A-280		X				53	2-22		X	X		X
9	A-104		X	X			54	2-23		X	X		X
10	2-72	X	X				55	2-42		X	X		X
11	7	X	X				56	2-59		X	X		X
12	A-34	X	X				57	2-61		X	X		X
13	A-181		X				58	4	X	X			
14	A-84		X	X			59	16		X		X	
15	A-1		X	X			60	2-34		X			
16	A-150	X	X			X	61	2-49		X			
17	37		X	X			62	2-60	X	X			
18	A-81	X	X				63	201	X	X			
19	A-321	X	X				64	2-29		X			
20	A-121	X	X				65	2-41	X	X			
21	A-339	X	X				66	3		X			
22	A-66	X	X	X			67	2072	X	X			
23	A-218		X		X		68	2-08		X		X	X
24	51		X		X		69	2-02		X		X	
25	19		X		X		70	2-13		X		X	
26	6555		X		X	X	71	2-53		X		X	
27	A-256		X	X			72	100		X			
28	57		X	X		X	73	2-66	X	X			
29	6		X	X	X	X	74	2-78		X			
30	17		X	X	X		75	2-09		X			X
31	44		X	X	X		76	72		X			X
32	2-10		X	X	X		77	68		X			X
33	155		X				78	2-77		X			X
34	219	X	X				79	1-19		X	X		
35	5		X	X	X	X	80	2009		X			
36	18		X	X	X	X	81	2-12		X	X		X
37	2-20		X	X	X	X	82	2-01	X	X			
38	2-24		X	X	X	X	83	2-32	X	X			
39	2-25		X		X	X	84	2-39		X			X
40	2-26	X	X	X		X	85	2-69	X	X			
41	2-28		X	X	X	X	86	2-70	X	X			
42	32		X	X	X	X	87	2-14	X	X			
43	2-36	X	X	X		X	88	300	X	X			X
44	2-43		X	X	X	X	89	2-56	X	X			X
45	2-45		X	X	X	X	90	2-75	X	X			X
							91	30	X	X			

Bitkisel bezeme ise az olarak bazı zemin kompozisyonlarında ana motif içerisinde ve bordürlerde görülür. Bunlar soyut bitkisel motifler olan palmet, lotus, hatayi, rozet çiçekleri ile laleler, kıvrım dallar, stilize yapraklar ve stilize hayat ağacı motifleridir. Bazı bordürlerde ana bordür deseni olarak yer alırlar. Kat. No:1'deki halının zemininde küçük palmet lotus şeklinde, Kat. No: 6, 7, 12, 19, 21 ve 83'deki halıların bordürlerinde palmetler şeklinde, Kat. No: 10, 11, 34 ve 67'deki halıların bordürlerinde dört yaprak ve dört çiçek şeklindedir. Kat. No: 16, 18, 20 ve 22'deki halıların bordürlerinde zikzak dal üzerinde şaşırtmalı olarak yerleştirilmiş stilize çiçek motifleri bulunur. Kat. No: 58 ve 63'deki halıların merkezinde stilize hayat ağacı, ayrıca 58 Kat. No'lu halının kalın bordüründe lale-rozet çiçekleri yer alır. Kat. No: 82'de rozet, Kat. No: 43 ve 87'de dört loblu çiçek, Kat. No: 40, 62 ve 91'deki halıların ana bordürlerinde, bir dal üzerinde çeşitli hatayi, rozet, lale gibi bitkisel motifler görülür. Kat. No: 65, 73, 85, 86 ve 88-90'deki halıların bordürlerinde bir sap üzerinde üst üste dizilmiş dallardan oluşan stilize hayat ağacı şeklinde bitkisel bezeme bulunur. (Foto. No: 99) Buna göre 13. yüzyılda zeminde küçük palmet lotus şeklinde, 15-16. yüzyıllarda iri lotus-palmet dizileri, zikzak dallar arasında şaşırtmalı olarak dizilmiş iri palmetler ile dört yaprak ve dört çiçek şeklinde, 17-18. yüzyıllarda hatayi, rozet, lale ve küçük çiçekler, dört loblu çiçekler şeklinde ve 18. yüzyılda stilize hayat ağacı şeklinde bitkisel bezeme bulunur. Bunlar genellikle bordürlerde yer alırlar.

Fotoğraf No: 99: Bitkisel Bezeme Örnekleri.

Bazı halılarda **figürlü bezeme** görülür. Kat. No: 29-32'deki merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılardaki altıgenlerin içindeki soyut motifleri stilize hayvan figürü olarak değerlendirmekteyiz. Bunların içinde stilize kuş ve insan figürleri de bulunmaktadır. Kat. No: 35-38 ve 40-57'de yer alan, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş altıgen motifli halılardaki altıgen veya eşkenar dörtgenleri, stilize hayvan hatta kaplumbağa olarak değerlendirmekteyiz. Kat. No. 14 olan halının merkezinde sekiz kollu madalyonun içinde stilize su kaplumbağalarına benzer hayvan figürleri vardır. Bunlardan başka Kat. No:15'deki halının merkezinde, yandan, 4 bacaklı, başı ve kuyruğu yukarda küçük hayvan figürleri, Kat. No: 9'daki halının bordüründe ince ejder veya yılan figürleri ve Kat. No: 17'deki halının bir köşesinde yılan figürü, Kat. No. 22, 27, 28 ve 81 olan halılarda stilize hayvan figürü yer almaktadır. (Foto. No: 100) Buna göre 13, 14 ve 15. yüzyıl örneklerinde figür bulunmamaktadır. 16. yüzyılda, içlerinde kuş ve insan figürüne benzetilen çok küçük stilize şekiller olan iri soyut geometrik motifler, hayvan figürü olarak yorumlanmaktadır. 16-17. yüzyıllarda stilize su kaplumbağası ve kaplumbağaya benzer figürler, küçük stilize hayvanlar, stilize ejder ve yılan figürleri bulunmaktadır. Figürler daha çok zeminde yer almaktadır.

Fotoğraf No: 100: Figürlü Bezeme Örnekleri.

Nesneli bezeme motiflerinden vazo, çapa, kanca, çengel, küpe, saç bağı, göz, yaba, ok ucu, şamdan veya mum gibi motifler Kat. No: 16, 26, 28, 35-57, 68, 75-78, 81, 84 ve 88-90'daki halılarda görülür. Bunlar 17-18. yüzyıl örneklerinde görülürler.

Yazılı bezeme olarak Sivas yöresi halılarında net bir yazı bulunmamaktadır. Ancak 13 ve 15. yüzyıllara ait Kat. No: 1 ve 5'deki iki halının bordüründe, örgülü kûfi yazıya benzeyen bir bezeme bulunmaktadır. Kûfi yazıdan gelişen dik harflerin bezeme unsuru olarak yer aldığı, Selçuklu geleneğini devam ettiren kûfi karakterli bordür desenleri 14. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan, Kat. No: 2-4, 23-26, 29-32, 35-39, 41, 42, 44-51, 59, 68-71'deki halılarda görülür.

B-Kompozisyon Düzeni (Tablo: 4)

Tezimizde yer alan halılar zemin kompozisyonlarına göre şu şekilde gruplandırılarak anlatılmıştır: Selçuklu devrine ait sekiz kollu yıldız ve sekizgen kompozisyonlu halı; 14. yüzyıla ait sekiz köşeli yıldız kompozisyonlu halı ile sekizgen kompozisyonlu halı, 15. yüzyıl kenarları düğümlü bantlı madalyon kompozisyonlu halı; 15. yüzyıl iri sekizgen madalyon kompozisyonlu halı; 15-17. yüzyıl oval, yuvarlak,

altıgen, sekiz kollu madalyon kompozisyonlu halılar; 15-17. yüzyıl sekizgen uzantılı veya anahtar deliği kompozisyonlu halılar; 16-17. yüzyıl kare ve dikdörtgen girintili veya ters anahtar deliği kompozisyonlu halılar; 16. yüzyıl merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar; 17. yüzyıl üst üste baklava kompozisyonlu halılar; 17-18. yüzyıl kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar; 17-18. yüzyıl kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar, 17-18. yüzyıl küçük sekizgen kompozisyonlu halılar; 17-18. yüzyıl kat kat zikzak kompozisyonlu halılar; 17. yüzyıl kare panolara ayrılmış halılar; 17. yüzyıl tek örnekler ve 18. yüzyıl mihrap kompozisyonlu halılar-seccadeler.

Tablo 4: KOMPOZİSYON DÜZENİ

KOMPOZİSYON DÜZENİ				
KAT. NO	ENV. NO	TARİHİ (Y.Y.Y.)	ZEMİN KOMPOZİSYONU	BORDÜR KOMPOZİSYONU
1	A-344	13	SEKİZ KOLLU YILDIZ VE SEKİZGEN	ÖRGÜLÜ KÜFİDEN GELİŞEN
2	A-85	14	SEKİZ KOŞELİ YILDIZ	KÜFİDEN GELİŞEN VE S
3	A-19	14	SEKİZGEN	KÜFİDEN GELİŞEN VE S
4	A-305	15	KENARLARI DÜĞÜMLÜ BANTLI MADALYON	KÜFİDEN GELİŞEN VE S VE ZIKZAK DAL
5	A-217	15	İRİ SEKİZGEN MADALON	ÖRGÜLÜ KÜFİDEN GELİŞEN
6	A-60	15	OVAL MADALYONLU	LOTUS PALMET DİZİSİ
7	A-333	15	YUVARLAK MADALYONLU	LOTUS PALMET DİZİSİ
8	A-280	16-17	YUVARLAK MADALYONLU	KARTUŞLU
9	A-104	17	MADALYONLU	YILAN FIGÜRLÜ
10	2-72	15-16	ALTİGEN MADALYONLU	DÖRT YAPRAK
11	7	15-16	ALTİGEN MADALYONLU	DÖRT ÇİÇEK
12	A-34	16-17	SEKİZ KOLLU MADALYON	S VE ZIKZAK-PALMET
13	A-181	16-17	SEKİZ KOLLU MADALYON	ZIKZAK VE KAZAYAĞI
14	A-84	16-17	SEKİZ KOLLU MADALYON	ÇİN BULUTLU
15	A-1	17	SEKİZ KOLLU MADALYON	KARTUŞLU
16	A-150	16	SEKİZGEN MADALYONLU	ZIKZAK, ZIKZAK-PALMET
17	37	17	MADALYONLU	KANÇALI BASAMAKLI
18	A-81	15	SEKİZGEN UZANTILI VEYA ANAHTAR DELİĞİ	ZIKZAK, ZIKZAK-PALMET
19	A-321	15-16	SEKİZGEN UZANTILI VEYA ANAHTAR DELİĞİ	ZIKZAK-PALMET, S
20	A-121	15-16	SEKİZGEN UZANTILI VEYA ANAHTAR DELİĞİ	ZIKZAK DAL PALMET, ÇİÇEK
21	A-339	16-17	SEKİZGEN UZANTILI VEYA ANAHTAR DELİĞİ	PALMET DİZİSİ
22	A-66	16	KARE GİRİNTİLİ TERS ANAHTAR DELİĞİ	ZIKZAK DAL-ÇİÇEK
23	A-218	16	DIKDÖRTGEN GİRİNTİLİ TERS ANAHTAR DELİĞİ	S VE KÜFİDEN GELİŞEN
24	51	16	DIKDÖRTGEN GİRİNTİLİ TERS ANAHTAR DELİĞİ	ÇİFT S
25	19	17	DIKDÖRTGEN GİRİNTİLİ TERS ANAHTAR DELİĞİ	ÇİFT S
26	6555	17	DIKDÖRTGEN GİRİNTİLİ TERS ANAHTAR DELİĞİ	KÜFİDEN GELİŞEN
27	A-256	17	TERS ANAHTAR DELİĞİ	ZENCİREK VE KIVIRIMLI
28	57	17	DIKDÖRTGEN UZANTILI ANAHTAR	S VE KOŞEBENT İÇİNDE SEKİZGENLİ
29	6	16	MERKEZİ BİR EŞKENAR DÖRTGENLE BELİRLENMİŞ	S VE ÇİFT S
30	17	16	MERKEZİ BİR EŞKENAR DÖRTGENLE BELİRLENMİŞ	S VE ÇİFT S
31	44	16	MERKEZİ BİR EŞKENAR DÖRTGENLE BELİRLENMİŞ	S VE ÇİFT S
32	2-10	16	MERKEZİ BİR EŞKENAR DÖRTGENLE BELİRLENMİŞ	S VE ÇİFT S
33	155	17	ÜST ÜSTE BAKLAVA DESENİ	SEKİZ KOLLU YILDIZ VE S
34	219	17	ÜST ÜSTE BAKLAVA DESENİ	LOTUSA BENZER ÇİÇEK VE S
35	5	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
36	18	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
37	2-20	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
38	2-24	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
39	2-25	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
40	2-26	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S, HATAYI, ROZET VE KÜÇÜK ÇİÇEK
41	2-28	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
42	32	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
43	2-36	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S, KÜÇÜK ÇİÇEKLER VE DÖRT LOBLU ÇİÇEK
44	2-43	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
45	2-45	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
46	2-46	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
47	2-48	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
48	2-52	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
49	73	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
50	77	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
51	2-80	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	S VE İRİ Z MOTİFLİ
52	2-21	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE S
53	2-22	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE S
54	2-23	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE S
55	2-42	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE S
56	2-59	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE S
57	2-61	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLER ÜZERİNDE SIRALANMIŞ ALTİGEN MOTİFLİ	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE S
58	4	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	S VE LALE ROZET
59	16	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	S VE İRİ Z MOTİFLİ
60	2-34	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	KÜÇÜK ALTİGENLER VE SEKİZGENLER
61	2-49	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	İÇİ KANÇALI BASAMAKLI SEKİZGEN
62	2-60	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	S, HATAYI, ROZET VE KÜÇÜK ÇİÇEK
63	201	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN
64	2-29	17	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE KÜÇÜK KUTULAR
65	2-41	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE HAYAT AĞACI
66	3	17-18	KAYDIRILMIŞ EKSENLERDE İNCE DALLARLA BAĞLI ALTİGEN	KÖSEBENT İÇİNDE SEKİZGEN VE KÜÇÜK ÇİÇEK
67	2072	17	ALTİGEN MADALYONLU	ROZET VE DÖRT YAPRAKLI
68	2-08	17-18	ALTİGEN	ZIKZAK VE ÇİFT S
69	2-02	17-18	KÜÇÜK SEKİZGEN	ÇİFT S
70	2-13	17-18	KÜÇÜK SEKİZGEN	ÇİFT S
71	2-53	17-18	KÜÇÜK SEKİZGEN	ÇİFT S (TERS UYGULANMIŞ)
72	100	17-18	KÜÇÜK SEKİZGEN	KANÇALI BASAMAKLI
73	2-66	18 s.	KÜÇÜK SEKİZGEN	BİR EKSEN ÜZERİNDE DAL MOTİFLİ
74	2-78	18 s.	KÜÇÜK SEKİZGEN	SEKİZGEN İÇİNDE SEKİZ KOŞELİ YILDIZ
75	2-09	17	KAT KAT ZIKZAK DESENİ	SEKİZGEN İÇİNDE SEKİZ KOŞELİ YILDIZ
76	72	17	KAT KAT ZIKZAK DESENİ	BİR EKSEN ÜZERİNDE KARŞILIKLI T MOTİFLİ
77	68	18 s.	KAT KAT ZIKZAK DESENİ	KÜÇÜK KARE MOTİFLİ
78	2-77	18 s.	KAT KAT ZIKZAK DESENİ	-
79	1-19	17	ZEMİNİ KARE PANOLARA AYRILMIŞ	PEŞPEŞE UÇAN KUŞ VE EŞKENAR DÖRTGEN
80	2009	17	ZEMİNİ KARE PANOLARA AYRILMIŞ	PEŞPEŞE UÇAN KUŞ VE DIKDÖRTGEN BÖLÜMLER
81	2-12	17	İÇDE DIKDÖRTGEN	YATIK ŞEKİLLİ İRİ Z
82	2-01	17	İÇDE DIKDÖRTGEN	ROZET ÇİÇEKLİ VE KIVIRIMLI
83	2-32	17	SERPME DESENİ	PALMET VE KÜÇÜK KUTULAR
84	2-39	18	MIHRAPLI	KANÇALI BASAMAKLI VE ZIKZAKLI
85	2-69	18	MIHRAPLI	BİR EKSEN ÜZERİNDE DALLAR
86	2-70	18	MIHRAPLI	ROZET ÇİÇEKLİ
87	2-14	18	MIHRAPLI	DÖRT LOPLU ÇİÇEK, KÜÇÜK ÇİÇEK VE S
88	300	18	MIHRAPLI	BİR EKSEN ÜZERİNDE DALLAR VE KÜÇÜK KUTULAR
89	2-56	18	MIHRAPLI	BİR EKSEN ÜZERİNDE DALLAR
90	2-75	18	MIHRAPLI	BİR EKSEN ÜZERİNDE DALLAR
91	30	18	MIHRAPLI	HATAYI, ROZET VE KÜÇÜK ÇİÇEK

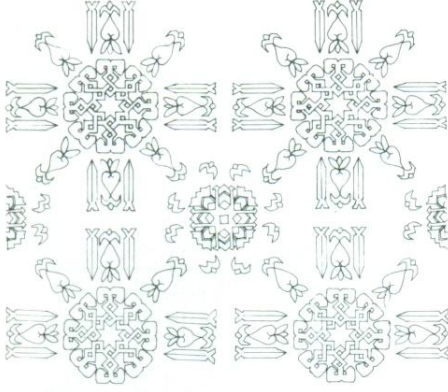
B.1. Selçuklu Devri

Günümüzde bilinen Konya, Beyşehir halıları gibi Selçuklu devri halıları aslında tek örneklerdir. Bir benzerleri yoktur ve tekrar edilmemişlerdir. Ancak detaylarda geometrik geçmeler, sekiz köşeli yıldızlar, kenarları çengellerle çevrili sekizgenler, kancalar gibi geometrik bezeme motifleri bulunur. Bu durum genel olarak Selçuklu mimarisindeki tezyinatın halılarda da uygulandığını göstermektedir. Divriği’de bulunan halı da aynı şekildedir. Detaylarda aynı geometrik bezeme motifleri kullanılmış, fakat tek örnektir. Bütün Selçuklu devri halılarında ortak özellik kûfi karakterli bordür desenleridir. Hayvan figürlü olanlar dışında, bugün bilinen az sayıdaki Selçuklu devri halıları tek örneklerdir. Günümüzde Konya halıları diye adlandırılan Selçuklu devri halıları, Konya’da bulundukları için bu isimle anılmaktadır. Keza Beyşehir halıları da aynı şekilde bulundukları yerden dolayı Beyşehir halıları diye adlandırılmaktadır. Kurt Erdmann’a göre; bu halıların üretildikleri merkezler Konya, Aksaray, Kayseri ve Sivas’tır ve Marco Polo’nun Kayseri ve Sivas’ta gördüğü halıların Konya’dakilerden farkı yoktur. Kaldı ki II. Kılıçarslan zamanında Sivas, Konya ile beraber Selçuklunun başşehri olmuştur. Bu yüzden Konya ve Sivas’ta mimaride olduğu gibi mimari bezemede ve diğer el sanatlarında, halı kilim dokumacılığında büyük benzerlikler görülür.

Yapılan çalışmalarda bu döneme tarihlendirilen ve bizim de katıldığımız genel kabul görmüş görüşe göre Sivas Divriği yöresinde dokunan, bir adet halı tespit edilmiştir. Bu halı Divriği Ulu Camii’nde bulunmuş ve 1970’li yılların sonunda İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğüne getirilmiş, 13 Nisan 1979 tarihinde açılan İstanbul Vakıflar Halı Müzesine alınmıştır.

Kat. No. 1’de yer alan halıdaki, içlerinde sekiz köşeli yıldızlar bulunan birbirine küçük motiflerle bağlı sekizgenler ile bunların arasına yerleştirilmiş daha küçük sekizgenler, tekrarlayarak tüm halı zeminini kaplamaktadır (Şekil 2). Sekizgenler

arasında palmet, lotus gibi küçük bitkisel motifler bulunur. Kırık çizgilerle geometrik geçmeli çok kollu yıldızlardan meydana gelen bu geometrik kompozisyon, Selçuklu çağının genel karakteridir. Pek çok merkezde ve çok çeşitli malzemede görülür¹²⁷.

Şekil 2: Kat.No.1'deki halının zemin kompozisyonu. (B. Balpınar'dan)

Selçuklu halılarında genellikle geometrik bezeme hakimdir. Az olarak palmet, lotus şeklinde küçük bitkisel motiflerle, bordürlerde kûfi yazıdan gelişen örgülü kûfi karakterli desenler bulunur. Kat. No: 1'deki halının da bu özelliklerinden dolayı 13. yüzyılda Selçuklu devrinde dokunduğunu düşünmekteyiz.

Bazı uzmanlar tarafından söz konusu halının zemin deseni ilk bakışta Memluk halılarına benzetilmektedir¹²⁸. Memluk halıları 15-16. yüzyıllar arasına tarihlenmekte, hâlbuki bu halıdaki desenler, tamamen yöredeki Selçuklu devri mimari süsleme tarzına uymaktadır. Bu yüzden bu halıyı erken tarihler içinde düşünmek daha uygun görülmektedir.

Oktay Aslanapa söz konusu halı için; “Konya veya Sivas’ta Marco Polo’nun methettiği bir merkezde yapılmış olması akla yakın gelmektedir”¹²⁹ demektedir. Bu halının yünü de Doğu Anadolu halılarının yünleri gibi uzun havlı, sert ve sarımsı renktedir.

¹²⁷ Selçuklu Devri geometrik kompozisyonları için bkz. Selçuk Mülâyim, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982, s.155, 160, 186, 187.

¹²⁸ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.14.

¹²⁹ Aslanapa, *Türk Halı*, s.207.

Ayrıca bu geometrik kompozisyonu oluşturan kırık çizgiler ve aralarda küçük bitkisel motiflerden oluşan bezeme, Sivas Gök Medresenin yan eyvan tonozlarında bulunan çini mozaik bezeme ile son derece benzerlik göstermektedir (Foto. No: 101). Bu bezemede sekiz kollu yıldız ve dört yanında sekizgenler, yıldız kolları içindeki küçük desenler; halıdaki sekiz kollu yıldızlar ve küçük lotus motiflerine çok yakındır.

Fotoğraf No: 101: Kat. No. 1'deki halı (müze arşivi) ile Sivas Gök Medrese yan eyvan tonozu çini mozaik bezeme.

Camiyi vakıf olarak yaptıran Mengücek Beyi Ahmet Şah, cami yapıldığında taş zeminine sermek üzere halılar dokutturmuş ve bağışlamış olmalıdır. 1228-29 tarihinde inşa edilmiş olan Divriği Ulu Camii'nin 5 Temmuz 1243 tarihli vakfiyesi bulunmaktadır. Bu halı 1228 veya 1243 yıllarından birinde ve Divriği yöresinde dokunmuş olmalıdır¹³⁰.

Söz konusu halının bordüründe örgülü kûfiye benzeyen bordür kompozisyonu bulunmaktadır (Foto. No: 102). Halılarda kûfiye benzer süslemeler, dokuma tekniğinin elverdiği ölçülerde görülmektedir¹³¹.

Fotoğraf No: 102: Kat. No. 1'deki Halının Bordür Detayı. (Müze Arşivi)

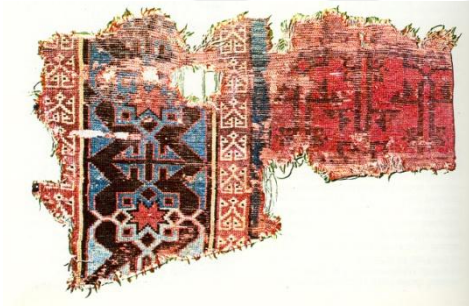
¹³⁰ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.19.

¹³¹ Yusuf Durul, "Halılarda Kûfiye Benzer Bordürler", *Türk Etnoğrafya Dergisi VII-VIII*, 1964-1965, (1966), s.1.

Ayrıca İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan ve Konya Alaaddin Camii'nden getirilen 688 envanter numaralı Selçuklu halısı (Foto. No: 103) ile Konya Etnoğrafya Müzesinde bulunan ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nden getirilen 1034 envanter numaralı Selçuklu halısında da bu tip bordür görülmektedir (Foto. No: 104).

Fotoğraf No:103: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan ve Konya Alaaddin Camii'nden Getirilen 688 Envanter Numaralı Selçuklu Halısı. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No:104: Konya Etnoğrafya Müzesinde Bulunan ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nden Getirilen 1034 Envanter Numaralı Selçuklu Halı Parçası. (Müze Arşivi)

Bu örneklerle dayanarak, çok kollu yıldız geçmeli zemin ve örgülü kûfiye benzer, örgü ve yıldız desenli bordür kompozisyonuna sahip bu halının, 13. yüzyılda Divriği yöresinde dokunduğu anlaşılmaktadır.

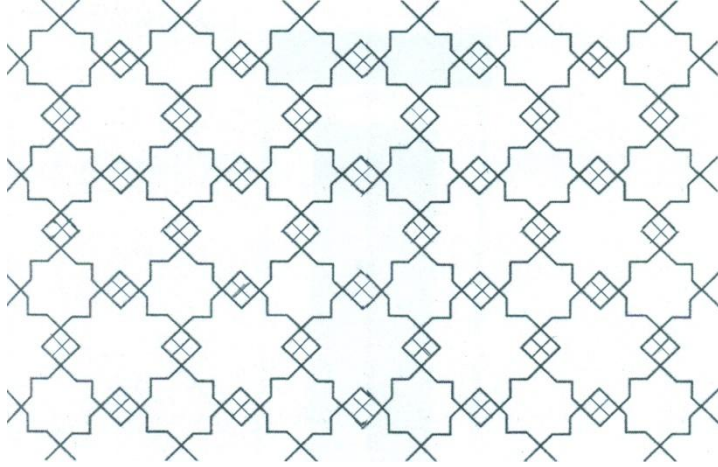
B.2. Beylikler Devri

Bu döneme ait iki adet halı tespit edilmiştir. Bunlar Divriği Ulu Camii'nde bulunarak İstanbul Vakıflar Halı Müzesine alınmıştır. Kat. No: 2 ve 3'de yer alan bu iki

halı, mavi renk üstüne siyah konturlu geometrik zemin kompozisyonları ve kûfiden gelişen bordür kompozisyonları bakımından birbirine son derece benzemektedir.

Kat. No. 2 ve 3'deki halıların zemin kompozisyonları 13. yüzyıl halılarına benzemekle beraber, bordür kompozisyonlarındaki farklılıklar nedeniyle, Selçuklu geleneğini devam ettirerek 14. yüzyılda Sivas Divriği yöresinde dokunmuş olduklarını düşünmekteyiz.

Kat. No: 2'deki halının kompozisyonu mavi renkli zemin üstünde siyah konturlu sekiz köşeli yıldızlar ve aralarında kalan boşluklardaki dört kol halindeki (haçvari) motiflerden oluşmaktadır (Şekil 3). Bu düzenleme özellikle çinilerde görülen sekiz köşeli yıldız, diğer bir deyişle yıldız-haç kompozisyonudur. Bu kompozisyon, 13. yüzyılda mimaride sırlı tuğla ve çini süslemelerde yaygın olarak kullanılmıştır. Selçuklu devri saraylarında ve bazı hamamlarda bol miktarda bu kompozisyona sahip çiniler bulunmuştur¹³².

Şekil 3: Kat. No: 2'deki Halının Zeminindeki Sekiz Köşeli Yıldız Kompozisyonu

Halı, gerek mavi, kırmızı ve beyaz renkleri, gerekse iç dolguda bulunan sekiz köşeli yıldız motifleri bakımından, Konya Etnoğrafya Müzesinde bulunan 862 envanter

¹³² Sekiz köşeli yıldız kompozisyonlu çiniler için bkz. Rüstem Bozer, “Selçuklu Devri Levha Çinilerinde Form, Duvar Kaplama Tasarımlarına Yönelik Tespitler ve Fırınlama Sonrası Yapılan Bazı İşlemler”, *Anadolu Toprağının Hazinesi: Çini, Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*, Rüçhan Arık - Oluş Arık, İstanbul: Kale Grubu Kültür Yayınları, 2007, s. 197.

numaralı, 13. yüzyıl Beyşehir halısı (Foto. No: 105) ile benzerlik göstermektedir. Ancak Beyşehir halısının iri kûfi karakterli kalın bordürü örneğimizin bordüründen farklıdır.

Fotoğraf No: 105: Konya Etnoğrafya Müzesinde Bulunan 862 Envanter Numaralı, 13. yüzyıl Beyşehir Halısı. (Müze Arşivi)

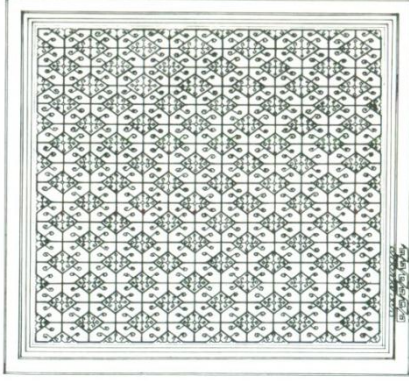
Kat. No: 2'deki halı iki ince bir kalın bordüre sahiptir. İki ucu dik üçgen şeklinde sonlanan ortası dolgun -S- motifli ince bordürleri, iki kolu kanca şeklinde uzantılı dört kollu bir motiften oluşan kalın bordürü bulunur (Foto. No:106). İnce bordürleri fotoğraf No: 108'deki İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan 678 envanter numaralı 13. yüzyıl Konya halısının ince bordürleri ile son derece benzerlik göstermektedir. Ancak kalın bordürü bakımından Selçuklu halılarının kalın bordüründen farklıdır. Halının ince bordürleri bazı değişikliklerle, Selçuklulardan bu yana bir gelenek olarak yaklaşık 19. yüzyıla kadar Anadolu halılarında yaşamıştır.

Fotoğraf No: 106: Kat. No: 2 Halının Bordürü. (Müze Arşivi)

Bu halı her ne kadar zemindeki sekiz köşeli yıldız kompozisyonu bakımından 13. yüzyıl özelliği gösterse de, ana bordürü 13. yüzyıldan sonrasını işaret etmektedir. Bu bakımdan halının Selçuklu geleneğini devam ettirerek 14. yüzyılda Divriği yöresinde dokunduğunu söylemekteyiz.

Kat. No: 3'te bulunan halıda mavi renkli zemin üzerinde birbiri üzerine kurulmuş sekizgenler bulunur (Şekil 4).

Şekil 4: Kat. No: 3'teki Halının Zemin Kompozisyonu Çizimi. (B. Balpınar'dan)

Bu halının zeminine çok benzeyen bir halı tasviri, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi Kitaplığı, 2916 envanter numarada kayıtlı bulunan, 13. yüzyıla ait Hariri'nin Makamat adlı eserindeki minyatürde yer almaktadır¹³³. Buradaki halıda mavi renkli zemin üzerinde dilimli sekizgenler ve içerisinde kareler bulunmaktadır (Foto. No: 107).

Fotoğraf No: 107: Makamat'tan Minyatür, 13. Yüzyıl Selçuklu Halısı Tasviri, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi Kt. No: 2916. (O. Aslanapa'dan)

¹³³ Aslanapa, *Türk Halı*, s.61.

Bu zemin kompozisyonu, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan ve Konya Alaaddin Camii'nden getirilmiş olan 678 envanter numaralı Selçuklu halısının iç dolgusunda da görülür (Foto. No: 108). Ancak burada sekizgenler birbirlerini ortadan değil köşelerden kesmektedir¹³⁴. Selçuklu halısında sekizgenleri oluşturan dilimlerin içinde köşeli hatlı -S- motifleri, sekizgenlerin içinde de kenarları kancalı baklavalara bulunur.

Makamat'ta tasvir edilen halı ile 678 envanter numaralı halının zemin kompozisyonları, Kat. No: 3'teki örneğimizin zemin kompozisyonu ile benzerlik göstermekle birlikte, bordürleri açısından incelendiğinde farklılıklar görülmektedir. Makamat'taki ve 678 envanter numaralı halılardaki iri kûfi desenli kalın bordürler, 13. yüzyıl Selçuklu halılarının tipik bordür kompozisyonlarıdır. Ancak Kat. No: 3'teki halının kalın bordür kompozisyonu ise daha ince ve kûfiden gelişen geometrik şekilli olup, 13. yüzyıl halılarının bordürlerinden farklıdır.

Fotoğraf No: 108: Selçuklu Halısı İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Env. No: 678 (O. Aslanapa'dan.)

Kat. No: 3'teki halı da iki ince bir kalın bordüre sahiptir. Halının ince ve kalın bordürlerinde yer alan, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan birbirlerine bağlı -S- motifleri; ince bordürlerde ince ve yuvarlak hatlı, kalın bordürde ise iri ve köşeli keskin

¹³⁴ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s. 27

hatlıdır ve ortasında kanca şeklinde bir uzantı bulunur (Şekil 5) (Foto. No: 109). Halının bir kenarında zemin üzerinde bu desen tekrarlanmıştır.

Şekil 5: Kat. No:3'deki Halının Bordür Çizimi. (B. Balpınar'dan)

Fotoğraf No: 109: Kat. No:3'deki Halının Bordürü. (Müze Arşivi)

-S- motifleri, Selçuklu halılarının kûfi karakterli bordürlerinin bir devamı olarak, Sivas yöresinin 16-17. yüzyıl halılarında da görülmektedir. Bu durum Selçuklu halı geleneğinin uzun yıllar yaşatıldığını ve yüzyıllar sonrasına aktarıldığını göstermektedir.

Kat. No: 3'te bulunan halının birbirine bitişik sekizgenlerden oluşan zemin kompozisyonu, 18-19. yüzyıl Sivrihisar, Afyon yöresi kilim ve zili dokumalarında da görülür.

Kat. No: 2 ve 3'te bulunan halıların, zemin kompozisyonları 13. yüzyıl halılarına benzemekte, kûfiden gelişen bordür kompozisyonları ise daha sonrasını işaret etmektedir. Bu bakımdan bu iki halının Selçuklu geleneğini devam ettirerek 14. yüzyılda Divriği yöresinde dokunduğunu söylemekteyiz.

B.3. Osmanlı Devri

Bu bölümde 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan uzun zaman sürecinde Sivas yöresinde dokunan halılar yer almaktadır. Bunlar kronolojik sırayla ve kompozisyon özelliklerine göre gruplandırılarak değerlendirilmektedir.

Divriği Ulu Camii'nde tespit edilerek İstanbul Vakıflar Halı Müzesine konulan Kat. No: 4'deki **kenarları düğümlü bantlı madalyon kompozisyonlu halı**, 15. yüzyıl erken Osmanlı devrine ait olup, bu desende tezimiz kapsamında bulunan tek örnektir.

“Örgülü sekizgen madalyon” veya “kenarları düğümlü bantlı madalyon” diye tanımladığımız şekillerin yer aldığı zemin kompozisyonuna sahip bu halıyı, ince bordürleriyle Selçuklu geleneğini devam ettirmekle beraber, zemin kompozisyonu bakımından 15. yüzyıla tarihlendirmekteyiz.

Bu zemin kompozisyonu küçük motifli Holbein veya I. Grup Holbein diye anılan erken devir Osmanlı halılarında, 15. yüzyıla ait birçok İtalyan resminde bulunan halılarda ¹³⁵, 14-16. yüzyıl Türkmen (Akkoyunlu–Karakoyunlu) ve Timurlu minyatürlerindeki halılarda görülür (Şekil 6). Örneğin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 14. yüzyıl sonlarına ait bir Akkoyunlu üslubu minyatürde tasvir edilen halının zemininde, düğümlü bantlarla çevrili bölümler yer almaktadır¹³⁶ (Foto. No: 110). Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Timur dönemi Herat ekolünde bir 14. yüzyıl sonu minyatüründe (Foto. No: 111), Dublin Chester Beatty Kütüphanesinde bulunan 15. yüzyıl başına ait Timur dönemi Herat ekolünden bir minyatürde, kenarları örgülü bantlı sekizgenlerin yer aldığı halı desenleri bulunmaktadır¹³⁷ (Foto. No: 112). Bu motif birbirine düğümlenmiş mücadele eden iki ejder figürü olarak da değerlendirilmektedir¹³⁸.

¹³⁵ Aslanapa, *Türk Halı*, s.112,116.

¹³⁶ Selman Kardeşlik, “Doğu Minyatürlerinde Tasvir Edilen Selçuklu Halıları”, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 4 (2012), s.59.

¹³⁷ Kardeşlik, “Doğu Minyatürlerinde”, s.61.

¹³⁸ Bekir Deniz, “Anadolu Türk Dokumalarında Ejder Motifi”, *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, haz., Azize Aktaş Yasa, Serap Leloğlu Ünal, Şebnem Ercebeci, Erol Kalender, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1998, s.102; Suzan Bayraktaroğlu, “Erken Devir Osmanlı Halıları İle Bağlantılı Halılar”, *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*. Ed. M. Denktaş, Y. Özbek, A. Sağıroğlu Arslan. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2002: s.174.

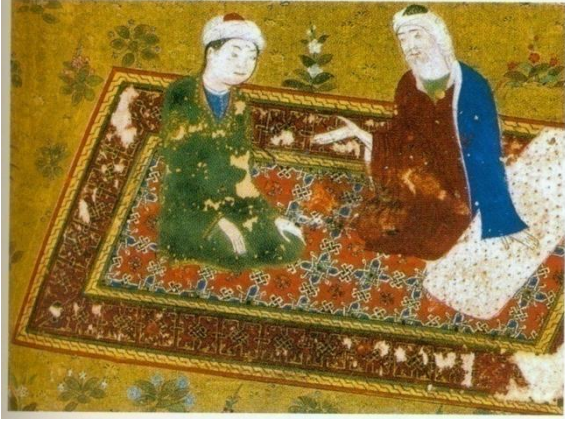
Şekil 6: Kat. No: 4'deki Halının Zemin Kompozisyonu Çizimi. (B. Balpınar'dan)

Fotoğraf No: 110: Akkoyunlu Üslubu Minyatürde Tasvir Edilen Halı, 14. Yüzyıl Sonu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. (S. Kardeşlik'ten)

Fotoğraf No: 111: Timur dönemi Herat Ekolü Minyatür, 14. Yüzyıl Sonu, Topkapı Sarayı Müzesi. (S. Kardeşlik'ten)

Fotoğraf No: 112: Timur Dönemi Herat Ekolü Minyatür, 15. Yüzyıl Başı, Dublin Chester Beatty Kütüphanesi. (S. Kardeşlik'ten)

Kat. No: 4'de yer alan halının iki ince bir kalın bordüründen, kalın bordürü bozuk bir şekilde yapılmış bitkisel desenlidir. İçteki ince bordürü, birbirine bağlı ve iki ucu dik üçgen şeklinde sonlanan -S- motifi ile Selçuklu geleneğini devam ettirmektedir. En dıştaki ince bordüründe ise Selçuklu halılarında görülen sarı renkli kûfi harflerden gelişen bir form vardır. Bu formda ortada bir üçgenin iki yanında ok ucu gibi dik uzanmış şekiller yer alır (Şekil 7). Kûfi harflerle ilgili olan bu form İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki 685 envanter numaralı Selçuklu halısında, Konya Etnoğrafya Müzesi'ndeki 862 envanter numaralı Beyşehir Selçuklu halısında, Keir Koleksiyonundaki Selçuklu halısında, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki 13. yüzyıl 299 envanter numaralı marpuçlu seccadede, Londra National Galery'deki Nicola di Buonacorso'nun Meryem'in Evlenmesi tablosunda (1370) yerdeki hayvanlı halının bordüründe¹³⁹, Konya Mevlana Müzesi'ndeki bir 15. yüzyıl halısında, Konya ve Nevşehir civarında dokunan bazı 18. yüzyıl halılarında¹⁴⁰ görülür. Selçuklu geleneğini devam ettiren bu bordür deseni Selçukludan bu yana kesintisiz Anadolu Türk halılarında kullanılmıştır.

¹³⁹ Aslanapa, *Türk Halı*, s.75,76.

¹⁴⁰ Bayraktaroğlu ve Özçelik, *Haz. Halı Müzesi*, s.11.

Şekil 7: Kûfi Karakterli İnce Bordür Deseni. (Belkıs Balpınar’dan)

Kat. No: 4’deki halının zeminindeki düğümlü bantlı madalyonların aralarında kalan boşluklarda bulunan çarkifeleğe benzer rozetler ve madalyonların içindeki kıvrımlı motifler Salur Türkmenlerinin göl motifinde de bulunur¹⁴¹. Sivas çevresinde ve özellikle Divriği’de yerleşen Oğuz boyları içerisinde Salurların da bulunduğu ve bu boyların gittikleri yerlere kültürlerini de taşıdıkları bir gerçektir.

Ayrıca düğümlü bantlı madalyon kompozisyonlu halılar 18-19. yüzyılda bazı doğu ve güney doğu Anadolu halılarında da görülür¹⁴².

İki ince bordürüyle Selçuklu geleneğini devam ettiren bu halının, Timurlu ve Türkmen minyatürlerini ve bazı erken Osmanlı devri halılarını göz önüne alarak, 15. yüzyılda, Divriği yöresinde ve buralara yerleşen Türkmen boyları tarafından dokunduğunu söylemekteyiz.

Kat. No: 5’deki **iri sekizgen madalyon kompozisyonlu** halı da tez kapsamında yer alan tek örnektir. Karbon testine göre 15. yüzyıla tarihlendirilen halının zeminindeki üst üste iki adet büyük sekizgen madalyon (Foto. No: 113) ve bordüründeki örgülü kûfi karakterli desenden (Foto. No:114) dolayı bu halıyı, III. Grup Holbein halıları¹⁴³ veya Bergama halıları grubunda değerlendirmekteyiz. İtalyan sanatçılar ve Alman ressam Hans Holbein tarafından tablolarında resmedilen ve 15. yüzyıl boyunca gelişen bu tip halıların kökleri, geometrik motifli Anadolu hayvan figürlü halılara dayanmaktadır. 15.

¹⁴¹ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.24.; Suzan Bayraktaroğlu, “Çanakkale ve Yakın Çevresinde Dokunan Bazı Halıların Orta Asya İle Bağlantıları”, *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri*, Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan, ed., Turgay Yazar, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2006, s.40.

¹⁴² Bayraktaroğlu, “Erken Devir”, s.175; Suzan Arpaç Bayraktaroğlu, *İbadetin Sessiz Tanıkları Vakıf Halıları*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022, s. 27.

¹⁴³ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.19.

yüzyıl hayvan figürlü halılarda zeminde büyük sekizgenler ve içlerinde çeşitli pozisyonlarda iri hayvan figürleri bulunur.

Fotoğraf No: 113: Kat. No. 5'deki halıdan detay. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No:114: Kat. No. 5'deki Halının Örgülü Kûfi Kompozisyonlu Bordür Detayı. (Müze Arşivi)

III. Grup Holbein halıları denilen halılar Bergama civarında dokunmuşlar¹⁴⁴ ve ihraç edilmişlerdir. Bunlar aslında Bergama halılarıdır. 15. yüzyılda görülmeye başlayan ve 16. yüzyılda gelişmesi devam eden Bergama halılarında da halının zemini büyük karelere bölünmüş, içlerine iri sekizgenler yerleştirilmiştir. Bordürlerinde kûfiye benzer desenler görülür. Kat. No: 5'de yer alan halının sekizgen madalyonları ve köşe dolguları ile kûfi karakterli bordürü¹⁴⁵ Bergama halıları ile benzerlik gösterir. Bergama halılarındaki sekizgenlerin içinde Kat. No: 5'de olduğu gibi sekiz kollu yıldızlar veya stilize hayvan figürleri yer almaktadır.

Kat. No: 5'deki halı, kompozisyon bakımından Bergama halılarına benzemekle birlikte; sarı, kırmızı ve açık mavi renkleri, Bergama halılarının canlı ve koyu lacivert, beyaz ve kırmızı renklerinden çok farklıdır. Ayrıca halıda kullanılan yün de doğu Anadolu yünü gibidir. Doğu Anadolu bölgesinin yünü Batı Anadolu Bölgesine göre daha uzun havlı, sert ve sarımsı renktedir.

¹⁴⁴ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Yetkin, *Türk Halı*, 1991, s.56.

¹⁴⁵ Durul, "Halılarda Kûfiye", s.3,9.

Kahire Millet Kütüphanesinde bulunan Kelile ve Dimne minyatürlerinin 14. yüzyıl nüshalarında halılar tasvir edilmiştir. Bu tasvirlerde bulunan zemini büyük sekizgenlere bölünmüş kûfi bordürlü halı tasvirleri ile Kat. No: 5'deki halı benzerlik göstermektedir¹⁴⁶. Ancak minyatürdeki sekizgenler Kat. No: 5'deki halının sekizgenlerinden daha küçük, birbirinden bağımsız, köşe dolguları olmayan sade sekizgenlerdir ve görülebildiği kadarıyla üçten fazla sayıdadır. 14. yüzyılda tasvir edilen halılardaki bağımsız geometrik bölümler, 15. yüzyıl halılarında zemin dolguları ve örgülerle birleştirilmiş ve zenginleştirilmiştir. Minyatürdeki halının 15. yüzyıla ait örneğimizin sade bir ön modeli olduğunu düşünmekteyiz.

Bu desene sahip halılar, Timurlu ve özellikle 14-16. yüzyıl Türkmen (Akkoyunlu ve Karakoyunlu) minyatürlerinde de görülürler.

İç içe sekizgen madalyonlar Türkmen halılarında Salur Gölü diye anılmaktadır¹⁴⁷. Madalyonların etrafında görülen sarı lacivert renkli palmet sıraları, Salur Gölünde de bulunur. Salur gölü, geleneksel bir motif olarak farklı coğrafyalarda ve farklı tarihlerde görülürler.

İç sekiz kollu bir yıldız etrafında gelişen örgü ile dolu iki sekizgenden oluşan zemin kompozisyonu ve kûfi karakterli bordür kompozisyonu ile Selçuklu geleneğini devam ettiren Kat. No: 5'deki halının, 15. yüzyılda Divriği yöresinde dokunduğunu düşünmekteyiz.

Yörede, ana motif olarak halının merkezini belirleyen çeşitli şekillerde madalyon motifinin işlendiği halılar dokunmuştur. **Madalyonlu halılar** Divriği Ulu Camii ile Şarkışla Büyük Camii'nde bulunmuşlardır. Bu halılardaki madalyonlar, yuvarlak, oval, altıgen küçük dilimli ve sekiz kollu madalyon şeklindedirler (Kat. No: 6-16). (Foto. No:115) Bunlardan Kat. No: 6-9 arasındaki halıların (15, 16-17, 17.yy.)

¹⁴⁶ Kardeşlik, "Doğu Minyatürlerinde", s.55.

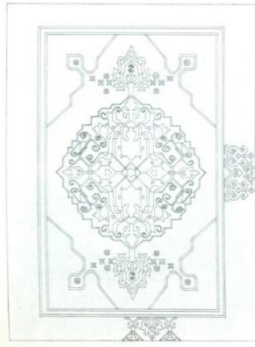
¹⁴⁷ Nalân Türkmen, *Orta Asya Türkmen Halıları İle Tarihi Anadolu Türk Halılarının Ortak özellikleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2001, s.120; Bayraktaroğlu ve Özçelik, *Haz. Halı Müzesi*, s.5.

madalyonu kenarları küçük dilimli oval ve yuvarlak, Kat. No: 10 ve 11'deki halıların (15-16.yy.) madalyonu kenarları küçük dilimli altıgen, Kat. No: 12-15 arasındaki halıların (16-17.yy.) madalyonu sekiz kollu yıldız, Kat. No:16'daki halının madalyonu (16.yy) ortada bir küçük, dört köşede daha küçük sekizgen ve Kat. No:17'deki (17.yy.) halının madalyonu deforme altıgen şeklindedir.

Fotoğraf No: 115: Oval ve yuvarlak madalyonlu halılar. (Müze Arşivi)

Kat. No: 6'da oval, 7, 8 ve 9'daki halıların merkezinde kenarları dilimli yuvarlak bir madalyon yer alır. Madalyonun alt ve üst uçları ince bir boyunla uzatılarak salbekler oluşturulmuştur. İçerisinde de bir merkezden çıkan dallar ucunda karşılıklı çifte rumiler ve aralarında oluşan dört bölümle, palmet-rumi bileşimli bir tasarım yer almaktadır. Ayrıca tüm madalyonun içini kıvrım dallar ve yapraklar doldurmaktadır (Şekil 8). Zeminin dört köşesinde köşelikler bulunur.

Şekil 8: Madalyonlu Halı Çizimi. (B. Balpınar'dan)

Anadolu Türk halıları içerisinde madalyon şeklinin ilk kez 16. yüzyılda madalyonlu Uşak halılarında kullanılmaya başlanıldığı, bu şeklin 16. yüzyılda İran

halılarından, madalyon fikrinin de kitap süsleme sanatından halı sanatına geçtiği¹⁴⁸, Türk halılarında daha erken zamanda kullanılıp kullanılmadığı konusunda bir bulgu bulunmadığı yayınlarda belirtilmektedir¹⁴⁹. Biz, madalyon şeklinin kitap süsleme sanatından halı sanatına geçtiği fikrine katılmakta, fakat Anadolu Türk halıları içerisinde madalyon şeklinin ilk kez 16. yüzyılda madalyonlu Uşak halılarında kullanılmaya başlanıldığı fikrine katılmamaktayız. Madalyon şeklinin 16. yüzyıl madalyonlu Uşak halılarından önce Anadolu halılarında kullanıldığını, Kat. No: 6 ve 7'deki halıların 15. yüzyıla ait olduğunu söylemekteyiz.

Yuvarlak veya oval şekilde, içi çeşitli kıvrım dallar, yapraklar ve rumi çiftleriyle dolgulanmış madalyon şeklinin, Anadolu'da 13. yüzyılda ahşapta, taş bezemede ve cild sanatında kullanılmış olduğu görülmektedir. Örneğin Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde bulunan Divriği Ulu Camii Şifahanesindeki türbenin ahşap kapı kanadında ortada bir yuvarlak, altında bir üçgen, üstünde küçük bir küremsi daire formunda; Akşehir Kileci Mescidinin dolap kapağında içi arabesk desenlerle dolgulu oval şekilde; Ahlat mezar taşlarında, içinde çifte rumilerle kıvrım dallar yer alan, yuvarlak madalyon şeklinde kullanılmıştır.

Kitap sanatlarından cild sanatında madalyonların Anadolu Selçukluları devrinde kullanıldığı, Selçuklu cildlerinin de Uygur, Büyük Selçuklu ve Gazneli sanatının etkilerini yansıttığı bilinmekte ise de Anadolu Selçuklularından önce madalyon şeklinin kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir. Madalyon, cild sanatında şemse diye anılmakta, cildlerde çeşitli şekillerde şemse, salbekli şemse ve köşebent kompozisyonları yer almaktadır. Selçuklu cildlerinde çok kollu yıldız, yuvarlak ve oval şemseler yani madalyonlar kullanılmıştır. Selçuklu üslubu Beylikler devrinde de devam etmiş, Osmanlı cildlerinde ise 15. yüzyılda Fatih döneminde içlerinde yaprak, çiçek,

¹⁴⁸ Aslanapa, *Türk Halı*, s.160; Yetkin, *Türk Halı*, s.87; Deniz, *Türk Dünyasında*, s. 34 kitaplarında bu yönde bilgiler vermektedirler.

¹⁴⁹ Yetkin, *Türk Halı*, s.87.

rumi ve hatayi motifleri olan, yuvarlak ve oval salbekli şemseler ile köşebentler yer almıştır¹⁵⁰. Madalyon fikrinin kitap süsleme sanatından halılara geçtiği kabul edildiği için, kitapların da genellikle tarihleri veya dönemleri bilindiğinden, cildlerinde görülen şemse, salbekli şemse ve köşebent kompozisyonlarının şekillerine bakılarak, madalyonlu halıların yaklaşık tarihlendirilmesi mümkün olabilmektedir. Kat. No: 6 ve 7'deki halıların, içlerinde rumi ve palmet motifleri olan salbekli şemse şeklindeki oval ve yuvarlak madalyonları, 15. yüzyıl Osmanlı cildleri ile benzemekte olup görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.

Ayrıca içinde palmet-rumi bileşimli bir merkezi tasarım olan yuvarlak ve oval, salbekli şemse şeklinde madalyonlar, 15. yüzyıl çinilerinde de görülür. Örneğin Bursa Yeşil Türbedeki (1421) bir çini panoda, içinde palmet ve rumiler bulunan, iki ucu salbekli şemse şeklinde oval madalyon yer alır.

Tezhip sanatında da 14-15. yüzyıllarda yuvarlak ve oval madalyonlar şeklinde şemseler görülür. Bir 14. yüzyıl tezhibinde kenarları yuvarlak dört kollu yıldız şeklinde şemselerin içinde palmet-rumi bileşimli bir merkezi tasarım yer almaktadır¹⁵¹. Bu merkezi tasarım gelenek olarak 15. yüzyılda ve daha sonrasında da devam etmiş olup, 15. yüzyıla ait olduğunu söylediğimiz iki halının madalyonunun merkezindeki tasarım ile benzer şekildedir.

Öte yandan 15. yüzyıl Memluk, Türkmen, Timurlu, Safevi ve Osmanlı minyatürlerindeki halı, çadır ve gölgeliklerde salbekli şemse şeklinde madalyon

¹⁵⁰ Cild sanatı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ahmet Saim Arıtan, “Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cild Kapakları”, Doktora Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, 1992, s.16,17,108; Ahmet Saim Arıtan, “Türk Deri İşlemeciliği Bağlamında Türk Cild Sanatı”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi), Bildiriler, C.1*, Ankara (2008), s.131,132; Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1995, s.35; Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, *Yazma ve Nadir Eserler Daire Başkanlığı, Türk Cilt Sanatı*, http://www.yazmanadir.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=152 Erişim 26.12.2022.

¹⁵¹ Sadi Bayram, “XIV. Asırda Tezhiblenmiş, Beylik Dönemine Ait Üç Kur'an Cüzü”, *Vakıflar Dergisi*, 16 (1982), s.149, 150.

kompozisyonları görülmektedir¹⁵². Bu kompozisyonlar Kat. No: 6 ve 7'deki halıların kompozisyonları ile benzerdir.

Kat. No: 6 ve 7'de yer alan halıların madalyon ve köşelik desenleri birbirleri ile büyük benzerlik göstermektedirler. Halıların köşeliklerinde bulut-yaka denilen¹⁵³ desen görülmektedir (Foto. No: 116). Bu desen üçgen şeklindeki köşeliklerin içe bakan kenarında, köşelik içine doğru palmet şeklinde bir girinti yapmasıyla oluşmuştur. Kıyafet üstüne takılan geniş, dilimli yakaya benzemektedir. Bulut-yaka formunun Uzak Doğu'dan Timurlular ve Akkoyunlu- Karakoyunlu Türkmenleri tarafından 14. yüzyılda Anadolu'ya getirildiği belirtilmektedir¹⁵⁴. Nitekim bu tarihten sonra Fatih dönemine ait bir cildin köşebentlerinde, bulut yaka tarzında, içeriye yuvarlak bir kıvrım yapıldığı görülmektedir¹⁵⁵. Bu köşelik desenleri 17-19. yüzyıl Karapınar halılarının Salur modeli denilen türünde yaşatılmıştır. Salur modeli, göbekli Karapınar halılarının en tanınmışıdır¹⁵⁶. Zeminde sekizgen salbekli şemse şeklinde bir madalyon ve içinde kenarları kancalı, dört dilimli bir motif ile köşeliklerde, yörede baltaya benzetilen stilize bulut-yaka motifi vardır. Konya ve Yozgat camilerinde karşılaştığımız Salur modeli halılar tek madalyonlu olduğu gibi 3-4 madalyonlu uzun halılar şeklinde de olabilmektedir. Mevcut örnekleri 17, 18, 19. yüzyıllara ait Salur modeli denilen göbekli halılar, adından anlaşıldığına göre Salur boyu tarafından dokunmuş olmalıdır. Türkler yerleştikleri yerlere boylarının adını vermişlerdir. Karapınar'ın Salur Köyü de ismini Salur boyundan almıştır. Halı-kilim dokumacılığının ön plana çıktığı köy, Salur halısıyla tanınmaktadır¹⁵⁷. Bu halılar aralarında yüzyıllar olsa bile Divriği'de bulunan

¹⁵² Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.38.

¹⁵³ Hülya Tezcan, *Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler*, İstanbul: Timaş, 2011, s.68'de "Batılıların Cloud Collar/ Bulut Yaka dedikleri formda bizim dilimli yaka olarak adlandırdığımız bir takma yaka çizimine sahiptir". Dipnotunda ise "dilimli yakaların şimdiye kadar bilinen en erken örneği Moskova Kremlin State Armory Müzesindedir. Env. No. TK3117, 1400-1450 yıllarına ait" denilmektedir.

¹⁵⁴ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.40.

¹⁵⁵ Arıtan, "Türk Deri", s.133.

¹⁵⁶ Fulya Bodur, "Karapınar Halıcılığı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 32 (1984), s.77, 78.

¹⁵⁷ Abdullah Karaçağ, "Karapınar (Konya) Yöresi Göbekli Halıları", *Arış*, 5 (2011), s.73.

madalyonlu halılarla benzerlik göstermektedirler. Bu kompozisyona sahip halılarla Konya ve Yozgat camilerinde karşılaşmış olmamız Salur boyunun hem Konya, Karapınar'da hem de Sivas, Tokat, Yozgat, Divriği'ni de içine alan Yeni İl'de yerleşmiş olmaları ile açıklanabilir¹⁵⁸.

Fotoğraf No: 116: Kat. No: 8'deki Halının Köşeliklerinde Bulut Yaka Motifi. (Müze Arşivi)

İçinde karşılıklı çifte rumiler ve dört palmetten meydana gelmiş kapalı bir desene sahip şemseli madalyon kompozisyonu, 16. yüzyıl madalyonlu Uşak halılarının madalyonu ile son derece benzemekle birlikte, örneklerimizdeki halılarda şekiller daha geometrik ve keskin hatlıdır. Ayrıca Uşak halılarındaki madalyonların birden fazla sayıda olmasına karşılık burada tek bir madalyon bulunmaktadır.

Bekir Deniz, madalyonlu Uşak halılarının geleneğe dayalı bir gelişimin sonucu ortaya çıkmadığını, 16. yüzyılın başlarında başlayıp, aynı yüzyılın ortalarında son bulduğunu söylemektedir¹⁵⁹. Kurt Erdmann, 15. Asır Türk Halısı adlı yayınında “Uşak halılarının 15. yüzyılda mevcut olup olmadıklarının sorulması ve araştırılması gerektiğini” belirterek, *belki de merkezi bir madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonlar bulunan bir düzenleme vardı ve sonradan sonsuz bir sıralama şeklinde gelişmişti, fakat bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değil* demektedir. Uşak halılarının kesin şeklini 1550 civarında bulduğunu, bunun da basit bir şekil olmadığını ve uzun bir gelişmenin ürünü olduğunu belirtmektedir¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Bayraktaroğlu, “Sivas Şarkışla”, s.137.

¹⁵⁹ Deniz, *Türk Dünyasında*, s.34.

¹⁶⁰ Erdmann, *15. Asır Türk*, s.123,124.

Biz burada B. Deniz'in fikrine katılmayarak, K. Erdmann'ın madalyonlu Uşak halılarının 15. yüzyılda var olup olmadıklarının araştırılması, belki de merkezde bir madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonlar olan bir düzenlemenin var olabileceği görüşüne katılarak, Kat. No: 6 ve 7'deki halıların bu kompozisyona sahip olduklarını ve 15. yüzyıla tarihlendirilebileceklerini, madalyonlu Uşak halılarının ön örnekleri olduklarını söylemekteyiz.

Bazı 15. yüzyıl Karapınar halılarının zemininde kenarları küçük dilimli, iki ucu salbekli şemse şeklinde madalyonlar yer alır¹⁶¹. Zaten Salur modeli denen geç dönem göbekli Karapınar halıları, 15. yüzyıl madalyonlu Karapınar halılarının devamıdır. Divriği Ulu Camii'nde tespit edilen Kat. No: 6 ve 7'deki örnekler, erken Karapınar halıları gibi 15. yüzyılda dokunmuş olabilir.

Belkıs Balpınar, Kat. No: 6 ve 7'deki halıların 15. yüzyılda dokunmuş olabileceklerini belirtmektedir¹⁶². Kurt Erdmann da *merkezi bir madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonlar* diye bir öngöründe bulunurken Divriği Ulu Camii'nde tespit edilen halılar bilinmiyordu. Ama her gelişimin bir alt yapısı olduğunu bilen, bir gün yeni örnekler veya yeni bilgilerin ortaya çıkacağını öngörebilen bir uzmandı.

Anadolu'da merkezi bir madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonlardan oluşan kompozisyon şemasına sahip halılar, bazı yöresel farklılıklarla, özellikle orta Anadolu'da Konya, Karapınar, Niğde, Bor, Maden, Aksaray, Taşpınar, Kayseri, Yahyalı, Uşak, Isparta gibi birçok yörede yıllardır dokunmaktadır. Mevcut örnekler 18, 19, 20. yüzyıllara ait olsa bile, bu kompozisyonun ana hatlarının bozulmadan günümüze kadar gelebilmesi, köklü bir geçmişe dayandığını göstermektedir.

¹⁶¹ Anatolian Tribal Rugs 1050-1750: The Orient Stars Collection; Fabulous Creatures. mov on Vimeo (Erişim: 31.01.2022). Burada "günümüzde bilinen en iyi Karapınar halılarının Casper halısı ile Bernheimer halısı olduğu, karbon testine göre Casper halısının 15. yüzyılın sonuna ait olduğu, Bernheimer halısının 1500-1600 yılları arasına tarihlendiği belirtilmektedir".

¹⁶² Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.38.

Kat. No: 6 ve 7'deki halıların köşeliklerinde bulunan bulut-yaka şeklinin Anadolu'ya 14. yüzyılda gelmesi nedeniyle bu halılar 14. yüzyıldan önceye tarihlendirilmemektedir¹⁶³. Ancak Karapınar Salur modeli halılarda görülen salbekli şemse şeklinde madalyon ve köşeliklerdeki bulut-yaka formu, Sivas yöresine daha erken tarihlerde gelerek yerleşen Salur boyu tarafından bilinen ve halılarda dokunan bir desen olabilir. Fakat bunu destekleyecek bir örnek bulunmamaktadır.

Kat. No: 6 ve 7'deki halılarda ince bordür bulunmamakta, kırmızı, mavi, siyah, sarı renklerde ince şeritler arasında gösterişli birer ana bordür yer almaktadır. Bu bordürler kırmızı zemin üstünde sarı renkli, birbirine bağlı lotus palmet dizilerinden oluşmaktadır (Foto. No: 117). Erken Osmanlı devrinde çok fazla çeşitleri olan lotus palmet dizileri¹⁶⁴, daha geometrikleştirilmiş bir şekilde halıda geleneği devam ettirmektedir. Kırmızı zemin üstünde sarı renkli, birbirine bağlı lotus palmet desenlerinden oluşan bordür düzeni, aynı renk ve şekilde fakat ince hatlı olarak, Beypazarı Ulu Camii'nden alınarak Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde korunan 384 envanter numaralı Bellini tipi seccade de görülür.

Fotoğraf No: 117: Madalyonlu Halıların Bordürlerinde Lotus Palmet Dizileri. (Müze arşivi)

Halılarda genellikle çeşitli kalınlıklarda, desenli, ince ve kalın bordürler bulunur. Ayrıca ince ve kalın bordürler arasında, ya da sadece kalın bordürün iki tarafında birkaç renkli ince şerit bordürler de yer alabilir. Sadece kalın bordürün iki yanında şerit bordürler görülmesi nadir bir durumdur. Kat. No: 6 ve 7'deki halılarda ve İstanbul Halı Müzesinde bulunan E-22 envanter numaralı deve tüyü zeminli madalyonlu halıda ince şeritler vardır. Ana bordür yanında ince şerit bordür kullanımının 15-16. yüzyıl

¹⁶³ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.40.

¹⁶⁴ Yıldız Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I*, İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1979, s.33,106.

madalyonlu halıların bir özelliği olabileceğini, ancak henüz çok az örneğe sahip olduğumuzdan böyle bir çıkarım yapmanın doğru olmayacağını düşünmekteyiz.

Zemin ve bordür desenleri ile yukarıda açıklanmaya çalışılan hususlar dikkate alınarak, bu halıların 15. yüzyılda Divriği yöresinde dokunduğu ve buradan batıya yayıldığı¹⁶⁵, madalyonlu Uşak halılarının bir öncüsü olduğu söylenebilir. 16. yüzyıl madalyonlu Uşak halılarının desenlerinin Osmanlı Saray Nakkaşhanesinde çizildiği göz önüne alınırsa desenlerin daha düzgün, orantılı ve gelişmiş olmasının normal olduğu anlaşılabılır.

Divriği Ulu Camii'nden getirilen ve İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde yer alan Kat. No: 8 ve 9'da bulunan halılar da madalyonlu şemaya sahiptirler. Bu halılarda da kenarları küçük dilimli iki ucu salbekli madalyonlar ve üçgen şeklindeki köşeliklerde bulut-yaka formu bulunmaktadır. Bu halılar zemin desenleri bakımından Kat. No: 6 ve 7'deki halılarla benzer olmaların rağmen ince ve kalın bordür desenlerindeki farklılıklar nedeniyle 16-17. yüzyıllara tarihlendirilmektedirler¹⁶⁶.

Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Kat. No: 10 ve 11'deki halıları da merkezlerindeki madalyon kompozisyonu bakımından bu grupta değerlendirmekteyiz. Tarafımızdan 15-16. yüzyıllara tarihlendirilen halıların merkezini belirleyen lacivert renkli, kenarları dilimli bir **altıgen form** ve içerisinde kırmızı renkli, dört bölüm halinde madalyon şeması bulunmaktadır. (Foto. No: 118). Aynı yukarıda anlatılan madalyonlu halılardaki gibi çifte rumilerle oluşan bölümler ve aralarındaki palmetler, çok şematik bir şekilde bu halılarda da yer almaktadır (Foto. No: 119). Halıların dört köşesinde, köşelere tam oturmayan, fakat köşelik niyetiyle yapılmış, Kat. No: 10'daki halıda üçgen şeklinde, Kat. No: 11'deki halıda, ortadaki madalyonun yarısı şeklinde formlar yer

¹⁶⁵ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.39.

¹⁶⁶ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.41.

almaktadır¹⁶⁷. Kat. No:11'deki halıdaki büyük altıgen madalyonun bir köşesinden salbek şeklinde geometrik bir form uzanmaktadır. Bunun simetriğinde, belki de yer kalmadığından ikinci salbek yapılmamıştır. Bu salbek, ana madalyonun küçük bir örneğidir. Bu halıları 1983 yılında camideyken inceleyen bir araştırmacı “kitap kapağı desenli merkezi madalyonlu iki köy halısı, ilk vakıf bağışlarından hayatta kalmış etkileyici örnekler gibi gözüküyor” demektedir¹⁶⁸.

Fotoğraf No: 118: Altıgen Madalyonlu Halılar. (Müze arşivinden)

Fotoğraf No: 119: Kat. No:11'deki Halının Merkez Motifi.

Kat. No: 10 ve 11'deki halıları depoda tespit ettiğimizde, Kat. No: 6 ve 7'deki halılarla olan benzerliği fark ederek aralarındaki bağlantıyı araştırdık. İlk bağlantı olarak kenarları dilimli madalyon ve içindeki çifte rumilerle aralarındaki palmetlerden oluşan merkezi kompozisyon şemasının aynı tasarımlar olduğunu tespit ettik. Divriği Ulu Camii ve Şarkışla Büyük Camii'nde tespit edilen halıların aynı yörede, bu desenleri

¹⁶⁷ Mine Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1998. s.16'da “15-16. yüzyıl Mamluk tarzı ciltlerde köşebentleri hatıra getiren üçgen biçimli küçük süslemeler görülür” denilmektedir. Bu bilgi bizim tarihlendirmemizi desteklemektedir.

¹⁶⁸ Chenciner with Hunt&Magomedkhanov, “Carpets from”, s.51.

bilenler tarafından dokunduklarını düşündük. Divriği’de bulunan halılarda desenlerin daha gelişmiş ve daha düzgün dokunması, bir örneğe bakılarak dokunduğu, Şarkışla’da bulunanların ise akılda kalan şekliyle dokunduğu izlenimini vermektedir. Her iki durumda da bu halıların aynı kültüre, aynı geleneğe sahip boylar tarafından, aynı coğrafyada dokunduklarını düşünmekteyiz.

Kat. No: 10 ve 11’deki halılarda, aynı Kat. No: 6 ve 7’deki halılarda olduğu gibi, madalyonlu Uşak halılarından önce madalyon şeklinin kullanıldığını, bu halıların da madalyonlu Uşak halılarının bir öncüsü olduğunu söylemekteyiz.

İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan ve tarafımızca 15-16. yüzyıla tarihlenen E-22 envanter numaralı halı, bu iki halı ile büyük benzerlik göstermektedir (Foto. No: 120). Madalyonun dışında, etrafında yer alan küçük yuvarlak, yıldız ve kıvrım dolgulu motifler ve Kat. No: 11’deki halının devetüyü zemini de benzerlik gösteren özelliklerdir. Kaydırmalı Türk düğümü kullanılmış olan bu halının Konya veya Sivas yöresinde dokunmuş olduğunu düşünmekteyiz.

Fotoğraf No: 120: E-22 Envanter Numaralı Halı. İstanbul Vakıflar Halı Müzesi. (Müze Arşivi)

Kat. No: 10 ve 11’deki halıların ince bordürleri birbirine bağlı -S- şeklindedir. Kat. No: 12, 15, 16’daki halıların ince bordürleri de, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan, zincir şeklinde birbirine bağlı, -S- veya -Z- şeklindedir. Bu ince bordür deseni Selçuklu halılarından buyana yörede geleneksel olarak devam eden desendir.

Kat. No: 10 ve 11'deki halıların kalın bordürleri ise bir merkezden dört yana uzanan yaprak ve çiçek desenlidir. Kat. No: 10'daki (Foto. No: 121) halının kalın bordürü Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesinde bulunan 14940 envanter numaralı Batari/Crivelli halısı diye isimlendirilen Anadolu kökenli 15. yüzyıla ait halının¹⁶⁹ bordürü ile büyük benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikten 15. yüzyılda bu bordür deseninin sevilerek kullanıldığını anlamaktayız. Çapraz şekilde dörderli olarak birbirine bağlanan testere dişli yaprakların sıralanmasından oluşan bu bordür deseni, Kat. No: 11'deki madalyonlu halının bordürü (Foto. No: 122) ile Kat. No: 34'deki halının bordüründeki (Foto. No: 123)¹⁷⁰ lotus çiçekleri gibi, bir merkezden dört bir tarafa çapraz şekilde uzanan çiçek motifleriyle benzerdir.

Fotoğraf No: 121: Kat. No: 10'da Bulunan Halının Bordürü.

Fotoğraf No: 122: Kat. No: 11'deki Madalyonlu Halının Bordürü.

¹⁶⁹ Ferenc Batari, *Ottoman Turkish Carpets, The Collections of the Museum of Applied Arts, Budapest, I.* Budapest: Museum of Applied Arts, Budapest and the Helikon Castle Museum, Keszthely, 1994, s.46; Emese Pasztor, *Osmanlı Türk Halıları Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesi Koleksiyonundan*, Budapeşte: 2007, çev., Ali Kemal Alpay, Ankara: TİKA, 2015, s.52-53.

¹⁷⁰ Naciye Kayıpmaz, Fahrettin Kayıpmaz, "Ender Özellikte iki Türk Halısı", *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat*, Kahramanmaraş Özel Sayısı, 10 (1991), s.78.

Fotoğraf No: 123: Kat. No: 34'deki Halının Bordürü. (F. Kayıpmaz'dan).

Madalyonlu halılar grubunda değerlendirilen diğer bir tür de, **sekiz kollu yıldız madalyon** şemasına sahip halılardır. 16-17. yüzyıllara tarihlendirilen Kat. No: 12-15'deki halılar bu gruptandır (Foto. No: 124). Kat. No: 12 ve 13'deki halıların merkezinde iri, sekiz kollu büyük bir madalyon, köşelerde bu madalyonun çeyreği şeklinde köşelikler bulunmaktadır (Foto. No: 125). Yukarıda anlatılan madalyonlu halıların köşeliklerinde içe doğru boşluk yapan palmet şeklindeki girintinin, bu halıların köşeliklerinde dışa doğru fırladığı ve kare şeklinde bir çıkıntı yaptığı görülür. Zeminde yer alan çeşitli geometrik ve simgesel motifler yerel karakter gösterirler.

Fotoğraf No: 124: Sekiz Kollu Yıldız Madalyonlu Halılar.

Fotoğraf No: 125: Kat. No: 13'deki Halının Zemin Motifleri. (Müze Arşivi)

Bu halılarda sekiz kollu madalyon, halının merkezini belirler. Bu madalyon genel olarak 16-17. yüzyıl yıldızlı Uşak halılarının madalyon şekline benzemektedir. Ancak, yıldızlı Uşak halılarında görülen bu tarz sekiz kollu yıldız madalyonlar, halının zemininde birden fazla sayıda yer alır ve asla halının merkezini belirlemez. Kenarlarda bu madalyonun yarım şekli yer alır, fakat köşeliklerde çeyreği bulunmaz. Bu bakımdan Kat. No: 12 ve 13'deki halılar, yıldızlı Uşak halılarından çok farklıdır.

Zeminde sekiz dilimli yıldız madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonlarla aynı kompozisyona sahip, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan bir yıldızlı Uşak halısı, bu desenin 17. yüzyılda da varlığını göstermektedir¹⁷¹. Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde bulunan 16-17. yüzyıllara ait 966 ve 2014 envanter numaralı halılar da, sekiz kollu yıldız madalyonlar bakımından benzer örneklerdir¹⁷².

Kat. No: 12'deki yıldız madalyonlu halının kalın bordür deseni, Kat. No: 19'daki sekizgen uzantılı halının kalın bordür deseni ile çok benzerdir. Kalın zikzak sıraları arasında yer alan palmet motiflerinden oluşan bu bordür deseninin yörede bilinen ve geleneksel olarak kullanılan bir desen olduğu anlaşılmaktadır.

Kat. No: 14'deki halının merkezinde bulunan sekiz kollu yıldız madalyonun kollarında su kaplumbağasına benzer stilize hayvan figürleri, kenar bordürlerinde Çin bulutları işlenmiştir. Palmet ve Çin bulutu desenli bordürler, 16-17. yüzyıl Uşak halılarının bordürlerine benzerdir.

16-17. yüzyıllara tarihlenen sekiz kollu madalyon kompozisyonlu halıların, bu desenleri bilen dokumacılar tarafından Divriği yöresinde dokunmuş olduğunu düşünmekteyiz.

Divriği Ulu Camii'nden getirilen ve 17. yüzyıla tarihlenen, Kat. No: 15'deki sekiz kollu yıldız madalyonlu halı da doku ve renkleriyle Divriği'de bulunan madalyonlu halılarla ilgili olup bu yörede dokunmuş olmalıdır. Yıldız kollarındaki, dört

¹⁷¹ Aslanapa, *Türk Halı*, s.165.

¹⁷² Bayraktaroğlu, *İbadetin Sessiz*, s.180,182.

köşedeki ve boşluklardaki kıvrım ve kancalar Kazak ve Türkmen halılarında; çeşitli geometrik motiflerle küçük stilize hayvan figürleri de yine Kafkas, Kazak halılarında görülürler (Foto. No: 126). Bunların benzerleri Sivas çevresinde de dokunmuştur. Elazığ Harput Sare Hatun Camii'nden Ankara Vakıf Eserleri Müzesine getirilen ve 17. yüzyıla tarihlenen, 23.510 envanter numaralı halı, Kafkasya bölgesinden gelerek Sivas, Divriği, Elazığ, Malatya yöresine yerleşenler tarafından dokunmuş olmalıdır¹⁷³.

Fotoğraf No: 126: Kat. No: 15'deki Halının Zemin ve Bordür Motifleri. (Müze Arşivi)

Kat. No: 16'da yer alan 16. yüzyıla ait halı da madalyonlu halılar grubuna alınmıştır. Halının zemininde bir kısa kenara daha yakın yerde, bir sekizgen madalyon ve bunun dört tarafında daha küçük sekizgenler yer alır. Bu zemin düzenlemesi 16. yüzyıl Bergama veya IV. Grup Holbein halılarının zemin düzenlemesi ile benzerdir. Ancak bu benzerlik sadece bir sekizgen ve dört bir tarafında daha küçük sekizgenlerden ibarettir. Zeminin boşluklarında asimetrik bir şekilde yerleştirilmiş, çeşitli kıvrımlı ve çengelli motifler, rozetler, çapalar ve kancalı şekiller bulunur (Foto. No: 127). Bu şekiller, Sivas halılarının çoğunda görülmekte olup, birbirleriyle bağlantıyı sağlayan ortak özellikler oluşturmaktadırlar. 16. yüzyılda Divriği yöresinde dokunmuş olan halı bu özelliklere sahip tek örnektir.

¹⁷³ Bayraktaroğlu, *İbadetin Sessiz*, s.181.

Fotoğraf No: 127: Kat. No:16'daki Halının Zemin Motiflerinden Detaylar. (Müze Arşivi)

Kat. No: 17'de bulunan halıyı da ortasındaki iri deforme altıgenden dolayı madalyonlu halılar içinde değerlendirmekteyiz. Halının zemininde bulunan asimetric kancalı küçük motifler Sivas yöresi halılarında görülmekte olup, zeminin bir köşesinde yer alan küçük yılan motifi Azerbaycan Karabağ (ejderli)¹⁷⁴ halılarında bulunur. Bu motif Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesinde bulunan 60-00002 envanter numaralı halıda da çift olarak işlenmiştir (Foto. No: 128).

Fotoğraf No: 128: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesinde Bulunan 60-00002 Envanter Numaralı Halıda Çift Yılan Motifi. (Müze Arşivi)

Halının kalın bordüründe bulunan kancalı basamaklı motif Pütürge Malatya, Şarkışla Sivas, Kahramanmaraş ve Kayseri halı ve kilimlerinde yörük imi olarak kullanılmıştır¹⁷⁵ (Foto. No: 162, 163).

Kaydırılmış Türk düğümü de kullanılan halı yörede karşılaştığımız tek örnektir.

17. yüzyılda Şarkışla civarında dokunduğunu düşünmekteyiz.

¹⁷⁴ Seracettin Şahin vd., *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonu'ndan Azerbaycan Halıları*, Ed. Dr. Murat Bozcu, Dr. Cemile Tuna, Alison Bracker, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019, s.61.

¹⁷⁵ Mine Erbek, *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2002, s.184; Güran Erbek, *Anatolian Motifs From Çatalhöyük to The Present*, Ankara: 1987, s.53.

Sivas yöresinde rastlanan bir grup halı da **sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılardır**. Özellikle yabancı araştırmacılar tarafından halının ortasında bulunan motif anahtar deliğine benzetildiğinden bu isim verilmiştir¹⁷⁶. Türk uzmanlar tarafından da “girinti veya çıkıntı şeklinde sekizgen uzantılı” halılar olarak tanımlanmakta, nadiren “ters veya düz anahtar deliği” motifli halılar da denilmektedir. Çoğunluğu İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde, az miktar da İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde örnekleri bulunan sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılar, Türk halı sanatı içinde önemli bir grup oluştururlar. Bu motif, Anadolu, kuzey batı İran, Azerbaycan ve Kazak halılarında da görülür ve İslam inancına göre sembolik anlamlar taşır.

İçeride doğru sekizgen uzantılı (girintili) halılar için uzmanlar değişik görüşler ileri sürmektedir. Bunlar “su kanalı, sekizgen havuz, kutsal tepe, İkonostasis, mihrap içinde mihrap” gibi görüşlerdir¹⁷⁷. Hüseyin Alantar ise, bu motifin Kâbe’yi çevreleyen ve tavanın yapıldığı mataf alanı olduğunu ileri sürmektedir¹⁷⁸ (Foto. No: 129) (Şekil 9). Kâbe tasvirine 16. yüzyılın ilk yarısından itibaren halı, çini, minyatür, duvar resmi gibi çeşitli sanat eserlerinde rastlanmaktadır (Foto. No: 130)¹⁷⁹. Oktay Aslanapa ise bu motifin mihraba sembolik bir giriş olduğunu belirtmektedir¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılarla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Aslanapa, *Türk Halı*, s.220; Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.35.

¹⁷⁷ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.35.

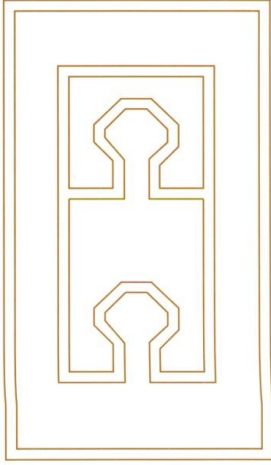
¹⁷⁸ Hüseyin Alantar, *Motiflerin Dili*, İstanbul: İTKİB, 2007, s.120, 121’de “çeşitli gravür, minyatür, çini, halı gibi yapıtlardaki Kâbe betimlemelerinde Kâbe’nin Babüsselam tarafından görüntüsü verilmiş ve özellikle halılardaki bu şematik görüntü, Kâbe’nin simgesel anlamını görmezden gelen yabancılar tarafından anahtar deliğine benzetilmiştir” demektedir.

¹⁷⁹ Suzan Bayraktaroğlu, “Türk Halılarında Görülen Mimari Tasvirler”, *Vakıflar Dergisi*, 32 (2009), s.22,30. Foto. No: 125’deki halı adı geçen yayında tanıtılmıştır. Konya Müzesi Halı Kataloğu 1, sayfa 89 da ise yöresi Sivas olarak gösterilmektedir. Ancak bu konuda bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden tezimizde kataloğa dahil edilmemiştir.

¹⁸⁰ Aslanapa, *Türk Halı*, s.220.

Fotoğraf No: 129: Kâbe ve Mataf Alanını Gösteren Bir Minyatür. TSM EH 1424 fol. 15b. (H. Alantar'dan)

Şekil 9: Halı Üzerinde Mataf Alanının Sekizgen Girinti Şeklinde Gösterilmesi (H. Alantar'dan)

Fotoğraf No: 130: Kâbe Tasvirli Halı. 16. Yüzyıl. Konya Etnoğrafya Müzesi Env. No. 848. (S. Bayraktaroğlu'ndan)

Son yıllarda yapılan ikonografik araştırmalardan anahtarın, dolayısıyla anahtar deliğinin İslam inancına göre sembolik anlamlar taşıdığı anlaşılmaktadır. Kur'an-ı

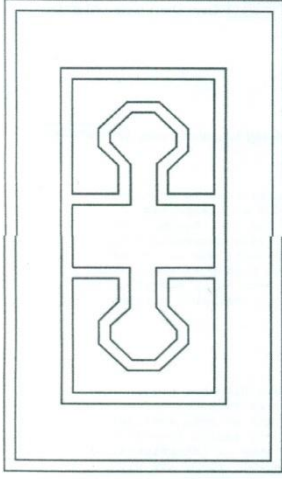
Kerim’de “anahtar Allah’ın elindedir. Allah her istediği kapıyı açar, her şeyi bilir” anlamında ayetler vardır. Anahtar deliği motifi, bu seccadeler üzerinde namaz kılanlara cennetin kapılarını açan anahtarı hatırlatmak amacıyla yapılmış olabilir¹⁸¹.

Divriği Ulu Camii’nden müzeye kazandırılan Kat. No: 18-21’deki halılar “sekizgen çıkıntılı” halılardır (Foto. No: 131). 15, 15-16, 16-17. yüzyıllara tarihlenen çift taraflı “sekizgen çıkıntılı” halılarda merkezdeki bir dikdörtgenin iki uzun kenarından aşağı ve yukarı doğru birer boyun ile uzanan sekizgenler bulunur (Şekil 10). Kat. No: 22, 23 ve 27’deki halılar (16, 17.yy.) “girintili” halılardır. Sekizgen girintili halılarda halı zeminini çevreleyen ince bordür kısa kenarlardan, zemine doğru yani içe doğru sekizgen birer girinti yapar. Bu gruptaki mihrap motifli halı seccadelerde ayak basılan yerde bir sekizgen girinti yer alır (Şekil 11). Bu halıların hepsi genel olarak renk, doku, uzun havlı ve sarımsı yünleri bakımından, Divriği Ulu Camii’nde bulunan ve yörede dokunan diğer halılarla büyük benzerlik gösterirler. Ayrıca halıların zemininde bulunan birçok küçük geometrik motif, yöre halılarının çoğunda bulunmaktadır.

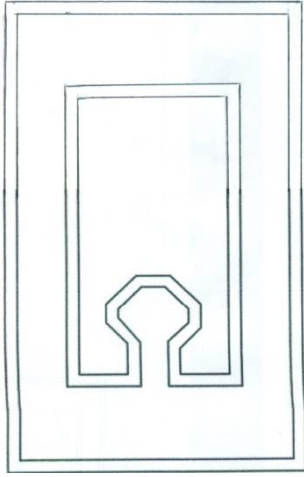

Fotoğraf No: 131: Sekizgen Uzantılı (Anahtar Deliği Motifli) Halılar. (Müze Arşivi)

¹⁸¹ Erol Kalender, “Anahtar Delikli Seccadeler Üzerine İkonografik Bir Deneme”, *Arış*, 2 (1997), s.60,62’de, En’am Suresi 59. ve 44. ayetler, A’raf Suresi 40. ve 96. ayetler, Hicr Suresi 14. ayet, Zümer Suresi 71. ve 73. ayetlerin, bu seccadelerin anlamlarına açıklık getirdiği belirtilmektedir.

Şekil 10: Sekizgen Çıkıntılı Halıların Çizimi.

Şekil 11: Sekizgen Girintili Halı Çizimi.

Bir dikdörtgenden iki yöne doğru uzanan sekizgen çıkıntılarının olduğu kompozisyona sahip 15 ve 16. yüzyıl örneklerinin Anadolu’da başka koleksiyonlarda bulunmadığı, daha geometrikleşmiş olarak geç devirde Kars yöresinde ve Kazak halılarında uygulandığı görülmektedir. Bu bakımdan Divriği Ulu Camii’nde tespit edilen Kat. No: 18-21’deki halılar çok nadir örneklerdir. Bu halıların grubun ilk örnekleri olduğunu ve 15-16. yüzyıllarda Divriği’de dokunduğunu söylemekteyiz.

Sekizgen çıkıntılı halılarda ortadaki panonun içinde ve dışındaki köşelerde mavi renkli kancalı köşe dolguları yer alır. Bunlar Anadolu ve Kafkasya bölgesindeki halı ve kilimlerin çoğunda görülür. Panonun merkezinde dört yönü gösteren motif, boşluklarda simetrik olarak yerleştirilmiş sekiz kollu yıldızlar, dört adet eli belinde motifinden oluşan

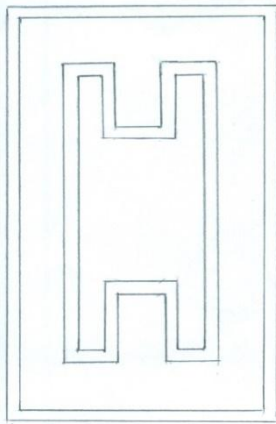
rozetler, kenarları örgülü sekizgen madalyonlar, Sivas çevresinde dokunan halılarda sık sık karşılaşılan motiflerdir (Foto. No: 132).

Fotoğraf No: 132: Kat. No: 18 ve 19'daki Halıların Zemin Motifleri. (Müze Arşivi)

17. yüzyıla tarihlenen “sekizgen çıkıntılı” 1 adet halı İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde bulunmaktadır. Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camii’nden müzeye getirilen 343 envanter numaralı halı Batı Anadolu yöresine ait olup, 17. yüzyıla tarihlendirilmektedir¹⁸². Bordürleri ve detay motifleri haricinde Divriği Ulu Camii’nde tespit edilen halılarla benzerlik gösterir.

Yörede yaptığımız çalışmada girintili halılarda sekizgen yerine daha çok kare veya dikdörtgen şeklinde girinti bulunduğu tespit edilmiştir (Şekil 12). Kat. No: 27'deki halı da bu grup içinde değerlendirilmiştir. Bunların dışında Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan halılardan Kat. No: 28'deki halı (17.yy.) dikdörtgen çıkıntılı, Kat. No: 24 ve 25'deki halılar (16, 17.yy) kare ve dikdörtgen girintili halılardır. (Foto. No: 133).

Şekil 12: Çift Taraflı Dikdörtgen Girintili Halı Çizimi.

¹⁸² Deniz Kanberoğlu ve M. Murat Bozcu, “Katalog”, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonu’ndan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları*, ed. Seracettin Şahin ve Ahmet Diler, İstanbul: İHİB, 2017, s.63.

Fotoğraf No: 133: Kare ve Dikdörtgen Girintili Halılar. (Müze Arşivi)

Ortası boyuna dikdörtgen, iki ucu kısa kenarlara doğru dikdörtgen şeklinde uzantılar yapan Kat. No: 28'deki halı, bu grubun bir örneğidir. İki uçtaki dikdörtgenlerin içinde, kanca şeklinde yanlara uzanan bacakları ve iki uçta duyargaları olan, iri stilize hayvan motifleri yer alır (Foto. No: 134). Genel karakteri ve aralardaki motifleri bakımından girintili halılara daha çok benzemektedir. Hayvan motifleri Kat. No: 22'deki halıda da görülür.

Fotoğraf No: 134: Kat. No. 28'deki Halının Zemininde Stilize Hayvan Motifi. (Müze Arşivi)

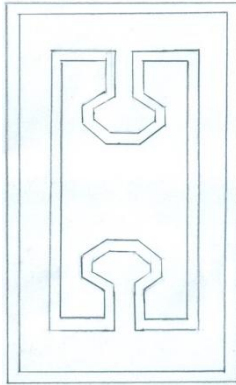
“Sekizgen girintili” desenler 15. yüzyılda bazı Venedik ve Kuzey İtalya resimlerinde yer almıştır. Bunlardan Gentile Bellini, eserlerinde bu deseni resmetmiş olduğu için bu halılara Bellini halıları denilmektedir. Bu desene sahip halı seccadeler resimlere dayanarak 15. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Avrupa müzelerinde az sayıda bulunan halı seccadelerde mihrabın alt kısmında, ayak basılan yerde, içe doğru bir sekizgen girinti yer almaktadır¹⁸³ (Foto. No: 135). Tek taraflı “sekizgen girintili” seccadelerden örnekler İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunmaktadır. Konya Alaaddin Keykubat Türbesinden getirilen Orta Anadolu Konya yöresine ve 16-17. yüzyıla ait 725 envanter numaralı halı seccadede ve Tekirdağ Sinan Ağa

¹⁸³ Aslanapa, *Türk Halı*, s.219.

Camii’nden getirilen 357 envanter numaralı 17. yüzyıla tarihlenen halı seccadede ayak kısmında sekizgen girinti bulunmaktadır¹⁸⁴. Beypazarı Ulu Camii’nden Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’ne getirilen 384 envanter numaralı seccade bu grup içinde yer almaktadır¹⁸⁵. Çift taraflı “sekizgen girintili” (Şekil 13) halılardan İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde bulunan, Konya Alaaddin Keykubat Türbesi’nden getirilen 275 envanter numaralı 17. yüzyıla tarihlenen halı ile Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camii’nden getirilen 451 envanter numaralı 17. yüzyıla ait halı bu grubun örneklerindendir¹⁸⁶.

Fotoğraf No: 135: Bellini Seccade 15. Yüzyıl, Museum für Islamische Kunst (O. Aslanapa’dan)

Şekil 13: Çift Taraflı Sekizgen Girintili Halı Çizimi.

Girintili halılarda, alt ve üstteki girintinin içinde ve dışında, yanları ve uç kısımları yuvarlak kıvrımlı stilize hayvan motifleri, sekizgen içinde rozetler, kancalı

¹⁸⁴ Kanberoğlu ve Bozcu, “Katalog”, s.65,163.

¹⁸⁵ Bayraktaroğlu, *İbadetin Sessiz*, s.31.

¹⁸⁶ Seracettin Şahin, Deniz Kanberoğlu, vd., “Halı”, *19. Yüzyılda İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Etnografya Kataloğu*, ed. Seracettin Şahin, İstanbul: Bilnet Mat. ve Yay. A.Ş., 2019, s.111,123.

motifler yer almaktadır. Kat. No: 22'deki halıda bu motifler görülmektedir (Foto. No: 136). Özellikle Kat. No: 23'deki halıda, merkezde içleri kancalarla doldurulmuş deforme bir sekizgen madalyon, halının boşluklarında haçvari motifler (dört yön motifleri), irili ufaklı yıldızlar, birçok sembolik şekiller, köşelerde, kenarları düz ve örgülü sekizgenler yer alır. Bu motifler Sivas yöresinde dokunan halıların çoğunda görülen ortak motiflerdir (Foto. No: 137).

Fotoğraf No: 136: Kat. No: 22'deki Halıda, Dört Yön, Stiliz Hayvan, Kanca, Sekizgen İçinde Rozet Motifleri. (Müze Arşivi)

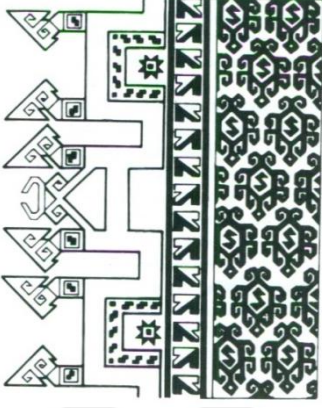
Fotoğraf No: 137: Kat. No: 23'deki Halıda Dört Yön veya Dört Kollu Yıldız, Kenarı Düğümlü Sekizgen ve Yıldız Motifleri. (Müze Arşivi)

Ankara Etnoğrafya Müzesinde bulunan ve nereden geldiği müze kayıtlarında bulunmayan 6555 envanter numaralı (Kat. No: 26), kısa kenarları “kademeli dikdörtgen girintili” halı; Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camii'nden İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne getirilmiş 727 envanter numaralı, 17. yüzyıl Orta Anadolu Konya yöresine ait¹⁸⁷ kısa kenarları “kademeli dikdörtgen girintili” halı ve Kat. No: 27'deki halı bu grubun benzer örneğidir. Halının zeminindeki kancalı küçük motifler yöre halılarında sık rastlanan motiflerdir (Foto. No: 138). Burada görülen kancalı küçük motifler İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan 684 envanter numaralı 13. yüzyıl Konya Selçuklu halısının ana zemin desenidir (Şekil 14) (Foto: No: 139). Bu motiflerle Kat. No: 27'deki halının Selçuklu geleneğini devam ettirdiği görülmektedir.

¹⁸⁷ Kanberoğlu ve Bozcu, “Katalog”, s.101.

Fotoğraf No: 138: Kat. No: 27'deki Halıdan Detaylar. (Müze Arşivi)

Şekil 14: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi, 684 Envanter Numaralı 13. Yüzyıl Konya Selçuklu Halısının Zemin Motifleri. (O. Aslanapa'dan)

Fotoğraf No: 139: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan 684 envanter numaralı 13. Yüzyıl Selçuklu Halısı (Müze Arşivi) ile Kat. No: 27'deki Halıdan Detay.

Grubun 15-16. yüzyıl örneklerinde girinti veya çıkıntılar sekizgen şeklinde, 16-17. yüzyıl örneklerinde sekizgen yanında, kare veya dikdörtgen şeklindedir.

15-17. yüzyıllara ait, “çıkıntı veya girinti şeklinde sekizgen, kare veya dikdörtgen uzantıları” olan halılar birçok ortak motife sahip olup, hepsinin birbiriyle bağlantısı olduğu ve birbiri içinden geliştiği görülmektedir. Her örnek bir diğeriyle bağlantı

kurulabilecek motiflere sahiptir. Ayrıca detay fotoğraflarda görüldüğü üzere, Sivas yöresinde dokunan çeşitli desen gruplarındaki birçok halı ile de ortak motiflere sahiptirler. Bu ortak motifler, dört yön, stilize hayvan, kanca, sekizgen içinde rozet, dört kollu yıldız, sekiz kollu yıldız motifleridir. Bu bakımdan, çıkıntı veya girinti şeklinde sekizgen, kare veya dikdörtgen uzantıları olan halıların, geleneksel karakterdeki Sivas halılarından olduğu söylenebilir. Bu tarihlerden sonra dokunan çeşitli Sivas halılarında da bu ortak motifler görülmektedir.

İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan “sekizgen girintili” halılar, Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camii ve Konya Alaaddin Keykubat Türbesi’nden alınarak müzeye getirilmişlerdir. Konya yöresine ait olup, 17. yüzyıla tarihlendirilmektedirler. Divriği Ulu Camii’nde bulunan “çift taraflı sekizgen çıkıntılı” halıların en erkenleri 15. yüzyıla ve sonrakiler 16-17. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Tezimizin başında da değindiğimiz gibi, cami ve türbelerde bulunan halılar, genellikle cami ve türbelerin bulunduğu yörede dokunmuşlardır. Bu desenin Anadolu’da, köklü bir dokumacılık geleneğine sahip olan, Selçuklunun önemli yerleşim yerlerinden, öncelikle Sivas, sonra Konya ve Sivrihisar yörelerinde dokunduğunu ve buralardan yayıldığını söyleyebiliriz. Nitekim Bellini tipi “sekizgen girintili” seccadelerin orta ve batı Anadolu’da dokunmuş olabileceği belirtilmektedir¹⁸⁸. 15-16. yüzyıllara ait “çift taraflı sekizgen çıkıntılı”, “kare veya dikdörtgen girintili” kompozisyonlara sahip halıların sadece Sivas yöresinde karşımıza çıkması ve Sivas yöresi halılarıyla birçok ortak motife sahip olması nedeniyle, bunların Sivas yöresinde dokunduğunu, buradan Anadolu’ya yayıldığını ve mevcut örneklerin bu grubun erken örnekleri olduğunu söyleyebiliriz.

Kat. No: 18’deki halının zikzak dal üzerine şaşırtmalı olarak yerleştirilmiş çiçek motifli kalın bordürü, Kat. No: 16’daki halının kalın bordürü ile benzerdir. Kat. No. 19’daki halının zikzak dal ve palmet desenli kalın bordürü, Kat. No: 12’deki halının kalın

¹⁸⁸ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.36.

bordürüne benzerdir. Kat. No: 24 ve 25'deki halıların kalın bordürlerindeki birbirine bağlı çift -S- motifleri benzer olup, Şarkışla halılarında da görülür. Yine Selçuklu halılarından bu yana görülen kûfi yazıdan gelişen birbirine bağlı çift -S- motifi, daha gelişmiş bir şekilde Sivas halılarının çoğunda yer alır.

Kat. No: 23'deki 16. yüzyıla ait girintili halının ince ve kalın bordürleri Selçuklu geleneğini tam yansıtan örneklerdir (Foto. No: 140). Kalın bordür deseni, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde bulunan E-124 envanter numaralı orta Anadolu halısının (Foto. No: 141), Konya Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan 860-861-1033 envanter numaralı 15. yüzyıl Beyşehir halısının, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan 382 envanter numaralı 17. yüzyıl Orta Anadolu Konya halısının bordürü ile büyük benzerlik göstermektedir¹⁸⁹. Bu bordür deseni, karşılıklı köşelerde birer adet yerleştirilmiş, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan, ortasından bir kıvrım uzanan ve dik açı yapan iki koldan meydana gelmiştir. Bu motifin kökeni Selçuklu halılarına dayanmaktadır. Selçuklu halılarının bordürlerindeki kûfi karakterli desenin zamanla değişerek Sivas halılarında devam ettiği görülmektedir.

Fotoğraf No: 140: Kat. No: 23'deki Halının İnce ve Kalın Bordür Detayı (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 141: İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde Bulunan E-124 Envanter Numaralı Orta Anadolu Halısının Bordür Deseni. (Müze Arşivi)

¹⁸⁹ Denny ve Gönül Tekeli, *Anadolu Dokuma*, s.95.

Girinti veya çıkıntı şeklinde, sekizgen, kare ve dikdörtgen uzantılı halıların zemin desenleri yanında, bordür motifleri açısından da birbirleriyle ve diğer Sivas yöresi halılarıyla ortak özellikler gösterdiği ve Sivas yöresinde dokundukları anlaşılmıştır.

Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar, Şarkışla Büyük Camii'nde tespit edilmişlerdir ve dört adettirler. Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğünden Gök Medrese Vakıf Müzesine nakledilen Kat. No: 29-32'deki halılar, karakteristik desen ve renkleri ile diğer halılar içinde farklı bir grup oluştururlar. (Foto. No: 142)

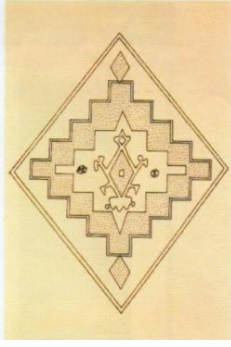

Fotoğraf No: 142: Merkezi Bir Eşkenar Dörtgenle Belirlenmiş Halılar. (Müze Arşivinden)

Tarafımızca 16. yüzyıla ait olduğu düşünülen bu halıların benzerlerine hiçbir müze ve koleksiyonda rastlanmamıştır. Bu örneklerin öncesine ve sonrasına da rastlanmamıştır. Bu halılarda halının merkezi baklava şeklinde iri bir eşkenar dörtgen madalyonla belirlenmiş, bunun çapraz yanlarına birer altıgen yerleştirilmiştir (Foto. No: 143) (Şekil 15). Bordürlerle kesilen kenarlarda da yarım eşkenar dörtgenler görülmektedir. Bordürlerinde birbirine bağlı çift -S- motifi işlenmiştir. Sarı, devetüyü, lacivert, mor ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Fotoğraf No: 143: Kat. No: 29'daki Halının Merkez ve Bordür Motifleri.

Şekil 15: Merkezi Bir Eşkenar Dörtgenle Belirlenmiş Halılarda Eşkenar Dörtgen Şeklinin Çizimi. (F. Kayıpmaz'dan)

Bu halılar, desenlerin halı üzerine yerleştirilme düzeni bakımından batı Anadolu'da dokunan ilk Osmanlı halılarının erken örnekleriyle benzerlik gösterirler. Literatüre 1. Grup Holbein halıları olarak geçen bu halılarda halının yüzeyi karelere bölünmüş, karelerin içine kenarları düğümlü bir şeritle çevrelenmiş birer sekizgen, aralarda kalan boşluklara da içi dolgulu baklavalılar yerleştirilmiştir. Böylece bir sıra sekizgen, bir sıra baklavanın kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanması görülür¹⁹⁰. Buradaki örneklerde ise merkez baklava şeklinde büyük bir eşkenar dörtgen madalyonla belirlenmiş, bunun çapraz yanlarına altıgen madalyonlar yerleştirilmiştir. Merkezdeki baklavanın altında ve üstünde yine baklava şekilleri bulunmaktadır. 1. Grup Holbein halılarındaki sekizgenlerin yerine, buradaki örneklerde altıgenler yer almaktadır. Bir sıra altıgen, bir sıra baklavanın kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanması görülmektedir. Ancak ilk Osmanlı halılarındaki geometrik bölümlerin eşit boyutlarda olmalarına karşın örneklerimizde baklava motiflerinin boyutları farklıdır. Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulunan ve günümüzde Konya Etnoğrafya Müzesinde yer alan 15. yüzyıl başına ait 860-861-1033 envanter numaralı halı, 1. grup Holbein halılarının öncüsü olarak kabul edilmektedir (Foto. No: 144). Bu halının zemini küçük karelere ayrılmış, içlerine kenarları düğümlü sekizgenler yerleştirilmiş, bunların aralarında kalan boşluklara da baklava

¹⁹⁰ Şerare, *Türk Halı*, s.36.

şeklinde motifler işlenmiştir¹⁹¹. Burada tanıttığımız halılardaki desenlerin halı üzerine yerleştirilme düzeni, 860-861-1033 envanter numaralı halı ile benzerlik gösterir.

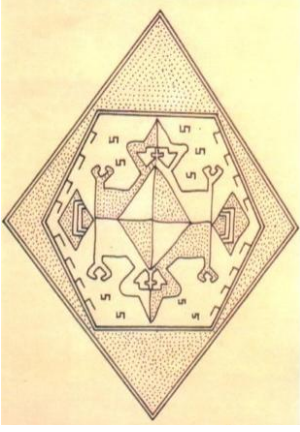
Fotoğraf No: 144: Konya Etnoğrafya Müzesinde Bulunan 860-861-1033 Envanter Numaralı Halı. (Müze Arşivi)

Halılardaki altıgen ve eşkenar dörtgenlerin içindeki iri geometrik motif, stilize hayvan motifi olarak değerlendirilmektedir¹⁹² (Şekil 16) (Foto. No: 145). Orta kısımdaki dikdörtgen formun dört köşesinde karşılıklı stilize kuş motifleri, iç kısımlarda stilize insan motifleri yer alır. Aynı motif, yine Divriği Ulu Camii'nden gelen ve İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde bulunan A-283 envanter numaralı halıdaki altıgen bölümlerin içinde de yer almaktadır (Foto. No: 146). Bu motifin benzeri Kat. No: 28'deki halının merkezinde de görülür (Foto. No: 147). Ancak A-283 envanter numaralı halıdaki altıgenlerin şekli ve halı üzerine yerleştirilmesi burada tanıttığımız örneklerden farklıdır. Bu halının Kafkasya'dan gelmiş bir dokuyucu tarafından Doğu Anadolu'da dokunmuş olabileceği ifade edilmektedir¹⁹³. Boşluklarda yatay durumda S, X, tarak, koçboynuzu gibi motifler bulunmaktadır. Sivas yöresi halılarında Kafkas halılarının etkisi görülmektedir.

¹⁹¹ Şerare, *Türk Halı*, s.37.

¹⁹² Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, "Erken Dönem", s.43.

¹⁹³ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.61; Balpınar and Hirsch, *Carpet of The Vakıflar*, p.302,303.

Şekil 16: Merkezi Bir Eşkenar Dörtgenle Belirlenmiş Halılarda Stilize Hayvan Motifi. (F. Kayıpmaz'dan)

Fotoğraf No: 145: Kat. No: 29'daki Halıda Stilize Hayvan Motifi.

Fotoğraf No: 146: A-283 Envanter Numaralı Halıda Stilize Hayvan Motifi. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 147: Kat. No: 28'deki Halıda Stilize Hayvan Motifi. (Müze Arşivi)

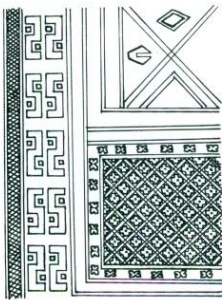
Halılarda merkezdeki sarı zeminli büyük eşkenar dörtgen madalyonun içinde, pıtırak motifleri işlenmiştir (Foto. No: 148).

Fotoğraf No: 148: Kat. No: 29'daki Halıda Pıtırak Motifi.

Bu halıların en büyük özelliklerinden birisi *kaydırılmış* Türk düğümü kullanılmasıdır¹⁹⁴. Şarkışla yöresi için tipik olan *kaydırılmış* düğüm kullanımı, Türk düğümünün yarattığı kademeli etkiden daha temiz hatlara sahip, dik köşegenlere izin vermektedir.

Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halıların ana bordüründe küçük kareler içinde, bazıları sağa bazıları sola bakan, birbirine bağlı çift -S- motifi işlenmiştir. Bu motifin kökeni Selçuklu halılarına dayanmaktadır. Selçuklu halılarının bordürlerindeki kûfi karakterli desenin zamanla değişerek devam ettiği görülmektedir. Arkaik devirlerden beri kullanılan (köşeli çarkıfelek) gamalı haç motifi ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır¹⁹⁵. Stockholm National Museum'da bulunan Fustat' tan getirilmiş 14. yüzyıla ait bir halı parçasında da çift -S- motifi yer almaktadır¹⁹⁶ (Şekil 17).

Şekil 17: 14. Yüzyıl Sonu Fustat Halı Parçası Bordürü. (O. Aslanapa'dan)

¹⁹⁴ Bayraktaroğlu, "Sivas Şarkışla", s.140.

¹⁹⁵ Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz. "Erken Dönem", s.44.

¹⁹⁶ Aslanapa, *Türk Halı*, s.109.

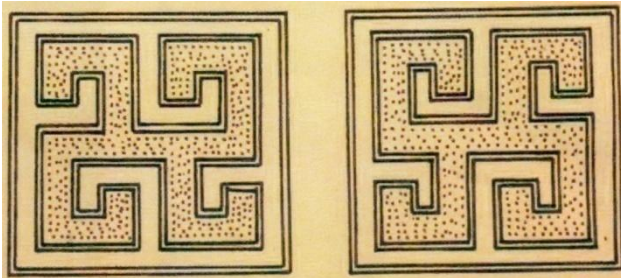
Bu motif ana karakterini koruyarak, bazı değişimlerle Şarkışla’da tespit edilen halılarda karşımıza çıkmaktadır. Türk halılarında desen devamlılığını yaşatması bakımından önemlidir. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Kat. No: 24, 25, 29-32, 68-70’deki halıların kalın bordürlerinde görülen birbirine bağlı çift -S- motifleri kûfi yazıdan gelişen bir motif olup, Osmanlı devri “dikdörtgen girintili” Sivas halıları ile “merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş” halıların ve “küçük sekizgen” motifli halıların ana bordürlerinde yer almaktadır (Foto. No: 149, 150) (Şekil 18). Ayrıca 17-18. yüzyıl Konya Kapadokya halılarının bordüründe de bu motif çok stilize bir şekilde görülmektedir¹⁹⁷.

Fotoğraf No: 149: Kat. No: 29’daki Halının Bordür Motifi.

Fotoğraf No: 150: Kat. No: 24’deki Halının Bordür Motifi.

Şekil 18: Kûfi Yazıdan Gelişen Çift -S- Motifli Bordür Deseni.

¹⁹⁷ Gülgönen. 17-19. Yüzyıl, s.11,13,15,17,27.

Bu grup halıların 16. yüzyılda Sivas Şarkışla civarında yaşayan boy veya oymaklar tarafından dokunduğunu düşünmekteyiz.

Üst üste baklava desenli halılardan yörede iki adet tespit edilmiş olup, Kat. No: 33 ve 34'deki halılar bu grubun örnekleridir. 17. yüzyıla tarihlendirdiğimiz bu halıların benzerlerine rastlanılmamıştır. (Foto. No: 151).

Fotoğraf No: 151: Üst Üste Baklava Desenli Halılar. (Müze Arşivinden)

Halıların merkezinde, boyuna sıralanmış, birbirine bağlı eşkenar dörtgenler yer almaktadır. Bunlar Kat. No: 33'deki halıda tek sıra ve beş adettir. Halının bir kısa kenarı yırtılarak yok olduğundan eşkenar dörtgenlerin sayısı hakkında tam bir fikir ileri sürememekteyiz. Üç parçaya ayrılmış ve eksik durumda olan Kat. No: 34'deki halıda ise, mevcut parçalara göre eşkenar dörtgenler halı üzerinde iki sıra halinde ve iki tam bir yarım olarak uygulanmışlardır. Üç kenarda bordürleri tamam olan parçada, boyuna düzende eşkenar dörtgenlerin iki tam bir yarım oldukları görülmektedir. Diğer parçaların oranlı yerleştirilmesi ile enine olarak da aynı sayıda oldukları anlaşılmaktadır. İki halıdaki eşkenar dörtgenlerin sayısı birbirinden farklı olduklarından ve elimizde bu iki halıdan başka örnek bulunmadığından, eşkenar dörtgenlerin sayısından bir çıkarım yapamamaktayız. Bunların içlerinde içiçe, iki yana çift ok ucu şeklinde, aşağı ve yukarı üçgen şeklinde uzantıları olan geometrik şekiller bulunur (Foto. No: 152). Eşkenar dörtgenlerin aralarında kalan üçgen şeklindeki boşluklarda da

bu geometrik şekillerin yarısı olan desenler vardır. Sanki bordürler olmasa baklavalılar devam edecek şekilde görülmekte ve sonsuzluk hissi vermektedir.

Fotoğraf No: 152: Kat. No: 33'deki Halının Merkez Motifleri.

Halıların ince bordürlerinde diğer halılarda da görüldüğü gibi, birbirine bağlı -S- motifleri, Kat. No: 33'deki halının kalın bordüründe iri sekiz kollu yıldız motifleri, Kat. No: 34'deki halının kalın bordüründe ise lotus çiçeğine benzer bitkisel motifler işlenmiştir (Foto. No: 123). Lotus çiçeklerine benzer çiçek desenleri, 15-16. yüzyıla tarihlendirdiğimiz Kat. No. 11'deki halıda da görülmektedir (Foto. No: 122). Ancak burada tanıtılan halı 17. yüzyıla ait olduğundan bu benzerlik, bu desenleri bilen dokumacılar tarafından nesilden nesile devam ettirilen bir gelenek olarak açıklanabilir.

İki örneğimizde de gördüğümüz gibi, içleri dolgulu geometrik madalyonlar Türk halılarında sık kullanılan motifler olup, bu halıların 17. yüzyılda Sivas yöresinde desenleri bilen boy ve oymaklar tarafından dokunduğunu düşünmekteyiz.

Bir diğer grup halı **kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılardır**. Bu halılardan 23 adet tespit edilmiştir. Çoğunluğu Şarkışla Büyük (Ulu) Camii'nde tespit edilmiş olan halılar, Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesine kazandırılmışlardır. Adı geçen müzede bulunan Kat. No: 35-57 arasındaki halılar (17-18.yy.) bu grubun örnekleridir (Foto. No: 153). Hepsinin desenleri ve renkleri birbirine çok benzerdir. Büyük motifleri ve halı üzerine yerleşim düzeni ile zemin ve bordür kompozisyonları bu gruba özgü olup ufak tefek farklarla gruptaki tüm halılarda yer almaktadır.

Fotoğraf No: 153: Kaydırılmış Eksenler Üzerinde Sıralanmış Altıgen Kompozisyonlu Halılar. (Müze Arşivinden)

Şahane renkleri ve albenisi ile dikkat çekmektedirler. Mevcut örnekler sadece Sivas ve Şarkışla’da bulunmuş, Anadolu’nun başka bir yerinde benzeriyle dahi karşılaşılmamıştır. Öncesi ve sonrası da yoktur. Sadece yurt dışında bazı özel koleksiyonlarda iki adet vardır. Bunlarında Türkiye’den götürülmüş oldukları bellidir.

Bu halılar büyük olasılıkla cami yapıldığında¹⁹⁸ caminin tefrişini sağlamak amacıyla, ısmarlama veya toplu bağış yoluyla temin edilmişlerdir. Şarkışla yöresinde yaşayan boy veya oymaklar tarafından dokunmuş olan bu halılar, çizilmiş bir desene veya örneğe bakılarak dokunmuş olabilirler. 17. yüzyılın başlarına tarihlenen en eski örnekler, bu tasarımın ilk basamaklarını göstermekte ve sarı zeminli örnekler 17. yüzyıla tarihlendirilmektedir¹⁹⁹. Bazı uzmanlar 16-17. yüzyılda dokunmuş olabileceklerini ifade etmektedirler²⁰⁰. Bu halıların cami için dokunup bağışlandığı kabul edilirse 17. yüzyılın ortalarında dokundukları söylenebilir. Aksi düşünülürse; cami yapıldığında, halkın kendi ihtiyaçları için daha önce dokumuş oldukları halılardan toplanarak camiye serilmiş olmalıdırlar. Bu durumda 16. yüzyılda dokunmuş olmaları mümkündür. Ancak sayı olarak fazla olmaları bu ihtimali pek mümkün kılmamaktadır. 18. yüzyıla tarihlendirilenler camiye sonradan, büyük olasılıkla minarenin yapıldığı

¹⁹⁸ Chenciner with Hunt&Magomedkhanov, “Carpets from”, p.49; Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem”, s.40.

¹⁹⁹ Musse, “Early Turkish”, s.336,337. Bu halı evvelce Sailer koleksiyonunda imiş.

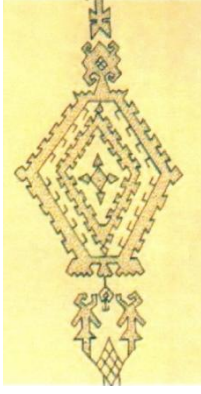
²⁰⁰ Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, “Erken Dönem”, s.38.

tarihte hediye edilmiş olmalıdırlar. Bu halılarda da Şarkışla yöresi için tipik olan *kaydırılmış* düğüm kullanılmıştır.

Zemin renkleri sarı ve kiremit kırmızısı tonlarıdır. 2 adetinin zemini sarı renklidir. Zemin üstünde işlenen desenler küçük farklarla hepsinde aynıdır. Bunlar kaydırılmış eksenlerde geniş, tekrarlayan, uzatılmış madalyon şeklinde iri, kenarları dişli bazılarında eşkenar dörtgen, çoğunda altıgen şeklindedir (Foto. No: 154 a). Bunların içinde de çeşitli renklerde iç içe küçük eşkenar dörtgenler yer alır. Büyük altıgenlerin bir kenarı üç parçalı (ikisi ayak ortadaki kuyruk simgesi gibi) testere dişi şeklinde, bunun tam karşısındaki köşesi ise koçboynuzlu uzantıları olan sivri başlıklar şeklindedir. Bu motifler stilize hayvan figürlerine hatta kaplumbağaya benzemektedir (Şekil 19). Bu başlıkların ucunda ok şeklinde motifler (Foto. No: 154 b), testere dişli kenarın karşısında simetrik olarak yerleştirilmiş, karşılıklı çifte şamdan veya mum gibi motifler (Foto. No: 154 c) yer alır. Şamdan veya mum gibi motiflerin ucu yukarıdan çelenk gibi bir şekille birleşmekte ve aralarından süslü bir motif sarmaktadır. Bu görünüşleriyle bu motifler aralarına mahya gerilmiş birer şerefeli çifte minareye benzemektedir. Kaldı ki Sivas'ta çifte minareli yapılar bulunmaktadır. Bunları gören dokuyucular halı üzerine küçük bir simge şeklinde resmini yapmış olabilirler.

Fotoğraf No: 154 a-b-c: Kat. No: 35'deki Halının Merkezindeki Stilize Hayvan, Ok Ucu ve Şamdana Benzer Motifler. (Müze Arşivi)

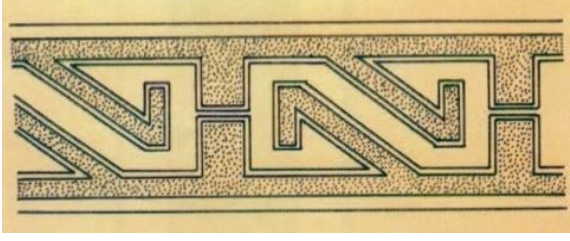

Şekil 19: Altıgen Motifli Halılardaki Stilize Hayvan Motifi. (F. Kayıpmaz'dan)

Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen motifli halıların iç ve dışta bulunan birer sıra ince bordürleri genelde sarı zeminli, bazılarının dış bordürleri kırmızı zeminlidir. İnce bordürlerde kahverengi renkte birbirine zincir gibi bağlı -S- motifleri işlenmiştir. İnce bordürler arasında yer alan ana bordürde dört çeşit desen görülür. Bu gruptan 15 adet halıda; kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert-mavi renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motifleri bulunur (Foto. No: 155) (Şekil 20). Altı adet halıda; koyu mavi zemin üstünde dört köşebent içinde, merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir sekizgenin bulunduğu, kareye yakın desenler yer alır. (Kat. No: 28'deki halıda da aynı desen vardır. Bunlara benzer desenler Çanakkale Bergama halılarında da görülür. Bir adet halıda; kırmızı zemin üstünde, 17. yüzyıl Uşak ve Transilvanya halıları ile 18. yüzyıl Milas halılarında görülen ince dallar, küçük çiçekler ve hatayi motifleri yer alır. Bir adet halıda ise koyu lacivert zemin üstünde iri dört dilimli bir bitkisel motif ile aralarda küçük iki geometrik motif bulunur.

Fotoğraf No: 155; Kat. No: 35'deki Halının Uçları Dik Üçgen Şeklinde Sonlanan İri -Z- Motifli Bordür Deseni. (Müze Arşivi)

Şekil 20: Uçları Dik Üçgen Şeklinde Sonlanan İri -Z- Motifli Bordür Deseni. (F. Kayıpmaz'dan)

Zemin desenleri aynı olan bu grubun ince bordür ve on beş adetinde görülen iri -Z- motifli ana bordür desenleri ortak olup, bu grubun karakteristik özelliğini oluştururlar. Altı adetinde görülen bordür deseni de ortak özellik olarak kabul edilir. Uçları dik üçgen şeklinde sonlanan, birbirine bağlı, iri -Z- motifleri; karakter olarak 13. yüzyıl Selçuklu halılarında görülen, uçları dik üçgen şeklindeki iri harflerin bulunduğu, kûfi karakterli bordür geleneğini devam ettirmektedir. Selçuklu geleneğinin 16-17. yüzyılda bu desenlerle yaşatıldığı görülmektedir. İnce bordürlerde görülen sarı renkli zincir şeklindeki -S- motifleri, yörede tespit edilen halıların çoğunda, özellikle erken örneklerde yer almaktadır. Selçuklu devri halılarda görülen bu bordür deseni, Osmanlı devri Sivas halılarında da aynı şekilde uygulanmıştır.

Kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş altıgen kompozisyonlu halıların bir çeşidi de kaydırılmış eksenlerde **ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılardır** (Foto. No: 156).

Fotoğraf No: 156: İnce Dallarla Bağlı Altıgen Kompozisyonlu Halılar. (Müze Arşivinden)

Bu grup halılardan 9 adet tespit edilmiştir. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Kat. No: 58-66 arasındaki halılar (17-18.yy.) bu grubun örnekleridir. Başka bir koleksiyonda örneğine rastlanmamıştır.

Halının zemininde kaydırılmış eksenler üzerinde, birbirine kancalı dallarla bağlı altıgen motifler yer alır. Altıgenlerin arasında kalan boşluklarda bir önceki sırada açıklanan halılardaki altıgenlerin arasında yer alan çelenklerden sarkan süslü motifler bulunur. İki grup arasında altıgen şeklindeki ana motiflerin kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmesi ve ara motifler bakımından bir bağ bulunmaktadır. Genelde altıgenler simetrik yerleştirilmekle birlikte ara motiflerde asimetrik uygulamalar da bulunmaktadır.

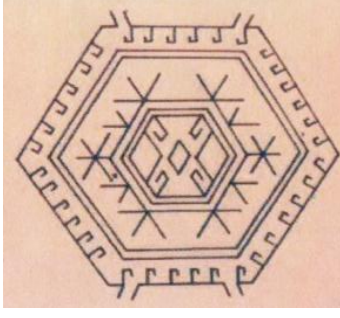
Halıların zemin renkleri bej, koyu kırmızı ve kiremit kırmızısı; altıgenlerin konturları, lacivert, mavi, sarı, gülkurusu pembe ve kırmızı renklerde. Kat. No: 58 ve 63 olan bej zeminli halılarda altıgenler arasında bitkisel motifler yer alır. Bunlar stilize hayat ağacı motifi olarak değerlendirilir.

Altıgenlerin içinde daha küçük altıgenler ve en içteki altıgenin etrafında üç dal şeklinde kazayağı motifleri bulunur (Foto. No: 157) (Şekil 21). Bu motifler, Sivas I. İzzettin Keykavus Şifahanesindeki türbenin cephesinde, türbeye giriş kapısının kemerinin aynasında bulunan kaz ayakları şeklindeki motife benzerdir. (Foto. No: 158). Bu motif aynı zamanda stilize kar tanesi olarak da yorumlanmaktadır²⁰¹. Benzer kompozisyonda bir Şarkışla halısı da Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde bulunan Kat. No: 67'deki halıdır.

Fotoğraf No: 157: Kat. No: 59'daki Halının Merkezinde Altıgen İçindeki Kazayağı Motifleri.

²⁰¹ Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz, "Erken Dönem", s.43.

Şekil 21: Kaydırılmış Eksenlerde, İnce Dallarla Bağlı Altıgen Kompozisyonlu Halılardaki Altıgen ve İçinde Kazayağı Motifi. (F. Kayıpmaz'dan)

Fotoğraf No: 158: Sivas Keykavus Şifahanesi Türbe Kapısı Çinileri.

Kaydırılmış eksenlerde birbirine ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılarda altı çeşit ana bordür görülür. Bunlar; bir dal üzerinde çeşitli hatayi, rozet, lale gibi bitkisel motiflerin bulunduğu bordür (Foto. No: 159); merkezinde sırt sırta iki kurtağzı motifi bulunan, bir küçük altıgenin tekrarlanmasından oluşan bordür; merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir küçük sekizgenin ve dört köşesinde köşebent gibi motiflerin yer aldığı kare formların tekrarlanmasından oluşan bordür (Foto. No: 160); lale ve rozet ikilisinin tekrarlanmasından oluşan bordür (Foto. No: 161); uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motiflerinden oluşan bordür ve içerisinde kenarları kancalı, basamaklı küçük geometrik şekillerin yer aldığı bordürlerdir (Foto. No: 162, 163).

Fotoğraf No: 159: Kat. No: 62'deki Halıda Bir Dal Üzerinde Hatayi, Rozet, Lale Motiflerinin Bulunduğu Bördür. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 160: Kat. No: 28'deki Halıda Kare Formların Tekrarlanmasından Oluşan Bördür Deseni. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 161: Kat. No: 58'de Yer Alan Halıda Lale Rozet İkilisinden Oluşan Bördür Deseni. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 162: Kat. No: 72'deki Halıda Kancalı, Basamaklı Geometrik Bördür Deseni. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 163: Kat. No: 17'deki Halıda Kancalı, Basamaklı Geometrik Bördür Deseni. (Müze Arşivi)

Bir dal üzerinde çeşitli hatayi, rozet, lale gibi bitkisel motiflerin bulunduğu bördür kompozisyonu 16-17. yüzyıl Uşak, 17. yüzyıl Transilvanya ve 18. yüzyıl Milas

halılarının bordürlerinde ve Kat. No: 40, 62 ve 91'deki halılarda da görülür. 16, 17 ve 18. yüzyıllarda batı Anadolu'da dokunan halılarda görülen bu bordür deseninin Şarkışla halılarında kullanılması ilginç bir durumdur. Batı Anadolu'daki halıların ticaret yoluyla Sivas çevresine geldiği ve burada dokunan halıların bordürlerinde kullanıldığını düşünmekteyiz.

Merkezinde sekiz kollu yıldız bulunan bir küçük sekizgenin ve dört köşesinde lale veya palmet şeklinde köşebent gibi motiflerin yer aldığı kare formların tekrarlanmasından oluşan bordür deseni, bu gruptaki Kat. No: 52-57, 63-66'daki halılarda ve Kat. No: 28'de bulunan dikdörtgen çıkıntılı halıda bulunur.

İçerisinde kenarları kancalı, basamaklı küçük geometrik şekillerin yer aldığı bordürler Kat. No: 17 ve 72'deki halılarda görülür. Bu motif bazı halı ve kilimlerde yörük imi olarak kullanılmıştır.

Kaydırılmış eksenlerde birbirine ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halıların, 17-18. yüzyıllarda Şarkışla civarında dokunduğunu söylemekteyiz.

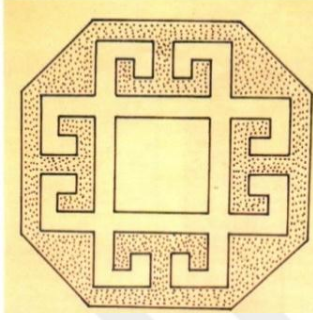
Tezimiz kapsamında bulunan Kat. No: 68'deki bir adet **altıgen motifli halı** (17-18.yy.), renk, doku, boyut, zemindeki motiflerin yerleştirilmesi ve bordürler açısından, küçük sekizgen motifli halılarla benzerdir.

Küçük sekizgen kompozisyonlu halılardan yörede 6 adet tespit edilmiştir. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Kat. No: 69-74 arası olan halılar (17-18.yy.) bu grubun örnekleridir (Foto. No: 164).

Fotoğraf No: 164: Küçük Sekizgen Kompozisyonlu Halılar. (Müze Arşivinden)

Diğer halılara göre daha küçük ve kareye yakındırlar. Genellikle boş, düz bir zemin üzerinde üst üste ve yanyana, birbirine paralel sıralar halinde yerleştirilmiş, sekizgen gül deseni de denilen küçük sekizgenler bulunur²⁰² (Şekil 22) (Foto. No: 165). Sekizgenlerin içerisinde, köşelerinde koçboynuzu motiflerinin yer aldığı, içinde X şekli bulunan, küçük dikdörtgenler vardır.

Şekil 22: Küçük Sekizgen Motifi. (F. Kayıpmaz'dan)

Fotoğraf No: 165: Kat. No: 72'deki Halının Merkezinde Küçük Sekizgen Motif.

Bu grup halıların merkezindeki küçük sekizgenler Konya Kapadokya halılarında da görülür. Ancak bu halılar kaba düğümlü ve ince uzun koridor halıları şeklindedir. Üzerlerindeki sekizgenler tek veya iki sıra halindedir²⁰³. Bordür desenleri Sivas'taki örneklerden farklıdır. Küçük sekizgen motifli halılar, Sivas ve Konya civarına yerleşen aynı boyun kolları tarafından dokunmuş olmalıdır.

Küçük sekizgen motifli halılarda ince bordür bulunmamaktadır. Sadece kalın bordürü içten ve dıştan çevreleyen, kahverengi, siyah renkli veya kırmızı beyaz benekli, birer sıra şerit bulunur. Bir sıra kalın bordüründe birkaç çeşit desen görülür. Bunlar; iki

²⁰² Chenciner with Hunt&Magomedkhanov, "Carpets from", s.50.

²⁰³ Ayan, Gülgönen. 17-19. Yüzyıl Konya Kapadokya Halıları, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1997, s. 54,55,56,57; Friedrich Spuhler, "The Yellow -Ground Konya Carpets", Orient Stars A Carpet Collection, Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden, Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993, s.199.

katlı ters T şeklinde motifler; birbirine bağlı çift S'ler (Foto. No: 149, 150) (Şekil 18); kenarları kancalı, basamaklı geometrik motifler (Foto. No: 162-163); içinde sekiz kollu yıldız bulunan sekizgenler ve bir sap üzerinde sıralanmış dallardan (Foto. No: 171) oluşan bordürlerdir. Ters T şeklinde olan desenler, çift -S- motifinin yanlış dokunmuş bir şeklidir. Halıların çoğunluğunun bordürlerinde çift -S- motifi uygulanmıştır.

Foto. No: 171'de bulunan, bir sap üzerinde sıralanmış dallardan oluşan bordür kompozisyonları, hem Sivas seccadelerinde hem de küçük sekizgen motifli halılarda görülür. Kat. No: 73'deki halı, küçük sekizgen motifli halılarla Sivas seccadelerini dokuyanların aynı boydan olduklarını kanıtlayan bir örnektir.

Küçük sekizgen motifli halıların bordüründe görülen çift -S- motifi, “dikdörtgen girintili” halılar ile “merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş” halıların ana bordürlerinde de yer almaktadır.

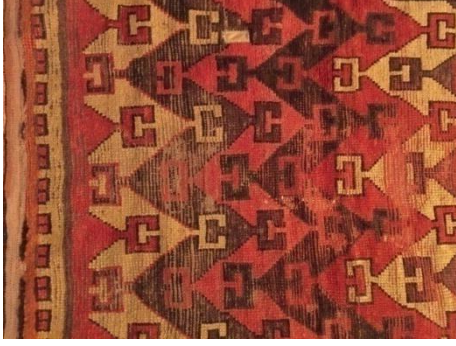
Dokusu, renkleri ve bordür kompozisyonları bakımından bu halıların 17-18. yüzyıllarda Sivas yöresinde dokunduklarını söylemekteyiz.

Kat kat zikzak kompozisyonlu halılardan yörede 4 adet tespit edilmiştir. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Kat. No: 75-78'deki halılar (17-18.yy.) bu grubun örnekleridir (Foto. No: 166).

Fotoğraf No: 166: Kat Kat Zikzak Kompozisyonlu Halılar. (Müze Arşivinden)

Halının tüm yüzeyi çeşitli renklerde kalın zikzak sıraları ile doldurulmuş ve her zikzağın tepe noktasına alem niteliğinde bir hilal yerleştirilmiştir. Halı yüzeyinde zikzaklar iki yönlü olduğu için hilaller de iki yönlüdür (Foto. No: 167).

Fotoğraf No: 167: Kat. No:77'deki Halının Merkezindeki Zikzak Motifler.

Bu grup halılarda ince bordürler bulunmayıp ana bordürün iki yanında siyah ince şeritler görülür. Ana bordürde, dört bölümlü küçük kareler, içinde sekiz kollu yıldız bulunan sekizgenler, bir dal üzerinde kare, karşılıklı T gibi geometrik şekiller yer alır.

Bu desene sahip halılar Konya civarında da görülürler. Kirchheim koleksiyonunda bulunan ve 1800 yılından önceye tarihlenen Konya bölgesinden bir halı parçasında zikzak desenler yer alır²⁰⁴. Desen ve renkler bakımından Sivas yöresine ait halılarla son derece benzerlik gösterirler. Bu yörelere yerleşen aynı boyun üyeleri tarafından dokunmuş olabilirler. Özel koleksiyonda bulunan ve Adıyaman yöresinden olduğu söylenen 19. yüzyıla ait bir halının zemini aynı desene sahip olmakla birlikte bordür deseni çok farklıdır. Bordürde kartuşlar içerisinde kenarları kancalı altıgenler işlenmiştir²⁰⁵. Yine bir özel koleksiyonda bulunan 19. yüzyılın ikinci yarısına ait Sivas halısında, tepelerinde birer hilal bulunan çeşitli renklerde kalın zikzak sıraları yer alır. Atkı, çözü ve havları yün olan halının ana bordüründe ise altıgen kartuşlar içerisinde dört yöne uzanan uçları koçboynuzlu motifler bulunur²⁰⁶ (Foto. No: 168).

²⁰⁴ Spuhler, “Ottoman or Anatolia?”, s.259.

²⁰⁵ *Turkish Handwoven Carpets, Catalog No:5*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü, 1995, The Pattern Code 0541.

²⁰⁶ Fine Antique Oriental Rugs XXVI. Sem 25, 2021, Vienna Austria, Lot: 0101. Erişim 22.08.2022, https://www.liveauctioneers.com/catalog/217739_fine-antique-oriental-rugs-xxvi/

Fotoğraf No: 168: Fine Antique Oriental Rugs XXVI. Sem 25, 2021, Vienna Austria, Lot: 0101.

Zikzak şeklindeki desenlere birçok eser yanında bir tekstil ürünü olan Kâbe örtülerinde de rastlamaktayız. Camilerde, müzelerde ve koleksiyonlarda 16. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar tarihlendirilen Kâbe örtüleri bulunur. Kâbe’yi dıştan örten, siyah renkli kalın ipekten yapılmış örtüde ve Kâbe’nin içine örtülen kırmızı veya yeşil zeminli örtülerde ipekten yapılmış zikzak desenler yer alır²⁰⁷. Halılarda görülen zikzak desenler Kâbe örtülerinden etkilenecek dokunmuş olabilir.

Benzerleri Konya yöresinde de görülen bu halıların akraba boylar tarafından 17-18. yüzyıllarda Sivas yöresinde dokunduklarını düşünmekteyiz.

Bir diğer grupta, **zemini kare panolara ayrılmış halılardır**. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde ile Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’nde bulunan ve 17. yüzyıla tarihlendirdiğimiz, Kat. No: 79 ve 80’deki halılar bu grubun örnekleridir (Foto. No: 169).

Fotoğraf No: 169: Zemini Kare Panolara Ayrılmış Halılar. (Müze Arşivinden)

Bu grup halılarda zeminde iki veya daha fazla kare veya kareye yakın dikdörtgen pano bulunur. Bu panoların içlerinde iri baklavalılar veya dört kol şeklinde

²⁰⁷ Hülya Tezcan, “Vakıf Eserlerde Karşılaşılan Kutsal Örtüler”, IX. Vakıf Haftası Kitabı, haz., İbrahim Ateş, Sadi Bayram, Mehmet Narince, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1992, s.332,336,337.

geometrik desenler görülür. Dört kol şeklindeki motifin kalın kolunda bulunan ok ucu şeklindeki motifler Azerbaycan’da Göyçeli, Kazak halısı olarak adlandırılan 19. yüzyıla ait halının kenar bordürlerinde de görülür²⁰⁸. Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde bulunan örnekte de lacivert ve gülkurusu renklerde dikdörtgen panolar içerisinde eşkenar dörtgenler ve içlerinde sekiz kol üzerinde fırıldak motifleri bulunur. Uçlarında fırıldak motifleri bulunan sekiz kollu desenler, Sivas Müzesinde bulunan 19. yüzyıla ait bir halıda da görülmektedir²⁰⁹.

Bordürlerde küçük baklavalılar ve bir hat üzerinde sıralanmış stilize uçan kuş motifleri işlenmiştir. Bazı örneklerde birbirine bağlı çift -S- motifinin yer aldığı bordürler de görülür²¹⁰. Renkler pastel olup, gülkurusu, bej, açık sarı, lacivert ve kahverengidir. Yöre camilerinden toplanan grubun 19. yüzyıla ait örnekleri, Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunmaktadır.

Bu halıların 17. yüzyılda Sivas yöresinde dokunduğunu ve bunlardan örnek alınarak 19. yüzyılda da sevilerek dokunmaya devam edildiğini, yörede çok miktarda tespit edilen örneklerle dayanarak söylemekteyiz.

Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunan Kat. No: 81, 82 ve 83’deki halılar (17.yy.) yöresel motifler taşıyan **tek örneklerdir**.

Yörede tespit edilen ve Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesine konulan iki halıda merkezde dikdörtgen bir pano, pano ile bordür arasında kalan geniş zeminde ise altıgen bölümler bulunur. Kat. No: 81’deki halıda kırmızı zeminli dikdörtgen panonun içinde bulunan stilize hayvan motifi, Kat. No: 28’deki halıda bulunan stilize hayvan motifi ile benzerlik gösterir. Pano dışındaki zeminde kancalı ince dallarla oluşan altıgenler, Kat. No: 58-66 arasındaki halılarda da görülürler. Kat. No: 81’deki halının zemininde siyah renk kullanılmıştır. Divriği veya çevresinde siyah zeminli halılar dokunduğu

²⁰⁸ Röya Taghiyeva, *Azerbaijani Carpet Encyclopedia*, Baku: Publishing House: Sharg-Garb, 2017, s.243.

²⁰⁹ *Turkish Handwoven Carpets, Catalog No:5*, The Pattern Code 0582.

²¹⁰ *Turkish Handwoven Carpets, Catalog No:4*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü, 3. baskı 1998, The Pattern Code 360.

kaynaklarda belirtilmektedir²¹¹. Aynı halının bordüründe devetüyü zemin üzerinde seyrek olarak iki ucu dik üçgen şeklinde ve yanları kancalı -S- motifleri vardır. Bunlar her dönem Sivas yöresi halıların bordürleriyle benzerlik gösterir. Arada Sivas seccadelerinde olduğu gibi muska motifleri işlenmiştir. Kat. No: 82'deki halının ince bordüründe ve panoyu çeviren ince bordürde, genel Sivas halılarında görülen birbirine zincir gibi bağlı -S- motifleri bulunur. Bunlar yöre halıcılığının zenginliğini ve sürekliliğini yansıtan örneklerdir.

Kat. No: 83'deki halı; içi mavi, beyaz, sarı, mor renklerde küçük baklavalarla dolgulanmış, küçük eşkenar dörtgenler gibi, yöresel motifler taşıyan özgün bir örnektir. Bu motifler, “kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu” halılarla “kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu” halılarda da görülür. Sivas yöresinde bilinen bu motiflerin asimetrik, zevke göre uygulandığı, ünik bir örnektir.

Seccadeler, Sivas halıları içerisinde önemli bir yer tutarlar. Günümüzde mevcut örnekler 18. ve 19. yüzyıllara ait olup Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde korunmaktadırlar. Tezimizde yer alan Kat. No: 84-91 arasındaki halı seccadeler (18.yy.) bu grubun örnekleridir (Foto. No: 170).

Fotoğraf No: 170: Seccadeler. (Müze Arşivi)

Sivas yöresine ait seccadelerin 18. yüzyıla ait örneklerinde mihrap nişi geniş, boyun kısmı kalın ve uzun, tepelik kısmı ise altıgen veya sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli şeklindedir²¹². İnce bir konturla çevrili niş içinde ve niş köşeliklerinde

²¹¹ Balpınar ve Hirsch, *Vakıflar Genel*, s.56.

²¹² Chenciner, “Carpets from”, s.55.

seyrek olarak saç bağı, muska, küpe, buta, eli belinde, kanca, küçük eşkenar dörtgen, sekizgen gibi sembolik motifler yer alır. Bazılarında ise mihrap içi ve köşelikler boştur.

Mihrap tepelikleri altıgen veya sekizgen şeklinde olan seccadeler, “sekizgen uzantılı” halılarla benzerlik gösterirler. Divriği Ulu Camii’nde bulunan ve İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde yer alan Kat. No: 18-21’deki 15, 16, 17. yüzyıllara ait sekizgen uzantılı halıların, Sivas Divriği civarında dokunduğu ilgili bölümde anlatılmıştı. Sekizgen uzantılar bu halılarda iki yönlü, 15. yüzyıla ait Bellini tipi seccadelerde tek yönlü ve ayaklık kısmında yapılmıştır. Konumuz olan seccadelerde ise sadece mihrap tepeliğinde bulunmaktadır. Sekizgen uzantı şeklinde mihrap tepeliği olan seccadelere Sivas yöresinde rastlanılmıştır.

Sivas seccadelerinin mihrap tepesinin sekizgen uzantı veya anahtar deliği şeklinde yapılmış olmasının bir tesadüf olmadığı, bu desenin yörede 15. yüzyıldan beri bilindiği, örneklerden anlaşılmaktadır.

Seccadelerde renkler, kiremit kırmızısı, sarı, kahverengi, siyah, beyaz, devetüyü, az yeşil ve mavidir. Kaba dokumalar olan seccadelerde malzeme yün, devetüyü ve beyaz kısımlarda pamuktur.

Sivas seccadelerinin bordürlerinde üç ayrı kompozisyon görülür. Birinci kompozisyonda, açık sarı veya bej zemin üzerine kahverengi desenli, bir sap üzerinde iki uzun kenarda üst üste, iki kısa kenarda yan yana ve eşit aralıklarla yerleştirilmiş dallar yer alır (Foto. No: 171). En fazla görülen bordür kompozisyonudur. İkinci bordür kompozisyonu, açık renk zemin üzerine kırmızı, mavi, yeşil rozet çiçeklerinden oluşmaktadır. Üçüncü kompozisyon ise 17. yüzyıl Transilvanya, Uşak ve direkli Karapınar halılarında da görülen, iri dört bölümlü çiçekler ve aralarda karşılıklı küçük motiflerden oluşan bitkisel kompozisyonudur (Foto. No: 172). Az sayıdaki seccadede 17. yüzyıl Transilvanya, Uşak ve 18. yüzyıl Milas halılarında görülen hatayi desenleri vardır.

Fotoğraf No: 171: Kat. No: 89'daki Halıda Sap Üzerinde Dallardan Oluşan Bordür. (Müze Arşivi)

Fotoğraf No: 172: Kat. No: 43'deki Halıda Dört Bölümlü Çiçeklerden Oluşan Bitkisel Bordür. (Müze Arşivi)

Bir sap üzerinde eşit aralıklarla yerleştirilmiş dallardan oluşan bordür kompozisyonu, küçük sekizgen kompozisyonlu halılarda da görülür. Kat. No: 73'de görülen halının bordürü bu kompozisyondadır. Sivas yöresinde aynı boy veya oymaklar tarafından dokunmuş olmalıdır.

VII- SONUÇ

Geleneksel kültürümüzün önemli bir bölümünü oluşturan halılarımız, üzerlerindeki renk ve desenlerle, taşıdıkları anlamlar bakımından önemli birer kültür aktarıcısıdır. Benzer desen ve motiflere sahip halıların, farklı tarihlerde ve farklı coğrafyalarda görülmesi, kültürümüzün geniş bir alana ve zamana aktarıldığının somut kanıtlarıdır. Türklerle Anadolu'ya taşınan düğümlü halı dokumacılığı Anadolu'da da geniş bir yayılma alanı bulmuştur.

Selçukluların Sivas ve çevresine gelip yerleşmesiyle yörede başlayan geleneksel halı dokumacılığı, 19. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Ancak yayınlara bakılınca, özellikle Selçuklu döneminden kalan bir örnek bulunmadığı ve araştırılması gerektiği gözlemlenmiştir.

Bu konuyu tezimizin ana problemi olarak belirleyerek; yörede özellikle erken örnekleri araştırmayı ve bulduğumuz örneklerle dayanarak Sivas yöresi halılarının genel özelliklerini tespit etmeyi amaçladık. Bu amaçla çıktığımız yolda başta arşiv ve kütüphane, daha sonra cami ve müzelerde araştırma yapıp, ulaştığımız bilgi ve belgeler ile çok sayıdaki halılar üzerinden Sivas yöresinde dokunduğunu kabul ettiğimiz halıların malzeme, teknik, renk ve kompozisyon özelliklerini belirleyerek, diğer yöre halılarıyla ortak ve farklı yönlerini ortaya koyup, tezimizde anlatmaya çalıştık. Sivas yöresinde tespit ettiğimiz halılar, 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geniş bir zaman süresini kapsayan, bir kısmı başka yörelere verilen, bir kısmı hiç bilinmeyen ve bir kısmı da bir gruba dahil edilemeyen tek örneklerdi. Biz Sivas yöresinde köklü bir halı dokumacılığı geleneği olduğunu, başka yörelerde dokunduğu söylenen halıların Sivas yöresinde dokunduğunu, Türk halı sanatı içerisinde bilinen ama çalışma alanımızda bir örnek ile temsil edilen halıların grubun bir örneği olduğunu ve Sivas yöresinde dokunduğunu, bu zamana kadar hiç bilinmeyen ve tanınmayan özgün halıların varlığını

belirleyerek, Anadolu'nun geniş bir bölgesinin Türk halı sanatına katkısını sunmaya çalıştık.

Tezimizde Selçuklulardan 19. yüzyıla kadar olan döneme ait, geleneklere bağlı olarak üretilmiş halılara yer vererek, bunları Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemleri başlıkları altında açıklamaya ve yorumlamaya çalıştık. Başlangıçta Sivas yöresinin tarihini ve tarihi coğrafyasını ve Sivas yöresine yerleşen Türk boylarını araştırarak, tezimizde yer alan halıların tarihi gelişimini ve bunları Sivas yöresinde geleneklere bağlı olarak dokuyan boyların katkılarını sunduk. Malzeme, teknik, renk ve kompozisyon özelliklerini tespit ederek açıklamaya çalıştık.

Tezimizde yer alan halıların çoğunluğu Divriği Ulu Camii ve Şarkışla Büyük (Ulu) Camii'nde, bir miktarda Sivas merkez ve ilçelerindeki camilerde bulunmuşlar ve müzelere kazandırılmışlardır. Günümüzde İstanbul Vakıflar Halı Müzesi ile Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde bulunmaktadır.

Halılar zemin kompozisyonlarına göre gruplandırılarak anlatılmışlardır. Bunlar; geometrik geçmeli sekiz kollu yıldız kompozisyonlu halı (13.yy.); sekiz köşeli yıldız ile sekizgen kompozisyonlu halılar (14.yy.), kenarları düğümlü bantlı madalyon kompozisyonlu halı (15.yy.); iri sekizgen madalyon kompozisyonlu halı (15.yy.); oval, yuvarlak, altıgen, sekiz kollu madalyon kompozisyonlu halılar (15-17.yy.); sekizgen uzantılı veya anahtar deliği kompozisyonlu halılar (15-17.yy.); kare ve dikdörtgen girintili veya ters anahtar deliği kompozisyonlu halılar (16-17.yy.); merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar (16.yy.); üst üste baklava kompozisyonlu halılar (17.yy.); kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar (17-18.yy.); kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar (17-18.yy.), küçük sekizgen kompozisyonlu halılar (17-18.yy.); kat kat zikzak kompozisyonlu halılar (17-18.yy.); kare panolara ayrılmış halılar (17.yy.) ve seccadelerdir(18.yy.).

Sivas halılarında atkı, çözgü ve düğümler yündür. Bazı örneklerde deve yünü de kullanılmıştır. Yine bazı örneklerde büyük motiflerin merkezlerindeki küçük motiflerde, beyaz renkli kısımlarda pamuk ipliği kullanılmıştır. Anadolu’da daha çok kilimlerde gördüğümüz küçük motiflerde seyrek olarak pamuk ipliği kullanılması, halıda ilk defa Sivas, Şarkışla halılarında karşımıza çıkmıştır.

Teknik olarak Sivas halılarında Türk düğümü kullanılmıştır. Sadece Kat. No: 1’deki halıda Türk düğümü yanında İran düğümü de bulunur. Şarkışla ve çevresinde dokunan halılarda kaydırılmış düğüm, yani Türk düğümünün alternatif çözgüler üzerine uygulanması görülür. Kaydırılmış düğüm Orta Asya’dan Anadolu’ya getirilmiş bir gelenek olarak Sivas yöresinde dokunan halılarda yaşatılmaktadır. Bu tekniğin Yamud ve Salur Türkmenleri tarafından kullanıldığı, araştırmalarımızda Salur boyunun en çok Konya ve Sivas yöresinde yerleştiği öğrenilmiştir.

Renk olarak; Selçuklu devrine ait halıda zeminde kırmızı, motiflerde mavi, lacivert, konturlarda siyah renk kullanılmıştır.

Beylikler devrine ait halılarda zeminde mavi, motiflerin konturlarında siyah renk kullanılmıştır. Motifler zeminle aynı renktedir.

Osmanlı devri halılarında ise renkler zenginleşmiştir. Kırmızı, mavi, lacivert, sarı, mor, yeşil, beyaz, siyah, kahverengi, bej renkler kullanılmıştır.

Tüm halılardaki desenler geometrik kompozisyonlardan oluşur. Geometrik kompozisyonlar yanında daha az olarak bitkisel, figürlü, nesneli ve kûfi yazıdan gelişen kompozisyonlar vardır.

Geometrik kompozisyonlarda daire, kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen, altıgen ve sekizgenler yer alır. Her bir şekil farklı biçim ve ölçülerde halılarda ana motif olarak kullanılmıştır. Örneğin, daire, madalyonlu halılarda; eşkenar dörtgen, merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılarda, üst üste baklava kompozisyonlu halılarda; altıgen, kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılarda,

kaydırılmış eksenlerde birbirine ince dallarla bağı altıgen kompozisyonlu halılarda, bazı tek örneklerde; sekizgen, Selçuklu ve Beylikler devrindeki halılarda küçük olarak, erken Osmanlı halılarında düğümlü ve iri sekizgen şeklinde, küçük sekizgen kompozisyonlu halılarda; kare, kare girintili halılarda ve kare panolara ayrılmış halılarda; dikdörtgen, dikdörtgen girintili ve çıkıntılı halılarda görülürler. Ayrıca bu şekillerin hepsi daha küçük olarak detaylarda ve zemin boşluklarını doldurmada kullanılmıştır. Sekizgenler Selçuklu ve Beylikler devrinde daha küçük ve ince konturlu, birbirine bağı; erken Osmanlı devrinde iri ve bağımsız; 18. yüzyılda ise orta büyüklükte ve bağımsız olarak işlenmişlerdir. Eşkenar dörtgen ve altıgenler iri ve birbirinden bağımsız olarak kullanılmışlardır.

Bitkisel kompozisyonlar, rumi, lotus, palmet, hatayi, rozet gibi soyut çiçeklerle, lale, stilize hayat ağacı, dört yaprak, dört çiçek, pıtırak gibi desenlerdir. Selçuklu devrinde lotus, palmet, Osmanlı devrinde rumi, palmet, lotus, hatayi, rozet, lale, stilize hayat ağacı, dört yaprak, dört çiçek, pıtırak motifleri işlenmiştir.

Figürlü kompozisyonlarda, stilize hayvan, kaplumbağa, su kaplumbağası, yılan, insan figürleri bulunur. Bunlar Osmanlı devrine ait halılarda yer alır. Selçuklu ve Beylikler devrine ait halılarda figür bulunmamaktadır.

Nesneli kompozisyonlarda, vazo, yaba, muska, küpe, göz motifleri bulunur. Muska, küpe, göz motifleri seccadelerde görülür. Osmanlı devri halılarda bulunurlar.

Kûfi yazıya benzeyen kompozisyonlar, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan -S- ve -Z-, birbirine bağı çift -S-, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan diğer şekiller, örgülü kûfiye benzeyen desenler, kûfi yazıdan esinlenerek halıların ince ve kalın bordürlerinde kullanılmışlardır. Bu kompozisyon 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan halıların bordürlerinde yer alır.

Selçuklu döneminde Sivas Divriği yöresinde dokunduğunu kabul ettiğimiz bir adet halı tespit edilmiştir. Kat. No: 1'deki halının zemin kompozisyonu; içlerinde sekiz

köşeli yıldızlar bulunan, birbirlerine kırık çizgilerle bağlı, arada palmet lotuslar yer alan, sekizgenlerden oluşan geometrik kompozisyonudur. Bordür kompozisyonu ise kalın bordüründe Selçuklu devri mimari bezemede görülen kûfi yazıdan esinlenerek kullanılmış, örgülü kûfi ve örgülü yıldız kompozisyonlu, iki ince bordürü ise bitkisel kompozisyonludur. Halıda Türk düğümü yanında İran düğümü de kullanılmıştır.

Zemin ve bordür kompozisyonları ile tamamen Selçuklu çağının bezeme özelliklerini yansıtan bu halının 13. yüzyılda Divriği’de dokunduğunu kabul etmekteyiz.

Kat. No. 2 ve 3’de yer alan Beylikler devrine ait halılar, mavi renk zemin üstüne siyah konturlu geometrik zemin desenleri ve kûfi karakterli bordür desenleri ile Selçuklu geleneğini devam ettirmekte olup, 14. yüzyıla tarihlendirilmektedirler.

Kat. No: 2’deki halının zemini sekiz köşeli yıldız kompozisyonlu, Kat. No: 3’deki halının zemini birbiri üstüne kurulmuş sekizgen kompozisyonludur. Siyah konturların oluşturduğu motifler zeminle aynı renktedir.

Bu halıların, iki ucu dik üçgen şeklinde sonlanan -S- motifli ince bordürleri, her dönem Sivas yöresi halılarında görülürler.

Kat. No: 3’deki halının kalın bordüründeki, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan ve ortasında kanca şeklinde çıkıntı olan, birbirlerine bağlı -S- motifleri, Selçuklu halılarının kûfi bordürlerinin bir etkisi olarak halılarda yer almaktadır. Bu bordür desenleri, Sivas yöresinin 16-17. yüzyıl halılarında da devam etmektedir.

Kat. No: 2 ve 3’deki halılar her ne kadar zemin kompozisyonları ile 13. yüzyılı gösterse de, bordür kompozisyonları ile bir sonraki dönemi işaret etmektedir. Bu halıların Selçuklu geleneğini devam ettirerek 14. yüzyılda Sivas yöresinde dokunduğunu söyleyebiliriz.

Selçuklu ve Beylikler devrine ait olan halılardaki kompozisyon şemasının bu dönemlere ait mimaride sırlı tuğla ve çini süslemelerde görülen desenlerle benzer olması, devrin sanat üslubunun halılarda da kullanıldığını göstermektedir.

15. yüzyılda halıların desenlerinde bir çeşitlenme görülmektedir. Bizce bu durum bu döneme ait daha fazla sayıda halı tespit edildiğinden, 13-14. yüzyıllarda halı çeşitlerinin az olması da, tespit edilen örneklerin azlığından kaynaklanmaktadır.

15. yüzyılda etrafı örgülü geometrik madalyonlu ve iri sekizgen madalyonlu halılar, yuvarlak, oval ve altıgene dönüşmüş madalyonlu halılar ve sekizgen uzantılı halılar görülür.

15. yüzyıl erken Osmanlı devrine ait olan düğümlü bantlı madalyon motifli Kat. No: 4'deki halı, bu desende yörede tespit edilmiş tek örnektir.

Halının içteki ince bordürü ince -S- motifine, dıştaki ince bordürü sarı renkli, kûfi harflerden gelişen bir forma sahiptir. Bu formda ortada bir üçgen, iki yanında ok ucu gibi dik uzanmış şekiller yer alır. Selçuklu halılarının geleneğini devam ettiren bu bordür deseni, Selçukludan bu yana kesintisiz Anadolu Türk halılarında kullanılmıştır.

Bordürleriyle Selçuklu geleneğini devam ettiren bu halının, 15. yüzyılda, Divriği dolaylarına yerleşen Türkmen boyları tarafından dokunduğunu ve Holbein halılarının öncüsü olduğunu söylemekteyiz.

15. yüzyıla ait olduğu karbon testiyle belirlenen Kat. No: 5'deki halının zemininde tamamı kırık çizgilerden oluşan iki büyük sekizgen madalyon, bordüründe ise örgülü kûfi bezeme yer almaktadır. Halı bu özellikleriyle III. grup Holbein ve Bergama halılarına benzemektedir.

Yörede, halının merkezini belirleyen, yuvarlak, oval, altıgen ve sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar dokunmuştur.

15. yüzyıla tarihlendirilen Kat. No: 6 ve 7'deki halılar ile 16-17. yüzyıllara tarihlendirilen Kat. No: 8'deki halı ve 17. yüzyıla tarihlenen Kat. No: 9'daki halının ana motifi madalyon şeklindedir. Bu madalyon yuvarlak ve oval salbekli şemse şeklinde olup, içerisinde karşılıklı çifte rumiler ve palmetlerden oluşan bir merkezi tasarım yer alır. Madalyon şekli, kitap süsleme sanatından halılara geçmiştir. 15. yüzyıl kitap ciltlerinde

ve 15. yüzyıl çini süslemede görülen salbekli şemse şeklindeki madalyonlar, bu dönem halılarda da uygulanmıştır.

Özellikle Divriği Ulu Camii'nde bulunan Kat. No: 6 ve 7'deki halılarla, Şarkışla Büyük Camii'nde bulunan Kat. No: 10 ve 11'deki halılar, madalyon şeklinin Uşak halılarından önce Selçuklunun önemli merkezlerinde dokunan halılarda kullanıldığını, belki de madalyonlu Uşak halılarının bir öncüsü olduğunu göstermektedir.

Kat. No: 6-9'daki halıların köşelik desenleri birbirleri ile benzerlik göstermektedirler. Halıların üçgen şeklindeki köşeliklerinde bulut-yaka denilen desen görülmektedir. Bulut-yaka formu, Timurlular ve Akkoyunlu- Karakoyunlu Türkmenleri tarafından 14. yüzyılda Uzak Doğu'dan Anadolu'ya getirilmiştir.

Şarkışla Ulu Camii'nde bulunarak Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesine kazandırılan 15-16. yüzyıllara tarihlendirilen Kat. No: 10 ve 11'deki altıgen madalyonlu halılar da merkezlerindeki, içi çifte rumi ve palmet dolgulu madalyon bakımından bu grupta değerlendirilmektedirler.

Anadolu'da yaptığımız çok uzun yılları kapsayan halı çalışmalarında, merkezde bir madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonların olduğu bir düzenlemenin Anadolu'da var olduğu, özellikle ev tezgâhlarında bu kompozisyona sahip halıların dokunduğu görülmüştür. Bu açıklamalara dayanarak merkezde tek madalyon motifinin ve köşelerde çeyrek madalyonların, 15. yüzyılda Anadolu'da halılarda kullanıldığını söylemekteyiz.

Kat. No: 6 ve 7'deki madalyonlu halılarda ince bordür bulunmayıp, kırmızı, mavi, siyah, sarı renklerde ince şeritler arasında yer alan bir sıra kalın bordürlerde kırmızı zemin üstünde sarı renkli, birbirine bağlı lotus palmetler işlenmiştir. Erken Osmanlı devrinde çok fazla çeşitleri olan lotus palmet dizileri, daha geometrikleştirilmiş bir şekilde bu halılarda görülmektedir. 16-17. yüzyıllara ait olanlarda madalyon aynı olmakla beraber, bordürler değişmektedir. İnce bordürler bulunmakta ve kalın bordürde kartuşlar ve yılan figürleri görülmektedir.

Kat. No: 6 ve 7'deki halılarla Kat. No: 10 ve 11'deki halılar zemin ve bordür desenleriyle 15. yüzyıl özelliklerini yansıtmakta olup, madalyon motifinin söz konusu yüzyılda Türk halılarında kullanıldığını göstermektedir.

Yörede 16-17. yüzyıllara ait sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar da bulunmaktadır. Bunlar yıldızlı Uşak halılarına benzemekle beraber, yıldız madalyonların sayısı ve halı üzerine yerleştirilmeleri bakımından Uşak halılarından farklıdır.

Sivas yöresinde rastlanan önemli bir grup halı da sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halılardır. Halının ortasında bulunan motif anahtar deliğine benzetildiğinden bu isim verilmiştir. Bazı uzmanlar da “girinti veya çıkıntı şeklinde sekizgen uzantılı halılar” olarak tanımlamaktadırlar.

Divriği Ulu Camii'nden İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'ne kazandırılan 15-17. yüzyıllara ait, Kat. No: 18-21'deki halılar sekizgen çıkıntılı, 16. yüzyıla ait Kat. No: 22, 23 ve 27'deki halılar kare, dikdörtgen veya basamaklı girintili halılardır. Kat. No: 18-21'deki halıların zikzak dal üzerine palmet motifli kalın bordürleri dönemleri ile uyumlu olup, birbirleri ile ortak özellik göstermektedir. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nde bulunan Kat. No: 28'deki halı dikdörtgen çıkıntılı, Kat. No: 24 ve 25'deki halılar kare ve dikdörtgen girintili halılardır. Bu halıların ince şeritler arasında bulunan birbirine bağlı çift -S- desenli bordürleri, birbirleri ve diğer Sivas yöresi halılarıyla olan ortak özellikleridir. Kat. No: 28'deki halının dikdörtgen çıkıntıları içindeki, iri stilize hayvan motifleri Kat. No: 22'deki halıda da bulunur. Merkezde dört yön motifi, boşluklarda simetrik olarak yerleştirilmiş sekiz kollu yıldızlar, dört adet eli belinde motifinden oluşan rozetler, kenarları düğümlü sekizgen madalyonlar, Sivas çevresinde dokunan halılarda sık sık karşılaşılan motiflerdir.

15-17. yüzyıllara ait, çıkıntı veya girinti şeklinde sekizgen, kare veya dikdörtgen uzantıları olan halılar; kendi içinde birçok ortak motife sahip olup hepsinin birbiriyle

bağlantısı olduğu ve birbiri içinden geliştiği görülmektedir. Ayrıca Sivas yöresinde dokunan birçok halı ile de ortak motiflere sahiptirler. Bu bakımdan, bu desene sahip halıların, geleneksel karakterdeki Sivas yöresi halılarından olduğunu söylemekteyiz.

Sekizgen, kare veya dikdörtgen girintili kompozisyonlara sahip halılar sadece Sivas yöresinde karşımıza çıkmakta olup, bu grubun erken örneklerini oluşturmaktadırlar ve Sivas yöresinde dokunmuşlardır.

Kat. No: 23'deki halının ince ve kalın bordürleri Selçuklu halı geleneğini tam olarak yansıtmaktadırlar. Kalın bordürde bulunan motifin kökeni Selçuklu halılarının bordürlerindeki kûfi karakterli bezemeye dayanmaktadır. Yine Selçuklu halılarından bu yana görülen, kûfi yazıdan gelişen birbirine bağlı çift -S- motifi, daha gelişmiş bir şekilde Sivas halılarının çoğunda yer alır.

Şarkışla Büyük (Ulu) Camii'nde tespit edilen ve Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'ne kazandırılan 16. yüzyıla tarihlendirdiğimiz Kat. No: 29-32'deki dört adet halı, karakteristik desen ve renkleri ile diğer halılar içinde farklı bir grup oluştururlar. Bunlarda halının merkezi baklava şeklinde iri bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş, çapraz yanlarına birer altıgen yerleştirilmiştir. Kalın bordürlerinde birbirine bağlı çift -S- motifi işlenmiştir. Kat. No: 30-32'deki halılarda içte ince bordür bulunmamaktadır. Sarı, devetüyü, lacivert, mor ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Bu halıların benzerlerine hiçbir müze, koleksiyon ve yayında rastlanmamış olup, öncesi ve sonrası da yoktur.

Bu halılar, desenlerin halı üzerine yerleştirilme düzeni bakımından 1. Grup Holbein halıları denilen ilk Osmanlı halılarının erken örnekleriyle benzerlik gösterirler. Bu halılarda Şarkışla yöresi için tipik olan kaydırılmış Türk düğümü kullanılmıştır. Sivas Şarkışla civarında yaşayan boy veya oymaklar tarafından dokunmuştur.

Bu grup halıların ana bordüründe küçük kareler içinde, bazıları sağa bazıları sola bakan, birbirine bağlı çift -S- motifi işlenmiştir.

Çift -S- motifinin ana karakterini koruyarak, bazı değişimlerle Şarkışla'da tespit edilen halılarda karşımıza çıkması, Türk halılarında desen devamlılığını yaşatması bakımından önemlidir. Osmanlı devri dikdörtgen girintili Sivas halıları ile merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halıların ve küçük sekizgen motifli halıların ana bordürlerinde bu motif yer almaktadır. Ayrıca 17-18. yüzyıl Konya Kapadokya halılarının bordüründe de bu motif görülmektedir.

Üst üste baklava desenli halılardan yörede iki adet tespit edilmiştir. Kat. No: 33 ve 34'deki halılar bu grubun örnekleridir. Benzerlerine rastlanılmamıştır.

Halının merkezinde, boyuna sıralanmış, birbirine bağlı, tek ve iki sıra halinde eşkenar dörtgenler yer almaktadır. İnce bordürlerde diğer halılarda da görüldüğü gibi, birbirine bağlı -S- motifleri, kalın bordürde ise Kat. No: 33'deki halıda iri sekiz kollu yıldız motifleri, Kat. No: 34'deki halıda ise dört dallı lotus çiçeğine benzer çiçekler işlenmiştir.

Sivas yöresinde tespit edilen bir diğer grup halı kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen motifli halılardır. 23 adet örnek ile yörede tespit edilen en büyük grubu oluştururlar. 17-18. yüzyıllara tarihlendirdiğimiz Kat. No: 35-57 arasındaki halılar bu grubun örnekleridir. Hepsinin desenleri ve renkleri birbirine çok benzerdir. Mevcut örnekler sadece Sivas ve Şarkışla'da bulunmuş, Anadolu'nun başka bir yerinde benzeriyle dahi karşılaşmamıştır. Bu halılarda da Şarkışla yöresi için tipik olan kaydırılmış Türk düğümü kullanılmıştır.

Bu gruptaki halıların ince bordürlerinde kahverengi renkte birbirine zincir gibi bağlı -S- motifleri işlenmiştir. 15 adetinin kalın bordüründe kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert-mavi renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motifleri bulunur.

Bu grubun ince bordür ve iri -Z- motifli ana bordür desenleri ortak olup, grubun karakteristik özelliğini oluştururlar. Uçları dik üçgen şeklinde sonlanan, birbirine bağlı,

iri -Z- motifleri; 13. yüzyıl Selçuklu halılarının bordürlerindeki kûfi karakterli, uçları üçgen şeklindeki dik harflerin izlerini yaşatarak, Selçuklu geleneğini 16-17. yüzyılda da devam ettirmektedirler. Selçuklu devri halılarının ince bordürlerinde görülen zincir şeklindeki -S- motifleri, Osmanlı devri Sivas halılarının ince bordürlerinde de aynı şekilde uygulanmıştır.

Bu grubun bir çeşidi de kaydırılmış eksenlerde, ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılardır.

Bu grup halılardan 9 adet tespit edilmiştir. Kat. No: 58-66 arasındaki halılar bu grubun örnekleridir. 17-18. yüzyıllara tarihlendirdiğimiz halıların zemininde kaydırılmış eksenler üzerinde, birbirine kancalı dallarla bağlı düzgün altıgen motifler yer alır.

Küçük sekizgen motifli halılardan yörede 6 adet tespit edilmiştir. 17-18. yüzyıllara tarihlendirdiğimiz Kat. No: 69-74 arası olan halılar bu grubun örnekleridir.

Diğer halılardan farklı olarak kareye yakın ölçülerde olan halılarda, boş bir zemin üzerinde üst üste ve yanyana, birbirine paralel sıralar halinde küçük sekizgenler yerleştirilmiştir. Bunlara sekizgen gül deseni de denilmektedir. Bu grup halılarda ince bordür bulunmamaktadır. Bir sıra kalın bordüründe birkaç çeşit desen görülür. En karakteristik olanı, birbirine bağlı çift -S- motifli desendir. Bu grup halıların merkezindeki küçük sekizgenler Konya Kapadokya halılarında da görülür.

Kat kat zikzak desenli halılardan yörede 4 adet tespit edilmiştir. 17-18. yüzyıllara tarihlendirdiğimiz Kat. No: 75-78'deki halılar bu grubun örnekleridir.

Halının tüm yüzeyine çeşitli renklerde kat kat, kalın zikzak sıraları yerleştirilmiş, her zikzağın tepe noktasına da alem niteliğinde bir hilal işlenmiştir. Zikzak desenli halıların Kâbe örtülerinden etkilendiğini düşünmekteyiz. Bu desene sahip halılar Konya civarında da görülürler.

17. yüzyıla tarihlendirdiğimiz Kat. No: 79 ve 80'deki halılar, zemini kare panolara ayrılmış halılardandır. Bu grup halıların 18-19. yüzyıllara ait örneklerine Sivas

yöresinde sık rastlanmaktadır. Sivas Müzesi'nde bu grubun 19. yüzyıla ait örnekleri bulunmaktadır.

Sivas halıları içerisinde seccadeler önemli bir yer tutarlar. 18. yüzyıla ait, Kat. No: 84-91 arasındaki halı seccadeler bu grubun örnekleridir.

Seccadelerin erken örneklerinde geniş bir mihrap nişi, uzun ve kalın bir boyun kısmı, altıgen veya sekizgen şeklinde tepelik kısmı bulunmaktadır. Bu tepelik kısmı sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifi şeklinde olup, sekizgen uzantılı halılarla benzerlik gösterirler. Sekizgen uzantılı mihrap tepeliği olan seccadelere sadece Sivas yöresinde rastlanılmıştır.

Niş içinde ve niş köşeliklerinde seyrek olarak, -S- motifleri, muska, buta, eli belinde, kancalı küçük eşkenar dörtgen, sekizgen gibi sembolik motifler yer alır. Bazılarında ise mihrap içi ve köşelikler boştur.

Seccadelerin zemin ve bordür kısımlarında, yer yer kaydırılmış Türk düğümü kullanılmıştır. Renkler, kiremit kırmızısı, sarı, kahverengi, siyah, beyaz, devetüyü, az yeşil ve mavidir. Kaba dokumalar olan seccadelerde malzeme yün ve devetüyüdür.

Özetle Sivas yöresinde Selçuklu devrinden Osmanlı devrinin sonuna kadar halı dokunmuştur. Tezimizin başında mevcut örnekleri bulunmayan erken döneme ait halıların bulunmasının ve tanıtılmasının amaçlandığı belirtilmişti. Sayı olarak az da olsa Selçuklu ve Beylikler devrine ait halılar bulunmuş ve tanıtılmıştır. Devamında Osmanlı devrinde (19.yüzyıla kadar) dokunan halılar da tespit edilmiş ve tanıtılmıştır. Buna göre; erken dönem Selçuklu ve Beylikler devrine ait Sivas yöresi halıları tek örneklerdir. Her biri devri ile ilgili sanatsal özellikleri taşımakta, kendi başına devrini tanıtacak kadar önem arz etmektedir.

Erken Osmanlı halıları içinde, Divriği yöresinde dokunmuş ve I. grup Holbein halılarının öncüsü olmuş bir halı ile yine Divriği yöresinde dokunmuş, III. grup Holbein ve Bergama halılarının benzeri bir halı bulunmaktadır. 15. yüzyıla tarihlenen sekizgen

uzantılı halılar Sivas Divriği yöresine özgü olup, bu yörede dokunmuşlardır. Bunların da erken örnekleri başka müze ve koleksiyonlarda bulunmamaktadır. Anadolu’da çıkış yeri olarak Divriği civarı olduğunu düşünmekteyiz. Kare ve dikdörtgen girintili halıların 16-17. yüzyıl örnekleri de bu yörede dokunmuşlardır.

Kenarları dilimli yuvarlak veya oval madalyonlu halıların 15. yüzyıldaki erken örnekleri de Sivas yöresinde dokunmuş ve madalyonlu Uşak halılarına öncülük etmiştir. Merkezde bir madalyon ve köşelerde çeyrek madalyonlardan meydana gelen kompozisyon şeması, bazı farklılıklarla Anadolu’da geleneksel olarak bütün dönemlerde kullanılmıştır.

Şarkışla Büyük Camii’nde bulunan merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar, kaydırılmış eksenlerde yerleştirilmiş altıgen motifli ve birbirine ince dallarla bağlı altıgen motifli halılar ile üst üste baklava desenli halılara sadece Sivas yöresinde rastlanılmıştır. Başka müze ve koleksiyonlarda bulunmamaktadırlar. Bunlar Sivas Şarkışla yöresinde dokunmuş, öncesi ve sonrası olmayan halılardır. Yörede yaşayan boylar ve onların kolları tarafından yapılmışlardır. Şarkışla yöresi küçük ve coğrafi olarak kapalı bir yöre olduğu için, yüzyıllarca bu camide korunmuş olmalıdırlar. Bu halılarda Türk düğümünün farklı bir uygulaması olan alternatif çözgüler üzerine atılmış Türk düğümü görülür. Sekizgen gül ve zikzak desenli halılara Konya yöresinde de rastlanır. Sivas yöresi halılarında görülen birçok küçük motif ortak motiflerdir. Bunlar Kafkasya bölgesi Kazak halılarında da görülürler.

Sivas halılarının bordür desenleri; en erken tarihli halıdan yani 13. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar olan dönemdeki halıların hemen hepsinde, geleneği devam ettiren, birbirleriyle bağlantıları koparmadan sürekliliği sağlayan desenlerdir. Bu devamlılık bazen ana bordürlerle, bazen ince bordürlerle sağlanmaktadır.

Ayrıca Selçuklu halılarından beri izlediğimiz kûfi karakterli desenler ve bundan gelişen, uçları dik üçgen şeklinde sonlanan -S- motiflerinin yer aldığı bordürler, özellikle

ince bordürlerde ve bütün dönemlerdeki halılarda görülmektedir. Yine Selçuklu halılarından bu yana görülen kûfi yazıdan gelişen birbirine bağlı çift -S- motifi, Sivas halılarının çoğunda yer almaktadır. 15. yüzyıl madalyonlu halılarda, bazı girintili halılarda, ince dallarla bağlı altıgen, küçük sekizgen, kat kat zikzak kompozisyonlu halılarda ve bazı seccadelerde, ince bordür bulunmamakta bunun yerinde tek renk düz şeritler yer almaktadır.

Selçuklunun önemli yerleşim yerlerinden biri olan Sivas ve çevresinde dokunan halılarda, Türk halılarının geleneksel karakterini koruyarak devam ettiğini, bu sürekliliği sağlayan motiflerin de özellikle bordürlerde yer aldığını görmekteyiz.

Bugün Sivas halısı dediğimiz ve burada tanıttığımız örnekler bizim çalışmamız süresince tespit ettiğimiz örneklerdir. Yarın başka örnekler bulunabilir, kapsam genişleyebilir ve bazı fikirler değişebilir. Bundan sonra yapılacak çalışmalar Sivas yöresi halılarına katkı yapacak çalışmalar olacaktır.

VIII- KAYNAKÇA

Acar, Belkıs. “Divriği Ulu Camii’ndeki Halı ve Kilimler”. *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*. Der., Doç. Dr. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1978: 159-228.

Acun, Hakkı. “Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri”. *Vakıflar Dergisi*. XX (1988): 183-220.

Alantar, Hüseyin. *Motiflerin Dili*. İstanbul: İTKİB, 2007.

Anak, Aytaç. “2 Numaralı Sivas Tahrir Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi “. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2011.

Aritan, Ahmet Saim. “Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cild Kapakları”. Doktora Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, 1992.

Aritan, Ahmet Saim. “Türk Deri İşlemeciliği Bağlamında Türk Cild Sanatı”. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi), Bildiriler*. C.1 (2008): 121-142.

Aslanapa, Oktay. “Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi”. *Arış*, Sayı 3/Aralık (1997): 18-25.

Aslanapa, Oktay. *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi San. Tic. A. Ş., 2005.

Aşkun, Vehbi Cem. *Sivas Folkloru I-II*. Sivas: Sivas Valiliği, 2006.

Bakır, Abdulhalik. “Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi”. *Belleten Dergisi*. 64/231 (2000): 749-826.

Balgalmış, Abdülkadir. “Divriği”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9 (1994): 452-454.

Balpınar, Belkıs ve Udo Hirsch. *Carpets of the Vakıflar Museum İstanbul*. Wesel Almanya: Uta Hülsey, 1988.

- Balpınar, Belkıs ve Udo Hirsch. *Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesi Kataloğu*. Wesel Almanya: Uta Hülsey, 1989.
- Basmacı, Tonguç Leyla, Çev., *Kubilay Hanın Sarayında Bir Venedikli Marco Polo Seyahatname Dünyanın Tasviri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2018.
- Batari, Ferenc. *Ottoman Turkish Carpets, The Collections of the Museum of Applied Arts, Budapest, I*. Budapest: Museum of Applied Arts, Budapest and the Helikon Castle Museum, Keszthely, 1994.
- Bayraktaroğlu, Suzan. “Sivas Halıları”. *Kültür ve Sanat Sivas Özel Sayısı*. 6 (1990): 24-29.
- Bayraktaroğlu, Suzan. “Seccade”. *Erdem Halı Özel Sayısı*. 1 (1999): 57-59.
- Bayraktaroğlu, Suzan. “Erken Devir Osmanlı Halıları İle Bağlantılı Halılar”. VI. *Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*. Ed., M. Denktaş, Y. Özbek, A. Sağiroğlu Arslan. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2002: 171- 178.
- Bayraktaroğlu, Suzan. “Halı Sanatı”. *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2*. Editörler: Ali Uzay Peker, Kenan Bilici. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006: 553-563.
- Bayraktaroğlu, Suzan. “Çanakkale ve Yakın Çevresinde Dokunan Bazı Halıların Orta Asya İle Bağlantıları”. *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri, Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan*. Ed., Turgay Yazar. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2006: 39-50.
- Bayraktaroğlu, Suzan ve Serpil Özçelik. Haz.. *Halı Müzesi ile Kilim ve Düz Dokuma Yayımlar Müzesi Kataloğu*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2007.
- Bayraktaroğlu, Suzan. “Hayvan Figürlü Anadolu Halıları”. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*. 7 (2009): 39-50.

- Bayraktaroğlu, Suzan. "Türk Halılarında Görülen Mimari Tasvirler". *Vakıflar Dergisi*. 32 (2009): 21-36.
- Bayraktaroğlu, Suzan. "Sivas Şarkışla Halılarında Türk Düğümünün Farklı Bir Kullanımı". *Arış Dergisi*. 19 (2021): 130-145.
- Bayraktaroğlu, Suzan Arpaç. *İbadetin Sessiz Tanıkları Vakıf Halılar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022.
- Bayram, Sadi, "XIV. Asırda Tezhiblenmiş, Beylik Dönemine Ait Üç Kur'an Cüzü". *Vakıflar Dergisi*. 16 (1982): 143-154.
- Bedirhan, Yaşar ve Emre Erdem. "Alaaddin Keykubad Devrinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin İtalyan Şehir Devletleri Ve Diğer Latin Toplulukları İle Olan Siyasi, İktisadi Ve Ekonomik İlişkileri". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*. (Issn:2630-631X) 5(20). (2019): 987-1002.
- Bilget, Burhan. "Sivas Halıları". *Milli Kültür*. 39 (1983): 45-46.
- Bodur, Fulya. "Karapınar Halıcılığı". *Türk Dünyası Araştırmaları*. 32 (1984): 73-81
- Bozer, Rüstem. "Selçuklu Devri Levha Çinilerinde Form, Duvar Kaplama Tasarımlarına Yönelik Tespitler ve Fırınlama Sonrası Yapılan Bazı İşlemler". *Anadolu Toprağının Hazinesi: Çini, Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*. Rüçhan Arık - Oluş Arık. İstanbul: Kale Grubu Kültür Yayınları, 2007: 191-207.
- "Carpets with Large and Small Octagons", *Turkish Carpets from the 13th-18th centuries*, Tekstil Bank, 1996, s.46,47
- Chenciner, Robert. With David Hunt&Magomedkhan Magomedkhanov. "Carpets from the 'oldmosque' in Şarkışla". *Dragons, Padlocks and Tamerlane's Ball*. London: Desert Hearts, (2012): 48-57.
- Demirel, Ömer. *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*. Sivas: Sivas Belediyesi, 1998.
- Demirel, Ömer. "Sivas". *T. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37 (2009): 278-282.

- Demiriz, Yıldız. *Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I*. İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1979.
- Deniz, Bekir. “Anadolu Türk Dokumalarında Ejder Motifi”. *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*. Haz., Azize Aktaş Yasa, Serap Leloğlu Ünal, Şebnem Ercebeci, Erol Kalender. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, (1998): 102-108.
- Deniz, Bekir. *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.
- Denny, Walter ve Gönül Tekeli. *Anadolu Dokuma Mirası 2*. İstanbul: Uluslararası Halı Kongresi Yayını XI. ICOC, 2007.
- Diyarbakirli, Nejat. “Pazırık Halısı”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. 32 (1984): 1-8.
- Durul, Yusuf. “Halılarda Kûfiye Benzer Bordürler”. *Türk Etnoğrafya Dergisi VII-VIII, 1964-1965*. (1966): 1-19.
- Enderlein, Volkmar. “Medieval Carpets From Asia Minor “. *Turkish Carpets From The 13th – 18th Centuries*. İstanbul: Tekstilbank, 1996: XXII-XXVIII. 17.
- Erbek, Güran. *Anatolian Motifs From Çatalhöyük to The Present*. Ankara:1987.
- Erbek, Mine. *Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2002.
- Erdmann, Kurt. *15. Asır Türk Halısı*. Çev., H. Taner. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1954.
- Franses, Michael. “The Appreciation of an Art Form”. *Orient Stars A Carpet Collection*. Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden. Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993: 10-23.
- Franses, Michael. “Appendix B: Radiocarbon Dating of Anatolian Carpets”. *Anatolian Tribal Rugs 1050-1750: The Orient Stars Collection II*. Ed., Cosima Stewart. London: Halı Publications Limited, 2021: 372-383.

Gülgönen, Ayan. *17-19. Yüzyıl Konya Kapadokya Halıları*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1997.

Güney, Emin. “Sivas Tereke Defterlerinden Hareketle Sivas’ta Seyyidlerin Sosyo-Ekonomik Hayatı (1825-1850 Yılları)”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, 2015.

Kalender, Erol. “Anahtar Delikli Seccadeler Üzerine İkonografik Bir Deneme”. *Arış*. 2 (1997): 58-63.

Kanberoğlu, Deniz ve M. Murat Bozcu. “Katalog”. *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonu’ndan 15-17. Yüzyıl Osmanlı Halıları*. Ed. Seracettin Şahin ve Ahmet Diler. İstanbul: İHİB, 2017: 35-185.

Karaçağ, Abdullah. “Karapınar (Konya) Yöresi Göbekli Halıları”. *Arış*. 5 (2011): 72-87.

Kardeşlik, Selman. “Doğu Minyatürlerinde Tasvir edilen Selçuklu Halıları”. *Vakıf Restorasyon Yıllığı*. 4 (2012): 51-62.

Kâşgarlı Mahmud. *Divanü Lügati't - Türk*. Çev., Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu, Cilt I, 2006.

Kayaoğlu, İsmet. “Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 24 (1981): 359-374.

Kaynar, Hülya ve Emine Tonus. “Sivas’ta Yetişen *Salviasp.* (Adaçayı) Bitkisinden Elde Edilen Renkler ve Haslık Değerleri”. *Electronic Journal of Vocational Colleges*. (2014): 123-135.

Kayıpmaz, Fahrettin ve Naciye Kayıpmaz. “Erken Dönem Anadolu’su Şarkışla Halıları”. *Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi*. 73 (1994): 38-49.

Kayıpmaz, Fahrettin ve Naciye Kayıpmaz. “Doğu Türkistan’dan Anadolu’ya Yanışların Göçü ve Güzel Bir Kültürel Miras: Şarkışla Kotan Halıları”. *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, 07-15 Nisan 2000 Bildiriler Kitabı*.

Ed., A. Tevfik Köse. Haz., Serap Ünal, Seval Aşık, Selma Aksoy. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü, 2000: 119-124.

Kayıpmaz Naciye ve Fahrettin Kayıpmaz. “Ender Özelliğe iki Türk Halısı”. *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat*, Kahramanmaraş Özel Sayısı. 10 (1991): 75-79.

Mahiroğulları, Adnan. *Seyyahların Gözüyle Sivas*. İstanbul: Sivaslılar Vakfı, 2001.

Mahiroğulları, Adnan. "XIX. Yüzyılın Ortalarından Birinci Dünya Savaşına Kadar Sivas'ın Sosyo Ekonomik Yapısı". *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (2011): 49-73.

Musse, Garry. “Early Turkish Rugs”. *Orient Stars A Carpet Collection*. Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden. Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993: 306-341.

Mülayim, Selçuk. *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Geometrik Süslemeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.

Özaydın, Abdülkerim. “Danişmendliler”. *T. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8 (1993): 469-474.

Özen, Kutlu. “Sivas Halıcılığının Bugünkü Durumu”. *I. Milletlerarası Türk Halı Kongresi Tebliğ Özetleri*. İstanbul: Ak Reklamcılık, 1984: 86.

Özen, Kutlu. “Fetih’ten Günümüze Divriği İlçesinde Türk Kültürünün Özellikleri”. *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri 29 Eylül- 01 Ekim 2005*. Ed. İbrahim Yasak. Haz., Kadir Pürlü, İbrahim Yasak, Yüksel Alıcı. Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2006: 339-346.

Özen, Kutlu. *Sivas Yöresi Geleneksel El Sanatları*. İstanbul: Kitabevi, 2008.

Özen, Mine Esiner. *Türk Cilt Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası, 1998.

Önder, Mehmet. *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*. Ankara: Türkiye İş Bankası, 1995.

Pasztor, Emese. *Osmanlı Türk Halıları Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesi Koleksiyonundan*. Budapeşte: 2007. Çev., Ali Kemal Alpay. Ankara: TİKA, 2015.

- Rüters, Nils. “Technical Analyses”. *Turkish Carpets from the 13th-18th Centuries*. İstanbul: Tekstil Bank, 1996: 225-232.
- Sönmez, Zeki. “Batı Anadolu Türk Halıcılığının 19. Yüzyıldaki Durumu Üzerine”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. 32 (1984): 95-106.
- Spuhler, Friedrich. “The Yellow – Ground Konya Carpets”. *Orient Stars A Carpet Collection*. Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden. Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993: 186-229.
- Spuhler, Friedrich. “Ottoman or Anatolia? An Attempt at a Redefinition”. *Orient Stars A Carpet Collection*. Ed., Daniel Sheaffer, Jill Tilden, Maria Schlatter, Imogen Tilden. Stuttgart: E. Heinrich Kirchheim and London: Halı Publications Ltd., 1993: 230-261.
- Sümer, Faruk. *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, 1972.
- Sümer, Faruk. “Anadolu’daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. 32 (1984): 44-51.
- Şahin, İlhan. “Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1980.
- Şahin, İlhan. “Üsküdar ve Türkmenler”. *Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu-4*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2016: 277-288.
- Şahin, Seracettin, Deniz Kanberoğlu, vd., “Halı”. *19. Yüzyılda İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Etnografya Kataloğu*. Ed. Seracettin Şahin. İstanbul: Bilnet Mat. ve Yay. A.Ş., 2019: 110-123.
- Şahin, Seracettin, Shirin Melikova, Kubra Aliyeva, Telman İbrahimov, Aytan Ahmadova, Mammadhuseyn Huseynov. *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonu’ndan Azerbaycan Halıları*. Ed. Dr. Murat Bozcu, Dr. Cemile Tuna, Alison Bracker, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019.

- Şahingöz, Fatih. “9 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre Sivas”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2010.
- Taghiyeva, Röya. *Azerbaijani Carpet Encyclopedia*. Bakû: Publishing House: Sharg-Garb, 2017.
- Tekçe, E. Fuat. *Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1993.
- Tezcan, Hülya. “Vakıf Eserlerde Karşılaşılan Kutsal Örtüler”. *IX. Vakıf Haftası Kitabı*. Haz., İbrahim Ateş, Sadi Bayram, Mehmet Narince. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1992: 331-340.
- Tezcan, Hülya. *Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler*. İstanbul: Timaş, 2011.
- Turan, Osman. “Selçuklular Zamanında Sivas Şehri”. *A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 9/4 (1951): 447-457.
- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009.
- Turkish Handwoven Carpets*, Catalog No:5. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü, 1995, The Pattern Code 0541, The Pattern Code 0582.
- Turkish Handwoven Carpets*, Catalog No:4. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü, 3. baskı 1998, The Pattern Code 360.
- Türkmen, Nalân. *Orta Asya Türkmen Halıları İle Tarihi Anadolu Türk Halılarının Ortak Özellikleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2001.
- Uzunçarşılı, İbrahim Hakkı ve Rıdvan Nafiz Ergüder. *Sivas Şehri*. Haz., Recep Toparlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2020.
- Yetkin, Şerare. *Türk Halı Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası, 1991.

Yetkin, Şerare. “Türk Halı Sanatında Bir Teknik Özellik”. *Vakıflar Dergisi*. 14 (1982): 119-123.

Yurt Ansiklopedisi. 9. Cilt. İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982-1983. “Sivas” maddesi. 6835-6963.

Yücel, Ebubekir S. *Salname-i Vilayet-i Sivas H.1325/1907 Sivas İl Yıllığı*. Sivas: Buruciye Yayınları, 2011.

Anatolian Tribal Rugs 1050-1750: The Orient Stars Collection; Fabulous Creatures. mov on Vimeo. Erişim 31.01.2022.

Fine Antique Oriental Rugs XXVI. Sem 25, 2021. Vienna Austria, Lot: 0101. Erişim 22.08.2022, https://www.liveauctioneers.com/catalog/217739_fine-antique-oriental-rugs-xxvi/

Sivas Haritası, Erişim 04.09.2022. https://www.google.com/search?q=sivas+haritas%C4%B1+k%C5%9Fular%C4%B1&sxsrf=ALiCzsZan_M_5Q4pEdL0-

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Yazma ve Nadir Eserler Daire başkanlığı, “Türk Cilt Sanatı”. Erişim 26.12.2022. http://www.yazmanadir.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=152

ÖZET

1071 Malazgirt Savaşıyla kapıları açılan Anadolu'nun içlerine kadar yayılan Türkler, Sivas yöresine de yerleşmişlerdir. Gelenek, örf ve adetlerini gittikleri her yere götüren Türkler, Orta Asya'da icat ettikleri düğümlü halı dokumacılığını Anadolu'ya da getirmişler ve Sivas yöresinde çok kıymetli halılar dokumuşlardır.

Selçuklular devrinde Sivas'ta çok kıymetli halılar dokunduğunu, 1271'de Anadolu'yu gezen Marco Polo, Seyahatnamesinde belirtmektedir. Marco Polo “dünyanın en güzel halıları Konya, Kayseri ve Sivas'ta dokunur” demektedir.

Bu güzel halıları bulmak ve Sivas yöresinde geleneklere bağlı olarak dokunan halıları tespit ederek, Sivas yöresi halılarının genel özelliklerini ortaya çıkarmak için çalışmaya başladık.

Sivas yöresinde tespit ettiğimiz halılar kronolojik olarak Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Devirlerine ait halılardır.

Divriği Ulu Camii'nde bulunan ve günümüzde İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde yer alan geometrik geçmeli yıldız ve sekizgen kompozisyonlu, örgülü kûfi yazı benzeri bordürlü bir halının, Selçuklu devrinde dokunduğu; bu halının bulunduğu cami ve Sivas'taki diğer yapılardaki taş, ahşap ve çini süsleme ile benzer olduğu görülmektedir.

Beylikler devrine ait olan iki halı da Divriği Ulu Camii'nde bulunmuşlar ve İstanbul Vakıflar Halı Müzesine alınmışlardır. Kareye yakın ölçülerdeki halılarda mavi zemin üzerine desenler siyah konturla işlenmişlerdir. Bu halılar sekiz köşeli yıldız ve sekizgen kompozisyonlu olup, kûfiden gelişen bordür desenlerine sahiptirler. Selçuklu ve Beylikler devrinde görülen sekiz kollu yıldız (yıldız haç) kompozisyonlu çinilerle benzerlik gösterirler.

Erken Osmanlı devrine ait bir halıda kenarları düğümlü sekizgenler yer alır. 15. yüzyılda görülmeye başlayan Holbein I. grup halıların öncülerindendir. Bu devrin diğer

bir örneği de iri sekizgen kompozisyonlu, örgülü kûfi benzeri bordüre sahip halıdır. Bu halı Holbein III. ve Bergama halıları ile benzerdir.

15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan dönemde Sivas yöresinde dokunmuş çok sayıda halı tespit edilmiştir. Divriği Ulu Camii'nde ve Şarkışla Büyük Camii'nde bulunan ve günümüzde İstanbul Vakıflar Halı Müzesi ile Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesinde yer alan merkezi madalyonlu halılar 15. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu halılarda, merkezde yuvarlak veya oval şekilde kenarları küçük dilimli, iki ucu salbekli, içi çifte rumi ve palmet tasarımlı, tek bir madalyon bulunur. Madalyonlu Uşak halılarında bulunan madalyon ile benzer olan bu halıların, madalyonlu Uşak halılarının öncüsü olduğu düşünülmektedir. 16-17. yüzyıllarda iri, sekiz dilimli madalyon motifli halılar da görülür.

15-16. yüzyıllarda anahtar deliği veya sekizgen uzantılı diye adlandırılan halılar bulunur. Bunlarda halının merkezindeki bir dikdörtgenden iki yana bir boyunla uzanan sekizgenler yer alır. Bu desene sahip halılar Divriği Ulu Camii'nde bulunmuşlardır. Anahtar deliği veya sekizgen uzantılı halıların bir çeşidi de, halıyı çeviren içteki bordürün iki kısa kenardan halı zeminine doğru sekizgen, kare veya dikdörtgen şeklinde girinti yaptığı halılardır. Bunlar da Divriği Ulu Camii'nde ve Şarkışla Büyük Camii'nde bulunmuşlardır. Bazılarının bordürlerinde kûfi harflerden gelişen birbirine bağlı çift -S- motifleri yer alır. Zeminde yer alan küçük geometrik motifler, Sivas yöresinde dokunan halılarda sık rastlanan motiflerdir.

Şarkışla Büyük Camii'nde bulunan merkezi bir eşkenar dörtgen madalyonla belirlenmiş halılar 16. yüzyıla tarihlendirilmekte olup, benzerine başka hiçbir cami, müze ve koleksiyonda rastlanılmamıştır. Ana bordüründe kûfi yazıdan gelişen birbirine bağlı çift -S- motifleri bulunur.

Şarkışla Büyük Camii'nde bulunan ve 17. yüzyıla tarihlenen diğer bir grup halıda kaydırılmış eksenler üzerinde yerleştirilmiş altıgenler yer alır. Kendine özgü renk

ve desenlere sahip bu grup halılara da sadece Sivas yöresinde rastlanılmıştır. Bu halıların kalın bordürlerinde kahverengi zemin üstünde, kırmızı konturlu, lacivert renkli, uçları dik üçgen şeklinde, birbirine bağlı, iri -Z- motifleri bulunur. Bu halıların bir türünde de, birbirine ince dallarla bağlı altıgenler yer alır.

Benzerleri Konya'da da görülen küçük sekizgen motifli halılarla, zikzak desenli halılar, yöre halılarının önemli örnekleridir.

Sivas halıları içerisinde seccadeler önemli bir yer tutar. Geleneksel Sivas seccadelerinde geniş bir mihrap nişi, kalın ve uzun bir boyun ve sekizgen bir mihrap tepeliği bulunur. Mihrap tepeliği sekizgen uzantılı halılarla benzerdir. Niş içinde ve köşeliklerde seyrek olarak muska, göz ve küpe motifleri yer alır. Ana bordüründe üst üste ve yan yana sıralanmış, bir sap üzerinde V şeklinde dallar bulunur.

Çok zengin desenlere sahip Sivas yöresi halılarında atkı, çözgü ve düğümler yündür. Bazı örneklerde deve yünü, küçük beyaz renkli motiflerin bazılarında pamuk ipi kullanılmıştır. Genel olarak kırmızı, turuncu, sarı, mavi, lacivert, mor, yeşil ve beyaz renkler bulunur.

Sivas halılarında teknik olarak Türk düğümü kullanılmıştır. Şarkışla ve çevresinde dokunan halılarda ise kaydırılmış Türk düğümü görülür. Bu uygulamada her sırada yan yana gelen iki çözgü teli birbirine bağlanır. Normal Türk düğümü uygulamasında ise her sırada bir alttaki düğümün üstüne gelecek şekilde, aynı iki çözgü teli bağlanır. Bu düğüm şekli Türkistan'dan Anadolu'ya gelmiş bir gelenektir. Sivas çevresine yerleşen Salurlar tarafından uygulandığı düşünülmektedir.

Tüm halılardaki desenler geometrik kompozisyonlardan oluşur. Geometrik kompozisyonlar yanında daha az olarak bitkisel, figürlü, nesneli ve kûfi yazıdan gelişen kompozisyonlar vardır.

Geometrik kompozisyonlarda daire, kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen, altıgen ve sekizgenler yer alır.

Bitkisel kompozisyonlar, rumi, lotus, palmet, hatayi, rozet gibi soyut çiçeklerle, lale, stilize hayat ağacı, dört yaprak, dört çiçek, pıtırak gibi desenlerdir.

Figürlü kompozisyonlarda, stilize hayvan, kaplumbağa, su kaplumbağası, yılan, insan figürleri bulunur.

Nesneli kompozisyonlarda, vazo, yaba, muska, küpe, göz motifleri bulunur.

Sonuç olarak Sivas yöresinde Selçuklu devrinden Osmanlı devrinin sonuna kadar geleneklere bağlı halılar dokunmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru gelenek dışı tek düğümlü İran etkili halılar üretilmiştir.

ABSTRACT

The Turks were able to spread through the opened gates into the interior of Anatolia due to the Battle of Malazgirt in 1071 and settled in the Sivas region. The Turks, who carried on their tradition and custom in the regions they colonized, brought the knotted carpet weaving, which they invented in Central Asia, to Anatolia, and they weaved very valuable carpets in the Sivas region.

Marco Polo, who traveled to Anatolia in 1271, states in his book called *The Travels of Marco Polo*, that very precious carpets were woven in Sivas during the Seljuk period. Marco Polo says that "the most beautiful carpets in the world are woven in Konya, Kayseri, and Sivas".

We started to work in order to find these beautiful carpets and to identify the carpets woven according to the traditions in the Sivas region, as well as to reveal the general characteristics of the carpets of the Sivas region.

The carpets we identified in the Sivas region are chronologically belonging to the Seljuk, Principalities, and Ottoman Periods.

It is seen that a carpet with a geometric interlocking star and octagonal composition, and a braided kufic-like border, woven in the Seljuk period, found in the Divriği Great Mosque and now is in The Foundation's Carpet Museum, is similar to the stone, wood, and tile ornaments in the mosque and other architecture in Sivas.

Two carpets belonging to the period of the principalities were found in the Divriği Great Mosque and were taken to the Foundation's Carpet Museum. Patterns on a blue background are embroidered with black contours on the carpets that have dimensions close to a square. These carpets have octogram and octagonal compositions and have border patterns developed from Kufic. They are similar to the tiles with the eight-pointed star (star-cross) composition seen in the Seljuk and Principalities periods.

There are octagons with knotted edges on a carpet from the early Ottoman period. It is one of the pioneers of Holbein I. group carpets, which started to be seen in the 15th century. Another sample of this period is the carpet with a large octagonal composition and a braided kufic-like border. This carpet is similar to Holbein type III and Bergama carpets.

Many carpets woven between the 15th and 19th centuries in the Sivas region have been identified. Carpets with medallions in the center, found in Divriği Great Mosque and Sarkisla Great Mosque and now are in Istanbul Foundations Carpet Museum and Sivas Gök Madrasa Foundation Museum, are dated back to the 15th century. In these carpets, there is a single medallion in the center with a round or oval shape that has small slices on the edges, a salbek on both ends, and a double rumi and palmette design on the inside. These carpets, which have similar medallions found in the medallion Uşak rugs, are thought to be the forerunners of the medallion Uşak rugs. Carpets with large, eight-segmented medallion motifs are also seen in the 16th-17th centuries.

In the 15th-16th centuries, carpets called keyhole or octagonal extensions are present. In these, octagons extending from a rectangle in the center of the carpet with a neck on both sides take place. Carpets with this pattern were found in Divriği Great Mosque. A variant of keyhole or octagonal extensions carpets are carpets where the inner border surrounding the carpet is indented from two short sides to the carpet field in the form of an octagon, square, or rectangle. They were also found in the Great Mosque of Divriği and the Great Mosque of Sarkisla. On the borders of some of them, there are interconnected double -S- motifs developed from Kufic letters. Small geometric motifs are common in carpets woven in the Sivas region.

The carpets, identified with a central rhombus medallion in the Sarkisla Great Mosque, are dated back to the 16th century and suchlike have not been found in any

other mosque, museum, or collection. On the main border, there are interconnected double -S- motifs developed from the Kufic.

Another group of carpets found in the Sarkisla Great Mosque and dated back to the 17th century have hexagons placed on offset axes. This group of carpets, which have unique colors and patterns, is found solely in the Sivas region. On the thick borders of these carpets, there are interconnected large -Z- motifs, in dark blue with red contours on a brown background, with their ends in the form of a right-angled triangle. In one type of these carpets, there are hexagons connected with thin branches.

Small octagonal motif carpets and zigzag patterned carpets, similar to which can be seen in Konya, are important examples of local carpets.

Prayer rugs have an important place in Sivas carpets. Traditional Sivas prayer rugs have a wide mihrab niche, a thick and long neck, and an octagonal top of the mihrab. The top of the mihrab is similar to the carpets with octagonal extensions. Rarely there are amulet, eye, and earring motifs in the niches and corners. On its main border, there are V-shaped branches on a stem, lined up side by side and one on top of another.

Weft, warp, and knots are woolen in the carpets of the Sivas region, which have very rich patterns. In some samples, camel wool was used, and in some of the small white motifs, cotton thread was used. Generally, red, orange, yellow, blue, dark blue, purple, green, and white colors are present.

Technically, the Turkish knot is used in Sivas carpets. The Turkish offset knot can be seen on the carpets woven around Şarkışla. In this technic, two adjacent warp wires in each row are bonded. In the standard Turkish knot technic, these same two warp thread are bonded on top of the lower knot in each row. This knot type is a tradition that came from Turkistan to Anatolia. It is thought to have been practiced by the Salurs who settled around Sivas.

Patterns on all carpets consist of geometric compositions. In addition to geometric compositions, there are fewer compositions such as floral, figured, with objects, and Kufic.

Geometric compositions include circles, squares, rectangles, rhombuses, hexagons, and octagons.

Floral compositions include abstract flowers such as Rumi, lotus, palmette, hatayi, rosette, and patterns such as tulip, a stylized tree of life, four leaves, four flowers, and cocklebur.

Compositions with figures include stylized animals, tortoises, turtles, snakes, and human figures.

Compositions with objects include vases, pitchforks/hayforks, amulets, earrings, and eye motifs.

As a result, traditional carpets were woven from the Seljuk period to the end of the Ottoman period in the Sivas region. Towards the end of the 19th century, untraditional single-knotted Persian-influenced carpets were produced.

FOTOĞRAFLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf No. 1: 13. yy. Geometrik geçmeli çok kollu yıldız kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 2: 14. yy. Sekiz kollu yıldız kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 3: 14. yy. Birbirine geçmeli sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 4: 15. yy. Kenarları düğümlü bantlı madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 5: 15. yy. Büyük sekizgen madalyonu halı.

Fotoğraf No. 6: 15. yy. Oval madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 7: 15. yy. Yuvarlak madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 8: 16-17. yy. Yuvarlak madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 9: 17. yy. Yuvarlak madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 10: 15-16. yy. Altıgen madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 11: 15-16. yy. Altıgen madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 12: 16-17. yy. Sekiz kollu yıldız madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 13: 16-17.yy. Sekiz kollu yıldız madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 14: 16-17.yy. Sekiz kollu yıldız madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 15: 17.yy. Sekiz kollu yıldız madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 16: 17.yy. Sekizgen madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 17: 17.yy. Madalyonlu halı.

Fotoğraf No. 18: 15.yy. Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halı.

Fotoğraf No. 19: 15-16.yy. Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halı.

Fotoğraf No. 20: 15-16.yy. Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halı.

Fotoğraf No. 21: 16-17.yy. Sekizgen uzantılı veya anahtar deliği motifli halı.

Fotoğraf No. 22: 16.yy. Ters anahtar deliği motifli veya kare girintili halı.

Fotoğraf No. 23: 16.yy. Ters anahtar deliği motifli veya dikdörtgen girintili halı.

Fotoğraf No. 24: 16.yy. Ters anahtar deliği motifli veya dikdörtgen girintili halı.

Fotoğraf No. 25: 17.yy. Ters anahtar deliği motifli veya dikdörtgen girintili halı.

Fotoğraf No. 26: 17.yy. Ters anahtar deliği motifli veya dikdörtgen girintili halı.

Fotoğraf No. 27: 17.yy. Madalyonlu ve girintili halı.

Fotoğraf No. 28: 17.yy. Dikdörtgen çıkıntılı halı.

Fotoğraf No. 29: 16. yy. Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halı.

Fotoğraf No. 30: 16. yy. Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halı.

Fotoğraf No. 31: 16. yy. Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halı.

Fotoğraf No. 32: 16. yy. Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halı.

Fotoğraf No. 33: 17. yy. Üst üste baklava kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 34: 17. yy. Üst üste baklava kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 35: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 36: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 37: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 38: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 39: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 40: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 41: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 42: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 43: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 44: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 45: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 46: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 47: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 48: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 49: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 50: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 51: 17. yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 52: 17-18.yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 53: 17-18.yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 54: 17-18.yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 55: 17-18.yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 56: 17-18.yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 57: 17-18.yy. Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 58: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 59: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 60: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 61: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 62: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 63: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 64: 17.yy. Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 65: 17-18.yy.Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 66: 17-18.yy.Kaydırılmış eksenlerde ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 67: 17. yy. Altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 68: 17-18. yy. Altıgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 69: 17-18. yy. Küçük sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 70: 17-18. yy. Küçük sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 71: 17-18. yy. Küçük sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 72: 17-18. yy. Küçük sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 73: 18. yy. sonu. Küçük sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 74: 18. yy. sonu. Küçük sekizgen kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 75: 17. yy. Kat kat zikzak kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 76: 17. yy. Kat kat zikzak kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 77: 18. yy. sonu. Kat kat zikzak kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 78: 18. yy. sonu. Kat kat zikzak kompozisyonlu halı.

Fotoğraf No. 79: 17.yy. Zemini kare panolara ayrılmış halı.

Fotoğraf No. 80: 17.yy. Zemini kare panolara ayrılmış halı.

Fotoğraf No. 81: 17.yy. Zemini dikdörtgen panolu halı.

Fotoğraf No. 82: 17.yy. Zemini dikdörtgen panolu halı.

Fotoğraf No. 83: 17.yy. Seyrek desenli halı.

Fotoğraf No. 84: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 85: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 86: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 87: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 88: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 89: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 90: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 91: 18.yy. Seccade halı.

Fotoğraf No. 92: Stockholm Statens Historiska Museet’de yer alan, Fustat’da bulunmuş 15. yüzyıl hayvanlı halı parçası.

Fotoğraf No. 93: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde bulunan 291 envanter numaralı, 18-19. yüzyıl batı Anadolu halısı.

Fotoğraf No. 94: İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde bulunan, 168-D envanter numaralı 17. yüzyıl Elazığ (Çemişgezek) halısı.

Fotoğraf No. 95: İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde bulunan, eski no 23.388, 17. yüzyıl Elazığ (Çemişgezek) halısı.

Fotoğraf No. 96: Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi'nde bulunan 17. yüzyıl halı parçası.

Fotoğraf No. 97: Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde bulunan, 2072 envanter numaralı 17. yüzyıl Şarkışla halısı.

Fotoğraf No. 98 a. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nde bulunan Kat. No: 17'deki Şarkışla halısında kaydırmalı düğüm.

Fotoğraf No. 98 b. Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi'nde bulunan Kat. No: 29'daki Şarkışla halısında kaydırmalı düğüm.

Fotoğraf No. 99: Bitkisel bezeme örnekleri.

Fotoğraf No. 100: Figürlü bezeme örnekleri.

Fotoğraf No. 101: Kat. No. 1'deki halı ile Sivas Gök Medrese yan eyvan tonozu çini mozaik bezeme.

Fotoğraf No. 102: Kat. No. 1'deki halının bordür detayı.

Fotoğraf No.103: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan ve Konya Alaaddin Camii'nden getirilen 688 envanter numaralı Selçuklu halısı.

Fotoğraf No. 104: Konya Etnoğrafya Müzesinde bulunan ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nden getirilen 1034 envanter numaralı Selçuklu halı parçası.

Fotoğraf No. 105: Konya Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan 862 envanter numaralı, 13. yüzyıl Beyşehir halısı.

Fotoğraf No. 106: Kat. No: 2 halının bordürü.

Fotoğraf No. 107: Makamat'tan minyatür, 13. yüzyıl Selçuklu halısı tasviri, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi Kt. No: 2916.

Fotoğraf No. 108: Selçuklu halısı İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Env. No: 678.

Fotoğraf No. 109: Kat. No:3'deki halının bordürü.

Fotoğraf No. 110: Akkoyunlu üslubu minyatürde tasvir edilen halı, 14. yüzyıl sonu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.

Fotoğraf No. 111: Timur dönemi Herat ekolü minyatür, 14. yüzyıl sonu, Topkapı Sarayı Müzesi.

Fotoğraf No. 112: Timur Dönemi Herat ekolü minyatür, 15. yüzyıl başı, Dublin Chester Beatty Kütüphanesi.

Fotoğraf No. 113: Kat. No. 5'deki halıdan detay.

Fotoğraf No. 114: Kat. No. 5'deki halının örgülü kûfi kompozisyonlu bordür detayı.

Fotoğraf No. 115: Oval ve yuvarlak madalyonlu halılar.

Fotoğraf No. 116: Kat. No: 8'deki halının köşeliklerinde bulut yaka motifi.

Fotoğraf No. 117: Madalyonlu halıların bordürlerinde lotus palmet dizileri.

Fotoğraf No. 118: Altıgen madalyonlu halılar.

Fotoğraf No. 119: Kat. No:11'deki halının merkez motifi.

Fotoğraf No. 120: E-22 Envanter numaralı halı. İstanbul Vakıflar Halı Müzesi.

Fotoğraf No. 121: Kat. No: 10'da bulunan halının bordürü.

Fotoğraf No. 122: Kat. No: 11'deki madalyonlu halının bordürü.

Fotoğraf No. 123: Kat. No: 34'deki halının bordürü.

Fotoğraf No. 124: Sekiz kollu yıldız madalyonlu halılar.

Fotoğraf No. 125: Kat. No: 13'deki halının zemin motifleri.

Fotoğraf No. 126: Kat. No: 15'deki halının zemin ve bordür motifleri.

Fotoğraf No. 127: Kat. No:16'daki halının zemin motiflerinden detaylar.

Fotoğraf No. 128: Tokat Mevlevihane Vakıf Müzesi'nde bulunan 60-00002 envanter numaralı halıda çift yılan motifi.

Fotoğraf No. 129: Kâbe ve mataf alanını gösteren bir minyatür. TSM EH 1424 fol. 15b.

Fotoğraf No. 130: Kâbe Tasvirli halı. 16. yüzyıl. Konya Etnoğrafya Müzesi Env. No. 848.

Fotoğraf No. 131: Sekizgen uzantılı (anahtar deliği motifli) halılar.

Fotoğraf No. 132: Kat. No: 18 ve 19'daki halıların zemin motifleri.

Fotoğraf No. 133: Kare ve dikdörtgen girintili halılar.

Fotoğraf No. 134: Kat. No. 28'deki halının zemininde stilize hayvan motifi.

Fotoğraf No. 135: Bellini seccade 15. yüzyıl, Museum für Islamische Kunst.

Fotoğraf No. 136: Kat. No: 22'deki halıda, dört yön, stilize hayvan, kanca, sekizgen içinde rozet motifleri.

Fotoğraf No. 137: Kat. No: 23'deki halıda dört yön veya dört kollu yıldız, kenarı düğümlü sekizgen ve yıldız motifleri.

Fotoğraf No. 138: Kat. No: 27'deki halıdan detaylar.

Fotoğraf No. 139: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 684 envanter numaralı 13. yüzyıl Selçuklu halısı ile Kat. No: 27'deki halıdan detay.

Fotoğraf No. 140: Kat. No: 23'deki halının ince ve kalın bordür detayı.

Fotoğraf No. 141: İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde bulunan E-124 envanter numaralı orta Anadolu halısının bordür deseni.

Fotoğraf No. 142: Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılar.

Fotoğraf No. 143: Kat. No: 29'deki halının merkez ve bordür motifleri.

Fotoğraf No. 144: Konya Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan 860-861-1033 envanter numaralı halı.

Fotoğraf No. 145: Kat. No: 29'deki halıda stilize hayvan motifi.

Fotoğraf No. 146: A-283 envanter numaralı halıda stilize hayvan motifi.

Fotoğraf No. 147: Kat. No: 28'deki halıda stilize hayvan motifi.

Fotoğraf No. 148: Kat. No: 29'deki halıda pıtırak motifi.

Fotoğraf No. 149: Kat. No: 29'deki halının bordür motifi.

Fotoğraf No. 150: Kat. No: 24'deki halının bordür motifi.

Fotoğraf No. 151: Üst üste baklava desenli halılar.

Fotoğraf No. 152: Kat. No: 33'deki halının merkez motifleri.

Fotoğraf No. 153: Kaydırılmış eksenler üzerinde sıralanmış altıgen kompozisyonlu halılar.

Fotoğraf No. 154 a-b-c: Kat. No: 35'deki halının merkezindeki stilize hayvan, ok ucu ve şamdana benzer motifler.

Fotoğraf No. 155: Kat. No: 35'deki halının uçları dik üçgen şeklinde sonlanan iri -Z- motifli bordür deseni.

Fotoğraf No. 156: İnce dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılar.

Fotoğraf No. 157: Kat. No: 59'daki halının merkezinde altıgen içindeki kazayağı motifleri.

Fotoğraf No. 158: Sivas Keykavus Şifahanesi türbe kapısı çinileri.

Fotoğraf No. 159: Kat. No: 62'deki halıda bir dal üzerinde hatayi, rozet, lale motiflerinin bulunduğu bordür.

Fotoğraf No. 160: Kat. No: 28'deki halıda kare formların tekrarlanmasından oluşan bordür deseni.

Fotoğraf No. 161: Kat. No: 58'de yer alan halıda lale rozet ikilisinden oluşan bordür deseni.

Fotoğraf No. 162: Kat. No: 72'deki halıda kancalı, basamaklı geometrik bordür deseni.

Fotoğraf No. 163: Kat. No: 17'deki halıda kancalı, basamaklı geometrik bordür deseni.

Fotoğraf No. 164: Küçük sekizgen kompozisyonlu halılar.

Fotoğraf No. 165: Kat. No: 72'deki halının merkezinde küçük sekizgen motif.

Fotoğraf No. 166: Kat kat zikzak kompozisyonlu halılar.

Fotoğraf No. 167: Kat. No: 77'deki halının merkezindeki zikzak motifler.

Fotoğraf No. 168: Fine Antique Oriental Rugs XXVI. Sem 25, 2021, Vienna Austria,
Lot: 0101.

Fotoğraf No. 169: Zemini kare panolara ayrılmış halılar.

Fotoğraf No. 170: Seccadeler.

Fotoğraf No. 171: Kat. No: 89'daki halıda sap üzerinde dallardan oluşan bordür.

Fotoğraf No. 172: Kat. No: 43'deki halıda dört bölümlü çiçeklerden oluşan bitkisel
bordür.

ŞEKİLLER

Şekil 1 a: Türk düğümünün normal kullanımı.

Şekil 1 b: Türk düğümünün alternatif çözümler üzerinde kullanımı

Şekil 2: Kat.No.1'deki halının zemin kompozisyonu.

Şekil 3: Kat. No: 2'deki halının zeminindeki sekiz köşeli yıldız kompozisyonu

Şekil 4: Kat. No: 3'teki halının zemin kompozisyonu çizimi.

Şekil 5: Kat. No:3'deki halının bordür çizimi.

Şekil 6: Kat. No: 4'deki halının zemin kompozisyonu çizimi.

Şekil 7: Kûfi karakterli ince bordür deseni.

Şekil 8: Madalyonlu halı çizimi.

Şekil 9: Halı üzerinde mataf alanının sekizgen girinti şeklinde gösterilmesi

Şekil 10: Sekizgen çıkıntılı halıların çizimi.

Şekil 11: Sekizgen girintili halı çizimi.

Şekil 12: Çift taraflı dikdörtgen girintili halı çizimi.

Şekil 13: Çift taraflı sekizgen girintili halı çizimi.

Şekil 14: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi, 684 envanter numaralı 13. yüzyıl

Konya Selçuklu halısının zemin motifleri.

Şekil 15: Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılarda eşkenar dörtgen şeklinin
çizimi.

Şekil 16: Merkezi bir eşkenar dörtgenle belirlenmiş halılarda stilize hayvan motifi.

Şekil 17: 14. yüzyıl sonu Fustat halı parçası bordürü.

Şekil 18: Kûfi yazıdan gelişen çift -S- motifli bordür deseni.

Şekil 19: Altıgen motifli halılardaki stilize hayvan motifi.

Şekil 20: Uçları dik üçgen şeklinde sonlanan iri -Z- motifli bordür deseni.

Şekil 21: Kaydırılmış eksenlerde, ince dallarla bağlı altıgen kompozisyonlu halılardaki altıgen ve içinde kazayağı motifi.

Şekil 22: Küçük sekizgen motifi.

